

NORGES GAMLE LOVE

ANDEN RÆKKE

1388—1604

UTGITT AV
DEN RETTSHISTORISKE KOMMISJON

TREDJE BIND

1483—1513

II

KIRKENS LOVGIVNING

VED

GRETHE AUTHÉN BLOM
FERDINAND LINTHOE NÆSHAGEN

III

VEDTEKTER

VED

GÖSTA ÅQVIST
HALVOR KJELLBERG

INNHold

Forord	XI
Forkortelser	XII
*235. Pave Sixtus IV utnevner biskop Bartholomeus [Marasca] til orator, nuntius med myndighet som legatus de latere, og inkassator i [Norge?] Danmark og andre land. Roma 1483, 7. juni	339
*236. Pave Sixtus IV gir Bartholomeus [Marasca] fullmakt til å disponere over kirkelige embeter som en legatus de latere. Roma 1483, 7. juni	339
*237. Tolv prester i Holar bispedømme dømmer i sak mot sira Jon Torvaldsson for brudd på kirkelige bestemmelser. Holar 1483, 4. oktober	339
*238. Pave Sixtus IV anbefaler sin nuntius i anledning korstoget, Bartholomeus de Camerino, til erkebiskoper og biskoper i Sverige og Norge. Roma 1483, 11. oktober	340
*239. Pave Sixtus IV anbefaler Bartholomeus de Camerino til Danmarks konge og Sveriges riksforsander. [Roma 1483, 11. oktober]	340
*240. Pave Sixtus IV gir Sveriges, Norges og nabolandenes innbyggere rett til avlat, privilegier og dispensasjoner mot støtte til korstoget. Roma 1483, 14. oktober	340
*241. Erkebiskop Gaute kvitterer Tingvoll kirkes ombudsmann for regnskap. Nye ombudsmenn oppnevnes. Aspa 1483, 16. november	341
*242. Erkebiskop Gaute kvitterer Frei kirkes ombudsmann for regnskap. Aspa [1483] 16[?] november	341
*243. Erkebiskop Gaute stadfester to dommer om Skålholt domkirkes rett til gården Stadarhol. Bergen 1484, 6. juli	341
*244. Pave Sixtus IV gir johannitterordenen [avlats?]-privilegier. [1471, 25. august—1484, 12. august]	342
245. Pave Innocentius VIII tillater erkebiskop Gaute å utføre besøksplikten ved kuriaen hvert femte år. Roma 1484, 19. oktober	342
*246. Prior og konvent i Varna johannitterhospital opptar et ektepar i ordenens brorskap. Varna 1484, uten dag	343
*247. Prior og konvent i Varna johannitterhospital opptar et ektepar i ordenens brorskap. Varna 1484, uten dag	343
*248. Abbedisse, confessor generalis og konvent i birgittinerklostret Munkeliv opptar en sokneprest i ordenens brorskap. Bergen 1484, uten dag	344

- *249. Rådmenn i Oslo vitner at en kannik i Oslo ikke ville svare for hovedsmannen på Akershus, men skjøt seg inn for biskop, officialis og kapitel i en arvesak. Oslo 1485, 21. mars 344
250. Pave Innocentius VIII stadfester de pavelige privilegier for kong Hans, og hertug Frederiks riker og land. Roma 1485, 26. juni 345
- *251. Pave Innocentius VIII anbefaler sin nuntius Benedictus Mansella til kongen av Danmark, som bes bistå med å avkreve Bartholomeus de Camerino regnskap. Roma 1485, 5. august 346
- *252. Pave Innocentius VIII utnevner Guntherus de Bunow til nuntius, commissarius og kollektor med oppdrag å innkassere tidligere innsamlede penger. Roma 1486, 7. januar 346
- *253. Pave Innocentius VIII anbefaler Guntherus de Bunow, som skal gripe inn mot bedragerske kollektorer, til Danmarks konge. Roma 1486, 10. januar 347
254. **Erkebiskop Gaute overdrar patronatsretten til Troms kirke til kong Hans mot at kongen alltid presenterer en innenlandsk klerk. Bergen 1486, 18. juli 347**
- *Tillegg: Pave Innocentius VIII utnevner Johannes Mathei til sokneprest i Troms. Roma 1486, 23. februar 348
255. **Erkebiskop Gaute utsteder skipan om utferd og soknekirkenes eiendom i Midtssyssel. Bergen 1486, 31. juli 348**
- Tillegg: Almuen i Midtssyssel gjør samtykt om soknekirkenes gods, utferd og tiende. Halse 1484, 1. mai 352
256. **Erkebiskop Jakob i Uppsala utsteder avlatsprivilegium for korset i Ragunda kirke. Ragunda 1487, 28. januar 353**
- *257. Orm Anundsson, prest i Gjerpen, kvitterer den avdøde ombudsmanns bror for regnskap for Saude kirke. Gjerpen 1487, 15. februar 354
- *258. Pave Innocentius VIII utnevner Johannes Antonius og Hermannus Tuleman til nuntii, commissarii og kollektorer med oppdrag å innkassere tidligere innsamlede penger. Roma 1487, 24. mars 354
- *259. Pave Innocentius VIII gir innbyggerne i Norden og andre land rett til avlat, privilegier og dispensasjoner mot støtte til tyrkerkorstoget. Roma 1487, 6. april 355
- *260. Biskop Hans kvitterer Voss kirkes ombudsmenn for regnskap. Voss 1487, 15. mai 355
- *261. Pave Innocentius VIII gir dronning Dorothea, og en kvinne hun velger, avlat mot å lese syv botssalmer. Roma 1487, 29. mai 355
262. **Pave Innocentius stadfester bestemmelsene for johannitterprioratet Dacia om priorvalg og begrensnig av antallet brødre. Roma 1487, 21. juni 355**
- Tillegg: Pave Innocentius VIII oppnevner conservatores for johannitterprioratet Dacia. Roma 1487, 21. juni 358
- *263. Biskop Eiliv kvitterer Bjelland kirkes ombudsmann for regnskap. Bjelland 1487, 3. august 359

264. **Pave Innocentius VIII stadfester cistercienserordenens eksemplasjon. Roma 1487, 30. august** 360
- *265. Pave Innocentius VIII pålegger erkebiskopene i Braga og Uppsala å undersøke og eventuelt stadfeste birgittinerordenens statutter og privilegier. Roma 1488, 14. april 363
266. **Pave Innocentius stadfester de privilegier som tidligere paver og keisere har gitt kong Hans og hans forgjengere. Roma 1488, 4. mai** 363
- *267. Pave Innocentius VIII utnevner biskop Simon i Reval til orator og nuntius med myndighet som legatus de latere i Danmark, Preussen, Livland, Litauen, Sverige og Norge, og gir ham i oppdrag å megle fred mellom disse landene. Roma 1488, 21. mai 365
- *268. Pave Innocentius VIII gir biskop Simon i Reval fullmakt til å gi avlat, privilegier og dispensasjoner. Roma 1488, 21. mai 366
- *269. Pave Innocentius VIII pålegger biskop Simon i Reval å oppfordre kongene av Danmark og Polen til å alliere seg med den tyske orden for å motstå mulige angrep fra storfyrsten av Moskva. [Roma 1488, 21. mai.] 366
270. Pave Innocentius gir personer i Danmark, Norge og andre land tillatelse til å få avlat, privilegier og dispensasjoner mot støtte til kongen av Polens kamp mot kristendommens fiender. [Roma 1488, 12. juli.] 366
271. Pave Innocentius VIII stadfester erkebiskopen i Nidaros' rett til kapellene i fiskeværene i Finnmark. Roma 1488, 28. juli 369
- *272. Biskop Olav i Holar kunngjør at han, på grunn av brudd på sølibatsløftet, ikke vil gi abbedvigsel til den valgte abbed i Munkatverå. Holar 1488, 31. juli 370
- *273. Pave Innocentius VIII gir personer som støtter Helligåndshospitalet i Roma, rett til å velge skriftefar som kan gi plenaravlat. Roma 1488, 22. september 371
- *274. Prosten i Øvre Borgesyssel kunngjør at bare officialen og lagmannen i Oslo bør dømme om testament. 1488, 11. november 371
275. Pave Innocentius VIII kunngjør at han gir innbyggerne i Norden og andre land rett til å få avlat, privilegier og dispensasjoner mot støtte til tyrkerkorstoget. Inntatt i den pavelige nuntius, commissarius og orator Raymundus Peraudis forklaring av bullen. Roma 1488, 11. desember . 371
276. Pave Innocentius VIII gir Raymundus Peraudi instruks om innsamlingen til tyrkerkorstoget og fullmakter til å gjennomføre den. Roma 1488, 16. desember 391
- *277. Prior og konvent i Varna johannitterhospital opptar et ektepar og deres barn i ordenens brorskap. Varna 1488, uten dag 401
- *278. Prior og konvent i Varna johannitterhospital opptar et ektepar og deres barn i ordenens brorskap. Varna 1488, uten dag 401
- *279. Prior og konvent i Varna johannitterhospital opptar et ektepar i ordenens brorskap. Varna 1488, uten dag 401
- *280. Erkebiskop Jakob i Uppsala kunngjør pavene Sixtus IV's og Innocen-

- tius VIII's tillatelser til å ære den hellige Birgittas datter Katarina. Skrinleggelsesdagen fastsettes til 1. august. Uppsala 1489, 18. februar 402
- *281. Erkebiskop Gaute kvitterer Frei kirkes ombudsmann for regnskap. Frei 1489, 26. februar 402
- *282. Erkebiskop Gaute, biskop Hans og prostene Kristiern Pedersson og Jon Pålsson forliker Henrik Krummedike og Alv Knutsson i striden om arven etter biskop Karl. København 1489, 15. juli 402
- *283. 21 prester i Holar bispedømme tildømmer biskopen der full råderett over den forlatte Grenjadarstad kirke inntil erkebiskopen bestemmer annerledes. Vidvik 1489, 7. august 403
284. Pave Innocentius VIII utnevner biskopen i Chalons til cistercienserordenens conservator. Roma 1489, 13. august 403
- *285. Prioeren og brødrene i Varna johannitterhospital inngår forlik om at prioeren skal resignere. 1489 406
286. **Biskop Herlog utsteder avlatsprivilegium til Korskirken i Skien. Gjerpen 1490, 1. november** 406
287. Pave Innocentius VIII godkjenner birgittinernes tilbakevenden til Munkeliv og stadfester deres privilegier. Roma 1491, 21. februar 407
288. **Biskop Hermans ombud, presten i Vågå, kunngjør overenskomst om makeskifte og messehold. [Vågå 1491], 31. mai** 410
- *289. Tolv prester i Holar bispedømme dømmer at alle som akter å inngå ekteskap, skal føre vitner på at ekteskapet er lovlig. Hrafnagil 1490. Holar 1492, 26. april 411
290. **Abbed og konvent i Dragsmark kloster kunngjør sin forpliktelse til evige sjelemesser for dronning Dorothea, kongene Kristoffer og Kristiern, dronningens forfedre og alle kristne sjeler. Båhus 1492, 9. mai** 411
- Tillegg: To ombud for abbed og konvent i Dragsmark kloster kvitterer Henrik Krummedike for penger som han på vegne av dronning Dorothea har betalt for sjelemessene. Båhus 1492, 9. mai 412
- *291. Pave Innocentius VIII tillater norske prester å holde messe uten vin. (Trolig falsk.) [1484, 12. september—1492, 25. juli.] 413
- *292. Pave Alexander VI utnevner Mathias Canuti til biskop i Gardar. Roma 1492, 26. august 414
- Tillegg: *1. Pave Alexander VI fritar Mathias Canuti for betaling av servispenger for å hjelpe ham på ferden til Gardar hvor de avstengte innbyggerne nesten er hedninger. [Roma 1492, 23. oktober.] 414
- *2. Pave Alexander VI gir Mathias Canuti rett til å motta relikvier og ta dem med til Grønland. Roma 1492, 21. november 415
- *3. Pave Alexander VI gir Mathias Canuti rett til å foreta biskopelige handlinger på veien til sitt bispesete. Roma 1492, 11. desember 415

- *293. Pave Alexander VI stadfester Munkeliv birgittinerklosters privilegier, eiendomsretter og friheter og tillatelsen til å vende tilbake til Munkeliv. [Roma] 1492, 15. november 415
- *294. Prior og konvent i Varna johannitterhospital opptar et ektepar og deres barn i ordenens brorskap. Varna [14]92, uten dag 416
- *295. Prior og konvent i Varna johannitterhospital opptar et ektepar i ordenens brorskap. Varna 1492, uten dag 416
- *296. Pave Alexander VI tillater Henrik Krummedike å inngå ekteskap med Anne Rud til tross for slektskap i 3. og 4. grad. Før 1493, 18. januar 416
297. **Ingrid Nilsdatter testamenterer jordegods til å opprette en prebende med evig messehold for hennes slekt ved De fem vunders alter i Hamar domkirke. Hamar 1493, 8. april 417**
- *298. Biskop Hans gir alle som hjelper den bottgjørende drapsmannen Ericus Marquardi, 40 dagers avlat. Bergen 1493, 24. juli 419
- *299. Pave Alexander stadfester en eiendomsoverdragelse til Munkeliv birgittinerkloster. [1492, 26. august—1493, 25. august] 420
- *300. Domkapitlet i Nidaros sender følgebrev sammen med opplysninger om domkapitlets kommunebord. Nidaros 1493, 24. november 420
Tillegg: Domkapitlet i Åbo ber domkapitlet i Nidaros om avskrift av statuttene for kommunebordet i Nidaros. Åbo 1493, 1. juli .. 420
- *301. Erkebiskop Gaute sender, sammen med opplysninger om Nidaros domkapitels kommunebord, følgebrev med opplysninger om andre norske kommunebord. Nidaros 1493, 29. november 420
Tillegg: Biskop Magnus i Åbo ber erkebiskop Gaute om opplysninger om domkapitlets kommunebord, og om å få relikvier av St. Olav mot relikvier av St. Henrik. Åbo 1493, 1. juli 421
302. Pave Alexander VI stadfester den fullmakt johannitternes oppkrevere i Danmark, Norge og andre land har fått av ordenens stormester. Roma 1494, 8. april 421
- *303. Prior og commissarius i bernhardinerordenens kloster [Nonneseter] opptar herr Nils Henriksson med hustru i ordenens brorskap. Bergen [14]94, 22. september 423
- *304. Prior i Varna johannitterhospital opptar et ektepar med deres barn i ordenens brorskap. [Varna 14]94, uten dag 423
305. Pave Alexander VI stadfester erkebiskop Gantes overdragelse av presteinntektene i Lade og halve tienden i Andenes til Helgeseter kloster. Roma 1495, 2. mai 423
- *306. Skriftemål [etter tradisjonen tillagt Solveig Bjørnsdatter]. Uten sted (1495?) 425
- *307. Lagmann og rådmenn i Bergen klager til abbedisse og konfessor i Vadstena over konfessoren i Munkeliv. Bergen, 1496 1. januar 425
Tillegg: Abbedissen i Vadstena skriver til biskopen i Bergen om anklagene mot generalkonfessoren i Munkeliv og tiltakene som trengtes der. [Vadstena ca. 1496.] 425

- *308. Prior i Varna johannitterhospital opptar et ektepar i ordenens brorskap. [Varna 14]96, uten dag 426
- *309. Biskop Stephan i Skálholt pålegger alle proster og tingprester å kreve inn Peterspenger. Skálholt 1497, 19. februar 426
- *310. Pave Alexander VI tillater dronning Kristina å besøke nonneklostre i sine land. Roma 1497, 27. februar 426
- *311. Biskop Hans tillater de tyske håndverkere å overta et areal fra Nonneseter kloster til sin skytebane. Bergen 1497, 2. april 427
312. **Ingegerd Erlandsdatter gir Nidaros domkirke jordegods til å stifte Prebenda trium patronorum hvis innehaver skal lese messe over henne, mannen Arald Kane og annen slekt. Trondheim 1497, 15. april 427**
313. **Pave Alexander VI stadfester pave Bonifacius [IX's] avlatsprivilegium til fransiskanerkirker i provinsen Dacia. Roma 1497, 13. juli 428**
314. **Pave Alexander VI tillater at biskopene Nils i Linkøping, Brynolf i Skara og Hemming i Åbo, og dominikanersøsteren Ingrid fra Skenninge blir skrinlagt, og at de blir æret i Norden. Roma 1497, 16. juli 431**
315. Pave Alexander VI inkorporerer det supprimerte Selje kloster i Nidarholm. Roma 1497, 19. desember 432
- *316. Prior i Varna johannitterhospital opptar et ektepar med deres barn i ordenens brorskap. [Varna] 1497, uten dag 434
- *317. Pave Alexander VI fritar Nidarholm kloster for tiende i ti år av avls-garden, fiskeriene og saltkjelsstøene. Roma 1498, 17. februar 434
- *318. Pave Alexander VI pålegger erkebiskopen i Nidaros å gi visse [hjemmels]brev tilbake til Helgeseter kloster. Roma 1498, 17. desember ... 434
- *319. Presten i Hol, prost over Numedal og Tinn, kvitterer Dals kirkes ombudsmann for regnskap. Tveter 1498, 7. oktober 435
320. Erkebiskop Gaute gjør opptegnelse om makeskiftet av Kastele kloster med kronen og landboernes fritakelse for hestehold. Båhus 1498, [19.] desember 435
321. **Pave Alexander VI tillater at biskopene Nils i Linkøping, Brynolf i Skara og Hemming i Åbo, og dominikanersøsteren Ingrid fra Skenninge blir skrinlagt, og at de blir æret i Norden. Roma 1499, 16. mars 436**
- *322. Pave Alexander VI utnevner Philippus Ingemarsson til nuntius og generalkollektor i Norden. Roma 1499, 10. juli 438
- *323. Pave Alexander VI gir kong Hans, dronning Kristina og deres barn en rekke begunstigelser. Før 1499, 26. desember 438
- *324. Tolv prester i Skálholt bispedømme erklærer den pavelige dispensasjonen for ekteskap mellom Torleiv Bjørnsson og Ingvild Helgesdatter for gyldig. Skálholt 1500, 27. juni 439
325. **Erkebiskop Gaute kunngjør sin overenskomst med kapitlet om**

- underhold av en av prestene som opprettholder førstemesene i domkirken. Trondheim 1500, 1. august** 440
- *326. Pave Alexander VI innvilger i å oppnevne dommere i striden mellom erkebiskopene i St. Andrews og i Nidaros om metropolitanretten til suffraganbispedømmene Orknøyene og Sudrøyene. Roma 1500, 29. oktober 441
- *327. Pave Alexander VI utnevner kardinalen Raymundus [Peraudi] til legatus a latere til Norden og andre land, og gir ham utstrakte bemyndigelser. Før 1500, 3. november. 441
328. Pave Alexander VI tillater at Trondenes kirke blir skilt fra erkebiskopens bord om så ønskes. Roma 1500, 15. desember 442
- *329. Pave Alexander VI tillater hertug Frederik å inngå ekteskap med Anna av Brandenburg til tross for slektskap i tredje grad. Roma 1501, 13. februar 444
- *330. Nitten prester i Holar bispedømme tildømmer biskop Gottskalk ett års kirketående av hovedkirkene for sin utenlandsreise. Vidivellir 1501, 13. mai 444
- *331. Nitten prester i Holar bispedømme kunngjør sin og biskop Gottskalks samtykt om bispetående av kirkelig gods. Vidivellir 1501, 13. mai 444
- *332. Biskop Herlog og kapitlet kunngjør at presten i Eidsberg skal ha full lott av tienden og skolemesteren eventuelt gis vederlag på annet vis. 1501 444
333. **Pave Alexander VI stadfester cistercienserordenens privilegier. Roma 1502, 16. februar** 445
- *334. Tolv prester i Skålholt bispedømme dømmer, med biskopens samtykke og i kraft av Sættargjerden, at et ekteskap er ugyldig. Middal 1502, 27. juni 445
- *335. Biskop Herlog i Oslo og kapitlet overdrar garden Eidsberg til Eidsberg prestebol mot at St. Annas alter ved domkirken får likeverdig gods. Oslo 1503, 3. mars 446
- *336. Hirdstjoren Kai van Anefeld erklærer at han har lånt skrei av det som er samlet inn for å oppnå «den romerske avlat». Skålholt 1504, 13. juli .. 446
337. Pave Julius II stadfester pave Martin V's bulle som gir de øvrige birgittinerklostre samme rettigheter som Vadstena. Roma 1505, 8. februar ... 446
Tillegg: Pave Martin V gir de øvrige birgittinerklostre samme rettigheter som Vadstena. Firenze 1419, 1. juli 447
338. **Pave Julius II stadfester tidligere pavelige tillatelser til å ære den hellige Birgittas datter Katarina. Roma 1505, 29. april** 448
- *339. Pave Julius II gir kong Hans, dronning Kristina og biskop Jens Andersen i Odense en rekke begunstigelser. Roma 1505, 18. mai 450
340. Pave Julius II gir johannitterordenen i Norden samme privilegier som moderklostret og ordenen ellers har. Roma 1505, 26. mai 451
- *341. Biskop Gottskalk i Holar erklærer at han eventuelt vil legge en eien-domstvist frem for erkebiskopen, hans domkapitel og riksrådet nordenfjells. Holar 1505, 31. mai 452

- *342. Tolv prester i Holar bispedømme dømmer i biskopens sak mot Jon Sigmundsson for flere forbrytelser mot kirken. Holar 1505, 19.—20. juni 452
- *343. Pave Julius II gir personer i Norden og andre land tillatelse til å motta avlat, privilegier og dispensasjoner for støtte til kongen av Polens kamp mot kristendommens fiender. Roma 1505, 30. august 453
- *344. Erkebiskop Gaute, biskop Hans og Kristiern Pedersson, prost i Apostelkirken, dømmer i sak om åger. Bergen 1505, 15. september 453
- *345. Biskop Stephan i Skålholt inngår forlik med en bonde om erstatning for urettmessig reist leiermålssak. Saurbø i Raudasand 1505, 19. september 453
- *346. Biskop Herlog har overført bondeluten av tienden til domkirken. [Etter 1489, 25. juli—før 1505, 19. november.] 454
347. Biskop Hans utsteder vernebrev for [islendingen] Bjørn Torleivsson. Bergen 1506, 13. januar 454
348. Erkebiskop Gaute makeskifter kirkelig jordegods til ridderne Otte Mattsson og Nils Henriksson. Trondheim 1506, 22. april 455
349. Biskop Karl utsteder vernebrev for Ellen Trondsdatter. Hamar 1506, 14. oktober 456
- *350. Pave Julius II fritar Olav Petersson fra kravet til ekteføddhet og utnevner ham til abbed i Halsnøy kloster. Roma 1506, 19. november 456
- *351. Biskop Vincentius i Skara anbefaler den fordrevne electus i Oslo, herr Torkjell, til riksførstanderen herr Svante Nilsson. Ving i Åsherad 1506, 21. november 457
- *352. Biskop Gottskalk i Holar innkaller til stiftssynode på Vidivellir i Skagafjord. Holar 1507, 5. april 457
- *353. Bjørn bonde Torleivsson forliker seg med biskop Stephan i Skålholt, og gir erstatning for farens og farfarens voldshandlinger mot kirken. Skålholt 1507, 10. april 457
- *354. Presten og prosten i Hjartdal kvitterer Gransherads kirkes ombudsmann for regnskap. Helleberg 1507, 1. september 458
355. **Erkebiskop Gaute og tre biskoper stadfester kongens og riksrådets overdragelse av Nonneseter kloster til antonitterne. Bergen 1507, 13. september 458**
Tillegg: Fortegnelse over de av Nonneseters eiendommer som blir overdratt til antonitterne. Uten datum. 459
- *356. Erkebiskop Gaute stadfester biskop Stephan i Skålholt's dom om Vatnsfjord kirke. Bergen 1507, 7. oktober 460
- *357. Erkebiskop Gaute utnevner sokneprest til Grenjadarstads kirke. Bergen 1507, 7. oktober 460
- *358. Biskop Anders gir kanniken Tore Nilsson Helligløgens alter i Oslo domkirke. Oslo 1507, 4. desember 460
- *359. Knut Knutsson, høvedsmann på Hamargård, kvitterer, på vegne av Hamar domkirke, Alm kirkes ombudsmann for regnskap. Fron 1509, 4. februar 460
- *360. Presten og prosten Jon Arason dømmer, på vegne av biskop Gottskalk

- i Holar, en mann til bøter for forbrytelser mot kirken. Munkatverå 1509, 10. februar 461
- *361. Erkebiskop Gaute gir biskop Stephan i Skålholt og to abbeder mandat til å dømme i saken mellom biskop Gottskalk og Jon Sigmundsson. Nidaros 1509, 14. februar 461
Tillegg: Biskop Gottskalk ber biskop Stephan stadfeste hans dom over Jon Sigmundsson. [Holar] 1510, uten dag 461
362. Pave Julius II stadfester kong Kristierns og riksrådets beslutning om å forene Nonneseter med Munkeliv. Roma 1509, 19. oktober 461
- *363. Pave Julius II overdrar den fjerdedel av tienden som studenter skulle ha, til domkirkens kommunebord. [1508, 26. november—1509, 25. november.] 463
- *364. Cistercienserordenens visitator og reformator i Norden, abbeden i Sorø, og abbeden i Heresvad utnevner Matthias Henrikssønn til abbed i Tautra. Sorø 1510, 5. februar 463
- *365. Pave Julius II utnevner Idzardus Gravius til kollektor i Norden og andre land. Roma 1510, 1. mars 463
- *366. En kannik i Oslo, prost i Gjerpen, pålegger, etter oppdrag fra biskopen, syv års skript for manndrap. Gjerpen 1510, 9. mai 464
- *367. Pave Julius II kunngjør at han har reservert seg provisjonen av ny erkebiskop i Nidaros. Roma 1510, 16. august 464
- *368. Pave Julius II utnevner Erik Valkendorf til erkebiskop i Nidaros. Roma 1510, 16. august 465
Tillegg: *1. Kong Hans ber pave Julius II utnevne Erik Valkendorf til erkebiskop i Nidaros. [København 1510, 15. mai—16. august.] 465
*2. Kong Hans ber kardinalen Marcus Vigerius å støtte Erik Valkendorfs kandidatur. [København 1510, 15. mai—16. august.] 466
- *369. Forstanderen for antonitterordenens kloster Nonneseter opptar en kvinne i ordenens brorskap. Tillegg: Absolusjonsformelen. [Bergen] 1510, uten dag 466
- *370. Kollektoren Idzardus Gravius gjentar påbud til kapitlet i Nidaros om innbetaling av Peterspenger. Båhus 1511, 2. januar 466
*Tillegg: [Hertug] Kristiern pålegger domkapitlet i Nidaros å inndrive Peterspengene og sende dem til [ham på] Akershus. Båhus 1510, 27. desember 467
- *371. Pave Julius II unntar domkapitlet i Oslo fra biskopens jurisdiksjon på grunn av rettssaken mellom disse to parter. Cervia 1511, 26. mars ... 467
- *372. Biskop Eiliv kvitterer Hol kirkes ombudsmann for regnskap. Kvislen 1511, 13. april 467
- *373. Abbeder og prester i Holar bispedømme samtykker i biskop Gottskalks gave til sin datter Kristina. Vidivellir 1510, 29. april; Holar 1511, 26. mai 467
- *374. Erkebiskop Erik stadfester abbedissen i Nonneseters rett til tienden i Bærum og Aker. 1511, uten dag 468

- *375. Erkebiskop Erik gir abbedissen i Nonneseter rett til å holde messe i eller utenfor kirke på fire steder i Trondheims stift. 1511, uten dag 468
- *376. Prior for dominikanernes konvent på Hamar opptar et ektepar i ordenens brorskap. Hamar 1511, uten dag 468
- *377. Abbeden i Hovedøya kloster opptar et ektepar og deres barn i ordenens brorskap. [Hovedøya?] 1511, uten dag 468
378. Pave Julius II tillater at den hellige Birgittas datter Katarinas festdag bli feiret i de nordiske land og alle birgittinerklostre. Roma 1512, 23. januar 469
- *379. Pave Julius II utnevner Idzardus Gravius til nuntius til kong Hans og kollektor i Norden og andre land. Roma 1512, 1. mai 469
- *380. Biskop Anders utnevner Bjørn Sveinungsson til sokneprest i Tjørn prestegjeld. Oslo 1512, 20. mai 469
381. Idzardus Gravius fritar [hertug] Kristiern for bannsstraffen han kan ha pådratt seg ved å pågripe biskop Karl. Laholm 1512, 17. desember .. 470
- Tillegg: 1. Arvid Siggesson, sokneprest i Mora, underretter Svante Nilsson om fengslingen av biskop Karl. Mora [1508] 29. februar 471
- *2. Erkebiskop Gaute klager til kong Hans over fengslingen av biskop Karl. Nidaros 1508, 31. mai 475
3. Kong Hans svarer på erkebiskop Gantes brev. [København 1508, etter 31. mai.] 475
4. Erkebiskop Birger i Lund ber kong Hans om å frigi biskop Karl og la ham stå for sine tilbørlige dommere. Høj 1508, 16. juni 477
5. Biskop Jens Andersen i Odense kunngjør hva som skjedde på herremøtet i Varberg, og at han er villig til å ta biskop Karl i forvaring. Odense 1508, 2. november 477
- *6. Kong Hans minner kardinalen Marcus Vigerius om tidligere skrivelse og ber om støtte til snarlig og ønskelig avgjørelse i striden mellom hertug Kristiern og biskop Karl. [København 1510, sommeren.] 479
7. Pave Julius II oppnevner biskopene i Verden, Schwerin og Ratzeburg, sammen med kollektor og commissarius Idzardus Gravius, til dommere i saken mellom hertug Kristiern og biskop Karl. Roma 1512, 6. februar 479
8. Pave Julius II oppnevner biskopene i Lübeck og Slesvig til dommere i stedet for biskopene i Verden og Schwerin. Roma 1512, 30. mars 481
- *382. Presten i Heggen, prosten i Tverrdalen, oppnevner ombudsmann for Olberg kirke. Heggen [1512?] 18. desember 481
383. Pave Julius II utnevner biskop Lage Urne i Roskilde til nuntius og commissarius i anledning av de avtalte fredsforhandlingene mellom kong Hans og de svenske opprørerne. Roma 1513, 18. januar 482

INNHOOLD

384. Recess fra den vendiske hansedagen i Lübeck 11.—16. mars 1484, §§ 84—86, 92—98, 115—17: Om skipsfart til Island, om hanseprivilegiene i Norden, om drapene på Bergensbiskopen og Olav Nilsson og om at kjøpmenn ikke får utlevert sitt skipbrudne gods 489
- Tillegg: Den vendiske hansedagen i Lübeck til Danzig: Skipsfarten fra hansebyene til Island bør innstilles. Lübeck [14]84, 16. mars 491
385. Recess fra den vendiske hansedagen i Lübeck 17.—18. oktober 1485, §§ 3—19: Om hanseprivilegiene i Norden og om seilassen til Bergen 492
- Tillegg: Kjøpmannen i Bergen til Bergenfarerne i Lübeck: Om en klage fra Bergenfarerne i Deventer og et vedtak av Kjøpmannen angående befraktingen av skip til Bergensfarten. [14]85, 9. oktober 495
386. Recess fra den vendiske hansedagen i Lübeck 12.—14. mars 1489, §§ 15—17, 28—31, 35: Om skipsfart til Island, om hanseprivilegiene i Norden og om en skipper som har seilt til Bergen uloves 497
387. Kjøpmannen i Bergen til rådet i Lübeck: Om tilvirking, vraking og pakking av tørrfischen. Bergen 1490, 6. oktober 498
- *388. Kjøpmannen i Bergen til Bergenfarerne i Lübeck: Bl. a. om forbud mot å laste kjøpmannsgods på dekk. Bergen 1494, 18. februar 499
389. Recess fra hansedagen i Bremen 25. mai—4. juni 1494, §§ 79, 82—89, 148—54: Om hanseprivilegiene i Norden, om forhøyet skatt til Kjøpmannen i Bergen p.g.a. boten for Olav Nilsson, om skipsfart til øyene i Norskehavet, om at fisk skal kjøpes og selges etter vekt og om tilvirking og markedsføring av Shetlandsfisk 500
390. Ordinans for Kjøpmannen i Bergen, vedtatt på hansedagen i Bremen. Bremen 1494, 5. juni 502
391. Recess fra hansedagen i Lübeck 28. mai—15. juni 1498, §§ 12, 67, 70—76, 86—87, 194, 198, 228: Om vedtektsstridig handel med Shetlandsfisk, om vraking og pakking av Bergensfisk, om befraktingen av skip til Bergen og om de kontorskes kjønnsforbindelser 503
- Tillegg: Kjøpmannen i Bergen til hansedagen i Lübeck: Om brudd på forbudet mot å seile til øyene i Norskehavet. Bergen 1498, 5. april 507
392. Alltingsvedtak om lagmenns og nevndemenns diett, om hirdstjoren og om utenlandske vintersittere. Alltinget 1501, 1. juli 508
393. Kjøpmannen i Bergen ber rådene i Lübeck, Hamburg og Bremen stadfeste et vedtak av Kjøpmannen om handelen på de forbudte øyene. Bergen 1501, 13. oktober 510

394.	Regler for orden og framgangsmåte ved sammenkomstene i St. Katarinas og St. Doroteas gilde i Bergen. Bergen 1502, uten dag	511
395.	Protokoll over forhandlingene i Münster 25. mai—13. juli 1504 mellom de vendiske byenes rådssendebud og hollendernes, zeelendernes og vestfrisernes ambassadører, §§ 135—38: Om forholdet mellom hanseater og nederlendere i Bergen	513
396.	Recess fra hansedagen i Lübeck 21. mai—23. juni 1506, §§ 135—38, 328—30: Om skipsfart til Shetland, Færøyene og Orknøyene og om befraktingen av skip til Bergen	514
	Tillegg: Liste over klagemål fra Kjøpmannen i Bergen, framlagt på hansedagen i Lübeck. Lübeck 1506, 22. juni	515
397.	Recess fra hansedagen i Lübeck 16. mai—7. juni 1507, §§ 5, 51—53, 55—58, 61, 183—85: Om den unge kongens krav til Kjøpmannen i Bergen, om de kontorskes forhold til hollenderne og om striden mellom oldermennene i Bergen og Bergenfarerne fra Deventer, Zwolle og Kampen. Ordinansen [nr. 390] innskjerpes	516
	Tillegg: 1. Lübecks liste over saker som bør drøftes på hansedagen, § 7: Om forhold i Norge. [1507, før 9. mai.]	519
	2. Zwolle, Kampen og Deventer til Lübeck: Kjøpmannen i Bergen har krevd en rettsstridig bot av Bergenfarerne fra de tre byene. 1502, 6. januar	520
	3. Kjøpmannen i Bergen til Deventer, Kampen og Zwolle: Bergenfarerne fra de tre byene ble bøtelagt for ureglementert seilas og annen ulydighet. Bergen 1502, 23. juni	521
	4. Bergenfarerne fra Deventer og Kampen klager til hansedagen i Lübeck over oldermennene i Bergen. [Lübeck 1507, 20. mai—7. juni.]	524
	5. Bergenfarerne i Lübeck til hansedagen i Lübeck: Om Bergenskontorets problemer, særlig med noen folk fra Kampen [1507, 20. mai—7. juni.]	528
398.	Kjøpmannen i Bergen til Bergenfarerne i Lübeck: Om regler for tilvirking og pakking av tørrfisk, m.m. [Bergen 1513, før 22. januar.]	530

Se også nr. 36 tillegg 1 (Statens lovgivning s. 104): Recess fra hansedagen i Lübeck 24. (28.) mai—20. juni 1487, §§ 14—19, 146—65, 171—76, 244—46, 285, 318—19, 338: Om hanseprivilegiene i Danmark og Norge, om skipperne som har seilt til Bergen før Jonsok mot de vendiske byenes forbud, om hanseaters skipsfart til Island, Shetland og Færøyene, om de tyske håndverkernes forhold til norske myndigheter og til Kjøpmannen i Bergen, om dårlig kvalitet på mel fra Bremen og øltønner fra Wismar, om at kjøpmenn fra Zuidersjøbyene snyter på skatten til Kjøpmannen i Bergen, om hansekjøpmenn som bryter med Kjøpmannen og slår seg ned blant nordmennene for å slippe unna gjeldskrav, og om at Kjøpmannen ikke må diskriminere kjøpmenn fra Danzig.

FORORD

Utgiverarbeidet for denne avdelings vedkommende (Kirkens lovgivning) er utført av professor Grethe Authén Blom og mag. art. Ferdinand Linthoe Næshagen, som har tatt for seg henholdsvis de norske og de latinske brev.

Også for denne avdeling har grunnlaget vært den regestsamling som professor Taranger etterlot seg. Delvis fordi Taranger selv ikke hadde rukket å fullføre denne samlingen, delvis fordi flere brev senere er kommet for dagen, er manuskriptet supplert av utgiverne. Av de brev som her er trykt, med tekst eller bare som regest, som selvstendige brev eller som tillegg, er ca. en tredjedel tilføyd av oss. Samtidig er omtrent like mange brev som bare hadde perifer interesse i denne sammenheng, blitt utelatt eller henvist til fotnoter. De fleste av Tarangers regester er språklig omarbeidet, mens vel halvparten av notene skriver seg fra utgiverne, resten fra Taranger.

Utgiverarbeidet har i hovedsak fulgt samme retningslinjer som ved den foregående avdeling i dette bindet, det vil si:

a) I de tilfelle hvor brevene foreligger i lett tilgjengelige kildepublikasjoner og ikke kan sies å være særskilt viktige, har man nøydt seg med å trykke *regesten alene*. b) *Tekstene* er trykt etter foreliggende kildepublikasjoner hvor slike finnes, mens det er lest korrektur etter originaldokumentene. I disse tilfelle har man beholdt kildepublikasjonenes normalisering av tegnsetting, med visse justeringer. De brev som ikke er trykt tidligere, har fått normalisert tegnsetting, og bruken av store og små bokstaver er normalisert i alle brev. Utfyllinger av teksten er ikke markert typografisk. Feilaktige lesninger i tidligere utgaver er rettet uten at det er gjort særskilt oppmerksom på dette.

Under arbeidet med manuskriptet har professor Lars Hamre hele tiden bistått med råd og hjelp, og professor dr.philos. Vegard Skånland har gjennomgått utkastet til manuskript. Dr.philos. Lilli Gjerløw har vært til stor hjelp ved lesningen av de latinske brev, og dosent Finn Hødnebø har lest korrektur på følgende norske brev: 254, 255 A, 255 Tillegg, 288, 290, 290 Tillegg, 297, 312, 347, 349, 381 Tillegg 1, 4 og 5. Videre har utgiverne fått råd og hjelp av cand.philol. Oddvar Grønli, dr.philos. Erik Gunnes, cand.theol. Ingolf Kvamen og professor dr.philos. Hallvard Magerøy.

Oslo februar 1975.

Grethe Authén Blom.

Ferdinand Linthoe Næshagen.

FORKORTELSER

- AM = Den Arnamagnæanske manuskriptsamling i Det Arnamagnæanske Institut, København.
- APD = Acta pontificum Danica I—VII, København 1904—43.
- APS I Act. Cam. II = Diplomatarium Svecanum, Appendix, Acta pontificum Svecica I, Acta Cameralia II, Stockholm 1957.
- Arm = Armarium i Vatikanarkivet (Archivum secretum Sanctae Sedis)
- Barth. = Manuscripta Bartholiniana i UB København.
- (Norsk) Biografisk Leksikon = Norsk biografisk leksikon, Kr.a/Oslo 1923—.
- Bisk. = Bps. B I, 13 i Þjóðskjalasafn Islands, Reykjavík.
- Bisk. Skalh. = Bsp. A I, 16 (XVI), 19 i Þjóðskjalasafn Islands, Reykjavík.
- Bull; Folk og kirke = Edvard Bull: Folk og kirke i middelalderen, Kristiania og København 1912.
- D.Biogr. Leks. = Dansk Biografisk Leksikon I—XXVII, København 1933—1944.
- DI = Diplomatarium Islandicum, København/Reykjavík 1857—.
- Dipl. dioc. Lund. = Diplomatarium diocesis Lundensis, Lund ärkestifts urkundsbok bd. 3—6, Lund 1900—1939.
- D. Mag. = Danske Magazin, København 1745—.
- DN = Diplomatarium Norvegicum, Chr.a/Oslo 1849—.
- FMU = Finlands Medeltidsurkunder, Helsingfors 1910—1930.
- Göller = Emil Göller: Die päpstliche Pönitentiare von ihrem Ursprung bis zu ihrer Umgestaltung unter Pius V, bd. 3, 4, 7 og 8 i Bibliothek des königlichen Preussischen Instituts in Rom, Roma 1907—11.
- HT = Historisk tidsskrift, Chr.a/Oslo 1871—.
- Huitfeld = Arild Huitfeldt: Danmarks Riges Krønike, kvartutg. I—IX, København 1594—1603, folioutg. København 1652.
- K.Bibl. = Det kongelige bibliotek, Kungliga biblioteket.
- KLNM = Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder, København, Helsingfors, Reykjavík, Oslo, Malmø 1956—.
- Kriegers saml. = L. Kriegers samling i Det arnamagnæanske Institut, København.
- Kulturhistorisk leksikon = Som KLNM.
- L.Dipl. = Langebeks diplomatarium i RA København.
- Lindbæk: Pavernes forhold — = Johannes Lindbæk: Pavernes forhold til Danmark under kongerne Kristiern I og Hans. København 1907.
- Missiver = Missiver fra kongerne Christiern I's og Hans's tid I—II, utg. av William Christensen, København 1912—1914.
- NgL = Norges gamle Love I—V, Chr.a 1846—1895, 2. rekke Chr.a/Oslo 1912—.
- RA = Riksarkiv(et).
- reg. = (bare trykt som) regest.
- Reg. dipl. hist. dan. = Regesta diplomatica historiæ Danicæ, København 1847—1907.
- Reg. Later. = Regesta Lateranensia i Vatikanarkivet (Archivum secretum Sanctae Sedis).
- Reg. Vat. = Regesta Vaticana i Vatikanarkivet (Archivum secretum Sanctae Sedis).
- Rep. dipl. regn. dan. med. = Repertorium diplomaticum regni Danici mediævalis, København 1894/95—1938/39.
- Script. rer. Suec. = Scriptorum rerum Suecicarum Medii Aevi, Uppsala 1818—1876.
- Suppl. = Regesta supplicationum i Vatikanarkivet (Archivum secretum Sanctae Sedis).
- UB = Universitetsbibliotek(et).

II

KIRKENS LOVGIVNING

235

Pave Sixtus IV utnevner Bartholomeus¹ [Marasca], biskop i Città di Castello, til orator og nuntius med myndighet som legatus de latere i Tyskland, Ungarn, Polen, Böhmen og Danmark², og gir ham i oppdrag å innkassere penger som er innsamlet til johanitterne på Rhodos og til camera apostolica. Roma 1483, 7. juni.

Reg. Vat. 655 fol. 33b.

Trykt: DN XVII nr. 1124; APS I Act. Cam. II nr. 1464; APD IV nr. 2869 (reg.).

236

Pave Sixtus IV gir sin nuntius Bartholomeus [Marasca] fullmakt til å disponere over kirkelige embeter slik at han fullt ut får myndighet som legatus de latere. Roma 1483, 7. juni.

Reg. Vat. 655 fol. 35.

Trykt: DN XVII nr. 1125; APS I Act. Cam. II nr. 1465; APD IV nr. 2870 (reg.).

237

Tolv prester, oppnevnt av Holar kirkes officialis, Sigurd Torlaks-son, dømmer sira Jon Torvaldsson for å ha primsignet barn uten å akte kirkens forskrifter, til å fri seg med settared fra anklagen for å ha messet for og gitt sakramentet til en bannsatt, til å betale tilbake tiende han hadde tilvendt seg mot officialis' bud, frikjenner ham for å ha forlatt sitt tinglag uten lov, og dømmer ham

¹ Er depositarius 29. mars 1469 (APS I Act. Cam. II nr. 1388), magister domus papae 8. februar 1475 (APS I Act. Cam. II nr. 1423), electus 10. januar 1476 (APS I Act. Cam. II nr. 1433), biskop 18. august 1476 (APS I Act. Cam. II nr. 1436), død før 24. september 1487 (C. EUBEL: Hierarchia catholica medii aevi II s. 145). Se for øvrig LINDBÆK: Pavernes forhold — s. 111—112.

² Om også Norge har vært ment med (Ungarie Polonie Boemie et) Datie regna er usikkert, men kan ikke utelukkes. Om samme problem jfr. nr. 251.

til å fri seg med to vitner fra anklagen for ulovlig tilegnelse av rådmannsvervet ved nonneklostret Stad. Holar 1483, 4. oktober.

Orig. på perg. AM fasc. XXVII, 24. 7 segl vedhenger.

Trykt: DI VI nr. 443.

238

Pave Sixtus IV anbefaler sin nuntius Bartholomeus de Camerino, utsendt i anledning av korstoget, til erkebiskoper og biskoper i Sverige og Norge. Roma 1483, 11. oktober.

A: Arm. 39 tom. 16 (Brevia ad principes 1483 t. 1) fol., fol. 47a—b; B: Arm. 39 tom. 16B fol. 90b—91b (117b—118a); C: ÖRNHIJELM: Bullarium II RA Stockholm. Jfr. CELSE: Apparatus p. 206 n. 17 «etter orig. på perg.».

Trykt: DN XVII nr. 733; APS I Act. Cam. II nr. 1471; FMU V nr. 3977; APD IV nr. 2887 (reg.).

239

Pave Sixtus IV anbefaler Bartholomeus de Camerino til Danmarks konge og Sveriges riksførstander. [Roma 1483, 11. oktober].

Som foregående.

Trykt: Som foregående med unntak av DN (nå nr. 734) og APD (nå nr. 2888).

240

Pave Sixtus IV kunngjør at han gir Sveriges, Norges og nabolandenes innbyggere rett til å få avlat, privilegier og dispensasjoner i halvannet år fra påskedag¹, mot støtte til tyrkerkorstoget gjennom nuntien Bartholomeus² de Camerino. Roma 1483, 14. oktober.

A: Reg. Vat. 549, fol. 279 b; B: Trykt eks. i RA Stockholm.

Trykt: DN XVII nr. 1128; APS I Act. Cam. II nr. 1472; APD IV nr. 2889 (reg.).

¹ 18. april 1484.

² Opptegnelse om bullen 17. oktober s. å. (APS I Act. Cam. II nr. 1473). Gjeldsbrev på 1000 floriner lånt fra Bartholomeus til det apostoliske kammer 30. november s. å. (APS I Act. Cam. II nr. 1476). Kausjon på 3000 dukater fra Bartholomeus' bror og en annen person, for at Bartholomeus skal fremstille seg for det apostoliske kammer innen halvannet år fra utstedelsen 18. juli 1485, hvilket Bartholomeus gjør 30. oktober 1486 (APS I Act. Cam. II nr. 1485). Anbefalingsbrev fra pave Innocentius VIII for nuntien Benedictus Mansella til kong Hans, hvis hjelp utbes, eventuelt med å arrestere Bartholomeus som skal avlegge regnskap (nr. 251, 5. august 1485). 10. de-

241

Erkebiskop Gaute kvitterer Ivar¹ [Trondsson] i Aspa for fem års regnskap for Tingvoll kirke, og oppnevner samtidig Tore av Mesingset og Steinar Holmeid til nye ombudsmenn. Aspa 1483, 16. november.

Orig. på papir i RA Oslo. Spor av segl trykt bakpå.
Trykt: DN X nr. 260.

242

Erkebiskop Gaute kvitterer Ivar [Trondsson] i Aspa for fem års regnskap for Frei² kirke. Aspa [1483] 16.[?]³ november.

Orig. på papir, RA Oslo. Spor av segl trykt bakpå.
Trykt: DN X nr. 261.

243

Erkebiskop Gaute stadfester to dommer om at gården Stadarhol er rettkommen under Skålholts domkirke. Bergen 1484, 6. juli.

Orig. på perg. Bisk. Skalh. fasc. XVI, 19. Seglet er falt av.
Trykt: DI VI nr. 462.

¹ Bror til erkebiskop Olav (DN II nr. 888); om slekten for øvrig, med Ivars sønn, dekanen i Nidaros, Trond Ivarsson Teiste, se Oddvar GRØNLI: Ei ættetavla frå reformasjonstida, Norsk slektshistorisk tidsskrift XIII s. 209—44 (tavle på s. 241).

² Jfr. nr. 281.

³ Sml. foregående brev. Dateringen har «infra octauas sancti Martinj episcopi et confessoris».

sember 1485 stiller så Brunectus de Maccabrino de Camerino sikkerhet for at han blant annet skal innkassere penger fra Bartholomeus (APS I Act. Cam. II nr. 1487). Anbefaling fra pave Innocentius VIII til kong Hans for Guntherus de Bunow som har blitt sendt til Norden for å gripe inn mot bedragerske kollektorer (Bartholomeus ifølge LINDBÆK: Pavernes forhold — s. 113) (nr. 253, 10. januar 1486). 24. mars 1487 utnevnes så Johannes Antonius og Hermannus Tuleman til nuntier og kollektorer sammen med Guntherus de Bunow og får i oppdrag å innkassere penger som blant annet Bartholomeus har samlet inn (nr. 258). Opptegnelse om at Bartholomeus har innbetalt 2000 floriner til det apostoliske kammer 10. januar 1488 (APS I Act. Cam. II nr. 1506). Bartholomeus kan, like lite som de andre kollektorer i dette tidsrommet, eller deres underkollektorer, påvises i Norge (for et unntak se nr. 273 note 2); men han var i Sverige siste halvår av 1484 (Diarium Wazstenense, Script. rer. Svec. I s. 194; APS I Act. Cam. II nr. 1478, 1480, 1483, 1484). Om Bartholomeus se ellers LINDBÆK: Pavernes forhold — s. 111—114.

244

Literæ Sorens. & Ringstadiensium monachorum é Sixti pontif. indulgentijs transcriptæ, de privilegiis fratribus ordinis Hierusolymitani concessis in insula Rhode anno 1488(!). [1471, 25. august — 1484, 12. august.]

Akershusregistret, A i RA København, B i RA Oslo, s. 124.

Trykt: DN XVII nr. 1131 (etter B); Akershusregistret ved G. TANK nr. 1307 s. 86.

245

Pave Innocentius VIII tillater erkebiskop Gaute i Nidaros å utføre besøksplikten¹ ved kuriaen hvert femte år. (Referat av supplikk fra erkebiskop Gaute.)

Suppl. 841 (834) fol. 86a—b.

Roma 1484, 19. oktober.

Beatissime pater. Alias felicitis recordationis Sixto pape iiij sanctitatis vestre predecessorj pro parte deuote creature vestre Gautonis^a archiepiscopi Nydrosiensis in regno Norwagie vltra mare Baltico humiliter exposito quod, cum dicta sua ecclesia ab alma vrbe remota sit, vt sine maximis periculis et impensis nequiret de triennio in triennium, sicut ex forma per eum prestijt iuramentj astringebatur, visitare, jdem predecessor secum vt limina ipsa nisi de decennio in decennium visitare per se aut procuratorem non teneretur, per vnum breue, cuius copia prescribitur, dispensauit. Cum autem pater sancte nunc multo maiora dicte creature ad visitandum limina huiusmodi de triennio in triennium jmminerint pericula, quod cothidie est in guerris cum Ruthenis scismaticis catholice

^a cod.: Gawete.

¹ Erkebiskopers besøksplikt er gitt ved c. 4 X de elect. I 6 og c. 4 X de iureiur. II 24 (bispedden), går tilbake til Gregor VII (Juramentum episcoporum pallia suscipientum fra 1079, trykt i *Le Liber censuum de l'Eglise Romaine*, ed. FABRE & DUGHESNE I s. 417, jfr. og PLÖCHL: *Geschichte des Kirchenrechts*, II, Wien 1962 s. 141—2), utvides til pavelig konfirmerte eller utnevnte biskoper fra slutten av 1200-tallet (Kulturhistorisk Leksikon bd. I sp. 617), alminnelig fra 1400-tallet da den pavelige konfirmasjon ble vanlig (SÄGMÜLLER: *Lehrb. des kathol. Kirchenrechts* utg. 1909 s. 737, jfr. s. 253—4, 294). Oversikt over tidligere norske besøk (ved stedfortreder) i NgL 2 II nr. 344. Bare de viktigste erkebiskopers besøk var «visitationes reales», dvs. med «gaver»; de nordiske erkebiskopers var «verbales». Erkebiskop Gaute hadde tidligere, 19. juni 1475 (NgL 2 II nr. 344), fått forlenget besøkspliktens termin til 10 år. Skálholtsbiskopens bispeed inneholder for øvrig en bestemmelse om besøksplikt til Nidaros (DN VIII nr. 74).

fidej inimicis, ac propter alios sinistros euentus necnon mense sue episcopalis tenuitatem, iuramentum huiusmodi adimplere non possit, supplicat igitur sanctitati vestre eadem creatura premissa considerantes secum vt limina ipsa nisi de decennio in decennium visitare per se aut procuratorem non teneatur, dispensare misericorditer dignemini de gratia speciali, iuramento predicto, constitutionibus et ordinationibus apostolicis ceterisque in contrarium facientibus non obstantibus quibuscunque. Fiat vt petitur ad quinquennium. J. Et per breue sanctitatis vestre hac supplicatione jntroclusa. Fiat J. Datum Rome apud Sanctum Petrum quartodecimo kalendas nouembris anno primo.

Kansellianmerkninger: I venstre marg: De non visitando per breue. I høyre marg: V. Theanensis.

246

Olav¹ Klausson, prior i Varna johannitterhospital, og konventet der kunngjør at de har opptatt Ølver Haraldsson og hans hustru Gro Berulfsdatter i ordenens brorskap² og gjort dem delaktige i ordenens gode gjerninger og avlatsprivilegier. Varna 1484, uten dag.

Orig. på perg. i RA Oslo. Segl mangler.

Trykt: DN III nr. 949.

247

Olav Klausson, prior i Varna johannitterhospital, og konventet der kunngjør at de har opptatt Gjermund Ormsson og hans hustru Marit Gunnarsdatter i ordenens brorskap og gjort dem

¹ Prior i 1467 (NgL 2 II nr. 109) og i desember 1488 (nr. 278). Laurits Tygesson resignerer i 1489 (nr. 285); i 1492 er Johannes Hermanni prior (nr. 294) og i 1494 Laurits Nilsson (nr. 304), likeså i 1508 (Langebeks Excerpter: Monasteria Norvegica 142b), mens Petrus Johannis er prior i 1514 (DN VIII nr. 485).

² Fra dette tidsrommet foreligger det i alt 10 brorskapsbrev fra Varna johannitterhospital (nr. 246, 247, 277, 278, 279, 294, 295, 304, 308, 316), mot ett fra hver av 5 andre kirkelige institusjoner (nr. 248, 303, 369, 376, 377). Brevene fra Varna forekommer i to hovedformer, en som ble brukt så tidlig som 29. september 1397 (DN VII nr. 328) og frem til og med 1492 (nr. 294 og 295), så igjen i 1514 (DN VIII nr. 485) og i 1524 (DN XXI nr. 744). Den andre typen forekommer i 1494 (nr. 304), 1496 (nr. 308) og 1497 (nr. 316). Mellom 1480 og 1492 ser brevene fra Varna ut til å komme med en viss periodisitet; det finnes to brev fra 1480 (NgL 2 II nr. 379, 380), to brev fra 1484 (nr. 246, 247), tre brev fra 1488 (nr. 277, 278, 279), to brev fra 1492 (nr. 294, 295), men ingen fra mellomliggende år.

delaktige i ordenens gode gjerninger og avlatsprivilegier.¹ Varna 1484, uten dag.

Orig. på perg. (Norske perg.) i RA Oslo.
Trykt: DN XV nr. 107.

248

Abbedisse², confessor generalis², søstre og brødre i birgittinerklostret Munkeliv opptar herr Peder³ Lavransson på Lom i ordenens brorskap⁴ og gir ham del i ordenens gode gjerninger. Bergen 1484, uten dag.

Orig. på perg. i RA Oslo. Segl mangler.
Trykt: DN I nr. 939.

249

Fire rådmenn i Oslo vitner at kanniken i Oslo, Gudleiv⁵ Jonsson, nektet å svare for Karl, biskop i Hamar og høvedsmann på Akershus, i en arvesak. Derimot ville kanniken svare for sin biskop, officialis og kapitel.⁶ Oslo 1485, 21. mars.

Orig. på perg. AM fasc. VC, 14. Et segl vedhenger.
Trykt: DN V nr. 928.

¹ Jfr. foreg. nr. note 1 og 2.

² 1. februar 1474 er Birgitta Ølreksdatter abbedisse og Ketil Beintsson confessor generalis (DN I nr. 905). 13. januar 1478 er Elsebe Eggertsdatter abbedisse og Ketil fremdeles confessor generalis (DN VIII nr. 403) og likeså 16. juni 1481 (DN I nr. 930); 8. november 1484 er Birgitta Ølreksdatter abbedisse og Ketil confessor generalis (DN VIII nr. 412), mens man 5. februar 1495 finner samme abbedisse og Lavrans Olavsson som confessor generalis (DN I nr. 982). 13. oktober 1510 er Valborg electa og Nils Hansson confessor generalis (DN XVI nr. 350). Ca. 1520 er Anna Olavsdatter abbedisse og Lavrans Nilsson vice confessor; Peder Ingemarsson har vært confessor generalis (DN XVI nr. 365).

³ Peder Lavransson er rimeligvis den samme som den sokneprest i Lom og kannik i Hamar som er nevnt i DN III nr. 934 (23. januar 1482) og nr. 991 (1. april 1494).

⁴ Et annet brorskapsbrev fra birgittinerne, utstedt i 1480, er på norsk (NgL 2 II nr. 381).

⁵ Kannik i Oslo 23. oktober 1455 (DN XV nr. 81; i domkirken ifølge DN I nr. 844) og 10. mai 1489 (DN V nr. 943); videre nevnt i brev fra den mellomliggende periode da han ofte hadde prosteombud: DN I nr. 844 og 960, DN V nr. 800, 811, 830, 859, 910, 922 og 940, DN VI nr. 585, DN VIII nr. 88.

⁶ Jfr. nr. 274.

250

Pave Innocentius VIII stadfester^{1,2} de eldre pavelige privilegier for kong Hans' og hertug Frederiks riker og land. (Referat av supplikk fra kong Hans og hertug Frederik.)

Suppl. 848 (842) fol. 58b.

Trykt: APD IV nr. 2954.

Roma 1485, 26. juni.

Beatissime pater. A predecessoribus sanctitatis vestre, presertim diue memorie Sixto^a papa IV, predicte memorie Cristierno Dacie^b etc. regi illustrj ac duci Sleswicensi et Dorothee regine ipsius Cristiernj regis uxorj ac nonnullis alijs ipsius Cristierni predecessoribus regibus et ducibus regnorum, ducatum et dominiorum predictorum ipsisque et eorum regnis, ducatus, comitatibus, terris, castris, ecclesijs, monasterijs et capellis ac locis omnibus ipsius regis et ducis etc. dictorum dominio seu iurisdictioni subiectis nonnulla priuilegia, donationes et indulta concessa fuerunt, desiderantque Johannes Dacie, Norwegie etc. rex illustris et Fridericus duces Sleswicensis et Holzatie^c, Stormarie et Ditmarcie duces in Oldenborch et Delmenhorst comites, ipsius dominj Cristierni bone memorie filii, priuilegia, donationes et indulta pro illorum omnium et singulorum subsistentia firmiorj auctoritate etiam sanctitatis vestre communiri. Supplicant igitur sanctitati vestre deuotj oratores vestri Johannes rex et Fridericus duces prefati, quatenus priuilegia et indulta huiusmodi rata et grata necnon omnia et singula illa, ac si illorum omnium tenores de uerbo ad uerbum inserti forent, sufficienter pro expressis habentes auctoritate sanctitatis vestre confirmare, approbare, omnesque defectus, si qui forsitan in premissis interuenerint, supplere dignemini de gratia specialj, non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis ac canonicis regulis ceterisque contrarijs quibuscunque, cum

^a cod.: Sixtj. — ^b cod.: Utelatt. — ^c cod.: Holzatis.

¹ Bullen, utstedt for Danmark samme dag i DN XVII nr. 736. HUITFELD har under 29. juli s. å. opptegnelse om pavelig privilegiestadfestelse (APD IV nr. 2963).

² Dette er en av de begunstigelser som kongens sendemann, prost i Slesvig og tidligere kong Kristierns sekretær (APD IV nr. 2760), Envaldus de Søvenbroder oppnådde i juni/juli 1485. Foruten denne privilegiestadfestelsen var stadfestelsen av privilegiet De non evocando og utvidelsen til Holstein (APD IV nr. 2935—7) særlig viktig. Om sendeferden for øvrig jfr. DN VI nr. 596—8 og LINDBÆK: Pavernes forhold — s. 99—101. Blant de norske privilegier som det kan dreie seg om, kan nevnes opprettelsen av den kongelige kapellgeistligheten 5. februar 1308 (DN I nr. 113—5) og 12—13 mars 1311 (NgL IV s. 367) og gjeninnsettelsen av kronen i sine gamle patronatsetter 29. mars 1401 (NgL 2 I nr. 177), jfr. og nr. 254. For sin egen del oppnådde sendemannen atskillig i juni samme år, jfr. APD IV nr. 2930, 2933, 2934, 2938, 2939, 2940, 2944, 2945, 2946, 2948, 2949.

clausulis necessariis et oportunis. Fiat ut petitur. J. Et cum confirmatione et approbatione predictorum et cum supletione defectuum. Fiat J. Datum Rome apud Sanctum Petrum sexto kal. julij anno primo.

251

Pave Innocentius VIII anbefaler sin nuntius Benedictus Mansella, archidiaconus i Aquino, doktor i kanonisk rett, og pavelig cubicularius, til kongen av Danmark¹. Nuntien har fått i oppdrag å avkreve Bartholomeus² de Camerino regnskap, og kongen bes bistå ham i det, eventuelt med å arrestere Bartholomeus. Roma 1485, 5. august.

Arm. 39 Brevia tom. 18 fol. 246b.

Trykt: DN VI nr. 599; APS I Act. Cam. II nr. 1486; APD IV nr. 2965 (reg.); Reg. dipl. hist. dan. nr. 7805.

252

Pave Innocentius VIII utnevner Guntherus³ de Bunow, prost ved St. Sebastianskirken i Magdeburg, doktor i kanonisk rett og notar, til nuntius, commissarius, og kollektor i Norden og Tyskland, og gir ham i oppdrag å innkassere penger som tidligere er samlet inn, blant annet av avdøde Marinus⁴ de Fregeno, Helligåndssordenens kollektorer⁵ og Bartholomeus⁶ Marasca. Roma 1486, 7. januar.

Reg. Vat. 692 fol. 34b.

Trykt: DN XVII nr. 737; APS I Act. Cam. II nr. 1488; APD IV nr. 2996 (reg.).

¹ Usikkerhet i titulaturen: Bartholomeus de Camerino var utnevnt til nuntius i Sverige og Norge (nr. 238), men fikk dog anbefaling til Danmarks konge og Sveriges riksstander (nr. 239).

² Jfr. nr. 240 note 2.

³ Pass for Guntherus, utstedt samme dag, i APS I Act. Cam. II nr. 1489. 30. desember 1487 gir pave Innocentius VIII Guntherus og fire andre geistlige samme rett som de pavelige familiares continui commensales antiqui (APD IV nr. 3088). Om bakgrunnen for oppdraget se nr. 240 note 2 og LINDBÆK: Pavernes forhold — s. 113—4. Se og nr. 258.

⁴ Jfr. NgL. 2 II nr. 249—53, 369.

⁵ Jfr. nr. 273.

⁶ Jfr. nr. 235.

253

Pave Innocentius VIII anbefaler til Danmarks konge sin nuntius Guntherus de Bunow som har blitt utsendt for å gripe inn mot bedragerske kollektorer¹. Roma 1486, 10. januar.

Arm. 39 Brevia tom. 19 fol. 123b (133).

Trykt: DN VI nr. 600; APS I Act. Cam. II nr. 1490; APD IV nr. 2997 (reg.); Reg. dipl. hist. dan. nr. 7823.

254

Erkebiskop Gaute overdrar patronatsretten til Troms kirke til kong Hans, på grunnlag av de pavebrev² kongen har vist ham og med den betingelse at kongen alltid presenterer en innenlandsk klerk.

Orig. på perg. i RA København, Kongehusets og Rigets Ark. D 9 Norge nr. 57.
Trykt: DN I nr. 950. Reg. dipl. hist. dan. nr. 7855.

Bergen 1486, 18. juli.

Wij Gauto medh Gudz nadh erchiebiscop i Nidross och paweligis sætis legatus kungøra medh tesse wore opnæ breffwe ath effthter theim pawe breffwom som høgboeren fførstha och wor wyrdeligh herre herre Hans medh Gudz nadh Norges och Danmarks kunungh etc. loth nw fføre komma her i Berghena i hulkom thet bewisas ath hans nadhe bør haffwa jus patronatus till Trwms kirkiaë, haffwa wij medh wors elskaligha capittuli radhe hans

¹ Ifølge LINDBÆK er det Bartholomeus de Camerino som er ment (nr. 240 note 2). Denne nevnes ikke i utnevnelsesbrevet for Guntherus den 7. januar (nr. 252), men derimot ved utnevnelsen av kollektorer til hjelp for Guntherus (nr. 258, 24. mars 1487).

² Innocentius IV gir 7. november 1246 kong Håkon og hans etterkommere patronatsrett til de kirker de måtte bygge for å utrydde hedendommen (DN I nr. 37), og kirken i Troms (St. a Maria juxta paganos) innbefattes i opprettelsen av den kongelige kapellinstitusjonen ved brev fra pave Clemens V 5. februar 1308 (NgL IV s. 364). Jfr. art. Kapellgeistlighet i Kulturhistorisk Leksikon bd. VIII sp. 256–61. Se og nr. 250 note 2.

nadhe wplatith fforscreffne jus patronatus till Trwms kirkia och hans efftherkommandhe kununghe i Norghe medh all renthe och rettugheith som ther bør till ath liggia medh thy skilordhe ath till adhernempdhæ kirkia ner hon vacerer presenteres bequemligh och inlensk klerk; hulkin som bliffwa i retthe lydhne wndher oss och wore efftherkommandhæ erchiebiscopa i Nidross. Och till meire wissan her om lather worth elskalighe capittulum hengia sith jncigle medh wore secreto ffor thette breff. Datum in ciuitate Bergensi decima octaua die mensis julij anno domini millesimo quadringentesimo octuagesimo sexto.

Segl.: Rest av erkebiskopens segl.

TILLEGG

Pave Innocentius VIII utnevner ved provisjon Johannes Mathei, kannik i Nidaros, til sokneprest i Troms, uten hensyn til kongens eller andre fyrsters mulige patronatsrett. Johannes Mathei ble for vel tre år siden utnevnt av erkebiskop Gaute, etter at den forrige sokneprest, Johannes Belung, hadde resignert i dennes hånd, men frykter nå at utnevnelsen er ugyldig. (Referat av supplikk fra Johannes Mathei). Roma 1486, 23. februar.

Suppl. 855 (849) fol. 212b.

Trykt: DN XVII nr. 738.

255

Erkebiskop Gaute i Nidaros utsteder, i anledning av almuens klager og med samtykke av biskop Eiliv i Stavanger og andre gode menn, skipan om utferd og om soknekirkenes eiendom i Midt-syssel.

A: Orig. på perg. RA Oslo. B: Avskrift i Langebæks Diplomatarium Norge.

Trykt: A: DN I nr. 951.

Bergen 1486, 31. juli.

A

Wii Gauto medh Gudz nadh erchiebiscop i Nidross oc paweliges sættes legatus helsa idher alla bøndher oc almwghe som byggia oc boo i Midhsysla a Agdom kerligha medh Gudh oc wor andeligha bletzan kunnothgørandhe medh tesse wore opnæ breffwe ath komæ fföre oss her nw i Berghenæ besskedeligha men Erlendh Salmwndsson oc Torgeir Torleffsson medh breffwom oc befellingh a idhra wegna clagandes wm tesse efftherscreffne stykke: Fførst wm wthfferdher effther døth ffolk som idher tykker ath ther medh idher større wthgøræs en idher bør medh laghom. Annath war thet ath kirkiom ther medh idher ærefraa geigner there eigner som i meine them med retthæ hører. War oc tha wor wyrdeligha brodher biscop Eileff i Staffwanghre nerwarandes oc swaradhe ath almughen i ffornempdhæ Midhsyslle hadhe sielffwer giorth breff wm kirktionne eigner oc prestanna rentha och rettwgheith som them ey burdhe offwerdøma, oc haffdhe han ther fföre stempth fföre oss till Trondheims noghre aff almwghen nw fföre eina

B

Nos Gauto^a Dei gratia archiepiscopus Nidrosiensis ac apostolicæ sedis legatus colonis et plebi Midsislu in Agdis inhabitantibus salutem et nostram benedictionem. Præsentibus notum facimus coram nobis Bergis constitutis comparuisse viros sapientes Erlendum Salmundi et Torgerum Torlefi cum literis et negotiis vestrum causa expediendis de sequentibus articulis conqverentes, et primo qvidem de funeralibus qvæ apud vos majora expendi conqveremini qvam justum esse creditis, secundo qvod templa apud vos amiserint possessiones qvas ad ea jure merito pertinere dicitis. Venerabilis autem frater noster Eilifus episcopus Stavangrensis præsens fuit dixitqve plebem in prædicta Midsislo de templorum possessionibus et pastorum reditibus literas ipsam confecisse de quibus judicare plebis non erat, unde ante annum qvosdam de plebe Nidrosiam ad coram nobis comparendum citaverat, qvi cum non comparerent nec procuratores mitterent, episcopo ad expensas restituendas judicati sunt. Nos, propositionibus

^a cod: Goito.

aare oc ffek kosthaldz breff wppa theim tha the ey komæ edher theres wmbodz man effther thysom the stempdhe wore. Haffwa wij thetta moll ransakath wppa badhe sidher oc wppa thet ath almwghen bliffwa i retthe lydhnæ oc wyrdingh widh sin biscop som widh sin andeligh ffadher oc samaleides widh sinæ soknapresta, haffwa wij medh ffor-nempdz wors wyrdelix brodhers biscop Eiliffs samtykke oc andre godha manna radhe som nwher ner oss wore giorth tessa skipan oc stadgha wm adhernempdher saker: Fførsth skulo wthfferdher effther døth ffolk gøratz i tessæ mathe. Effther bondhe edher hustru hwarth there som dør skall giffwas two marker i wthfferdh effther thy som gamoll sidweniæ haffwer wæarith ther medh idher. Skall tho minne giffwas ther som ey er empne till och mangh barn effther. Effther son edher dotther wgiffthom xvj aare gamlom edher meire giffwas ein mark i wtufferdh och samaleides effther leighe dreng som ffwillæ løn teker. Effther barn xij aare gamalth wtheffwer xvj aar giffwas ½ mark i wtfferdh. En effther barn som yngre er en xij wettre gøras wthfførth effther thy som there aldher oc

utrimqve prolatis examinatis, ut plebs episcopo suo tanquam spiritali patri et similiter parochianis suis pastoribus debitum obsequium exhibeant, venerabilis fratris nostri Eilifi episcopi aliorumqve præsentium sapientum consiliis adhibitis, de prædictis causis talem fecimus constitutionem: Primo funeralia post defunctos tali modo fiant: Post patrem vel matrem familias, si moriantur, duæ marcæ pro funeralibus dentur prout antiqva apud vos huc usqve fuit consuetudo, excepto ubi divitiæ non suppetunt, multiqve liberi relictæ sunt, ubi minus detur. Post filium vel filiam cælibes sedecim annorum vel ultra una marca pro funeralibus detur, tantumqve pro mercenario qvi integram accipit mercedem. Pro puero duodecim annorum usqve ad sedecim dimidia marca detur. Pro puero vero duodecim annis juniore funeralia dentur ex proportionem divitiarum et ætatis, dimidia tamen marca minus. In omnium tamen funeralium solutione consideranda sunt pestis et egestas. Templorum vero possessiones qvas ad ea pertinere probari potest, præfatus venerabilis frater noster promissit ut templis iterum redderentur, de restitutione vero ex-

empne ere till tho minne en i mark som ffør er sakth. Skall oc nadhemoll wære i allom ffornempdhom wthfferdhom ffore plaffwa, pestilencie oc ffatikdomz saker. Item om kirkione eigner loffwadhe ffornempdh wor wyrdeligha brodher ath the skulæ i gen komma till kirkiom hwath som laglighæ kan proffwas ath theim till hører. Item wm thet kosthaldh som the sakadhe wordhe gaff han wp widh almwghen ffore wore tillagha och almwghens fforffaldh skuldh tho medh thy skilordhe ath fføre tha olydhnæ oc offdyriffwe som almwghen giordhe oc dømdhe offwer kirkionne eigner som theim ey medh rettho burdhe skall almwghen i adhernempdhæ Midsysle göra honom ein winlighan godwiliæ, tho swa ath inghom er till tyngslæ. Tessæ fforscreffne stykke haffwer ffornempdh wor wyrdaligha brodher biscop Eileff samtykth ath hedhanaff haldas skulo oc ffornempdh idhre wmbodzmen a almwghens wegnæ. Oc till meire wissan her om lather biscop Eileff sith jncigle hengiæ ffore thetta breff medh wore. Scriffwath i Berghen manedaghen nesth effther sancte Olaffis dagh anno domini mcdlxxxsexto.

Segl: Erkebiskop Gantes segl mangler.

pensarum quam plebs episcopo debuit, nostra petitione plebisque paupertate inductus remisit, ea tamen conditione ut plebs in prædicta Midsislo ob audaciam et inobedientiam a se factam in iudicando super possessionibus templorum quod ei non licuit, benevolentiam aliquam ei faciat nulli tamen in gravamen. Ad hos omnes articulos prædictus venerabilis frater noster Eilifus episcopus vestriqve procuratores plebis nomine consensum dederunt, ut perpetuo vigeant. In cuius rei evidentiam firmiorem Eilifus episcopus suum sigillum cum nostro his literis appendi curavit. Datum Bergis die lunæ festum S. Olai proximesequente anno domini 1486.

Over teksten: N: 882. *Over til høyre:* Ex MSS Bartholin. Tom. VI p. 907. *Under dette:* 1486.

TILLEGG

Almuen i Midtssyssel utsteder erklæring om sin samtykt om soknekirkenes gods, utferd og tiende.¹

Orig. på perg. AM fasc. XLVII, 3.

Trykt: DN IV nr. 997.

Halse 1484, 1. mai.

Helsæ vi almeningh almogh som byggia oc boo i Mydssyslone aa Agdom kerligæ med Gud kunikth gørande at wi varom a reittom fylkis tingge a Halsawgho aa Philipi et Jacobi dag som goda konwngha hafva ooss vnth oc tiil sææth. Var thet tha al almoghens samtykth efther varom fylkis brevom at vi viliom gerna fylgia varom brevom oc reith som var fylkis bref vt visar oc vi i veria hofvom saa lengge war nadiigh herre konongh ooss wnna vil oc efter biscop Elifsz naad brevve som hanss naad ooss vnth hafwer, tha leggiwm vi kirkiu wmbossz monnom taw raad fore at aller kirkiu wmbossz men lotha ganga kirkiune proff a kirkiu garde hwer i sinne sokne kirkiu oc gøra sinom sokna preste bood at lyda kirkiune proffve at hwad jarder kirkiune ero gefnar som theris forfæder theim saakth hafwer hvaro ledis kirkiune ær gefvet heller oc registren i Stafvanger som han wtvisar oc lathe ther sweria heller jnsigle med goda mannæ rade hvad skerlighæ proff ær heller ey, oc leggia saa tha landskyl wppa kirkiuum som kirkiune ær sworid swa lengge biscopens naad oc registen then helge kirkiu henne i fraa segher, en maa then helge kirkiu naa sina jarder ighen oc notande vorda som vara forfæder gefvet hafva, tha viliom vi gerna styrkia then helge kirkiu med varom giavvom, en ma ikke then helge kirkiu notande vorda sina jarder fore prestonom som vara for ælder men gefvet hafva then helge kirkiu tiil wpheldis, tha vilia reittha odalss men gerna kalla sina giawer i geen sidan then helge kirkiu nyter thess jnkket, en ær thet sa at jnghen wmbossz man ær tiil som tæker kirkiune proff, tha skwlw their latha lysa kirkiune proff vnder siin eid hvad jarder kirkiune ero gefnar oc taka ther goda manna jnsigle fyr efter teris lysingh, en testament viliom vi gerna gefva ein bwgilla mark efter fwltidan man som gefz i Ryga fylke med andra hærassz kirkiu som liggia vnder sama doom kirkiu oc som hon ooss byder war doom kirkiu, thet vilia vi gefva gerna, heller oc saa stora testament som crissnareitthen vt visar eftir theim manne som han gører alla sina reida saa lengge klerkrid komer med prof heller skel hvar fore vi fatik almogh liotom heller wt gefva større testament en gefz i Ryga fylke at tessa hallhærassz kirkiu ero meira wnda skiwlda doom kirkiune heller andra herassz kirkiu som i Ryga fylke med stora testament som vi fatik almog liottom wt at gefva, eller oc var naadiigh herre konwnghen kan then tool vpaa ooss at leggia, en vilia ikke prestana latha segh thet nøgia

¹ Jfr. DN V nr. 1013

efter varom bodom oc vilia ikke siwnga yfwer theim dowda, ta vilia vi fatik almog koma fore reitaren oc kera ooss ther hvaro ledis var maal ero vornæ oc skiotom vi ooss fatik almog vnder var nadiigh herre kononghen oc hanss naad oc mysskun hvaro ledis ooss hafwer farid, en tiwnd viliom vi gerna gefua efter thy som fynd vattar oc fyr hefwer wærid heller oc saa myken tiwnd som crissnareithen wt visar oc han vil gøra ooss allæ the gudz ærende oc æmbothe som then helge skrift honom byder at gøra sinom sokna bondom oc a byrgias vara saal fyre gudi a doma degi fyre theris vanrøkth skwl, oc bidiom vi reittaren fore gudz skwl at vi fatik almog matthom naa lag oc reith oc then helge kirkiu efter varom lawgom oc varom brevom. Tiil meira visso tha hengia dande men sin jnsigle aa almoghens vegna efter theris bode oc samtikt fore thetta bref som giort var a Halsawgo a degi som fyr seger anno domini mcdlxxx 4° etc.

Segl: Alle 10 segl mangler.

256

Erkebiskop Jakob i Uppsala utsteder avlatsprivilegium for det korset han samme dag har innviet i Ragunda kirke [i Jämtland].

Orig. på perg. UB Uppsala.

Trykt: DN XVI nr. 292.

Ragunda 1487, 28. januar.

Jacobus miseratione diuina archiepiscopus Wpsalensis vniuersis et singulis presentes inspecturis salutem in Domino sempiternam. Si Deum in sanctis suis ore prophetico laudare iubemur, prouidas et salubres arbitramur canonum sanctiones que sanctorum ymages adorari et venerari licentiant intuitu mens humana ab occupationibus rei familiaris fortassis distracta signatum in celis valeat contemplari. Cupientes igitur vt ymago crvifixi in ecclesia Ragwnd per nos hodie consecrata in honore et reuerencia debitis habeatur ac ecclesia ipsa eo libentius a christifidelibus deuotionis gratia frequentetur, omnibus qui ante dictam ymaginem cum genuflexione Pater noster Aue Maria aut orationes alias quascunque deuotas humiliter orauerint aut cereos accenderint vel quomodolibet aliter pro sui in esse conseruatione

manus porregerint adiutrices, quotiens premissa uel premissorum aliquid deuote adimpleuerint totiens de omnipotentis Dei misericordia beatorumque apostolorum eius Petri et Pauli auctoritate confisi singulis contritis et confessis quadraginta dierum indulgentias misericorditer in domino impertimur. Datum apud ecclesiam Ragwnd anno etc. lxxx septimo xxviiij mensis januarij nostro sub signeto.

Segl : Segl mangler.

257

Orm¹ Anundsson, prest i Gjerpen, kvitterer Avald Olavsson for hans avdøde bror Ansteins regnskaper for Saude kirke i Grenland. Gjerpen 1487, 15. februar.

Orig. på papir, Deichmanske diplomsamling, RA Oslo.
Trykt: DN I nr. 952.

258

Pave Innocentius VIII utnevner Johannes Antonius, abbed i St. Geminusklostret i Narni, og Hermannus Tuleman, kannik i Utrecht, doktor i kanonisk rett og pavelig akolytt, til nuntier, commissarii og kollektorer i Danmark, Sverige, Norge og Tyskland, og gir dem i oppdrag å samarbeide med Guntherus² de Bunow for å innkassere penger innsamlet av Marinus de Fregeno³, Helligåndordenens kollektorer⁴, Bartholomeus⁵ Marasca og Bartholomeus⁶ de Camerino. Roma 1487, 24. mars.

Reg. Vat. 693 fol. 125b.

Trykt: DN XVII nr. 742; APS I Act. Cam. II nr. 1493; APD IV nr. 3069 (reg.).

¹ En Orm Anundsson nevnes som prest i Bamble 12. mars 1508 (DN VII nr. 528) og 3. august 1510 (DN III nr. 1050).

² Om Guntherus og oppdraget se nr. 240 note 2 og nr. 252.

³ Jfr. NgL 2 II nr. 249—53 og 369.

⁴ Jfr. nr. 273.

⁵ Jfr. nr. 235 og 236.

⁶ Jfr. nr. 240.

259

Pave Innocentius VIII kunngjør¹ at han gir Tysklands, Nordens og nabolandenes innbyggere rett til å få avlat, privilegier og dispensasjoner i halvannet år fra Kristi himmelfartsdag², for støtte til tyrkerkorstoget gjennom nuntiene Johannes Antonius, Guntherus de Bunow og Hermannus Tuleman. Roma 1487, 6. april.

Reg. Vat. 722 fol. 262b.

Trykt: DN XVII nr. 1135; APS I Act. Cam. II nr. 1494; APD IV nr. 3070 (reg.).

260

Hans Teiste, biskop i Bergen, kvitterer Voss kirkes ombudsmenn, Amund Arnfinnsson, Torstein Einarsson og Torleiv Halleson, for tre års regnskap. Voss 1487, 15. mai.

Avskrift av orig. i Langebeks dipl. RA København.

Trykt: DN XXI nr. 624.

261

Pave Innocentius VIII gir dronning Dorothea, og en kvinne hun velger, samme avlat som fransiskanerobservantene, når hun, som de, leser syv botssalmer. (Referat av supplikk fra dronning Dorothea). Roma 1487, 29. mai.

Suppl. 871 (865) fol. 196b.

Trykt: APD IV nr. 3078.

262

Pave Innocentius VIII stadfester³ bestemmelsene for johannitterprioratet Dacia om priorvalg⁴ og begrensning av antallet brødre⁵.

Reg. Later. 846 A fol. 72—73a.

Trykt: APD IV nr. 3084.

¹ Opptegnelse om at bullen har blitt utstedt på nytt 12. april, etter anmodning av biskopen i Aleria (APS I Act. Cam. II nr. 1495).

² 28. mai.

³ Bullen er utstedt på grunnlag av bulle av 3. mai s. å. (supplikk bevart, trykt i APD IV nr. 3077) og supplikk om tilføyelse (APD IV nr. 3083).

⁴ Jfr. NgL 2 II nr. 292, 9. august 1465.

⁵ Jfr. NgL 2 II nr. 283, 21. september 1463. Se og NgL 2 II nr. 287, 29. juni 1464 med bestemmelser om disiplinen og Thomas HATT OLSEN: Dacia og Rhodos (København 1962) for samlet oversikt og vurdering av de stadfestede bestemmelser. For en annen bestemmelse om begrensning, se nr. 307. Tillegg.

Roma 1487, 21. juni.

Innocentius etc... Ad perpetuam rei memoriam. Regimini vniversalis ecclesie quamquam immeriti disponente Domino presidentes, curis perurgemur assiduis, ut iuxta credite nobis dispositionis officium quieti subditorum quorumlibet presertim sub regulari observantia studio uacantium pie uite in quorum utique prosperitate reficimur jugi quantum nobis ex alto commissum fuerit sollicitudinis studio intendamus, et hijs, que pro religionis incremento prouide ordinata et concessa comperimus, ut illibata persistent, libenter, cum a nobis petitur, apostolicj adijcimus roboris firmitatem. Sane pro parte dilectorum filiorum prioris et fratrum prioratus Dacie, Suecie et Norueie hospitalis sancti Johannis Jerosolimitani nobis nuper exhibita petitio continebat, quod olim tunc magister generalis dicti hospitalis et dilectj filij conventus Rhodi hospitalis eiusdem, ne prioratus predictus ob illius ab insula Rhodi distantiam occurrente illius uacatione detrimenta pateretur, prouide ordinauit[!] quod in huiusmodi uacationis euentum ad electionem inibi futurj prioris per illius et membrorum eiusdem preceptores et fratres sub certis tunc expressis modo et forma pro tempore procederetur, deberetque electus sue electionis confirmationem [a] magistro hospitalis prefati pro tempore existente uel alio ad hoc ab eo potestatem habente obtinere. Fuitque iuxta ordinationem eandem ab immemorabilj tempore citra inibi prioris electio occurrente uacatione huiusmodi celebrata. Et deinde quidam Johannes de Cardona baiulius baiulie Maiorcarum dicti hospitalis, prioratum et membrorum eiusdem hospitalis per uniuersum mundum uisitor a tunc magistro ipsius hospitalis et prefatis [!] conuentu cum plena potestate reformatione indigentia in eisdem reformandi specialiter deputatus, per sedem apostolicam confirmatus ad prioratum huiusmodi personaliter se conferens ac prouide attendens, quod illius fratres vltra montanis partibus constituti ad insulam Rhodi pro fidei catholice defensione comode se conferre non poterant, creueratque adeo numerus eorundem quod eiusdem prioratus fructus, redditus et prouentus ad eorum sustentationem et solutionem responsionum per eos debitarum annuatim comuni thesauro ipsius hospitalis et alia ipsius prioratus onera perferenda commode non

sufficiebant, cessauerantque aliquamdiu et cessabant prior et fratres dicti prioratus propterea in responsionum earundem solutione in non modicum dicti hospitalis detrimentum, et ne hospitale ipsum in posterum tali detrimento afficeretur, prouidere uolens inter alia priori et fratribus predictis inhiuit ne de cetero in prioratu ipso et membris eius reciperent in fratres nisi solum illos, qui necessarii essent pro cultu et seruitio diuino celebrando et decantando in ecclesiis eorundem, ita quod cultus ipse debitis et consuetis in nullo diminueretur obsequijs^a, sed in eisdem ecclesiis cum summa deuotione et decenti numero fratrum celebraretur, omni superfluitate fratrum amota. Quare pro parte prioris et fratrum predictorum, qui, ut asserunt, sub regulari obseruantia diuinis inibi obsequijs insistunt, nobis fuit humiliter supplicatum, ut eisdem ordinationi et inhibitioni pro earum subsistentia firmiori robur nostre confirmationis adiicere et, ne contra tenorem dicte ordinationis, quominus libere, dum prioratum ipsum^b pro tempore uacare contigerit, secundum Deum et rectam conscientiam ac modum et formam dudum, ut prefertur, eis traditam et concessam priorem inibi eligant, impediuntur, ne ut ad recipiendum inibi aliquos in fratres contra inhibitionem predictam inuiti compellantur, inhiere aliasque in premissis oportune prouidere de benignitate apostolica dignaremur. Nos igitur, qui uacantibus sub regulari obseruantia apostolici fauoris presidium libenter impendimus, et hijs, que tranquillitatem eorum respiciunt, nos eis gratiosos et fauorabiles exhibemus, huiusmodi supplicationibus inclinati ordinationem et inhibitionem predictas ac, prout illas concernunt, omnia et singula in litteris et instrumentis auctenticis super illis confectis contenta auctoritate apostolica tenore presentium confirmamus et approbamus ac presentis scripti patrocinio communimus, supplemusque omnes et singulos defectus, si qui forsan interuenerint in eisdem. Et, ne contra tenorem dicte ordinationis, quominus fratres predicti, occurrente pro tempore prioratus uacatione huiusmodi, ad futuri inibi prioris electionem procedere ualeant, impediuntur, neue fratres ipsi ad recipiendum aliquos in dicto prioratu in fratres contra inhibitionem predictam inuiti compellantur per quoscunque cuiuscunque status, ordinis et

^a Følgende overstrøket: insistunt nobis fuit humiliter supplicatum. — ^b Følgende inibi overstrøket.

conditionis existentes et quacunq[ue] dignitate et auctoritate ecclesiastica etiam episcopali et superiorj uel mundana etiam principali fungentes, sub interdicti ingressus ecclesie per episcopo[s] et superiores prelatos ac excommunicationis late sententie [pena] per alios ab eis eo ipso incurrenda eisdem auctoritate et tenore inhibemus, non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis ac dicti hospitalis juramento confirmatione apostolica uel quauis firmitate alia roboratis penitus et constitutionibus, stabilimentis^a, usibus et iuramentis ceterisque contrarijs quibuscunq[ue]. Nulli ergo etc. nostre confirmationis, approbationis, communitio[n]is, suppletionis et inhibitionis infringere etc. Si quis autem etc. Datum Rome apud Sanctum Petrum anno incarnationis dominice millesimo quadringentesimo octuagesimo septimo undecimo kal. julij anno tertio.

TILLEGG

Pave Innocentius VIII oppnevner conservatores for johannit-terprioratet Dacia.

Reg. Later. 846 fol. 73 a — 74 a.

Roma 1487, 21. juni.

[Innocentius etc.]^b dilectis filijs preposito Sancti Nicolai Grepwaldensis et Haffenensis, Caminensis et Roskildensis diocesium ac Lubicensis decanis ecclesiarum salutem etc. Hodie ordinationem magistrj hospitalis Sancti Johannis Jerosolimitani et dilectorum filiorum conuentus Rhodi hospitalis eiusdem, quod occurrente uacatione prioratus Dacie, Suecie et Nouergie dicti hospitalis ad electionem inibi futuri prioris per illius et membrorum eiusdem preceptores^c et fratres sub certis tunc expressis modo et forma pro tempore procederetur [.....]^d quod deberet electus sue electionis confirmatione[m] a magistro dicti hospitalis pro tempore existente^e uel alio ad hoc ab eo potestate[m] habente obtinere, ac factam priori et fratribus predictis per tunc visitatorem dicti prioratus et aliorum membrorum dicti hospitalis a tunc magistro dicti hospitalis et prefatis conuentu deputatam inhibitionem ne decetero in prioratu ipso et in membris eius acciperet in fratres nisi solum illos qui necessarij essent pro cultu et seruitio diuino celebrando et decantando in ecclesijs eorundem jta quod cultus ipse debitis et consuetis in nullo diminueretur obsequijs, sed cum summa deuotione et decenti numero fratrum celebraretur

^a Overstrøket: stabilit. — ^b cod.: simili modo. — ^c cod.: preceptores. — ^d ca. 8 bokstaver uleselig. — ^e Følgende overstrøket: sub certis tunc expressis modo et forma.

omni superfluitate fratrum amota, et, prout ordinationem et inhibitionem easdem concernebant, omnia et singula in litteris et instrumentis auctenticis desuper confectis contenta auctoritate apostolica confirmauimus et approbauimus suppleuimusque omnes [et] singulos defectus, si qui forsan interuenerint in eisdem, et ne quod occurrente uacatione predicta fratres predicti impedirentur ad electionem huiusmodi iuxta dictam ordinationem procedente[s et] ad accipiendum aliquos in dicto prioratu in fratres contra inhibitionem predictam compellerentur per quoscumque quacunque ecclesiastica etiam episcopali et superiori ac mundana etiam principali dignitate et auctoritate fungentes sub interdicti ingressus ecclesie per episcopos et superiores prelatos ac excommunicationis late sententie pena per alios ab eis, qui contra facerent, eo ipso incurrenda, inhibuimus^a, prout in nostris inde confectis litteris plenius continetur. Quocirca discretionj uestre (!) per apostolica scripta mandamus quatinus uos uel duo aut vnus uestrum statim, postquam dicte littere uobis presentate fuerint, per uos uel alium seu alios priori et fratribus predictis, quotiens super hoc pro parte eorum fueritis requisiti, in premissis efficacis defensionis presidio assistentes non permittatis eos, occurrente uacatione dicti prioratus, quominus ad electionem inibi prioris iuxta ordinationem predictam procedere possint, impediri et ad recipiendum aliquos in fratres contra inhibitionem visitoris predicti inuitos compelli, et illos quos inhibitioni et litteris ceterisque predictis contraueniendo interdicti et excommunicationis sententiam predictam uobis incurrisse constiterit, interdictos et excommunicatos publice nuntietis, faciatisque ab alijs nuntuari ut ab omnibus arctius euitari[!] donec ab impedimentis et compulsione huiusmodi destiterint, et meruerint ab huiusmodi interdicti et excommunicationis sententia absolutionis beneficium obtinere, contradictores per auctoritatem ecclesiasticam etc., non obstantibus omnibus que in dictis litteris uolumus non obstare seu si aliquibus communiter uel diuisim a sede apostolica indultum existat quod interdici, suspendi uel excommunicari non possint per litteras apostolicas non facientes plenam et expressam ac de uerbo ad uerbum de indulto huiusmodi mentionem. Datum ut supra.

Kansellianmerkninger: Under: N. xxx xv N. episcopus Yporiensis.

263

Biskop Eiliv i Stavanger kvitterer Magnus Olavsson, Bjelland kirkes ombudsmann, for tre års regnskap. Bjelland 1487, 3. august.

Orig. på perg. RA Oslo.

Trykt: DN XV nr. 110. Seglet mangler.

^a Overstrøket: inhibemus.

264

Pave Innocentius VIII stadfester cistercienserordenens eksempsjon¹.

Avskrift etter trykt eksemplar i Sorøboken AM 290 Fol. fol. 25b—26b.

Trykt: APD IV nr. 3085.

Roma 1487, 30. august.

Innoceⁿtius episcopus seruus^a seruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Ad Romani pontificis spectat offitium suorum predecessorum inherendo vestigiis illa que per ipsos predecessores laudabiliter ac prouida ratione pro statu et quiete personarum sub regulari obseruantia assidue studio pie vite vacantium gesta sunt, vt mayorem obtineant roboris firmitatem, quo sepius fuerint apostolico presidio communita, sui presidii munimine roborare et illa etiam de nouo concedere, prout rationabiles cause suadent et id in Domino conspicit salubriter expedire. Sane pro parte filiorum dilectorum Johannis cistertii Cabilonensis diocesis aliorumque cistertiensis ordinis monasteriorum abbatum et conventuum eorundem nobis nuper exhibita petitio continebat, quod, licet ipsi eorumque ac dicti ordinis monasteria^b tam virorum quam mulierum et alia religiosa loca et membra ac monachi, moniales, vasalli, subditi et eis seruientes bonaque omnia iam dudum per plures Romanos pontifices, predecessores nostros, sub ipsorum pontificum et apostolice sedis protectione recepti et recepta ac sedi predictæ immediate subiecti et subiecta necnon ab omni iurisdictione ordinaria exempti et exempta fuerint, eisque concessum exstiterit^c vt ad prestationem aliquarum collectarum seu subsidiorum aut procurationum et aliarum exactionum per sedem predictam seu eius legatos aut ipsorum auctoritate et mandato seu per locorum ordinarios vel alios pro tempore impositarum non tenerentur, tamen desiderant pro maiori eorum quiete premissis receptioni, exemptioni, subiectioni^d et aliis predictis^d eciam nostre approbationis robur adiiti illaque

^a cod.: utelatt. — ^b cod.: monasteriorum. — ^c cod.: constiterit. — ^{d-d} cod.: predictis et aliis predictis.

¹ Jfr. nr. 284 og nr. 333. Om relasjonene mellom danske og norske cisterciensere jfr. nr. 364.

omnia eciam per nos eis de nouo concedi. Quare pro parte abbatum et conuentuum predictorum nobis fuit humiliter supplicatum, vt receptioni, exemptioni et subiectioni predictis ac singulis desuper confectis litteris pro illorum subsistentia^a firmiori robur nostre approbationis adiuicere ac eos necnon monasteria, loca, membra, monachos, moniales, vassallos, subditos, seruiantes et bona omnia huiusmodi de nouo sub nostra et sedis predictae protectione suscipere ac ab huiusmodi iurisdictione perpetuo eximere et totaliter liberare aliosque in premissis oportune prouidere de benignitate apostolica dignaremur. Nos igitur, qui in singulorum sub regulari obseruantia pie vite studio vacantium quiete reficimur, cupientes, vt religiosi dicti ordinis, quos pre ceteris propter vberes fructus, quos in militanti ecclesia continue bonis eorum operibus afferunt, in visceribus gerimus caritatis, eo liberius diuinis beneplacitis insistere possint, quo a sede predicta maiori libertatis priuilegio nouerint se communitos, huiusmodi supplicationibus inclinati, receptionem, exemptionem, subiectionem ac singulas desuper confectas litteras cum omnibus et singulis in eis contentis clausulis auctoritate apostolica et ex certa scientia tenore presentium approbamus ac perpetue et inuiolabilis firmitatis robur obtinere decernimus supplentes omnes et singulos defectus si qui forsan interuenerint in eisdem. Et nichilominus pro potioris cautele suffragio monasteria, loca, membra, bona omnia predicta presentia et futura, abbates, abbatissas, monachos, moniales, vassallos, subditos et seruiantes prefatos nunc et^b pro tempore existentes auctoritate et scientia prefatis^c sub beati Petri et sedis predictae ac nostra protectione suscipimus ac ab omni iurisdictione, superioritate, correctione, visitatione, dominio et potestate archiepiscoporum, episcoporum et aliorum iudicum ordinariorum eorumque vicariorum et officialium quorumcunque necnon a solutione subsidiorum eciam caritatiuorum, procuracionum, collectarum et aliarum exactionum huiusmodi pro tempore imponendarum auctoritate et scientia predictis perpetuo prorsus eximimus et totaliter liberamus, ac nobis et sedi predictae subiicimus, ita quod archiepiscopi, episcopi, ordinarii, vicarii, iudices et officiales predicti eciam ratione delicti aut contractus

cod.: substantia subsistentia. — ^b cod.: utelatt. — ^c Til høyre i margen med forbindelseslinje til nedenfor: Noua exemptio sufficiens et canonica.

vel rei, de qua agetur^a vbicunque committatur delictum, ineatur contractus, aut res ipsa consistat, nullam in eos vel^b eorum aliquem aut monasteria, membra et bona predicta tamquam prorsus exemptos et exempta iurisdictionem, correctionem, superioritatem, dominium vel potestatem exercere aut excommunicationis, suspensionis vel interdicti aut quasuis alias sententias, censuras et penas ecclesiasticas promulgare presumant seu possint aut debeant quoquomodo, nec ipsi sic exempti coram illis aut ipsius sedis legatis vel subdelegatis, nisi in litteris eis pro tempore directis de presentibus specialis et expressa ac de verbo ad verbum mentio fiat, ad iudicium euocari aut quovis modo directe vel indirecte molestari possint, decernentes omnes et singulos processus, sententias, censuras et penas, quos et quas per archiepiscopos, episcopos, ordinarios, iudices, vicarios et officiales predictos seu eorum aliquem contra abbates et alios exemptos necnon monasteria et loca huiusmodi eciam exempta, vt prefertur, haberi vel promulgari, necnon, quicquid secus super hiis ab eis et alio quouam quauis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attemptari, irrita et inania nulliusque roboris vel momenti, non obstantibus felicis recordationis Innocentii pape quarti eciam predecessoris nostri que incipit Volentes¹ et aliis constitutionibus et ordinationibus apostolicis statutis quoque consuetudinibus monasteriorum et ordinis predictorum^c iuramento, confirmatione apostolica vel quauis firmitate alia roboratis, necnon omnibus illis, que in singulis litteris predictis concessum est non obstare ceterisque contrariis quibuscunque. Verum quia difficile foret presentes litteras ad singula queque loca, in quibus expediens foret, deferre, volumus et prefata auctoritate decernimus, quod illarum transsumptis, manu publici notarii inde rogati subscriptis et sigillo alicuius curie ecclesiastice aut persone in dignitate ecclesiastica constitute munitis, ea prorsus in iudicio et extra et alias vbilibet adhibeatur fides, que presentibus adhiberetur, si essent exhibite vel ostense. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre approbationis, decreti, supletionis, susceptionis, exemptionis, liberationis, subiectionis, constitutionis vel

^a cod.: agertur. — ^b cod.: et. — ^c cod.: I høyre marg (jfr. c. s. 361): decretum irritans.

¹ c. 1 in VIto V, 7 (Innocentius IV på 1. Lyonkonsil).

voluntatis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se nouerit incursum. Datum Rome apud Sanctum Petrum anno incarnationis dominice millesimo quadringentesimo octuagesimo primo(!) tertio kalendas septembris pontificatus nostri anno tertio.

Kansellianmerkninger: I venstre marg, øverst: Ex transsumpto impresso. I høyre marg.: Se note c, s. 361 f.

265

Pave Innocentius VIII pålegger erkebiskopene i Braga og Uppsala å undersøke statuttene som ble vedtatt på birgittinerordenens generalkapitel [i Gnadenberg]¹ og ordenens pavelige statutter og privilegier, og eventuelt stadfeste disse. Roma 1488, 14. april.

Reg. Vat. 732 fol. 50—51b.

Trykt: APS I Act. Cam. II nr. 1507.

266

Pave Innocentius VIII stadfester² de privilegier³ som tidligere paver og keisere har gitt kong Hans og hans forgjengere.

Reg. Vat. 732 fol. 32b—33b.

Trykt: DN IX nr. 395; DN XVII nr. 745; APS I Act. Cam. II nr. 1508, APD IV nr. 3099; Reg. dipl. hist. dan. nr. 7949.

¹ Gnadenbergstatuttene er trykt i NETTELBLA: Vorläufige Nachricht v. d. Klöstern d. heiligen Birgitta ausserhalb Schweden, besonders in Teutschland, Anhang von Urkunden nr. 29 (s. 162—184) (Ulm 1766). Generalkapitlet ble avholdt i månedsskiftet august/september 1487 etter påbud fra pave Innocentius VIII av 5. september 1485 (APD VI tillæg nr. 5197). Ingen fra Munkeliv var til stede. Statuttene omtalt nr. 307, Tillegg.

² Bullen er et resultat av dronning Dorotheas annen reise til Roma hvor hun oppholdt seg i månedsskiftet april-mai, blant annet for å få forgang i sakene mot Sten Sture og mot kurfyrst Albrecht Achilles arvinger, jfr. LINDBÆK: Pavernes forhold — s. 102—3. Ankomsten og avreisen er skildret i den pavelige seremonimester Johannes Burcardis dagbok (utdragene i DN VI nr. 605 og 606).

³ Jfr. nr. 250.

Roma 1488, 4. mai.

Innocentius etc. Ad perpetuam rei memoriam. Licet ea que per sedem apostolicam ac Romanos imperatores catholicis regibus et principibus pro eorum quiete, honore, status conseruatione et utilitate proinde concessa fuerint, inuiolabiliter debeant obseruatione vigere, nonnunquam tamen Romanus pontifex ne successu temporis impugnationi subiaceant, illa de nouo approbare consuevit ut eo firmitus illibata persistent quo magis suo fuerint presidio communita. Sane pro parte carissimi in Christo filii nostri Johannis Datie, Suetie et Norwegie regis illustris nobis nuper exhibita petitio continebat quod olim diuersi Romani pontifices predecessores nostri ac etiam Romani imperatores diuersa priuilegia, gratias, immunitates, libertates, exemptiones et indulta ac ipsi predecessores indulgentias et alias speciales gratias prefato Johanni regi suisque predecessoribus eorundem regnorum regibus qui pro tempore fuerunt, sub variis formis in genere et specie concesserunt. Cum pro parte eiusdem Johannis regis nobis fuit humiliter supplicatum ut omnibus et singulis priuilegiis, immunitatibus, exemptionibus, libertatibus, gratiis, indultis et indulgentiis huiusmodi pro eorum subsistentia firmiori robur nostre confirmationis adiciere aliasque in premissis oportune prouidere de benignitate apostolica dignaremur^a, nos igitur, qui prefatum Johannem regem ob eius eximie deuotionis affectum et integram fidem quibus nos et Romanam reueretur ecclesiam singulari affectione prosequimur, huiusmodi supplicationibus inclinati priuilegia, immunitates, exemptiones, libertates, gratias, indulgentias et indulta huiusmodi ac omnia et singula in eis contenta quorum omnium tenores ac si de verbo ad verbum presentibus insererentur, haberi volumus pro sufficienter expressis et insertis, quatinus sint in usu, auctoritate apostolica et ex certa nostra scientia tenore presentium approbamus et confirmamus ac perpetue firmitatis robur obtinere decernimus supplentes omnes et singulos tam iuris quam facti defectus si qui forsitan interuenerint in eisdem.^b Quorcirca cupientes ut presentium votiuus succedat effectus, venerabilibus fratribus nostris Lundensi et Roskildensi ac

^a cod.: dignauimur. — ^b videre overstrøket: illaque potioris pro cautele suffragio in omnibus et per omnia de nouo concedimus. (I margen til venstre for dette jfr. kansellianmerkninger 2).

Vibergensi episcopis per apostolica scripta mandamus quatinus ipsi vel duo aut unus eorum per se vel alium seu alios prefato Johanni regi eiusque successoribus eorundem regnorum regibus pro tempore existentibus in premissis efficacis defensionis presidio assistentes faciant auctoritate nostra eos omnibus et singulis priuilegiis, immunitatibus, libertatibus, gratiis, indulgentiis et indultis huiusmodi pacifice gaudere, non permittentes eos per quoscunque desuper indebite molestari. Contradictores per censuram etc. Non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis necnon omnibus illis que in singulis litteris priuilegiorum, gratiarum, immunitatum, exemptionum, libertatum et indultorum huiusmodi ^aconcessa sunt^a non obstantibus contrariis quibuscunque aut si aliquibus communiter vel diuisim ab eadem sit sede indultum quod interdicti, suspendi vel excommunicari non possint per litteras apostolicas non facientes plenam et expressam ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem. Nulli etc. nostre voluntatis, approbationis, confirmationis, constitutionis, suppletionis, concessionis et mandati infringere etc. Siquis etc. Datum Rome apud Sanctum Petrum anno etc. 1488 quarto nonas maii anno pontificatus nostri quarto.

Kansellianmerkninger: I margen til venstre: 1) B. de Gauionibus. 2) (ved siden av overstyrkning, jfr. b: Correcta de mandato s. d. n. pape die ii junii 1488 referente etc.: reuerendo patri domino An. de Viterbio priuilegiis gratiis et indultis de quibus supra mentio habetur. Sic. Under: 1) Gratis de mandato etc. Timotheus. 2) Phy. Postus. 3) Collat(ionata) F. Blondus (egenhendig).

267

Pave Innocentius VIII utnevner¹ biskop Simon² i Reval (Tallinn) til orator til kong Hans, og nuntius med myndighet som legatus de latere i Danmark, Preussen, Livland, Litauen, Sverige og Norge, og gir ham i oppdrag³ å megle fred mellom disse landene. Roma 1488, 21. mai.

Reg. Vat. 686 fol. 93.

Trykt: DN XVII nr. 1138; APD IV nr. 3106 (reg.); RAYNALDUS: Annales eccl. år 1488, 18 (forkortet); Reg. dipl. hist. dan. nr. 4863.

a-a cod.: concessum est.

¹ Pass utstedt samme dag i Reg. Vat. 686 fol. 90b-91, reg. i APD VII nr. 6080.

² Simon van der Borch, innviet 16. juni 1477, død 22. oktober 1492 (C. EUBEL: Hierarchia catholica medii aevi II s. 246).

³ Årsaken var et påtenkt korstog mot russerne, jfr. nr. 270.

268

Pave Innocentius VIII gir biskop Simon i Reval fullmakt til å gi avlat, privilegier og dispensasjoner. Roma 1488, 21. mai.

Reg. Vat. 686 fol. 86b.

Trykt: DN XVII nr. 747; APD IV nr. 3107 (reg.).

269

Pave Innocentius VIII gir instruks til biskop Simon i Reval om dennes fredsmeglingsoppdrag: Nuntien pålegges å gjøre klart overfor både Danmarks og Polens konge hvordan storfyrsten av Moskvas angrep truer den tyske orden, noe som i neste omgang kan bringe de to kongers riker i fare. Kongene bør derfor alliere seg med den tyske orden slik at mulige angrep mot én kan møtes med motangrep fra de to andre. [Roma 1488, 21. mai.]

Miscellanea Arm. 2 vol. 20 fol. 55.

Trykt: APD IV nr. 3108.

270

Pave Innocentius VIII gir personer i Tyskland, Polen, Bøhmen, Danmark og Norge utvidet tillatelse til å motta avlat, privilegier og dispensasjoner når de støtter kong Kasimir av Polens kamp¹ mot kristendommens fiender. Denne utvidete tillatelsen skal gjelde i enda halvannet år.

Arm. 32 vol. 21 fol. 105b—107a.

Trykt: APD VII nr. 6082 (reg.).

[Roma 1488, 12. juli.]

Innocentius episcopus servus servorum Dei ad futuram rei memoriam. Thezauri sacratissime passionis dominice, quem in ecclesiasticis sacramentis reconditum diuine pietatis miseratio pro suorum salute fidelium in eterne vite premium erogari disposuit, meritis licet insufficientibus, in domo Domini dispensatores effecti, tunc commisse dispensationis ministerium digne peragere non ambigimus, dum ea, que pro reddendo populo Domino acceptabili a nobis, presertim vrgente reipublice christiane necessitate et illius aduersus christiani nominis hostes defensionis, processerunt, vt exinde populus ipse diuine gratie aprior reddatur ac christifidelium animarum salus peramplius procuretur et

¹ I perioden 1486—91 var det jagiellonske storriket stadig utsatt for angrep fra de transvolganske tartarer. I tillegg til dette kom kroniske grensestridigheter med storfyrst Ivan III av Moskva (Cambridge History of Poland I s. 253—4). Se og nr. 267 og nr. 343.

imminenti ipsius reipublice christiane necessitati facilius provideatur, extendimus et ampliamus. Dudum siquidem cupientes vt charissimus in Christo filius noster, Kazimirus Polonie rex illustris, aduersus christiane religionis in partibus illis hostes resistere et eos reprimere posset, plenariam omnium peccatorum indulgentiam et remissionem omnibus et singulis vtriusque sexus christifidelibus ad expeditionem per dictum regem contra ipsos hostes faciendam manus porrigentibus adiutrices cum diuersis facultatibus et presertim eligendi confessorem idoneum secularem vel regularem, qui huic sancto operi suas pias elemosinas erogantes eciam in casibus sedi apostolice reseruatis, certis tunc expressis exceptis, absoluet et alia tunc expressa faceret, concessimus, prout in nostris inde confectis litteris, quarum tenores, ac si de verbo ad verbum presentibus insererentur, haberi volumus pro sufficienter expressis, plenius continetur. Cum autem, sicut nuper dilecti filii Andree Rosa, prepositi Lanciciensis, oratoris ipsius regis, ad nos nouissime destinati relacione accepimus, ex iudulgentia et facultatibus huiusmodi, propter alias iudulgentias in vniuersa Germania ac Dacie, Suecie et Nouergie regnis per nos concessas, pro tam sancta tamque necessaria et Deo accepta expeditione prefatus rex optatum fructum consequi non speret, et eo maxime quod maiores gratie et facultates in aliis iudulgentijs predictis concessae fuerunt, nos volentes ut idem rex expeditionem predictam, ex qua reipublice christiane maxima est proventura vtilitas, Deo duce proseguere et ad optatum finem deducere possit, omnibus, quibus possumus, remedijs opportunis providere, motu proprio, non ad alicuius super hoc oblate petitionis instanciam sed de nostra mera liberalitate, ipsam iudulgentiam ad opus predictum expeditionis concessam extendendo pariter et ampliando ad casus et loca predicta ad unum annum cum dimidio a die publicacionis presencium dumtaxat duraturam, statuimus, concedimus et ordinamus, quod confessor predictos christifideles eciam in vniuersa Germania ac Polonie, Bohemie, Dacie et Nouergie regnis predictis degentes et in litteris predictis contenta ad impleri eligendus eos et eorum quemlibet in omnibus et singulis casibus sedi predictae quouismodo reseruatis, conspiracionis in personam vel statum Romani pontificis et iniunctionis manuum violentarum in episcopos vel superiores prelatos criminibus dumtaxat exceptis, necnon a censuris et penis ecclesiasticis quibuscunque et quorumque ab homine vel a jure inflictis semel in vita et in alijs non reseruatis quociens peccierint absoluere et tam in vita quam mortis articulo plenariam omnium peccatorum suorum remissionem et absolucionem cum ea plenaria iudulgentia, quam eciam consequerentur in visitacione liminum apostolorum beatorum Petri et Pauli ac pro recuperacione Terre Sancte et eorum infidelium expugnacione, que eciam ad peccata oblita, et que alias sacerdotibus concessa fuerint, extendatur, impendere et penitentiam salutarem iniungere, ita ut, si ipsis in huiusmodi mortis articulo eciam sepius constitutis absolucionis beneficium impenderetur,

nichilominus iterato in vero mortis articulo possit impendi, et impensum suffragetur eisdem, et emissa per ipsos fideles vota quecumque, religionis et castitatis votis dumtaxat exceptis, in huiusmodi sanctam expeditionem commutare^a possit, quodque dilecti filii deputandi, quos per alias nostras litteras predictas in premissis commissarios deputamus, quoscumque, qui tercio vel quarto consanguinitatis vel affinitatis ac cognatione spirituali invicem coniuncti, matrimonium insimul scienter vel ignoranter contraxerint, etiam si illud carnali copula consumassent, ab excessu et excommunicationis sententia, quam propterea incurrissent iniuncta inde eis pro modo culpe penitentia salutari, que ad opus defensionis huiusmodi dirigatur, et quod decetero talia non committant nec committentibus prestant auxilium, consilium uel fauorem, et alij, que de jure fuerint iniungenda, etiam absoluere, et in huiusmodi sic contractis matrimoniis invicem denuo contrahere et in illo sic contracto postmodo remanere libere et licite valeant, susceptam, si que sit et suscipiendam ex huiusmodi matrimoniis prolem legitimam decernentes, dummodo in cognatione spirituali leuans cum leuata vel parente eius non contrahat, dispensare, et promoti ad ordines etiam ante etatem legitimam, alias tamen rite, et propterea ab illorum executione suspensi, vt, adueniente etate legitima, in illis etiam in altaris ministerio ministrare possint, indulgere, et omnibus, quacumque ratione uel causa infamatis, etiam canonicè condemnatis, ad opus predictum contribuentibus, infamiam huiusmodi penitus condemnatis abolere, et quecumque dubia, que ex his et alijs litteris predictis et earum clausulis ac verbis quomodolibet in posterum orientia et hactenus forsitan orta fuerunt, tocians quociens opus fuerit, prout eis videbitur, declarare possint, super quibus omnibus et singulis commissarijs ac confessoribus et deputandis predictis plenam et liberam harum serie concedimus facultatem. Et, ne, propter multitudinem indulgentiarum tam a nobis quam a Romanis pontificibus predecessoribus nostris in Germania et alijs regnis predictis ac etiam Pomezaniensi et Xsanctonensi ecclesijs concessarum, christifideles in hoc sancto opere tardiores existant, omnes et singulas indulgentias et remissiones a nobis et predecessoribus prefatis vel nostra aut eorum auctoritate quibusuis monasterijs, hospitalibus et pijs locis, vniuersitatibus, confraternitatibus et singularibus personis, plenarias, temporales et perpetuas, etiam sub nomine jubilei, vel ex quacumque causa in vita vel in mortis articulo, in Germania et alijs regnis et ecclesijs predictis, sub quibusuis verborum formis et clausulis etiam derogatorijs derogatorijs et talibus, que etiam pro quacumque causa vel ratione etiam simili derogacione illeque suspendi non possint hactenus quomodolibet concessas et concedendas illarum tenores, etiam si de eis specialis specifica et expressa ac de verbo ad verbum mencio habenda foret, pro sufficienter expressis habenda^b fore tempus, per quod indulgentia ad effectum expeditionis huiusmodi

^a cod.: commutari. — ^b slik, med upresist brukt abbr.

concessa durare debet dumtaxat motu et scientia prefatis omnino suspendimus, jllasque nemini, post tamen habitam presencium noticiam et non ante, jnterim volumus in vita vel in morte vllatenus suffragari^a quibuscumque personis cuiuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis et condicionis^c existant, sub excomvnicacionis late sententie pena, quam eo ipso, si contrafecerint, jncurrisse noscantur, a qua non nisi a Romano pontifice, preterquam in mortis articulo constituti et debita satisfacione premissa, absolui possint necnon priuacionis jndulgentiarum huiusmodi penis, in virtute sancte obediencie districte precipiendo mandamus, mandantes ac jndulgentiam(!) predictas jnterim predicare vel publicare quoquomodo presumant, non obstantibus premissis ac constitucionibus et ordinationibus apostolicis necnon omnibus illis, que in litteris predictis volumus non obstare ceterisque contrariis quibuscumque. Verum quia difficile foret presentes litteras ad singula queque loca, in quibus expediens fuerit, deferre, volumus et prefata auctoritate decernimus, quod illarum transumptis, manv publici notarii jnde rogati subscriptis et sigillo alicuius dictorum commissariorum aut alterius persone in dignitate ecclesiastica constitute seu cure^b ecclesiastice munitis, circa ea prorsus indubia fides adhibeatur, que presentibus adhiberetur, si essent exhibite uel ostense. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre extensionis, ampliacionis, statuti, concessionis, ordinationis, suspensionis, mandati et voluntatis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis hoc attemptare presumpserit, jndignacionem omnipotentis Dei ac beatorum ^cPetri et Pauli^c apostolorum eius se nouerit jncursurum. Datum Rome aput Sanctum Petrum anno incarnationis Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo [octauo] pontificatus nostro anno [quarto].

Kansellianmerkninger : Over : Prorogacio plenarie indulgencie ad annum cum medio et extensio ad casus exceptos.

271

Pave Innocentius VIII stadfester¹ erkebiskopen i Nidaros' rett til kapellene² i fiskeværerne i Finnmark. (Referat av supplikk fra erkebiskop Gaute).

Suppl. 889 (883) fol. 76a.

^a cod.: suffragare. — ^b cod.: curis. — ^{c-c} cod.: Petri et Pauli et Pauli.

¹ Ifølge en tidligere og noe utførligere supplikk av 20. mai (7. juni) s. å. (DN XVII nr. 746. Det er lite trolig at DN XVII nr. 748 har noe med denne saken å gjøre) gjør soknepresten i Trondenes, det vil si dekanen i Nidaros (nr. 328), som på denne tiden var Trond Ivarsson (nr. 241 note 1), krav på denne retten, der angitt til maksimalt ni mark sølv, i konflikt med erkebiskopen. Det kan tenkes at stifterbilledet på et alterskap fra Vardø kirke forestiller Trond Ivarsson (Lars HAMRE i «Nidaros erkebispestol og bispesete 1153—1953», s. 501).

² Kapell i utvær på Vestlandet nevnes i Bergens Kalvskinn (utg. Chr. a 1843) s. 56.

Roma 1488, 28. juli.

Beatissime pater. Licet deuotus orator vester Gauto archiepiscopus Nidrosiensis et eius predecessores, cum pro tempore fuerunt, in ea parte sue diocesis, que est versus Rutenos scismaticos, et Finni[m]archia nuncupatur, ac insularum et sterilis admodum existit, et eius incolae piscatores piscium pro maiorj parte sunt, et modo in una et modo in alia parte insule, prout expedire putatur, pro eorum piscandi exercitio habitant, et in qua non est aliqua ecclesia parrochialis, consueuerunt per capellanos ydoneos ad eius nutum remmouibiles ministrarj incolis locorum huiusmodj omnia ecclesiastica sacramenta et missas celebrari facere in nonnullis capellis in locis illis constructis, et ab eis percipere decimas, primitias et omnia alia iura parrochialia a tempore, cuius non est memoria in contrarium. Quia tamen consuetudo eo firmior, tutior atque rationabilior creditur quod a sancta sede apostolica confirmata, supplicat sanctitati vestre dictus archiepiscopus, consuetudinem et obseruantiam huiusmodi tanto tempore obseruatam et, pro potiorj cautela, quod, prout retroactis temporibus facere solitum est ab immemorabilj tempore citra, in posterum etiam sacramenta huiusmodi ministrari facere ac primitias, decimas et alia iura predicta, decem marcharum argenti secundum communem estimationem valorem annum non excedentia etc., more solito percipere ad usum mense sue perpetuis futuris temporibus libere et licite valeat, concedere dignemini in forma graciosa de gratia specialj, non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis ceterisque contrarijs quibuscunque. Cum clausulis consuetis et oportunis. Fiat ut petitur J.. Et cum absolute ad effectum presentium. Et in forma graciosa etc.. Et quod maior et verior specificatio premissorum et circa ea necessariorum etiam omnium et singularum qualitatum fieri possit in litteris conficiendis in forma graciosa. Fiat J.. Datum Rome apud Sanctum Petrum quinto kalendas augustj anno quarto.

Kansellianmerkninger: I venstre marg: Confirmatio. I høyre marg: A. Aleriensis.

272

Biskop Olav i Holar kunngjør at presten Eirik¹ Einarsson kom til ham våren 1487 og meldte at brødrene i Munkatverå kloster hadde valgt ham til abbed; men biskopen ville ikke vie ham fordi han ikke hadde «klosterkjød». Han gjorde ham likevel til klosterforvalter for ett år²; men til jul kom Eirik Einarsson tilbake og

¹ Jfr. nr. 283 og nr. 357.

² 11. juli 1496 setter biskop Gottskalk i Holar Einar Benediktsson til prior og abbed i Munkatverå, og kunngjør at han kan vies til abbed etter ett års prøvetid (DI VII nr. 342).

bad om abbedvigsel og avløsning for et barn han hadde avlet. Biskopen fant at disse to ting ikke høvde sammen og satte en annen mann i hans sted.¹ Holar 1488, 31. juli.

Orig. på perg. AM fasc. XXVIII, 19.
Trykt: DI VI nr. 561.

273

Pave Innocentius VIII gir personer som støtter Helligåndshospitalet i Roma tillatelse til å velge skriftefar som kan gi plenaravlat en gang i livet og på dødsleiet². Roma 1488, 22. september.

Inntatt i brev fra Helligåndsordenens stormester, Alexander de Neronibus, 22. januar 1516 (Danske Selskabs Membraner).
Trykt: APD IV nr. 3127; LINDBÆK og STEMANN: De danske helligåndsklostre, del 2 (dipl.) nr. 409.

274

Eiliv Olavsson, prost i Øvre Borgesyssel, kunngjør at ikke lagmannen i Sarpsborg, men alene officialen og lagmannen i Oslo bør dømme om testament³. Borgesyssel 1488, 11. november.

Orig. på papir i RA Oslo.
Trykt: DN II nr. 947; NgL 2 III nr. 41 (reg.).

275

Pave Innocentius VIII kunngjør at han gir innbyggerne i Tyskland, Frankrike, Danmark, Sverige, Norge, Livland, Preussen og Russland rett til å få avlat, privilegier og dispensasjoner i halvannet år fra førstkommende Purificatio beatae Mariae virginis⁴, for støtte til tyrkerkorstoget gjennom pavens nuntius, commis-

¹ Se BULL: Folk og Kirke — s. 57—8.

² Et brorskapsbrev, utstedt 6. februar 1489 til Nicolaus Joni og hustru Sigrid, funnet på gården Valberg i Vågå, kan tyde på at ordenens kollektorer har nådd hit til landet (DN IV nr. 1005), likeså DN XXI nr. 588 fra 10. mars 1480.

³ Jfr. nr. 249 og J. A. SEIP: Sættargjerden i Tunsberg og kirkens jurisdiksjon, kap. «Kirkens erobring av domsretten i senmiddelalderen».

⁴ 2. februar.

sarius og orator Raymundus Peraudi¹, erkediakon i Aunis (i bispedømmet Saintes), magister, notar og referendarius domesticus.

Bullen er inntatt i trykt, udatert forklaring av den i Kungl. Bibl. Stockholm.
Trykt: APS I Act. cam. II nr. 1512 (1521).

Roma 1488, 11. desember.

[Innledende forklaring:] Summaria declaratio bulle jndulgentiarum sacratissimarum quas summus pontifex ordinavit debere publicari in Germanie et Gallie partibus, ac Dacie, Swetie, Norwegie, Lyuonie, Prussie et Russie regnis ac insulis et prouinciis et aliis dominiis, terris atque locis illis adiacentibus pro expeditione quam intendit facere contra rabidos Turcos, prout sua sanctitas omnibus principibus christianitatis scripsit per diuersa breuia quorum copie vnacum veriis [!] copiis bullarum hic inseruntur, quarum indulgentiarum, gratiarum et facultatum summus pontifex dedit commissionem reuerendo domino Raymundo Peyraudi archidiacono Alnisiensi² in ecclesia Xanctonensi [!], magistro in theologia, sanctissimi domini nostri et sancte sedis prothonotario, referendario domestico et oratori cum plena facultate legati de latere etc.

¹ Tidligere nuntius og orator i Tyskland (DN XVII nr. 1136, jfr. og nr. 1134), biskop i Gurk i provinsen Salzburg fra 21. februar 1491, kardinaldiakon av S.ta Maria in Cosmedin fra 20. september 1493, kardinalprest av St. Vitalis fra ca. 1496, av S.ta Maria novae fra 29. april 1499, legatus de latere i anledning jubelåret 1500 (jfr. nr. 327), leder forhandlingene mellom kong Hans og Lübeck i april 1503 (s.steds), dør 5. september 1505 (etter EUBEL: Hierarchia catholica medii aevi II s. 23, III s. 5—6). RAYNALDUS (Annales eccl. år 1505, 45) kaller ham «magnum sacri senatus decus & ornamentum» og siterer Chronicon Sponheimense: «VII die mensis septembris obiit Raymundus presbyter Cardinalis S. Mariæ novæ Gurcensis episcopus, Viterbij sepultus: qui per triennium continue sedis Apostolicæ fuit legatus de latere per universam nationem Germanicam, vir moribus & vita sanctissimus, & omni integritate conspicuus, magnus Trithemij abbatis nostri amicus & fautor singularis, justitiæ cultor magnus, & honorum simul ac divitiarum mundi contemptor omnium constantissimus; cui similem non habebat ætas nostra».

Noen underkollektorer i Norge er ikke kjent. Underkollektorer i Sverige var Antonius Mast som kom til Stockholm 28. oktober 1489 (APS I Act. Cam. II nr. 1520) og Michael Peyraudi. Avlatsbrev fra deres virksomhet finnes for tiden fra 6. januar 1490 til 9. juli s. å. (APS I Act. Cam. II nr. 1522—5). Innsamlingen i Sverige foregikk under oppsyn av riksrådet og ga forholdsvis store inntekter (APS I Act. Cam. II nr. 1529), men Raymundus hadde vanskeligheter med å få underkollektorene til å avlegge regnskap (APS I Act. Cam. II nr. 1526). Raymundus får 9. mai 1491 kvittering for i alt 20 000 gulldukater innbetalt til paven (APS I Act. Cam. II nr. 1527).

Raymundus Peraudi begynte sin virksomhet i 1476 som predikant for en ny form for avlat (fullkommen avlat for sjelene i skjærsilden), da gitt av pave Sixtus IV til domkirken i Saintes (bulle av 3. august 1476). Kort etter offentliggjorde han en forklaring, kalt Summula declaratoria, som ble grunnlaget for de senere avlatsinstruksjonene. Denne declaratio finnes i flere eksemplarer og er trykt i utdrag i H. CH. LEA: A History of Auricular Confession and Indulgences in the Latin Church, bind III: Indulgences, uten sted 1896, side 588—90. Nye utgaver ble foranstaltet, blant annet etter at vedstående bulle av 11. desember 1488 ble utstedt. Den nye Summula er i hovedsaken identisk med den første og finnes i flere eksemplarer i europeiske biblioteker. (Se iøvrig Nik. PAULUS: Geschichte des Ablasses im Mittelalter, bind III, Paderborn 1923, særlig side 212—14, 382—84.)

Primo notandum est quod quatuor gratie principaliter conceduntur per dictas bullas christifidelibus manus adiutrices secundum tenorem dictarum bullarum apostolicarum porigentibus vel si pauperes sint adeo quod non possint porigere manus adiutrices tales indulgentias iubilei plenissime remissionis consequi possint dum tamen habeant ad Deum et sanctos pro prosperitate summi pontificis et sacrosancte Romane ecclesie et pro tuitione fidei preces fundentibus [!]

Prima est gratia iubilei.

Secunda est gratia confessionalis cum plenissima facultate maiori, quam solet dari in vrbe, vt patet per bullam.

Tercia est plenissima remissio pro animabus defunctorum in purgatorio existentibus pro quibus fuerint porrecte manus adiutrices ab amicis viuentibus.

Quarta est participatio omnium suffragiorum ecclesie vniuersalis pro viuus et defunctis nunc et imperpetuum, adeo quod participatio ista etiam durat post hanc vitam.

Insuper est summe considerandum quod sub prima facultate, que est facultas iubilei, comprehenduntur subsequentes facultates: Primo facultas absoluendi a quibuscunque sententiis excommunicationis, a iure vel ab homine ad instantiam partis etiam auctoritate apostolica latis, anathematizationis, suspensionis et interdicti et hoc in foro conscientie seu interiori necnon ab omnibus et singulis excessibus et peccatis, quantumcunque grauibus et enormibus, etiam sancte sedi apostolice et etiam sanctissimo domino nostro in genere vel in specie reseruatis. Secundo comprehenditur facultas commutandi quecunque vota etiam excipi solita, que sunt quatuor magna vota, et iuramenta quecunque relaxandi, jejunia cuncta, si voto vel alias ad illa obligati existant, remittendi. Tercio comprehenditur facultas dispensandi super quacunque irregularitate et simonia quauis occasione contracta, et restituendi ad pristinum statum, et tollendi omnem infamiam, ac si dictam irregularitatem, infamiam vel simoniam minime contraxissent. Quarto comprehenditur facultas admittendi resignationes beneficiorum per simoniam obtentorum et de nouo eisdem simoniacis conferendi dicta beneficia et de fructibus male perceptis componendi vel remittendi. Quinto comprehenditur facultas componendi et quittandi de rebus male ablatis per rapinam seu per vsuriam [!] prauitatem aut alias, dum tamen nesciatur cui debeat fieri restitutio, prout hec et alia in textu bulle plenius continentur. Sexto comprehenditur facultas cum personis que [iuis] propter adulterium commissum aut alias debitum coniugale petendi amiserunt, vt illud petere possint, dispensandi.

Sequitur textus bulle:

Innoctius episcopus seruus seruorum Dei ad futuram rei memoriam. Domini et saluatoris nostri Ihesu Christi, qui pro redemptione humani generis a miserabili Sathane seruitute et eterne mortis damnatione se in precium immolare non abnuuit vt nos sui regni celestis efficeret possessores, vices licet immeriti gerentes in terris circa illius gregis sua nobis dispositione commissi excubias, ne emulorum crucis Christi feritas et improba dominandi libido illum absorbeat, vigilis more pastoris cum omni solertia vacare nos conuenit et, quibus possumus mediis, ad protectionem et defensionem vere fidei cunctorum fidelium mentes non solum inducere verum etiam pro instantis temporis necessitate, quo seuisima Thurcorum immanitas tantas infert continue reipublice cristiane strages, damna pariter et iacturas, vt illorum rabies refrenetur, repetitis nunciis et litteris excitare et spiritualibus muneribus, indulgentiis

videlicet et remissionibus, invitare, ne sanctum detur canibus et christiane fidei dignitas ad extremam, peccatis id facientibus, deueniat seruitutem. Cum itaque, sicut toti orbi notum esse non dubitamus, perfidissimi Thurci chatholice fidei immanissimi hostes populis cristianis ac Dei cultoribus plures cruentissimas et pene innumerabiles strages, iacturas et damna superioribus temporibus intulerunt et indies, quasi nondum eorum rabies in sanguine cristiano satis debachata fuerit, deteriora mala inferre tam terre quam mari non cessent, et, nisi breui prouideatur, sit verisimiliter dubitandum ne maximam cristiane reipublice partem^a eius que nobis superest sue spurcissime secte subiciant, nam thyranus ipsorum Thurcorum auro et hominibus habundans et dominandi mira cupiditate inflammatus ac victoriis hactenus habitis elatus nunquam desistet aut arma deponet, nisi cum victus erit, aut^b victor existens, deleto euangelio, quod Deus auertat, maumetheam sectam vbique gentium inseruerit, et propterea, cum inter alia, que nobis circa oportunam prouisionem super hoc faciendam incumbere putamus, illud inprimis existat, vt proposse prouideamus, quod, cum Romane ecclesie non suppetant facultates ad tantam rei molem perferendam nisi aliunde auxilia nobis prestentur, per spiritualis eiusdem ecclesie thesauri, qui nunquam exhauriri potest, dispensationem temporalia suffragia a christifidelibus plurimum necessaria exquiramus, ideoque, cum omnino intendamus, fauente Altissimo, magnam contra ipsos perfidos Thurcos parare expeditionem et amplius suos impetus non expectare, hac consideratione ducti, vt fideles ipsi, pro quorum salute saluator noster Ihesus Christus in ara crucis, vt prediximus, immolari non abnuat, eo promptius ad premissa manus porrigant adiutrices, quo exinde non solum eorum corporali periculo, in quo vniuersi cristiani constituti sunt, occurrere ac iniurias Christo nostro et eis, qui cristiani sunt, illatas, vt iuxta diuine et humane legis mandata tenentur, vlcisci, sed amplissima pro animarum suarum salute commoda se cognouerint adipisci, de omnipotentis Dei misericordia ac beatorum Petri et Pauli apostolorum eius auctoritate confisi, vniuersis christifidelibus vtriusque sexus in vniuersis Germanie et Gallie partibus ac Dacie, Swecie, Norwegie, Lyuonie, Prussie et Russie regnis ac insulis et prouinciis et alijs dominiis, terris atque locis illis adiacentibus, consistentibus penitentibus et confessis, qui ecclesias, pia loca siue altaria per dilectum filium magistrum Raymundum Peyraudi archidiaconum Alnisiensem^c in ecclesia Xanctonensi notarium et referendarium domesticum, quem ad hoc nostrum et apostolice sedis nuncium, commissarium et oratorem, de cuius probitate, fide et integritate gerimus in Domino fiduciam specialem, destinamus, vel deputandos ab eo seu ab ipsis deputatis subdelegandos vbilibet ordinanda et deputanda a primis vesperis vsque ad secundas vespervas festiuitatum siue dierum per eos etiam ordinandorum vel ad tempus, de quo videbitur eis, deuote

^a cod.: parte. — ^b cod.: ac. — ^c cod.: Aluisiensem.

visitauerint ac ad huiusmodi pium opus defensionis fidei, iuxta dictorum archidiaconi, commissariorum vel subdelegantorum ordinationem, manus porrexerint adiutrices, et, si personaliter visitare non poterunt aliquo impedimento detenti, iuxta ordinationem predictam de bonis suis miserint, omnes et singulas plenissimas peccatorum remissiones et indulgentias a sancte memorie predecessoribus nostris proficiscentibus ad recuperationem Terre Sancte, Thurcorum eorundem expugnationem et anno jubilei visitantibus septem basilicas et ecclesias alme vrbis et extra eam ad id deputatas concedi solitas ad instar iubilei ipsumque iubileum, auctoritate apostolica et ex nostra scientia tenore presentium de apostolice potestatis plenitudine concedimus et elargimur.

Ergo patet per textum predictum dicte bulle, quod porrigentes manus adiutrices pro tuitione fidei diebus seu temporibus et in locis siue ecclesiis deputatis seu deputandis per commissarios seu subdelegatos, seu, qui dicta loca deputanda per commissarios visitare non poterint, mittentes, tales et tantas obtinent indulgentias, gratias et facultates, quales et quantas Romani pontifices proficiscentibus ad recuperationem Terre Sancte ac Thurcorum eorundem expugnationem necnon anno jubilei visitantibus basilicas vrbis ad id deputatas concedi solitas ad instar iubilei et ipsum iubileum concedunt, et elargiuntur et elargiri poterunt in futurum. Videant predicatorum quomodo sex laude digna conferebantur tempore jubilei Levitici.xxv. ca. per totum.

Sequitur textus, per quem dicti commissarii et subdelegati habent facultatem eligendi confessores auctoritate apostolica, quibus confessoribus dantur inaudite facultates:

Et, vt cristifideles vtriusque sexus et cuiuscunque status ad dictas ecclesias confluentes conscientie pacem et animarum salutem presentesque indulgentias ad instar iubilei Deo propitio valeant promereri, purgatisque eorum cordibus ad illas suscipiendas constituentur aptiores spiritu gratie salutaris, prefatis archidiacono, commissariis et subdelegantis tot confessores ydoneos seculares et ordinum quorumcunque regulares in dictis ecclesiis et locis aliis, de quibus eis videbitur, deputandi, qui quidem confessores et ipsi archidiaconus, commissarii et subdelegandi quorumcunque dictas ecclesias visitantium confessiones audire, etiam per tot dies quot eis videbitur, et confessionibus eorum diligenter auditis, eos omnes et singulos ab vniuersis et singulis excommunicationis a iure vel ab homine, etiam ad instantiam partis anathematizationis, suspensionis et interdicti aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris et penis quibuscunque canonicis, vndeunque et qualitercunque contractis, necnon ab omnibus et singulis criminibus, excessibus et peccatis quantumcunque grauibus et enormibus, etiam sedi predictae in genere vel in specie reseruatis, ac si de omnibus mentio fieret expressa specialis et specifica, que nobis et successoribus nostris Romanis pontificibus canonicè intransi-
bus deberent exprimi et declarari ante eorum absolutionem, etiam si eorum absolutio per quasuis regulas aut constitutiones nostras vel eorundem predecessorum nostrorum Romanorum pontificum seu eorum

alicuius^a aut queuis alia scripta adeo sedi predicte reseruata forent, quod in generali confessione minime comprehendi valerent, quibus omnibus et singulis, quo ad hoc derogatum esse volumus, et expresse ac ex certa scientia derogamus, per presentes absoluere et eis penitentiam salutarem iniungere, omnemque inhabilitatis et infamie maculam siue notam periurio aut alias quocunque modo contractam abolere, ac ad pristinos statum, honores, priuilegia, gradus et dignitates, ac si huiusmodi maculam siue notam minime contraxissent, reducere, restituere, reponere et plenarie reintegrare, iuramenta quecunque relaxare, jeiunia cuncta, si voto vel alias ad illa obligati existant, remittere, ac illa et alia vota quecunque etiam excipi solita per eos emissa in premissum opus commutare, ac ecclesiasticas personas, que diuinum cultum, prout tenebantur, audire et obseruare ac horas canonicas dicere et recitare omisissent, ab^b huiusmodi omissione absoluere valeant, et cum personis, que ius propter adulterium commissum aut alias debitum coniugale petendi amisissent, vt illud petere possent, ac super quacunque irregularitate, quauis occasione contracta, necnon cum symoniace vel alias non rite et canonicè promotis vel ordinatis scienter vel ignoranter, etiam si mediatores huiusmodi forent, vt ad omnes etiam sacros et prespiteratus ordines promoueri et in illis etiam in altaris ministerio licite ministrare possint, dispensandi et eos habilitandi ad dignitates, canonicatus et prebendas ac quecunque alia beneficia ecclesiastica, cum cura et sine cura, secularia et regularia eis conferenda, si alias illorum capaces forent, vt ea recipere et retinere valeant, ac conferendi eisdem symoniacis de nouo, postquam ea in eorum manibus dimiserint dicta beneficia sic per simoniam habita et obtenta, et eos restituendi in dictis beneficiis vel etiam officiis, ac de fructibus male perceptis necnon super omnibus per vsurariam prauitatem aut rapinam vel spoliationem quesitis et male ablatiis incertis vel etiam certis, si sine magna difficultate sciri non possent persone, quibus restitutio fieri deberet de iure, et que ad^c aliquorum manus peruenerint et illa habentes, quibus restitui debeant, ignorent vel dubitent, quamquam male ablata per illos non existant, sed alias ad eos illa peruenerint bona^d, ac super debitis incertis personis componendi, et, vt illa habentes, soluta aliqua quantitate de qua eis videbitur, quorum super hoc conscientias oneramus, pro hac fidei defensione a reliquorum male ablatorum et extortorum, seu que ad eos alias peruenerint vel debeant, vt prefertur, restitutione plene absoluti existant, plenam liberam et omnimodam concedimus facultatem.

Prima ergo facultas concessa confessoribus per commissarios seu subcommissarios deputandis est generalis quo ad omnes confessores que conuenit omnibus scilicet facultas absoluendi.

Primo a quibuscunque casibus et criminibus diocesanorum et a quibuscunque sententiis interdicti, suspensionis et excommunicationis etiam a iure vel ab homine latis.

^a cod.: aliquem. — ^b cod.: ad. — ^c cod.: utelatt. — ^d cod.: bonis.

Secundo a casibus sedi apostolice in genere vel in spetie reseruatis qui dicunt[ur] casus penitentiariorum vrbis, sub qua clausula non veniunt casus papales, ymmo in Die Cene papa excommunicat omnes illos, qui virtute talis clausule, in qua habetur dumtaxat illa clausula generalis de casibus sedi apostolice in genere vel spetie reseruatis, sine alia expressione absoluunt a casibus papalibus, ideo per bullam istam, quod raro fuit in aliis bullis indulgentiarum, confessores possunt absoluere de dictis casibus.

Tercio a casibus sanctissimo domino nostro reseruatis, qui dicuntur in stilo penitentiario vrbis casus de expresso, quia sine expresso mandato pape nullus debet aut potest absoluere a talibus casibus etiam tempore jubilei, sicuti sunt prespitericidium [!], patricidium, enormis lesio in clericum, inuadere Romipetas, impedire auctoritatem et iurisdictionem summi pontificis et in eius mortem conspirare, libertatem seu iurisdictionem ecclesiasticam impedire, homicidium pensatum siue ex proposito deliberato et ceteri casus contenti in bulla, que legitur in Vrbe in die Iouis Cene, presente summo pontifice et dominis cardinalibus in extinctione cerei in signum maledictionis, per quam bullam papa excommunicat omnes illos, qui de huiusmodi casibus absoluunt sine expresso mandato sue sanctitatis. Ideo notetur textus bulle circa istas clausulam, que est singularis et insolita dari.

Ex quo sequitur ergo omnes confessores in absoluendo non possunt errare, cum detur omnibus confessoribus facultas absoluendi a quibuscunque criminibus etiam quantumcunque grauibis et enormibus, ne dum sedi apostolice in genere vel specie etiam sanctissimo domino nostro reseruatis inhietur, tamen simplicibus sacerdotibus seu confessoribus, ne se intromittere habeant de votis et iuramentis et de huiusmodi criminibus sanctissimo domino nostro reseruatis, sed habeant remittere ad doctos viros illis committendo tales casus, vel illos consulant, antequam de talibus absoluere habeant.

Secunda facultas est concessa certis confessoribus ad hoc spetialiter per commissarios seu subcommissarios deputatis seu auctoritate apostolica deputandis.

Primo habent dicti confessores facultatem abolendi omnem inhabilitatis et infamie maculam, periurio aut alio quocunque modo contractam, et tales ad pristinos honores, priuilegia, status et dignitates, ac si dictam maculam minime contraxissent, restituendi et reponendi.

Secundo iuramenta quecunque relaxandi.

Tercio ieiunia cuncta, si voto vel alias ad illa obligata existant, remittendi et dicta ieiunia ac alia vota quecunque, demptis quatuor magnis votis, quorum commutatio reseruatur commissariis vel ab eisdem ad hoc specialiter deputatis, in premissum subsidium fidei commutandi.

Quarto datur illis facultas absoluendi ecclesiasticas personas ab omissione dicendi, audiendi et recitandi horas canonicas.

Quinto datur illis facultas dispensandi cum personis, que ius propter adulterium commissum aut alias debitum coniugale petendi amiserunt, et illud repetere possint.

Tercia facultas est magis specialis, que conceditur commissariis et ab eisdem specialiter deputatis, et pro ista facultate in qualibet ecclesia, si commissarius non sit presens, solet deputari aliquis notabilis doctor, si sit presens, aut pastor vel locumtenens, aut aliquis alius, qui vtatur dumtaxat dicta facultate, que continet quatuor puncta.

Primus est facultas super quacunque irregularitate quauis occasione contracta, etiam cum symoniace vel alias non rite et canonicè promotis scienter aut ignoranter, etiam si mediatores forent, [ut] ad omnes eciam sacros et prespiteratus ordines promoueri, et in illis etiam ministrare possint, dispensandi et illos habilitandi ad dignitates, canonicatus et prebendas ac quecunque alia beneficia ecclesiastica, cum cura et sine cura, eis conferendi secularia vel regularia, si alias illorum capaces forent, vt ea recipere et detinere valeant.

Secundum punctum est facultas admittendi resignationes beneficiorum obtentorum per syoniam.

Tercium punctum est facultas conferendi auctoritate apostolica dictis symoniaco dicta beneficia sic per symoniam habita et obtenta, prius tamen dimissis seu resignatis dictis beneficiis in manibus dictorum commissariorum seu confessorum ad hoc deputatorum, et eosdem symoniacos in dictis beneficiis vel officiis restituendi, et de fructibus male perceptis necnon super omnibus bonis per vsurariam pravitatem, rapinam aut spoliationem et male ablati, incertis vel etiam certis, si sine magne difficultate sciri non possit, cui restitutio debeat fieri de iure, et que ad manus aliquorum peruenerunt, et illa habentes, quibus debeant, ignorent vel dubitent, quamquam per eos male ablata non existunt, ac super debitis incertis personis componendi, et soluta aliqua quantitate dictorum bonorum pro hac fidei defensione iuxta commissariorum seu ad hoc deputatorum ordinationem, a restitutione dictorum bonorum absoluendi et simpliciter quittandi et quittantiam dandi.

Quartum punctum est facultas commutandi quatuor magna vota excipi in expeditione bullarum apostolicarum solita, que in practica et stilo curie Romane dicuntur vota excepta, eo quod sub generali concessionem nunquam veniunt, nisi papa post generalem concessionem commutandi vota dicat in textu bulle etiam excipi solita, vt specificet de quibus quatuor magnis votis, scilicet Jherosolimitani, apostolorum Petri et Pauli, Jacobi de Compostella et religionis, quod intelligitur ante professionem implicite vel explicite, commissarius vel eius subcommissarius possunt dispensare et commutare in premissum subsidium fidei et de illis componere. Debent tamen attendere dicti commissarii indulgentiarum in tali commutatione, que fiat pro meliori et salubriori salute, quod tamen est difficile.

Sequitur textus bulle continens gratiam confessionalis concessam omnibus christifidelibus, que non obtinent per taxam iubilei neque cum iubileo, sed est totaliter distincta a iubileo, et etiam facultas plenissime remissionis pro animabus in purgatorio, et qualibet istarum facultatum potest obtineri seorsum et sine alia, neque confitendum est pro confessionali obtinendo neque obtinenda plenissima remissione pro animabus in purgatorio neque pro associatione:

Et insuper volumus, vt omnes et singuli cristifideles predicti etiam finito tempore indulgentie huiusmodi vita eis comite possint eligere confessorem secularem vel regularem, qui eos ab omnibus et singulis eorum excessibus et delictis in reseruatis semel in vita et semel in mortis articulo, et in non reseruatis totiens quotiens opus fuerit, absoluere et plenissimam omnium peccatorum suorum, de quibus corde contriti et ore confessi fuerint, etiam semel in vita et semel in mortis articulo ipsis in sinceritate fidei, vnitate sancte Romane ecclesie ac obedientia^a et deuotione nostra et successorum nostrorum Romanorum pontificum canonicè intransientibus, indulgentiam et remissionem concedere valeat. Et, quia sepenumero contingere poterit, vt hi, de quibus verisimiliter dubitatur, quod ab hoc seculo decedere debeant, qui presentium vigore se absolui fecerint, sub plenarie remissionis forma ea vice ab hac luce non decedant, et ideo a nonnullis reuocetur in dubium, an tales, qui tunc non decesserint, fuerint plenissimam remissionem consecuti, nos, huiusmodi dubium amputare volentes, declaramus tales huiusmodi plenissimam remissionem fuisse consecutos et in futurum, totiens quotiens de eorum morte dubitabitur, et deinde in vero mortis articulo hanc nostram indulgentiam quo ad plenissimam remissionem huiusmodi ipsis suffragari.

^a cod.: obedientia etobedientia.

Secunda ergo gratia in predicto textu concessa omnibus cristifidelibus de bonis suis ad defensionem fidei iuxta ordinationem commissariorum seu ab eisdem deputandorum porrigentibus est facultas confessionalis, que, preter confessionalia in Vrbe solita dari, continet vnum singulare, videlicet preter facultatem obtinendi benefitium absolutionis totiens quotiens de casibus reseruatis diocesanis et preter remissionem plenissimam semel in vita et in mortis articulo, continet plenissimam remissionem totiens quotiens homo verisimiliter dubitatur de morte, etiam si tunc non moriatur, vtpota homines existentes in procella maris aut in obsidione mulieris prope partum aut in partu, homines moram trahentes in loco, quo viget pestis, et sic de multis aliis. Ista est inaudita clausula precipue pro transferentibus et arma portantibus et sic de aliis. Ista clausula debet practicari erga illos, qui dicunt se habere confessionalia.

Per textum sequentem papa concedit indulgentiam mendicantibus et pauperibus modo in dicto textu sequenti:

Ceterum inopie pauperum ac religiosorum ordinum mendicantium de obseruantia et etiam, qui sine suorum licentia prelatorum manus adiutrices porrigere non possunt, paterno compatientes affectu, ne in preiuditium animarum cedat temporalis paupertas, motu proprio, non ad alicuius nobis super hos oblate petitionis instantiam sed de nostra mera liberalitate, concedimus vt, si qui cristifideles, pia deuotione ducti paupertate tamen oppressi, ac religiosi predicti dictas ecclesias visitauerint et manus adiutrices ad opus huiusmodi minime porrigere valeant, dummodo, qui ydonei et apti fuerint ad predicandum et confessiones audiendum ac indulgentiam, gratias et facultates huiusmodi^a publicandum, in predicationibus et confessionibus audiendis ac publicatione indulgentie, gratiarum et facultatum huiusmodi labores assumant^b, qui eis per archidiaconum ac commissarios et subdelegandos predictos iniungentur et ipsis etiam videbitur expedire, qui vero ydonei non fuerint ad premissa peragenda pro nostro et vniuersalis ecclesie statu ac fidei catholice contra ipsos perfidos Thurcos tuitione, secundum ordinationem per archidiaconum ac commissarios aut subdelegandos predictos faciendam, ad Dominum preces effuderint, indulgentiam et facultatem eligendi confessorem huiusmodi modo et forma premissis consequi possint.

Sequitur clausula, per quam sanctissimus dominus noster concedit indulgentiam plenissimam animabus in purgatorio existentibus per modum suffragii.

Textus:

Et, vt animarum salus eo promptius procuretur, cum magis aliorum egeant suffragiis, cum minus sibi ipsis proficere valeant, auctoritate et de apostolice potestatis plenitudine similibus de thesauro ecclesie animabus in purgatorio existentibus succurrere volentes, que per caritatem ab hac luce Cristo vnite Dei cesserunt et que, dum viuerent, sibi vt huiusmodi indulgentia suffragaretur, meruerunt, paterno compatientes affectu, concedimus pariter et indulgemus vt, si parentes, amici

^a cod.: huiusmodi. — ^b cod.: assumant.

aut ceteri cristifideles, pietate commoti, pro ipsis animabus, purgatorio igni pro expiatione penarum eisdem secundum diuinam iustitiam debitarum expositis, durante dicto tempore indulgentie ad opus huiusmodi, certam pecuniarum quottam aut valorem, iuxta archidiaconi aut commissariorum et subdelegandorum predictorum ordinationem, dictas ecclesias visitando dederint ac per nuncios ab eisdem deputandos^a, dicto tempore durante, miserint, volumus ipsam plenissimam remissionem per modum suffragii ipsis animabus purgatorii, pro quibus dictam pecunie quottam aut valorem persoluerint, vt preferatur, pro remissione plenissima valere et suffragari,

Tercia gratia precipua et per sanctissimum dominum nostrum concessa est remissio plenissima et gratia iubilei animabus in purgatorio existentibus, que gratia, licet multos homines ducat in ammirationem, ex eo precipue quod a multis temporibus non legitur concessa fuisse, tamen si videantur theologie doctores, vtputa sanctus Thomas in quarto in materia indulgentiarum et suffragiorum xx et xlv distinctionibus¹, irrefragibilis Alexander² de Hales, sanctus Bonaventura ad longum pertractando, Franciscus³ de Maronis, Durandus⁴ de Sancto Portiano in suis duobus operibus, Egidius⁵ de Roma, Thomas⁶ de Argentina, Richardus⁷ de Media villa, [Petrus?] de Tharentasia⁸ in quarto sententiarum, [Johannes] de Turre Cremata⁹ ordinis predicatorum cardinalis dum viueret sancti Sixti defunctus superioribus annis, Augustinus¹⁰ de Ancho[na] in tractatu, quem fecit de potestate summi pontificis, et videantur pariter omnes theologie doctores, qui de materia indulgentiarum loquuntur; omnes conueniunt, quod summus pontifex et solus papa potest dare plenissimam indulgentiam animabus in purgatorio existentibus. Videantur pariter summe composite per dominos iuristas, vtputa summa Anthonii¹¹, summa Astantii¹². Videantur pariter Innocentius¹³ et Panormitanus¹⁴ in rubrica seu titulo de penitentis et remissionibus, tales, qui ducuntur in ammirationem et dubium, si videre dignentur dictos doctores et alios quamplures, si aliter non velint credere auctoritati ecclesie, de qua Augustinus dicit Euangelio non crederem nisi ecclesie crederem, vtique non mirarentur, saltem deberent credere secundum quod continetur in bulla, etiam ratio stante fide cogit credere, patet in sequentibus, quod papa

^a cod.: deputandis.

¹ Sent. IV, dist. 20 og 45.

² Alexander av Hales, engelsk teolog, død 1245.

³ François av Meyronnes, fransk teolog, fransiskaner, død etter 1328.

⁴ Durand av St. Pourçain, fransk teolog, dominikaner, død 1334.

⁵ Egidius av Roma, teolog, augustinereremitt, død 1316.

⁶ Thomas av Strasbourg, augustinereremitt, død 1357.

⁷ Richard av Meneville, fransiskaner, død 1302/8.

⁸ Vel Pierre av Tarentaise, senere pave Innocentius V, forfatter av en sentens-kommentar, død 1276.

⁹ Juan av Torquemada, spansk teolog, dominikaner, død 1468.

¹⁰ Augustinus av Ancona, bedre kjent som Augustinus Triumphus, forfatter av en Summa de potestate ecclesiastica, død 1328.

¹¹ Antagelig Antoninus av Firenze, teolog, dominikaner og erkebiskop, død 1459.

¹² Uten tvil Astesanus, fransiskaner som skrev en Summa de casibus ca. 1317.

¹³ Innocentius er vel Innocentius IV, forfatter av kommentar til dekretalene, død 1254.

¹⁴ Nicolaus de Tudeschis, kirkerettslærd, død 1445.

potest dare remissionem plenissimam animabus in purgatorio per modum suffragii, qui quidem modus suffragii non derogat modo auctoritatis patet in sequentibus. Et dicere papam hoc posse facere per modum auctoritatis, vt dicit Bonaventura, non est multum improbe resistendum, ymmo debemus agere gratiam Deo, qui talem potestatem dedit summo pontifici, qualis potest dari homini puro. Sed quod dicit per modum suffragii, non est intelligendum sicuti multi simplices voluerunt dicere, sed per modum suffragii ac si fierent preces vel darentur elemosine pro animabus prefatis, quam opinionem vere dominus Sixtus papa quartus per vnam bullam pro eadem materia concessam damnauit, cum suffragia ecclesie per modum suffragii videantur differre sicuti finitum ab infinito, ab indulgentia plenissima per modum suffragii et quantum ad efficaciam satisfactionis, quia suffragia sunt finita in satisfactione, et indulgentia, ratione meriti passionis Christi in quo fundantur, sunt infinite quo ad satisfactionem, si pene essent infinite in purgatorio per impossibile de lege posita, sed debet intelligi per modum suffragii. Hoc est quia indulgentie dantur semper pro pia causa, vtputa communiter pro tuitione fidei vel reparatione ecclesiarum precipue insignium, et quia anime in purgatorio non possunt aliquid contribuere, ideo indigent suffragio siue auxilio amici[!], qui faciant illud pro quo indulgentia data est, vtputa dare quotam ordinatam seu ordinandam per commissarios, et hoc est per modum suffragii seu auxilii, sicuti si summus pontifex daret indulgentiam etiam pauperibus viuentibus non potentibus contribuere sub hac forma, vtputa si aliquis illorum parentum aut amicorum daret illud, quod, quod statueretur in bulla pro dictis pauperibus nihil habentibus, vnde possint contribuere, dum tamen elemosinam darent pro eis, et non minus consequerentur indulgentiam, quam si dedissent de bonis suis, si habuissent, etiam per modum suffragii. Ideo valde decipiuntur aliqui credentes, quod per modum suffragii aliquid diminuunt de indulgentia plenissima, cum nihil diminuunt, sed dumtaxat arguit impossibilitatem ex parte animarum in purgatorio ad faciendum contenta in bullis. Et ab illis, qui sic ducuntur in ammirationem, querendum est qua ratione per ecclesie suffragia et qualiter vnusquisque cristianus, qui non est distributor thesauri ecclesie vniuersalis neque est vicarius Christi, potest prodesse animabus in purgatorio existentibus, vt in c. Anime defunctorum¹ xxvii. questione iiii. et ca. Quod autem², De penitentis et remissionibus in antiquis, et hoc ratione meriti passionis Christi, quod est infinitum in acceptatione diuina pro remissione peccatorum, in quo valor et efficaciam omnium suffragiorum ecclesie fundatur, et multo magis vicarius Christi, qui est generalis distributor huiusmodi thesauri, potest prodesse dictis animabus. Et similiter oppositum videtur sapere heresim, si teneatur cum pertinacia.

Item, cum summus pontifex in articulo mortis possit remittere penas debitas in purgatorio, videtur, quod pena purgatorii sit de foro suo, et sic per modum auctoritatis videtur hoc facere, cum etiam purgatorium non sit nisi carcer ecclesie.

Item vnusquisque reus sortitur forum ratione delicti. Ad quemcunque locum se transferat, etiam extra territorium, in quo fecit delictum, semper remanet sub iurisdictione domini, sub quo fecit delictum, ad quem dominum spectat eum remittere vel punire. Videtur ergo quod, quia anime fecere delictum in hoc mundo, sub iurisdictione summi pontificis dum viuerent, quod ratione pene sequentis tale delictum fuit sub iurisdictione summi pontificis. Sunt alie infinite rationes, que possunt adduci contra tales sine causa admirantes sed, quia iste sunt clariores, contra rudes volui inserere pro simplicibus cum supportatione magistrorum nostrorum, ad quos spectat rationes demonstratiuas et non dialecticas determinare, prout continentur dicte rationes in quodam tractatu facto per magistrum Johannem³ de Fabrica, doctorem Parisiensem, ordinis fratrum minorum, et etiam in quibusdam aliis tractatibus. Sed tu posses dicere, quod anime in purgatorio existentes non sunt de foro pape, quia Christus non dedit

¹ c. 22, Anime defunctorum, C. XIII, q. 2.

² c. 4, X, V 38 De penitentis et remissionibus.

³ Johannes de Fabrica, fransiskaner, død 1487.

potestatem Petro et suis successoribus ligandi et soluendi nisi illos, qui sunt super terram, quod patet per illud, quod dicitur Mathei .xxvi.: Quodcunque ligaueris super terram etc. Dicitur quod, licet existentes in purgatorio non sint super terram pro nunc, tamen cum meruerunt, vt posset sibi prodesse communicatio thesauri ecclesie, erant super terram, et ideo licet simpliciter non sint super terram, tamen ratione meriti, quo meruerunt, vt post mortem per indulgentias et cetera ecclesie suffragia iuuari ab amicis possent, cum sunt in caritate, que est radix et fundamentum huiusmodi cause indulgentiarum et ecclesie suffragiorum. Sunt etiam quodammodo super terram vt dicit de Turre Cremata, quia, sicut hi, qui sunt super terram, sunt in via et in termino, ita et existentes in purgatorio sunt in via et in transitu ad patriam quantum ad emundationem sue pene, quia, licet sint in termino quo ad statum merendi uel demerendi, cum amplius peccare non possint neque mereri, non sunt tamen in termino quo ad capacitatem indulgentiarum et suffragiorum ecclesie, aliter ecclesia deciperet christifideles manus adiutrices porrigentes et foundationes facientes pro animabus defunctorum, et sic fundatio omnium ecclesiarum esset abusiua et deceptoria. Vel dicendum quod illud, quodcunque solueris super terram etc., intelligitur, quodcunque solueris super terram per modum auctoritatis sed non per modum suffragii. Unde nota, quod ista propositio, quodcunque solueris super terram, habet duplicem sensum secundum quod illa additio super terram potest determinare illud pronomen tu uel ligaueris, quodcunque, si determinet pronomen tu, tunc est sensus, prout exponunt iuriste, quodcunque tu Petre existens super terram solueris, illud reputabo solutum et in celis, et sic vera est propositio, quod papa soluit animas a purgatorio ipso existente vicario Christi super terram sic etiam soluit viuos. Si ligaueris super terram determinet, ligaueris quodcunque, tunc est sensus: quodcunque solubile existens super terram tu solueris, illud est solutum in celis. Et similiter est vera propositio, quod papa soluit animas a purgatorio existentes super terram quo ad meritum et quo ad suffragia. Nam super terram esse dicuntur quo ad suffragia ecclesie, et eis communicari possunt sicut viuis etiam sunt super terram quo ad hoc, quia meruerunt, quando decesserunt in caritate, vt illis indulgentiis etc. suffragia applicari possent. Jtem dicuntur esse super terram, et sunt realiter, quia sunt de ecclesia militante et non triumphante, nam purgatorium est in terra, super terram et infra terram.

Jtem purgatorium est in terra, et etiam multi doctores tenent, quod anime in purgatorio existentes dicuntur facere penam, vbi commisere delictum. Et hoc videmus aliquotiens quomodo spiritus siue anime apparuerunt suis amicis post mortem implorantes suffragia ecclesie. Si dicatur, quod papa non potest illos ligare, ergo neque soluere, respondetur dupliciter. Primo quod non sequitur, quia ipsi, dum viuerent, non meruerunt, vt ligerentur, siue vt ligari possent post mortem sed bene meruerunt dum viuerent vt iuuari et solui possent post mortem per indulgentias et suffragia. Vel dicitur quod tunc non est tempus ligandi sed bene soluendi. Sed si dicant, ipsi non sunt de foro pape, respondet Bonauentura quod licet quantum ad statum presentem non sunt de foro ecclesie, tamen bene, ratione meriti quo meruerunt, iuuari possent. Vel dicitur quod licet non sint de foro iusticie ipsius pape et ecclesie, quia iam iustificate sunt, tamen de foro misericordie. Vel dicitur secundum Alexandrum de Halis, quod ymmo sunt de foro ipsius ecclesie militantis quantum ad solutionem sue pene, licet non quantum ad alia. Datur tale exemplum: Episcopus Maguntinensis excommunicauit de sua dyocesi propter aliquot fore factum; iste sic excommunicatus se transfert ad dyocesim Coloniensem aut ad aliam dyocesim; iste licet non amplius sit de iurisdictione episcopi Maguntinensis quantum ad omnia, est tamen de iurisdictione sua et de suo foro quantum ad absolutionem ab excommunicatione ratione delicti, quod commisit in iurisdictione domini Maguntini, propter quod est excommunicatus, quia non potest absolui ab episcopo Coloniensi. Similiter et existentes in purgatorio, dum viuerent, erant de foro ecclesie, et dum viuerent in eorum confessione, virtute clauuium ecclesie fuit commutata pena eterna in penam temporalem ad quam sustinendam illam penam vel hic vel in

purgatorio remanserunt obligate, licet quo ad alia non sunt de foro ecclesie, sunt tamen de foro ecclesie, vt auxiliari possint, quo ad totalem remissionem vel particularem pene sue secundum quod ecclesie applicat indulgentias plenarias vel partiales vel secundum aliter et aliter ecclesia suffragia illis applicantur. Et cum tales ducti in admirationem dicunt se non vidisse concessas tales indulgentias, si fuissent tempore Calixti, qui dedit tantam indulgentiam in Hyspania ecclesie Tyrazonensi, potuissent vidisse talem indulgentiam et tales, vadant ad Urbem et poterunt videre in ecclesie sancte Praxedis, quomodo Pascasius quintus dedit indulgentiam plenariam per modum suffragii animabus in purgatorio, quam vndecim summi pontifices confirmauerunt, prout legitur in autentica littera in introitu capelle, in qua est columna, ad quam fuit ligatus Christus in domo Pylati, que in maxima reuerentia habetur, et taliter quod etiam mulieres non intrant capellam istam. Et fuit data illa indulgentia in hanc formam, quod, quicumque celebrauerit aut celebrari fecerit quinque missas pro anima parentis aut amici existentis in purgatorio, dictus Pascasius dat remissionem plenariam per modum suffragii tali anime, et ibi habetur, quod dictus Pascasius post mortem cuiusdam sui nepotis dictas quinque missas pro anima nepotis in dicta capella celebravit. Scribitur ibi quod post celebrationem quinte misse, et dum adhuc esset in canone in altari dicte capelle, apparuit sibi supra altare in testitudine fenestre, que est ante altare, virgo Maria visibiliter extrahens animam nepotis a purgatorio. Hec sunt vera, approbata et auctentice scripta in introitu dicte capelle.

Item summi pontifices dederunt pariter indulgentiam plenariam pro animabus in purgatorio visitanti ecclesiam beati Laurentii extra muros de Vrbe predictis animabus in purgatorio in hunc modum, prout legitur in duplo bulle coram magno altari, sub quo iacent corpora sancti Laurentii et beati Stephani prothomartiris, scilicet quod quicumque singulis quartis feriis totius anni dictam ecclesiam deuote pro anima parentis aut alterius existentis in purgatorio visitauerit, dicti summi pontifices dant remissionem plenariam dicte anime, pro qua dicti fideles dictam ecclesiam visitauerint et hoc per modum suffragii. Nunquid etiam tenetur in Vrbe, quod quicumque celebrauerit vel celebrari fecerit vnam missam in altari sancti Sebastiani extra Urbem, vnam animam liberabit a purgatorio, sed meritum Christi multo maioris meriti est quam est meritum misse. Ideo hoc idem legitur in capella, in qua beatus Petrus primam suam celebravit missam in Vrbe in sancta Potenciana. Ista sunt antiqua, qui visitarunt deuote Urbem, si videre supradicta voluerint, non tamen est mirandum, si tales ad pauca respicientes mirari habeant, tum etiam, cum primum fuerint date indulgentie plenarie pro viuus tempore beati Gregorii, tanta fuit difficultas ad informandum populum, quomodo summus pontifex posset ad suum arbitrium remittere penitencias debitas pro peccatis, quod doctor venerabilis Altisiodorensis¹ in sua summa representat quod per centum annos duravit briga post beatum Gregorium, antequam ad plenum reciperentur indulgentie plenarie pro viuus. Hec pauca ex multis sufficiunt illis, qui maiora in hac materia non viderunt.

De indulgentia data pro animabus in purgatorio existentibus.

Videatur expresse in hac materia .xxii. c. libro Dyalogorum beati Gregorii, in quo Petrus eius discipulus miratur animas defunctorum in inuisibili iudicio constitutas potuisse absolui a prelati ecclesie. Vide textum ad quod respondet beatus Gregorius, allegans illam auctoritatem ad propositum pro defunctis, vbi plures allegant contra in quo .c. mortuos seu defunctos etiam auctoritatiue a prelati posse a penis purgatorii absolui videatur textus et concessa est tanta auctoritas prelati ex eo precipue quod ad hoc factus est homo Deus, vt quantum se humiliavit, tantum exaltaret naturam humanam, vide textum et nota singula verba, que laude sunt digna in ista materia.

Sequitur textus dicti capituli, quod intituletur De ancillis Dei, que post mortem pro oblatione eius communioni sunt reddite, c. xxiiij:

¹ Vilhelm av Auxerre, teolog, død 1231.

Vix ipsa Petre communis eius locutio a virtutis erat pondere vacua, quia eius sese cor in alta suspenderat, ne quaquam verba de ore illius in cassum cadebant, si quid vero vnquam non iam decernendo sed minando diceret. Tantas vires sermo illius habebat, ac si hoc non dubie atque suspense sed iam per sententiam protulisset. Non longe ab eius monasterio quedam sanctimoniales femine nobiliori genere exorte in loco proprio conuersabantur, quibus quidam religiosus vir ad exterioris vite vsum prebeat obsequium, sed, sicut nonnullis solet nobilitas generis parere ignobilitatem mentis, vt minus se in hoc mundo dispiciant, cui plus se ceteris aliquid fuisse meminerunt, necdum predictae sanctimoniales femine perfecte li[n]guam sub habitu sui ireno restrinxerant, et eundem religiosum virum, qui ad exteriora necessaria eis obsequium prebebat, incautis sepe sermonibus ad verecundiam prouocabant, que, cum diu ista toleraret, perrexit ad Dei hominem, quantasque pateretur verborum contumelias, enarrauit. Vir autem Dei hec de illis audiens protinus mandauit dicens: Corrigite linguam vestram quia, si non emendaueritis, excommunico vos. Quam vero excommunicationis sententiam non perferendo intulit sed intimando. Ille autem a pristinis moribus nihil mutata intra paucos dies defuncte sunt atque in ecclesia sepulte. Cumque in eadem ecclesia missarum solemnia celebrarentur, atque ex more diaconus exclamaret: Si quis non communicat, det locum! nutrix earum, que pro eis oblationem Domino deferre consueuerat, eas de sepulchris suis progredi et exire de ecclesia videbat. Quod dum sepius cerneret, quod ad vocem diaconi clamantis exhibant foras, atque intra ecclesiam permanere non poterant, ad memoriam rediit, que vir Dei, adhuc illis viuentibus, mandauit eas, quippe communionem se priuare dixerat, nisi mores suos et verba corrigerent; tunc seruo Dei cum merore magno nunciatum est, qui manu sua protinus oblationem dedit, dicens: Jte et hanc oblationem offerri Domino pro eis facite, et vltius [ex]communicate non erunt; que dum protinus oblatio oblata fuisset, et a diacono iuxta morem clamatum, vt non communicantes ecclesiam exirent, ille exire ab ecclesia vltius vise non sunt. Qua in re indubitanter patuit, quia dum inter eos, qui communionem priuati sunt, minime recederent, communionem a Domino per seruum Domini recepissent. Petrus: Mirum valde quamuis venerabilem et sanctissimum virum adhuc tamen in hac carne corruptibili degentem potuisse animas soluere in illo iam [in]visibili iudicio constitutas. Gregorius: Nunquid nam Petre in hac adhuc carne non erat, qui audiebat, quodcumque ligaueris super terram erit ligatum et in celis, et quecumque solueris super terram, erunt soluta et in celis. Cuius vicem nunc et ligando et soluendo obtinent, qui locum sancti regiminis fidei et moribus tenet, sed vt tanta valeat homo de terra celi et terre conditor in terram venit e celo venit atque vt iudicare caro etiam de spiritibus possit, hoc ei largire dignatus est, factus pro hominibus caro. Quia inde surrexit vltra se infirmitas nostra, vnde sub se infirmata est firmitas Dei. Petrus: Cum virtute signorum concorditer loquitur ratio verborum.

Vide etiam capitulum De suffragiis defunctorum in compendio theologie veritatis secundum Thomam intitulatum Vtrum indulgentie defunctis valeant.

Sequitur textus:

Papales indulgentie prosunt defunctis in purgatorio, vt patet, quia crux datur aliquando pro duabus vel quator vel decem animabus in ecclesia, enim est thesaurus meritorum tam Christi quam perfectorum, de quo solus papa, qui habet clauis huiusmodi thesauri pro necessitatibus ecclesie, potest accipere et dispensare. Alii autem sicut episcopi non habent potestatem in his, sed limitatam, et non nisi per summi pontificis dispensationem. Dicimus ergo, quod papa proprie non soluit defunctos a pena, sed pro eis de communi thesauro ecclesie soluit, sed viuentes vtroque modo soluit papa. Illi autem, quibus dantur indulgentie, non possunt eas vltius neque viuis neque defunctis communicare aut dare, si forma rescripti hoc non habeat. Et hoc duplici ratione: Primo quia indulgentia non est donum collatum gratie, sed priuatiuum siue remotiuum pene. Priuatio autem, cum nihil sit, aliis communicari non potest. Secundo quia dare indul-

gentias est auctoritatis et iurisdictionis, quam non habent illi, quibus dantur indulgentie, ex eo quod indulgentiam recipiunt vel promerentur. Ideo non possunt dare defunctis indulgentiam neque etiam viuis per auctoritatem, sed solummodo boni operis sui suffragium, si forma rescripti hoc habeat, et hoc per caritatem. Papa vero vtramque potest. Hec pauca de multis suffitiunt illis, qui maiora in hac materia non viderunt.

Sequitur textus, per quem sanctissimus dominus noster dat associationem omnium precium, suffragiorum, elemosinarum, ieiuniorum, orationum, missarum, horarum canonicarum, disciplinarum, peregrinationum et ceterorum omnium honorum spiritualium, que fient et fieri poterunt in tota vniuersali sacrosancta ecclesia militante et omnibus membris eiusdem christifidelibus viuis manus adiutrices porrigentibus ad huiusmodi tuitionem fidei nedum pro ipsis sed etiam pro omnibus et singulis eorum parentibus defunctis et eorum benefactoribus nunc et imperpetuum, prout patet in ipso textu, qui sequitur:

ac omnes vtriusque sexus cristifideles de similibus potestatis plenitudine et liberalitate, qui manus adiutrices ad huiusmodi opus visitando vel mittendo porrexerint ac omnes et singulos eorundem parentes defunctos ac eorum benefactores, qui cum caritate decesserint, in omnibus precibus, suffragiis, elemosinis, ieiuniis, orationibus, missis, horis canonicis, disciplinis, peregrinationibus et ceteris omnibus spiritualibus bonis, que fient et fieri poterunt in tota vniuersali sacrosancta ecclesia militante et omnibus membris eiusdem participes imperpetuum fieri.

Quarta et vltima gratia, que non multum minoris efficacie videtur quam tertia facultas pro animabus in purgatorio, sed sanctissimus dominus noster volens ostendere differentiam inter indulgentiam plenissimam pro animabus in purgatorio per modum suffragii et inter suffragia ecclesie pro dictis animabus concedit vnam quartam clausulam distinctam a tertia clausula bulle pro dictis animabus quantum ad applicationem suffragiorum ecclesie pro dictis animabus in purgatorio existentibus et etiam pro dictis fidelibus porrigentibus manus adiutrices pro tuitione fidei, vult et concedit, quod dicti fideles manus adiutrices porrigentes et illorum parentes et benefactores defuncti, qui cum caritate decesserunt, vt puta, quorum anime sunt in purgatorio, sint participes omnibus suffragiis ecclesie vniuersalis nunc et imperpetuum, que est maxima gratia, si bene practicetur.

Primo quo ad viuos qui multotiens propter ecclesie suffragia ab infinitis malis perseruentur, etiam quando sunt in peccato mortali et non sunt digni exaudiri in quantum particeps virtute huius gratie in suffragiis ecclesie, ecclesia orat Deum pro illis ratione, cuius ab inauditis et infinitis malis liberantur et protegentur, et facilius resurgunt a peccato mortali et a statu peccati ad primam gratiam, sicut legitur de beato Paulo, qui assistebat in lapidatione Stephani, et precibus dicti Stephani conuersus est, vt dicit Augustinus in libro De predestinatione sanctorum: Stephanus non orasset, ecclesia Dei Paulum non habuisset. Et etiam precibus matris beati Augustini conuersus est ad fidem beatus Augustinus vt dicit de seipso in .iiiiij. confessionum. Ecce igitur quomodo ecclesie suffragia prosunt illis, qui huiusmodi indulgentiam participationis promeruntur, et contenta in bullis faciunt, quia summus pontifex potest cristifideles facere generaliter participes in omnibus suffragiis ecclesie vniuersalis. Ceteri autem prelati particulariter possunt hec facere. Quomodo etiam talia suffragia prosunt defunctis amicis, parentibus aut benefactoribus in hunc modum, vt apparet, videlicet quia omnia ecclesie suffragia ratione caritatis in qua decesserunt et sunt, dicte anime possunt illis applicari per summum pontificem tanquam vicarium Christi ratione huiusmodi

participationis ad satisfactionem totalem et plenariam pro dictis animabus vt in. c. Quod autem, De penis et remissionibus in antiquis. Cum hec sit intentio summi pontificis, ad quem sic vel sic spectat applicare auctoritatiue et dispensatiue ecclesie thesaurum etiam ecclesie suffragia, ex quo sequitur, quod dicti fideles dictam gratiam participationis obtinentes, qui erant obligati ad preces et cetera ecclesie suffragia pro dictis animabus parentum aut benefactorum, a quibus in pluribus ceperunt, bona, ex quibus viuunt et sustentantur, ratione dicte participationis exonerant multum suam conscientiam erga dictos parentes et benefactores defunctos virtute huiusmodi indulgentie, non tamen propter hoc debent cessare a piis operibus et suffragiis pro defunctis, cum non sint facienda bona, vt inde sequantur mala.

Jtem notandum pro instructione aliquorum simplicium quod iubilus sine aliis tribus facultatibus et e contra alie sine iubileo et pariter vna queque facultas seorsum et sine alia obtineri potest, vtputa iubilus per se pro animabus in purgatorio per se. Etiam associatio et participatio in suffragiis ecclesie vniuersalis per se, licet etiam ponatur in confessionali, quod potest obtineri per se, tunc danda est modica taxa, que taxatur pro confessionali et dicta participatione, cum vna taxa sit ordinata pro duabus gratiis, licet posset taxari facultas confessionalis per se et facultas participationis per se.

Jtem notandum est pro solutione aliquarum dubitationum, vtrum oportet homines confiteri pro obtinendis supradictis omnibus quatuor gratiis.

Respondetur, quod pro obtinendo gratiam iubilus remissionis plenarie oportet hominem durante tempore durationis bulle indulgentiarum confiteri. Et causa est quia remissio respicit proprie abolitionem pene temporalis commutare ex pena eterna virtute contritionis vel attributionis secundum statum, que sufficit, et confessionis in effectu vel in voto, que contritio dicitur delere culpam dispositiue, a Deo autem effectiue deletur illam remittendo. Alie autem tres gratie, vtputa gratia confessionalis, indulgentia plenaria pro animabus in purgatorio et associatio siue participatio in suffragiis ecclesie vniuersalis, possunt acquiri sine confitendo, ymmo, quod plus est, confessionale potest accipi et acquiri pro amico absente non cogitante, et tunc valebit illi absenti quando acceptabit, sed quando vult vti dicto confessionali, tunc oportebit confiteri, et quia indulgentia pro animabus in purgatorio non sortitur suam efficaciam virtute caritatis amici dantis elemosinam pro dictis animabus, sed virtute caritatis, in qua decesserunt, dicte anime ab hoc seculo virtute, cuius sunt capaces, indulgentiarum et ecclesie suffragiorum et nobiscum vnite. Ideo non est necessarium hominem volentem acquirere dictam gratiam pro dictis animabus confiteri, esset tamen ad meritum acquirentis, si hoc faciat, et magis gratum Deo. Neque pro dictis gratiis visitande ecclesie deputate pro iubileo sicuti pro vnus, sed dumtaxat danda est taxa in capsula pro illis animabus, pro quibus vult dictam indulgentiam illis valere et suffragari. Hoc idem dicendum est de participatione suffragiorum vniuersalis ecclesie.

Jtem summe notandum est et attendendum circa penas, quas incurrunt ipso facto impediens publicationem huiusmodi indulgentiarum, siue directe aut indirecte fiat, et pariter contra murmurantes, et quod dicte indulgentie possunt etiam licentiam[] cuiuscunque minime quesita publicari vbicunque locorum. Pene sunt excommunicatio, anathema, maledictio eterna, et, quo ad ecclesiasticos, suspensio a diuinis, quas penas excommunicationis, anathematizationis et suspensionis ipso facto impediens aut murmurantes incurrunt.

Jtem sub similibus penis precipit etiam quibuscunque religiosis mendicantibus vel non mendicantibus, non obstantibus quibuscunque priuilegiis de non publicando indulgentias et non posse cogi sub censuris, quod dictas indulgentias publicare habeant, dum fuerint requisiti.

Reliqua pars tenoris bullarum continet sequentes clausulas que concernunt potius modum publicandi quam indulgentiam.

Primo quod huiusmodi sacratissima indulgentia potest publicari etiam in locis ecclesiastico interdicto suppositis.

Item commissarii possunt per censuras apostolicas quoscunque religiosos etiam mendicantes de obseruantia, non obstantibus quibuscunque et constitutionibus generalibus siue prouintialibus, cogere ad publicandum huiusmodi indulgentias etiam licentia suorum superiorum minime requisita.

Item commissarii possunt suspendere quascunque alias indulgentias in fauorem huiusmodi sancte cruciate.

Item quod prothonotarius principalis commissarius in hac parte potest soluere omnia dubia, que oriri contingere[n]t ex tenore bullarum propter insufficientem declarationem in bullis contentam.

Item, quod prothonotarius potest procedere per quascunque censuras apostolicas aggrauando et reaggrauando detinentes pecunias, que de huiusmodi indulgentiis prouenire continget, vsque ad sententiam diffinitiuam inclusiuę.

Item mandat summus pontifex sub pena sententię excommunicationis, suspensionis et interdicti ac indultorum et priuilegiorum ecclesiis suis concessorum, quatenus omnes et singuli archiepiscopi, episcopi, abbates, prepositi, decani et alie ecclesiastice persone seculares vel regulares, ac domini temporales et fabricę ecclesiarum magistri ac rectores in eorum ecclesiis cistas siue capsas pro elemosinis, que pro fidei tuitione porrigentur, recipientes benigne et sine vlllo impedimento poni permittant, ac auxilium et fauorem ad hoc prestant, nec a commissariis quicquam directe vel indirecte petere, recipere aut detinere audeant, nisi eis gratiose et sponte ab eisdem commissariis fuerit oblatum.

Item inhihet sub similibus emende pecuniarie penis sanctissimus dominus noster commissariis, predicatoribus, confessoribus et quibuscunque aliis personis, ne dictarum indulgentiarum pecunias ad manus suas retrahere aut recipere et in suos vsus conuertere quoquomodo presumant [!], nisi cum per dictum commissarium ad cameram apostolicam transmittantur.

Item declarat istas indulgentias sub quibuscunque generalibus vel specialibus constitutionibus factis aut fiendis nunquam debere comprehendı.

Cetera amplius continentur in textu dicte bulle qui^a sequitur:

Et quia sepenumero contingit, vt propter interdictum, quod plerumque apponitur, multi cristifideles, qui causam huiusmodi interdicto non dederunt, indulgentiam huiusmodi promereri non possint, volumus et etiam ordinamus, quod in locis huiusmodi interdicto etiam ex quauis causa vel ratione et apostolice^b sedis auctoritate suppositis indulgentia, facultates et gratie huiusmodi possint publicari, et etiam ecclesie, que ad consequendum illas visitari debeant deputari, et quod cristifideles in dictis locis consistentes, qui tamen causam non dederint interdicto et alia ad id requisita adimpleuerint, indulgentiam, gratias et facultates predictas non secus consequantur, quam facerent, si loca predicta huiusmodi interdicto supposita non forent, quodque [per] archidiaconum ac deputandos et subdelegandos predictos dicta durante publicatione omnes alie indulgentie etiam plenarie et ex quibuscunque causis aut quantumcunque vrgentissimis et cum quibusuis clausulis etiam derogatoriis derogatoriis et talibus, quod ille nullatenus suspendi possint, quibuscunque ecclesijs, monasteriis, hospitalibus, piis locis, vniuersitatibus, confratriis et singularibus personis plenarie, temporales et perpetue in vita vel mortis articulo concesse, ad effectum huius-

^a cod.: que. — ^b cod.: apostolicis.

modi suspendi valeant, dantes potestatem eisdem archidiacono, deputandis et subdelegandis ab eis assumendi^a et deputandi ydoneos verbi Dei predicatorum clericos vel seculares vel cuiusvis ordinis, etiam mendicantium et obseruantie regulares, etiam sancti Francisci religiosos, Deum timentes et huic pio et pernecessario^b operi feruentes in numero sufficienti, de quo eis videbitur, et assumptos amouendi, et alios eorum loco etiam, totiens quotiens eis visum fuerit, surrogandi, et eis in virtute sancte obedientie ac sub excommunicationis late sentencie pena, etiam nulla superiorum eorundem petita licentia, etiam si expresse caueretur in eorum constitutionibus et ordinationibus ac statutis et prohibitionibus in eorum capitulis generalibus siue prouincialibus editis, iniungendi vt indulgentiam, gratias et facultates predictas in quibuscunque locis, de quibus eisdem archidiacono, commissariis et subdelegandis videbitur, populis fideliter publicent et predicent ac declarent et eosdem ad contribuendum huiusmodi operi pro posse inducant et exhortentur. Et, quia facile contingere posset aliqua dubia ex presentibus litteris et clausulis in illis contentis atque verbis imposterum oriri, et eidem archidiacono, totiens quotiens opus fuerit, per seipsum, qui de mente et intencione nostra vere informatus existit, dubia huiusmodi declarandi et interpretandi ac volentibus quascunque alias indulgentias, vt prefertur, suspendendas publicare aut illis quomodolibet vti, ne illas publicent et predicent aut eis vtantur, dicta suspensione durante, sub penis, sententiis et censuris ecclesiasticis inhibendi, et ad id eos alias compellendi, et tam ipsos, si inhibitioni huiusmodi non paruerint, quam generaliter contradictores quoslibet et rebelles, ac etiam ab eis pro tempore deputatos et alios quoscunque ad veram de receptis per eos dicto archidiacono aut deputatis vel deputandis ab eo rationem reddendam et debitam satisfactionem impendendam per censuras ecclesiasticas ac alia iuris oportuna remedia, cum censurarum predictarum aggrauatione et reaggrauatione, appellatione postposita, compescendi et compellendi, brachium quoque seculare inuocandi, et ad premissa prosequendum coram eis procuratorem fiscalem, qui procurator camere apostolice nuncupetur, deputandi, et generaliter omnia alia et singula, [qu]e in premissis circa ea necessaria fuerint, quomodolibet oportuna faciendi et exequendi plenam et liberam, motu et scientia similibus, etiam concedimus facultatem habituri ratum et gratum censuras et penas, quas prefatus archidiaconus et commissarii seu subdelegandi ab eis rite statuerint in rebelles, ac facturi illas auctore Domino vsque ad satisfactionem condignam inuiolabiliter et(!) obseruari, et generaliter, quicquid per ipsos archidiaconum et commissarios ac subdelegandos ab eis fuerit in premissis quomodolibet ordinatum. Et vt elemosine et oblationes, que ex huiusmodi indulgentiis et facultatibus obuenerint^c, fideliter et omni fraude cessante colligantur et collecte reseruentur ad cameram predictam remittende et in eiusdem fidei et rei-

^a cod.: assummendi. — ^b cod.: pernecessarii. — ^c cod.: obuenerint.

publice defensionem conuertende, volumus et ordinamus, quod per archidiaconum et commissarios predictos ac subdelegandos ab eis qui (!) in quibusuis ecclesiis et locis, de quibus eis videbitur, capse seu ciste ponantur, tribus clauibus claudende, quarum vnam dictus archidiaconus siue deputatus ab eo et aliam principalior persona ecclesie, in qua capsas seu cista predicta posita fuerit, in dignitate constituta, si presens, et si absens erit alia persona dicte ecclesie, post eam terciam vero clauem rectores et gubernatores ciuitatum siue locorum, in quarum seu quorum ecclesiis capse seu ciste predictae fuerint collocatae, teneant, et quod volentes indulgentiam, facultates et gratias huiusmodi promereri, qui poterunt per seipsos et manibus propriis oblationes et elemosinas, quas faciunt, in cistis siue capsis huiusmodi ponere, qui vero impediti fuerint, per fideles nuncios mittere teneantur. Cum vero contigerit per archidiaconum, commissarios aut subdelegandos predictos capsas siue cistas huiusmodi aperiri in presentia illorum, qui claues habuerint, vel quos ad id ipsi deputauerint, aperiantur et pecunie, que ex capsis siue cistis huiusmodi extrahentur, in eorum et vnus vel duorum notariorum presentia numerentur, et exinde publicum conficiatur instrumentum in membranis scriptum et sigillo vno vel pluribus, si commode fieri poterit, munitum et illud per archidiaconum predictum ad eandem cameram pro eius iustificatione et computorum verificatione transmittatur. Et quia, sicut accepimus, non nunquam reperiuntur aliqui archiepiscopi, episcopi, abbates, prepositi, decani et alie ecclesiastice persone, tam religiose quam seculares, ac domini temporales et fabrice ecclesiarum magistri ac rectores, qui permittere nolunt, vt in eorum ecclesiis ciste siue capse predictae ponantur, eis et eorum cuilibet in virtute sancte obedientie et sub excommunicationis, suspensionis et interdicti ac indultorum et priuilegiarum ecclesiis, in quibus huiusmodi capse seu ciste ponentur, concessorum priuationis late sententie penis, quas, si contrafecerint, eo ipso incurrant et a quibus non nisi a nobis vel successoribus nostris Romanis pontificibus canonice intransibilibus et satisfactione ^apreuia liberari^a possint, districte precipiendo mandamus, vt pro nostra et eiusdem sedis reuerentia ac tam pii et pernecessarii operis executione capsas siue cistas huiusmodi in eorum ecclesiis benigne et sine vlllo impedimento poni permittant ac consilium, auxilium et fauorem ad hoc prestent oportuna nec pro ponendis capsis siue cistis predictis et admissione publicationis indulgentie, facultatum et gratiarum predictarum directe vel indirecte quouis quesito colore quicquam audeant petere, recipere seu detinere, nisi eis gratiose et sponte ab ipsis archidiacono et commissariis siue subdelegandis fuerit oblatum, inhiibentes etiam sub similibus penis similiter eoipso, si contrafecerint, incurrendis^b, eisdem archidiacono et commissariis seu subdelegandis ab eis, ac etiam sub pecuniaria ipsorum archidiaconi et commissariorum seu subdelegandorum

^{a-a} cod.: breuia liberare. — ^b cod.: incurrendi.

ab eis arbitrio qualitate facti et persone attenta moderanda et de facto a contrafacientibus exigenda pena, predicatoribus, confessoribus et quibuscunque aliis personis, cuiuscunque dignitatis, status, gradus, ordinis vel condicionis fuerint ac quacunque ecclesiastica vel mundana dignitate prefulgeant, ne pecunias predictas ad manus suas, nisi cum per dictum archidiaconum ad dictam cameram transmittentur, recipere et in suos vsus conuertere ac circa illas dolum siue fraudem quouis modo committere ac presentibus in aliquo contrauenire neve volentes^a huic sancto operi contribuere seu aliqua auxilia prestare ab huiusmodi eorum pio proposito in toto vel in parte directe vel indirecte, tacite vel expresse, retrahere quoquo modo presumant, non obstantibus quibuscunque similium aut aliarum quarumcunque indulgentiarum specialibus vel generalibus suspensionibus et reuocationibus per nos et sedem predictam etiam ex quacunque causa vel ratione etiam si pro quacunque expeditione simili sub quauis verborum forma pro tempore factis, quas etiam, si de illis earumque totis tenoribus specialis et expressa et non sub conditione mentio habenda foret, ad litteras huiusmodi se minime extendere volumus et declaramus ceterisque contrariis quibuscunque, aut si aliquibus vel eorum ordinibus ab eadem sit sede indultum, quod ipsi aut dictorum ordinum persone ad publicandum aliquas litteras seu indulgentias et facultates huiusmodi inuiti compelli seu quod interdicti^b, suspendi vel excommunicari non possint per litteras apostolicas non facientes plenam et expressam ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem et quibuslibet aliis priuilegiis, indulgentiis et litteris apostolicis generalibus vel specialibus, quorumcunque tenorum existant, per que presentibus non expressa vel totaliter non inserta effectus earum impediri^c valeat quomodolibet vel differri et de quibus, quorumque totis tenoribus de verbo ad verbum habenda sit in nostris litteris mentio specialis, que quo ad hoc volumus eis nullatenus suffragari. Volumus autem quod archidiaconus et commissarii siue deputandi predicti in premissorum executione ordinariorum locorum aut eorum officialium, vicariorum et loca tenentium auxilium, consilium vel fauorem requirere et quod illi, cum sic requisiti fuerint, pro premissorum votiuua executione in virtute sancte obediencie et prestiti per eosdem ordinarios eidem sedi in eorum promotionibus iuramenti ac aliis^d sub penis supradictis se promptos et fauorabiles exhibere teneantur, ita vt exinde apud nos et sedem predictam possint non immerito commendari. Et, quia difficile foret presentes litteras ad singula queque loca in quibus expediens fuerit deferre, etiam volumus ac motu et scientia similibus decernimus, quod illarum transsumptis, manu publici notarii [inde] rogati subscriptis et sigillo archidiaconi aut commissariorum seu deputandorum predictorum vel alicuius prelati aut alterius persone ecclesiastice in dignitate constitute iuxta eorum voluntatem munitis, ac similiter confessionalibus presentium

^a cod.: ponentes. — ^b cod.: interdicti. — ^c cod.: expediri. — ^d cod.: utelatt.

vigore per archidiaconum commissarios et subdelegandos predictos ac ipsorum quemlibet^a, siue in membranis siue in papiro etiam [si] per impressionem facta et scripta fuerint, cum eorum etiam sigillo munitis, concedendis ea prorsus fides, vbilibet in iudicio et extra indubia adhibeatur, que presentibus, quas post annum cum dimidio a festo Purificationis beate Marie virginis proxime venturo inchoandum minime valere significamus, si essent exhibite vel ostense, ac confessionalibus ipsis, si sub bulla nostra emanarent, vt moris est, adhiberetur. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre concessionis, elargitionis, derogationis, onerationis, voluntatis, declarationis, indulti, ordinationis, inhibitionis, rathabitionis, precepti, mandati, decreti, et significationis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumerit indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se nouerit incursum. Datum Rome apud Sanctum Petrum anno incarnationis dominice millesimo quadringentesimo octuagesimo octauo, tercio jdus decembris pontificatus nostri anno quinto.

276

Pave Innocentius VIII gir Raymundus Peraudi instruks om innsamlingen til tyrkerkorstoget og fullmakter til å gjennomføre den.

Trykt eksemplar 4° Inc. 2033, Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz, Handschriftenabteilung, Berlin—Dahlem.

Trykt: APS I Act. Cam. II nr. 1513.

Roma 1488, 16. desember.

Innoentius episcopus seruus seruorum Dei. Ad futuram rei memoriam. Catholice fidei defensionem et animarum salutem supremis considerantes aff[ectibus], ad ea libenter intendimus, per que perfidissimorum Turcorum crudelissimorum eiusdem fidei hostium nephanda comprimatur iniquitas, et eorum fera et furiosa dominandi libido compescatur, et, vt christifideles ad oportunum huiusmodi defensionis auxilium eo feruentius animentur, quo maius ex hoc suarum animarum commodum se sperauerint adepturos, nonnunquam pro temporalibus suffragijs, que contulerint^b spiritualia eis munera, iudulgentias videlicet et remissiones, elargimur. Sane considerantes et animo sepenumero post nostram ad summi apostolatus apicem assumptionem reuoluentes quot et quantas perfidissimi Turci, eiusdem fidei immanissimi hostes, populis christianis ac Dei cultoribus cruentissimas et pene innumerabiles strages, iacturas et damna superioribus temporibus, prochdolor, intulissent, et indies, quasi nondum eorum rabies in sanguine christiano satis debachata foret, magis atque magis, tam terra quam mari, inferre non

^a cod.: quomodolibet. — ^b cod.: contulent.

cessarent, et, nisi breui prouideretur, verisimiliter formidandum esse, ne maximam reipublice christiane partem eius, que nobis superest, sue spurcissime secte subijcerent, et deleto eu[angeli]o, quod [Deus auertat], maumetheam sectam vbique gentium insererent, decreueramus et omnino proposueramus, fauente Altissimo, contra ipsos perfidos Turcos magnam parare expeditionem et amplius suos impetus non expectare, et ad hoc, cum ad tantam rei molem perferendam Romane ecclesie non suppeterent facultates, catholicorum principum et aliorum christifidelium, de quorum communi causa etiam agitur, oportuna subsidia exquirere, vt eorum auxilio fortiores et potentiores effecti, iniurias Christo nostro et eis, qui christiani sunt, illatas vlscisci possemus. Sed cum nonnulli Romane ecclesie hostes, erecta ceruice, tunc in nos et eandem ecclesiam insurrexissent, et maxima damna eiusdem ecclesie terris, etiam vsque ad menia alme vrbis, in qua etiam tunc cum nostra curia residebamus, prout residemus, magno impetu irruentes, intulissent, necesse fuit huiusmodi sanctum propositum nostrum pro tuitione libertatis ecclesiastice et terrarum eiusdem Romane ecclesie conseruatione diuertere et magnum parare exercitum ad conseruandum nedum vrbem ipsam et alias eiusdem Romane ecclesie terras, sed huiusmodi hostes propulsandum. Et cum tandem vrbem et alias terras predictas, non sine maximis periculis, laboribus et impensis, a tantis malis liberauissemus, vellemusque huiusmodi propositum nostrum prosequi, insurrexit quidam alius iniquit[atis filius], subditus noster, qui ciuitatem nostram Auximanam¹, terram quidem in prouinc[ia] Marchie nostre Anconitana munitissimam et fortissimam, aliorum maiorum [sua-?]su occupauit. Et quia ipse subditus noster in sua rebellione indies magis [per]seuerabat, et maxima damna continue alijs terris nostris conuicinis inf[ligeba]t, necesse fuit de nouo, vt ciuitatem predictam recuperare possemus, eo maxime quod iste Turcos in dictam ciuitatem introducere volebat, et in horas eos expectabat, alium parare exercitum, vt, antequam ipsi perfidi Turci dictam ciuitatem occuparent, illam recuperaremus^a, prout tandem, diuina fauente clementia, vi armorum fecimus, et deinde, ciuitate ipsa recuperata, necesse pariter fuit nedum illam, sed alia ciuitates, terras atque loca mari finitima munire et reparare, vt ab hostibus, et presertim ipsis perfidis Turcis, qui sepenumero dictam prouinciam Marchie inuadere tentarunt, preseruare possemus, pro quibus quidem omnibus peragendis tot et tantas impensas subire coacti sumus, et indies etiam cogimur, vt necesse fuerit et sit omnino ab alijs christifidelibus oportuna subsidia requirere. Et ideo decreuimus diuersos nuncios, personas quidem graues et conscientie timorate, ad diuersa regna, dominia, prouincias atque terras christianorum destinare, vt declaratis huiusmodi necessitati-

^a cod.: re cuperamus.

¹ Nå Osimo. 17 km sør for Ancona ved Midt-Italias Adriaterhavskyst.

bus, et nostro tam [san]cto et pio proposito eos ad huiusmodi prestanda subsidia, cum de communi [omnium] christifidelium vtilitate et necessitate agatur, inducere possint, nosque, habitis subsidijs huiusmodi et composita pace inter catholicos principes inter se dissidentes, ad huiusmodi sanctam expeditionem vna cum eis intende[re] valeamus. Et, vt id facilius facere possimus, curauimus omni studio et diligentia fratrem¹ tyranni Turcorum, ad quem dominium illud pertinet, et qui ab illo de dominio expulsus fuit, et ab eo plurimum timetur, cum a populis illis valde diligatur, in potestate nostra, ad quod etiam non parua fuit opus impensa, recuperare. Js enim multa nobis pro recuperatione terrarum et dominiorum christianorum, per eius patrem vi occupatorum, pollicetur, si sibi vna cum alijs principibus christianis subsidium contra ipsum fratrem suum prestare velimus, jn qua re non parua salus reipublice christiane, videlicet recuperationis rerum iam ab ipsis perfidis Turcis occupatarum, pendere videtur[. Con]fidentes igitur de fide, probitate et integritate dilecti filij magistri Raymundi P[eraudi], archi[diaco]ni Alnisiensis, in ecclesia Xanctonensi, in theologia magistri, notarij et referendarij nostri domestici, quem iam dudum in magnis et arduis comprobauimus, eum vnum ex nuncijs predictis nuncium, commissarium et oratorem nostrum duximus eligendum ac ad charissimos in Christo filios nostros Fridericum jmperatorem et Maximilianum Romanorum, ac etiam Dacie reges illustres, et sacri Romani imperij principes electores, et vniuersam Germaniam nonnullaque alia regna, prouincias, ciuitates, terras atque loca destinandum, et ad effectum huiusmodi diuersas sibi dedimus commissiones, ac etiam christifidelibus, ad huiusmodi sanctum et pernecessarium opus manus porrigentibus adiutrices, concessimus plenissimas indulgentias et peccatorum remissiones cum diuersis gratijs et facultatibus, super hoc ipsi archidiacono et deputandis seu subdelegandis ab eo datis, prout in alijs nostris inde confectis litteris, quarum tenores, ac si de verbo ad verbum presentibus insererentur, haberi volumus pro sufficienter expressis et insertis, plenius continetur. Vt autem indulgentie et littere predictae illis fide et deuotione, quibus decet et expedit pro [tanta rei] necessitate, publicentur, et fraudibus ac obstaculis et impedimentis quibusuis occurratur, nec scandala aliqua committantur, ac obuentiones et elemosyne, que illarum occasione largientur, fideliter conseruentur, et non distrahantur, debite prouidere volentes, motu proprio, non ad alicuius super hoc nobis [oblat]e petitionis instantiam, sed de nostra mera liberalitate et ex certa scientia, volumus, statuimus et ordinamus, quod ad publicationem litterarum et indulgen-

¹ Cem (lat. Zizimus) som kjempet med broren Bayazet om tronen i 1481, tapte og flyktet til Rhodos i 1482, ble holdt som fange i Frankrike av johannitterne til han i 1489 ble overdratt til paven og brukt av denne som pressmiddel overfor Bayazet og omkring årsskiftet 1495 videre overdratt til Karl VIII av Frankrike. Døde i februar samme år (Cambridge Modern History I, s. 85—87, 114—115).

tiarum huiusmodi per prefatum archidiaconum ac commissarios deputandos ab eo seu surrogandos ab ipsis commissarijs nullus, etiam cuiuscunque dignitatis fuerit, admittatur, nisi prius et ante omnia se in forma camere meliori obligauerit, quod fideliter et accurate honorem et vtilitatem sancte sedis apostolice et animarum salutem procurabit, et quod nullatenus contra voluntatem nostram ac statuta et ordinationes circa id per dictum archidiaconum facienda pecunias aliquas recipiet, et quod omnes commissarij ab ipso archidiacono deputandi et alij ab eis surrogandi et similiter penitentiarij siue confessores vigore dictarum indulgentiarum et facultatum ordinandi, ante[quam offic]ium eorum [exe]rcere incipiant, fidelitatis debite etiam iuxta ipsius archidiaconi [ordinationem] prestare teneantur, et quod nullus cuiusuis ordinis religiosus ad publicationem indulgentiarum et facultatum huiusmodi ac confessiones audiendas et ad alia dictarum facultatum vigore facienda admittatur, nisi prius constiterit, quod vagabundus non sit, et quod suo superiori obediens existat, sintque persone ad huiusmodi peragenda deputande omnes viri ecclesiastici, timorate conscientie, vite laudabilis ac bone et honeste fame, et laicus aliquis in premissis nullatenus se intrmittere valeat, quodque nullus commissarius ab ipso archidiacono deputandus seu a suis commissarijs surrogandus sub priuationis omnium suorum beneficiorum, que obtinet et tunc obtinebit, ac inhabilitationis ad alia imposterum obtinenda pena, quam eo ipso, si contra fecerit, absque alia declaratione incurrat, pecunias ex huiusmodi indulgentijs et facultatibus prouenientes, nisi in presentia duorum notariorum publicorum et quatuor testium fidedignorum ex capsis, in quibus ille erunt collocatę [et seruate?, a]d manus suas recipere presumat, fiatque de hoc pu[blicum] instrumentum, quod per dictos commissarios eidem archidiacono tradatur et assignetur, possitque libere dictus archidiaconus contra quoscunque detinentes huiusmodi pecunias, etiam vsque ad sententiam diffinitiuam et priuationem omnium et singulorum beneficiorum ecclesiasticorum, que vt prefertur obtinent et tunc obtinebunt, etiam ad inhabilitationem ad alia imposterum obtinenda, tam pro preterito quam futuro tempore, et etiam excommunicationis aliasque sententias, censuras et penas ecclesiasticas, de quibus sibi videbitur expedire, procedere, ac etiam loca quecunque, ad que huiusmodi detentores declinare contigerit, ecclesiastico supponere interdicto tamdiu firmiter obseruando, donec illi ibidem fuerint, et per triduum post eorum inde discessum, necnon, quotiens opus fuerit, auxilium brachij secularis inuocare ac modo premissis etiam contra quoscunque religiosos, etiam ordinum mendicantium et non mendicantium, exemptos et non exemptos, procedere, possintque pariter ipse archidiaconus ac commissarij et surrogandi predicti religiosos huiusmodi etiam prouinciales ministros, vicarios, guardianos, priores, subpriores, magistros, licentiatos, baccalarios in theologia, pastores, vicepastores et alios ecclesiasticos viros, conscientie

timorate, [quos ad] id idoneos et aptos esse cognouerint, ad verbum Dei predicandum ac facultates et indulgentias predictas publicandum et christifidelium confessiones audiendum, totiens quotiens visum fuerit expedire, sub eisdem [penis] compellere, nullusque pro publicatione dictarum indulgentiarum ali[quid] exigere^a possit, nisi quod gratis, dumtaxat pro stipendijs, laboribus et expensis, eis per archidiaconum ac commissarios et surrogandos predictos fuerit oblatum, quodque etiam nullus, quacunq[ue] dignitate preditus, ad premissa deputandus pro laboribus suis aliquid vltra petere et exigere possit, [qu]am faceret si alicui prelato ecclesiastico aut domino temporali seruiret, quandoquidem non licet pro re tam pia tamque pernecessaria plus petere quam pro alijs laboribus eorum minus vtilibus et necessarijs. Contrafacientes vero excommunicationis sententiam, a qua non nisi a Romano pontifice et dicto archidiacono, et debita satisfactione premissa, preterquam mortis articulo constitutus, absolui pos[sin]t, eo ipso incurr[ant], possintque dictus archidiaconus et ab eo deputandi [quo]scunque viros ecclesiasticos, etiam prelatos, sub similibus penis, de [quibus] supra ex[pressum] est, ad seruiendum in premissis, recepta tamen compete[n]ti mer[cede], [rei]ectis etiam quibusuis appellationibus per eos forsā pro tempore interponendis, quos friuolas et inanes reputamus, compellere ac quib[uscun]que iudicibus, etiam per nos et sedem predictam deputandis, etiam sub censu[ri]s inhibere, ne de causis appellationum huiusmodi, quas ex nunc prout ex tunc [et] econuerso ad nos aduocamus, et lites desuper extinguimus, eisq[ue] super ill[is] perpetuum silentium imponimus, cognoscere presumant. Et quia aliqui ecclesiastici viri sub eo pretextu, quod licentiam ab eorum superioribus obtinere non possent, ac eorum beneficijs deseruire tenerentur, se forsā excusarent, possint archidiaconus et commissarij predicti, etiam sub censuris, quibuscunque prelati et superioribus mandare, vt nemini licentiam huiusmodi debeant denegare, et si denegauerint, eos, quotiens expedierit, declarare ac omnibus ecclesiasticis, qui huiusmodi pio operi seruiant, petita prius ab eorum superioribus licet non obtenta licentia, vt, quamdiu huiusmodi pio operi seruiant, fructus, redditus et prouen[tus omnium] et singulorum beneficiorum ecclesiasticorum cum cura et sine cura, que tunc obtine[bunt, etiam si can]onicatus et prebende, dignitates, personatus, administrationes vel officia in cathedralibus etiam metropolitanis vel collegiatis et dignitates ipse in cathedralibus etiam metropolitanis post pontificales maiores aut in collegiatis ecclesijs huiusmodi principales fuerint et ad dignitates, personatus, administrationes vel officia huiusmodi consueuerint qui per electionem^b assumi, eisq[ue] cura immineat animarum, cum ea integritate etiam quotidianas distributiones percipere et leuare, cum qua eos perciperent, si in dictis ecclesijs personaliter residerent, et ad residendum interim in eisdem minime teaneantur, nec ad id a quoquam inuiti compelli possint, indulgere ac

^a cod.: erigere. — ^b cod.: electionem.

quoscumque compellere ad respondendum eis de fructibus, redditibus et prouentibus huiusmodi per censuras ecclesiasticas, appellatione remota. Impedientes vero prelatos et alias personas huiusmodi, ne dicto operi possint inseruire, vltra alias penas etiam excommunicationis sententiam, a qua non nisi modo premissa absolui possint, incurrant, possit etiam prefatus archidiaconus contra quoscumque, tam ecclesiasticos quam seculares, etiam si patriarchali, archiepiscopali, episcopali, regali, reginali, [ducali v]el alia quauis ecclesiastica aut mundana prefulgeant dignitate, publicati[onem] indulgentiarum et facultatum huiusmodi quouis modo directe vel indirecte impediens, et illas non admittentes, ac christifideles ab huiusmodi pio opere et proposito contribuendi retrahentes, ac sedis predictae auctoritati dignit[at]i et] honori detrahentes et murmurantes, ac archidiacono, commissarijs e[t surro]gandis predictis in personis aut bonis iniurias atque damna inferentes, modo et forma premissis et sub similibus penis, de quibus supra expressum fuit et alijs, de quibus expedire videbitur, procedere, qui etiam non possint ab illis absolui nisi a Romano pontifice et debita satisfactione premissa. Et quoniam, sicut accepimus, nonnulli magistri fabricarum ecclesiarum, in quibus colliguntur oblationes, que ex indulgentijs et facultatibus huiusmodi obueniunt, recusant indulgentias huiusmodi admittere, nisi partem oblationum earundem recipiant, possint archidiaconus et commissarij ac surrogandi predicti prefatis magistris sub excommunicationis et quorumcunque indultorum et priuilegiorum apostolicorum eis et fabricis predictis concessorum priuationis [late se]ntentie pe[ni]s [m]andare, vt se in admissione indulgentiarum et facultatu[m] hui[usmodi] in dictis ecclesijs promptos et fauorabiles velint exhibere, quotiens super hoc fuerint requisiti, nec aliquid recipere et retinere presumant etiam sp[on]te oblatum, nisi se gratos et fauorabiles prius exhibuerint cum effectu. [Ex t]unc archidiaconus ac commissarij et surrogandi predicti pro fabrica ecclesie, [quod] eis videbitur, dimittere ac indulgentias et facultates predictas, quorumcunque prelatorum et aliorum superiorum licentia super hoc minime requisita, in quibusuis ecclesijs atque locis libere possint publicare, ac, dicta durante publicatione, omnes alias indulgentias, etiam plenarias et ex quibuscunque causis quantumcunque vrgentibus et cum quibusuis clausulis, etiam derogatorijs et derogatorijs, et talibus quod ille nullatenus suspendi possint, quibuscunque ecclesijs monasterijs, hospitalibus, pijs locis, vniuersitatibus, confratrijs et singularibus personis perpe[tuas] vel temporales in vita vel mortis articulo concessas ad effectum huius[modi], totiens [quotiens] opus fuerit, suspendere, prout nos ex nunc sicut extunc [et e conuer]so suspendimus et suspensas esse volumus, quodque etiam dictus archidiaconus possit quecunque statuta et ordinationes laudabilia et honesta, sacris canonibus non contraria concernentia huiusmodi pium opus ad^a solennitatem obseruandum in publicatione indulgen-

^a cod.: ac.

tiarum et facultatum huiusmodi, siue in hymnis et canticis ac laudibus singulis diebus decantandis ante crucem saluatoris domini nostri Jesu Christi, siue in processionibus faciendis ac campanarum et organorum pulsationibus et confessoribus siue penitentiarijs ordinandis et locis eis assignandis et deputandis concedere, que non minorem obtineant roboris firmitatem, quam si a nobis edita fuissent, et que omnes christifideles sub penis supradictis firmiter obseruare teneantur, ac si de verbo ad verbum presentibus inserta fuissent. Teneanturque omnes et singuli commissarij et surrogandi predicti sub quibuscunque penis, etiam pecuniarijs, per dictum archidiaconum imponendis coram eo vbicunque, quotiens sibi placuerit, expensis tamen dicte camere apostolice comparere et ei in singulis obedire, ipseque archidiaconus quoscunque deputandos et surrogandos predictos statuta et ordinatio[nes] huiusmodi non obseruantes capere et tamdiu detinere, donec honori et [di]gnitati eiusdem sedis satisfecerint, ac ipse archidiaconus aliter duxerit [or]dinandum, qui etiam possit omnium et singulorum, qui priuationis [ben]eficiorum suorum penam incurrerint ex causis supradictis, benefici[a ob] priuationem huiusmodi vacantia, cuiuscunque qualitatis et dignitatis, etiam si ex quacunque causa dispositioni apostolice specialiter vel generaliter forent reseruata, libere quibuscunque personis, etiam quecunque quotcunque et qualiacunque beneficia ecclesiastica cum cura et sine cura obtinentibus et expectantibus, conferre et de illis etiam prouidere et ad premissa prosequendum vnum vel plures procuratorem seu procuratores fiscales, qui procuratores camere apostolice nuncupentur, deputare, quodque ab ipsius archidiaconi sententijs pro tempore latis nullatenus liceat appellare, quia sub pretextu appellationum huiusmodi m[axima] mala et damna huic pio operi possent euenire, et generaliter omnia alia et singula in premissis [et c]irca ea necessaria quomodolibet et oportuna facere et exequi, ratum et gratum ha[bituri] censuras et penas, quas prefati archidiaconus et commissarij [seu] sub[de]legandi ab eis statuerint in rebelles, ac facturi illas auctore Do[mi]no vsque ad satisfactionem condignam inuiolabiliter obseruari, necnon qu[ic]quid per ipsos archidiaconum et commissarios ac subdelegandos ab eis fuerit quomodolibet ordinatum. Et, si forsitan aliqua dubia ex presentibus e[st al]ijs litteris predictis ac clausulis in illis contentis atque verbis imposterum orientur, possit etiam dictus archidiaconus totiens quotiens opus fuerit per seipsum, qui de mente et intentione nostra vere informatus existit, illa declarare et interpretari, cui super hoc plenam liberam et omnimodam concedimus facultatem. Et, quoniam, dum huiusmodi indulgentie et facultates publicabuntur, decet christifideles ad illas audiendas, vt illas consequi possint, totaliter esse attentos, omnes patriarchas et singulos archiepiscopos, episcopos, abbates, decanos et capitula metropolitanarum cathedralium et collegiatarum ecclesiarum ac temporales dominos et ciuitatum, opidorum [et aliorum? loc]orum rectores et gubernatores hortamur atque

attente rogamus in Domino [etiamque instan]tius in virtute sancte obediēte ac sub excommunicationis late sententię pena ipso facto contrafaciēdo incurrenda districte precipiēdo mandantes, vt pro eorum in hanc sanctam sedem reuerentia et deuotione ac tam sancto tanquam laudabili et pernecessario opere omnes et singu[lo]s eorum subditos diebus, quibus huiusmodi indulgentię et facultates publicabuntur et etiam terminabuntur, ab omni opere seruili cessare faciant ac omnia et singula alia, que per dictum archidiaconum statuta et ordinata fuerint ad solennitatem premissorum, diligenter obseruare et adimplere. Et, vt christifideles eo libentius deuotionis causa publicationibus huiusmodi ac processionibus verbique Dei predicationibus et stationibus, quas ante imaginem crucis Christi fieri continget ad populi deuotionem, et huiusmodi sancte cruciate reuerentiam iuxta dicti archidiaconi voluntatem et ordinationem interesse habeant, omnibus et singulis vtriusque sexus christifidelibus penitentibus et confessis, qui predicationibus, publicationibus, processionibus et stationibus hu[iusmodi] interfuerint, quotiens interfuerint, centum dies de iniunctis eis penitentijs misericorditer in Domino relaxamus. Et, quia forsā contingere poss[et], quod in locis, in quibus dicte indulgentię publicabuntur, quidam se intro[mi]ttentes de huiusmodi indulgentijs subcommissarij siue penitentiarij au[t alij?] contra mentem nostram et dicti archidiaconi, de cuius fidelitate multum, vt supradictum est, confidimus, scandala aut abusus committerent, nos, quorum intentionis existit [informatus], vt omnia scandala semoueantur, et abusibus, quantum fieri possit, obuietur, archidiacono ac alijs commissarijs et sur rogandis predictis sub excommunicationis late sententię pena districte precipiēdo mandamus, ne a locis predictis recedere presumant, antequam scandala huiusmodi totaliter fuerint sublata, eidem archidiacono ac deputandis ab eo, secundum eius ordinationem, plenam facultatem concedentes huiusmodi scandala committentes etiam publice, prout eis videbitur, puniendi. Hortamur quoque vniuersos et singulos patriarchas, archiepiscopos, episcopos et alios cuiuscunque ecclesiasticę vel mundanę, etiam j[mper]ialis, regalis, reginalis, [du]calis, march[i]onalis aut alterius dignita[tis e]xcellentię p[re]minentię, nobilitatis, status, gradus, ordinis vel conditionis fuerint, vt pro huiusmodi fidei catholice ac sanctissimę et pernecessarij operis votiua executione indulgenti[as e]t facultate[s] pre[di]ctas et earum transumpta portantes ea, qua decet, gratitudine pro [D]ei reuerentia et honore recipiant et admittant, ipsasque litteras publicari et [in] eis contenta fidelibus explicari et publicari facian[t] ac eisdem pariter persua[de]re, vt occurrant fidei orthodoxę et cr[u]cis, [qu]a se [si]gnant quotidie, oppre[ssi]onibus, recepturi exinde palmam glorię, quam pias causas agentibus Alt[issi]mus concedere consueuit, et sicut fa[ue]ntes huic sancto operi exinde premia consequi poterunt, ita qui, illis spretis, presentes et alias litteras predictas vel earum transumpta, cum requisiti fuerint, ne in eorum ciuitatibus,

terris, diocesibus vel temporalibus dominijs, locis et ecclesijs publicentur, prohibuerint vel alias impediuerint vel impediri aut malitiose differri mandauerint, fecerint seu procurauerint aut publicare in eorum ecclesijs intra missarum solennia malitiose distulerint seu fidelibus ipsis, [ne] ad premissa pia opera oportuna suffragia porrigant, directe vel indirecte quomodolibet inhibere presumpserint, eos et eorum quemlibet excommunicatio[nis] sententia, a] qua non nisi modo premissis absolui possint, de nouo innodamus, non obstantibus premissis ac felicis recordationis Bonifacij pape octau[i] predecessoris nostri vna, per quam concessionem perci[piendi] fructus in absentia huiusmodi [sin]e predefinitione temporis fieri proh[ibitu]r¹, ac alia, qua cauetur, ne quis extra ciuitatem et diocesim nisi in certis exceptis casibus et in illis vltra vnam dietam² a fine sue diocesis ad iudicium euocetur, seu ne iudices a sede deputati predicta extra ciuitatem et diocesim, in quibus deputati fuerint, contra quoscunque procedere, aut alij vel alijs vices suas committere presumant, et de duabus dietis³ in concilio generali ac alijs apostolicis necnon in provincialibus et sinodalibus concilijs editis generalibus vel specialibus constitutionibus e tordinationibus, quodque persone beneficiate predictae primam in eisdem ecclesijs siue locis non fecerint residentiam personalem consuetam, statutis quoque et consuetudinibus ecclesiarum, in quibus beneficia huiusmodi forsitan fuerint, iuramento, confirmatione apostolica vel quauis firmitate alia roboratis, etiam si de illis seruandis et non impetrandis litteris apostolicis contra ea etiam ab alio vel alijs impetratis seu alias quouis modo concessis dicte persone beneficiate^a huiusmodi seruitijs insistentes per se [vel] procuratores suos prestiterint hactenus, vel imposterum eas prestare c[on]tulerint forsitan, iuramentum, aut si locorum ordinarijs vel quibusuis alijs communiter vel diuisim ab eadem sit sede concessum, vel imposterum conc[edi] contingat, quod personas ecclesiarum suarum ciuitatum et diocesum etiam in [digni]tatibus, personatibus, administrationibus vel officijs constitutas^b per su[b]a[ct]io[n]em prouentuum suorum ecclesiasticorum aut alias compellere valeant ad residendum personaliter in eisdem, seu, si prefatis ordinarijs ac dilectis filijs ecclesiarum predictarum capitulis vel quibusuis alijs communiter vel diuisim a dicta sit sede indultum, vel medio tempore indulgeri contingat, quod personis ecclesiarum predictarum etiam in dignitatibus, personatibus, administrationibus vel officijs constitutis non residentibus in eisdem fructus, redditus et prouentus suorum beneficiorum ecclesiasticorum in absentia sua ministrare minime teneantur, et ad id compelli aut quod ipsi vel alij predicti interdicti^c, suspendi vel excommunicari aut

^a cod.: beneficiati. — ^b cod.: constitutis. — ^c cod.: interdicti.

¹ Kanskje c. un. in VI de clericis non residentibus in ecclesia vel praebenda III, 3.

² Jfr. nr. 287 n. 2 og 4.

³ Jfr. nr. 287 n. 3 og 4.

suis beneficijs priuari non possint per litteras apostolicas non facientes plenam et expressam ac de verbo ad verbum de indul[to] huiusmodi mentionem et quibuslibet alijs priuilegijs, indulgentijs et litteris apostolicis generalibus vel specialibus, quorumcunque tenorum existant, ac quascunque [cla]u[sul]as etiam motus proprij et certe scientie ac derogatoriarum derogatorias et [ali]as fortiores et insolitas in se contineant, necnon quibusuis similium vel [dis]similium aut aliarum quarumcunque indulgentiarum specialibus vel generalibus suspensionibus et reuocationibus per nos aut sedem predictam, etiam ex [qua]cunque causa vel ratione, etiam si pro quacunque expeditione contra ipsos perfidos Turcos factis vel faciendis, quibus omnibus illorum omnium ac derogatoriarum in eis insertarum clausularum tenores, etiam si de verbo ad verbum de eis mentio fieri deberet, et in illis caueretur expresse, quod per quascunque clausulas et derogationes eis non intelligeretur derogatum pro sufficienter expressis et insertis habentes, quo ad premissa specialiter et expresse motu et scientia similibus derogamus, ac indulgentias, gratias et facultates predictas sub illis nequaquam comprehendimus, necnon omnibus illis, que in alijs lit[teris pre]dictis volumus non obstare, ceterisque contrarijs quibuscunque, prouiso quod [propter concessionem] huiusmodi percipiendi fructus in absentia beneficia ipsa debitis non fraudentur obsequijs et animarum cura in eis, quibus illa immineat, nullatenus negligatur, sed per bonos et sufficientes vicarios, quibus de beneficiorum eorundem prouentibus necessaria congrue ministrentur, diligenter exerceatur et deseruiatur inibi laudabiliter in diuinis. Omnibus vero huiusmodi sancto et pio operi fauentibus nostram benedictionem in perpetuum elargimur. Ceterum, quia difficile foret presentes litteras ad singula queque loca, in quibus expediens foret, deferre, etiam volumus ac motu et scientia similibus decernimus, quod illarum transumptis manu publici notarij inde rogati subscriptis et sigillo archidiaconi aut commissariorum seu deputandorum prefatorum vel alicuius prelati aut alterius persone ecclesiastice in dignitate constitute munitis, ea prorsus in iudicio et extra et alias vbilibet fides adhibeatur, que presentibus adhiberetur, si essent exhibite vel ostense. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre voluntatis, statuti, ordinationis, aduocationis, extinctionis, impositionis, suspensionis, rathabitionis, concessionis, [hor]t[ati]onis, rogationis, precepti, mandati, relaxationis, innodationis, derogationis, [ela]rgitionis et decreti infringere vel ei ausu^a temerario contraire. Si quis a[ut]em hoc attentare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se nouerit incursum. Datum R[ome] apud Sanctum Petrum, anno incarnationis dominice millesimoquadringsimooctuagesimo octauo, decimoseptimo kal. januarij, pontificatus nostri anno quinto.

^a cod.: vsu.

277

Olav Klausson, prior i Varna johannitterhospital, og konventet der, kunngjør at de har opptatt Herbrand, hans hustru Åsa og deres barn i ordenens brorskap og gjort dem delaktige i ordenens gode gjerninger og avlatsprivilegier.¹ Varna 1488, desember.

Orig. på papir i RA Oslo, Danske Selskabs Papirbrev. Rest etter påtrykt segl.
Trykt: DN XXI nr. 627.

278

Olav Klausson, prior i Varna johannitterhospital, og konventet der, kunngjør at de har opptatt Orm med hustru Liv og barna Liv, «Wodhoff»², Helge og Liv i ordenens brorskap og gjort dem delaktige i ordenens gode gjerninger og avlatsprivilegier.³ Varna 1488, uten dag.

Orig. på perg. i RA Oslo, Norske Pergamenter. Segl mangler.
Trykt: DN II nr. 949.

279

Olav Klausson, prior i Varna johannitterhospital, og konventet der, kunngjør at de har opptatt Gunnulv med hans hustru i ordenens brorskap og gjort dem delaktige i ordenens gode gjerninger og avlatsprivilegier.⁴ Varna 1488, uten dag.

Orig. på papir i RA Oslo, Deichmanskes diplomsamling.
Trykt: DN I nr. 959.

¹ Jfr. nr. 246 note 1 og 2.

² Navnene har blitt tilføyd senere. Wodhoff står lengst til høyre på linjen, følges av henvisningstegn, og Helge og Liv (Helliæ et Lyff) står over teksten i høyre hjørne. Wodhoff er kanskje Valtjov (E. VÅGSLID: Norsk navnebok s. 236, Oslo 1930; F. H. LIND: Norsk-isländska dopnamn, sp. 1071—3, Uppsala 1905—15; samme: Norsk-isländska dopnamn: Supplement, sp. 806, Oslo 1931) eller kanskje Vådolv (Vadolv) (LIND 1905—15 sp. 1063; LIND 1931 sp. 805).

³ Jfr. nr. 246 note 1 og 2.

⁴ Jfr. nr. 246 note 1 og 2.

280

Erkebiskop Jakob i Uppsala kunngjør pave Sixtus IV's¹ og pave Innocentius VIII's² tillatelser til å ære den hellige Birgittas datter Katarina. Skrinleggelsesdagen fastsettes til 1. august.³ Uppsala 1489, 18. februar.

Orig. på papir i RA Stockholm. Rest av påtrykt rødt vokssegl.

Trykt: DN XVI nr. 299; TROIL: Skrifter och Handl. II s. 375; Reg. dipl. hist. dan. nr. 8001.

281

Erkebiskop Gaute gir Ivar⁴ (Trondsson) i Aspa kvittering for regnskap for Frei⁵ kirke for de siste seks år. Frei 1489, 26. februar.

Orig. på papir i RA Oslo. Spor av segl trykt bakpå.

Trykt: DN X nr. 269.

282

Erkebiskop Gaute i Nidaros, biskop Hans i Bergen, Kristiern Pedersson, prost i Bergen og Jon Pålsson, prost i Mariakirken i Oslo forliker⁶, etter anmodning av partene, herr Henrik Krummedike og herr Alv Knutsson i striden om biskop Karl i Hamars arv. København 1489, 15. juli.

Orig. på perg. i RA København. Ridderne Bo Flemming, Anders van Bergen, Nils Henriksson og væpneren Arald Kane var medinnseglere, men bare rester av 1. og 5. segl er bevart.

Trykt: D Mag 3 II s. 15–6.

¹ Jfr. NgL 2 II nr. 396. Tillatelsen kunngjøres i brev til dansk geistlighet 19. mars 1501 (DN XVI nr. 336).

² Brevet fra denne 11. februar 1485 (APD VI nr. 5196) eller 14. juni 1488 (Arm. 39 vol. 20 fol. 183b–184a, reg. i APD VII nr. 6081) sier ingenting om en slik tillatelse til å ære, bare om utsettelse av kanonisasjonen. Tillatelsen sies i pavebrev av 29. april 1505 (nr. 338) å være gitt «viue vocis oraculo».

³ Skrinleggelsen foregikk som planlagt 1. august 1489 og var ledsaget av mirakler, blandt annet var det lite fyll blandt de tilstedeværende svensker (samtidig beretning i Handlingar rörande Skandinaviens historia IX s. 11–16). Likevel sies festdagen dels å være 1. august som i supplikk fra Vadstena eller Nådendal 23. januar 1512 (nr. 379) dels 2. august som i Uppsalabreviaret. Det er denne siste dagen Katarina har gitt navn til i Sverige.

⁴ Jfr. nr. 241 note 1.

⁵ Jfr. nr. 242.

⁶ Herr Alvs hustru, Magnhild Oddsdatter, hadde 29. desember 1487 nektet å inngå forlik (DN V nr. 935), jfr. DN II nr. 939 fra dagen før.

283

21 prester i Holar bispedømme, oppnevnt av biskop Olav, til-dømmer biskopen full råderett over kirken i Grenjadarstad og dens gods, inntil erkebiskopen bestemmer anderledes¹, fordi kirken er ulovlig forlatt av sira Eirik Einarsson,² som har rømt av landet med et tysk skip, og har narret med seg sin kapellan. Vidvik 1489, 7. august.

Orig. på perg. AM fasc. XXIX, 3.
Trykt: DI VI nr. 593.

284

Pave Innocentius VIII utnevner biskopen i Chalons til cistercienserordenens conservator og pålegger ham å tilse at dens eksempsjon ikke blir krenket.³

Avskrift i Sorøboken (AM 290 Fol.) fol. 27b—28b.
Trykt: APD IV nr. 3166.

Roma 1489, 13. august.

Innocencius episcopus, seruus^a seruorum Dei, venerabili fratri episcopo Cabilonensi salutem et apostolicam benedictionem. Fidedignorum relatione accepimus, quod, licet monasteria et alia religiosa loca Cistertiensis ordinis tam virorum quam mulierum illorumque persone dudum sedi apostolice per diuersos Romanos pontifices predecessores nostros subiecta illisque et ordini predicto diuersa priuilegia et immunitates prouide per sedem predictam concessa fuerint, ac patres abbates aut commissarii a generali capitulo dicti ordinis seu abbate Cistertii Cabilonensis diocesis pro tempore existente pro tempore deputati certis temporibus monasteria et loca huiusmodi iuxta eorum regularia instituta hactenus laudabiliter obseruata visitare consueuerint, tamen nonnulli archiepiscopi, episcopi et alii seculares prelati, asserentes se ad^a id a nobis et sede predicta specialem per nostras et eiusdem sedis litteras et eciam cum derogatione priuilegiorum, exemptionum et immunitatum huiusmodi habere facultatem, monasteria, loca et personas huiusmodi in dies visitare volunt^b,

^a cod.: utelatt. — ^b cod.: velle.

¹ Kirken var erkebisppestolens beneficium, jfr. nr. 357 og NgL 2 II nr. 202, note 5.

² Jfr. nr. 272. Sira Eirik har vendt tilbake til landet 17. januar 1493, da han nekter å forlike seg med biskopen på dennes vilkår fordi han, etter påbud av erkebiskopen, ikke får tilbake Grenjadarstad (DI VII nr. 226). Han er i live 19. mai 1505 (DI VII nr. 699), men død før 7. oktober 1507 da erkebiskop Gaute utnevner ny sokneprest til Grenjadarstad etter avdøde sira Eirik (nr. 357).

³ Jfr. nr. 264 og 333. Om relasjonene mellom norske og danske cisterciensere jfr. nr. 364.

ac iura visitationum ordinaria necnon caritatiua subsidia petere et exigere conantur in non modicum ordinis et personarum predictorum preiudicium et detrimentum et eis concessorum privilegiorum lesionem. Nos igitur, qui ordinem prefatum illiusque personas propter vberes fructus, quos continue in agro militantis ecclesie afferunt, pre ceteris in visceribus gerimus caritatis, nobis persuadentes, quod monasteria et loca ac persone dicti ordinis alia visitatione non indigent quam illa, que per eorum patres abbates seu commissarios ac alios per suos superiores ad id pro tempore deputatos fieri consuevit, qui optime de hiis, que pro visitatione monasteriorum, locorum et personarum necessaria existunt, instructi habentur, et propterea non intendentes, quod per alios quam prefatos et alias quam^a iuxta dicti ordinis regularia instituta visentur, motu proprio, non ad alicuius nobis super hoc oblate petitionis instantiam sed de nostra mera deliberatione et ex certa scientia, auctoritate apostolica tenore presentium declaramus, quod^a omnes et singulas litteras a nobis hactenus quovismodo et eciam motu et scientia similibus concessas super visitationibus monasteriorum et locorum predictorum per alios quam dictos presidentes ac ^balias preterquam^b iuxta ^ceiusdem ordinis^c regularia instituta aut generalia vel specialia priuilegia faciendis, quasunque clausulas et eciam derogatoriarum derogatorias ac priuilegiis predictis omnino derogantes in se continentes motu et scientia similibus reuocamus, cassamus, irritamus et annullamus ac viribus omnino vacuumus, dictumque ordinem in suum pristinum et eum statum, in quo, antequam ille emanarent, quomodolibet existebat, restituimus, reponimus et plenarie reintegramus, statuentes et decernentes paribus motu et scientia, quod de cetero perpetuis futuris temporibus monasteria et loca predicta pretextu quarumcunque aliarum litterarum apostolicarum per nos et sedem predictam in posterum et eciam motu et scientia similibus et ex quibuscunque causis ac cum quibuslibet clausulis et eciam derogatoriarum derogatoriis efficacissimis et insolitis et eciam presentibus expresse derogantibus et eciam, si ille in eis de verbo ad verbum inserte forent in posterum, et eciam ad instantiam imperatoris, regum, ducum, principum et aliarum personarum quarumcunque cuiuscunque dignitatis, status, gradus, ordinis et conditionis concedendarum visitari non possint, districtius in virtute sancte obedientie et sub censuris ecclesiasticis inhibentes quibuscunque visitoribus, supranominatis exceptis hactenus, et pro tempore deputatis, eciam si patriarchali, archiepiscopali, episcopali aut quauis alia ecclesiastica dignitate fulgerent, ne pretextu quarumcunque facultatum et commissionum in genere vel in specie visitandi eis concessarum et factarum se de monasteriis, locis, personis et ordine predictis intromittere quomodolibet presumant, ac decernentes extunc irritum et inane si secus super hiis a quoquam, quauis auctoritate, aut scienter vel ignoranter contigerit attemptari. Quocirca fraternitati tue

^a cod.: utelatt. — ^{b-b} cod.: alios predictos et. — ^{c-c} cod.: eorundem ordinem.

ac quibuscunque cathedralium, etiam metropolitanarum, ecclesiarum canonicis ac in dignitate ecclesiastica constitutis personis, quos seu quas abbates, priores et alie persone locorum et monasteriorum predictorum pro tempore existentes et quilibet ipsorum duxerint requirendos, motu et scientia similibus mandamus^a, quatinus ipsi vel duo aut plures seu vnus eorum per se vel alium seu alios ipsi in premissis efficacis defensionis presidio assistentes non permittant monasteria et loca predicta illorumque personas quomodolibet, alias quam vt premittitur, visitari seu ab illis quecunque et eciam caritatiua subsidia exigi aut occasione alicuius visitationis vel alias contra presentium tenorem molestari, molestatores necnon contradictores quoslibet et rebelles per censuras ecclesiasticas et alia iuris oportuna remedia cum illarum aggrauatione et reaggrauatione compescendo^a, inuocato^a, quotiens opus fuerit, auxilio bracchii secularis, non obstantibus premissis ac felicis recordationis Bonifatii pape octaui¹ predecessoris nostri, quibus cauetur, ne quis extra suam ciuitatem vel diocesim nisi in certis exceptis casibus et in illis vltra vnam dietam a fine sue diocesis ad iudicium euocetur, seu ne iudices a sede deputati predicta extra ciuitatem vel diocesim, in quibus deputati fuerint, contra quoscunque procedere aut alii vel alii vires suas committere presumant, et de duabus dietis in concilio generali² edita ac aliis constitutionibus et ordinationibus apostolicis contrariis quibuscunque, aut si aliquibus communiter vel diuisim ab eadem sit sede indultum, quod interdicti, suspendi vel excommunicari aut extra vel vltra certa loca ad iudicium euocari non possint per litteras apostolicas non facientes plenam et expressam ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem et quibuslibet aliis priuilegiis, indulgentiis et litteris apostolicis generalibus vel specialibus, quorumcunque tenorum existant, per que presentibus non expressa vel totaliter non inserta effectus eorum impediri valeat quomodolibet vel deferri et de quibus quorumcunque tenorum tenoribus de verbo ad verbum habenda sit in nostris litteris mentio specialis, que, quo ad premissa, volumus eis nullatenus suffragari. Verum, quia difficile foret presentes litteras ad singula queque loca, in quibus expediens fuerit, deferre, volumus, quod illarum transsumptis manu publici notarii subscriptis et sigillo prelatorum dicti ordinis vel alicuius eorum aut alterius in ecclesiastica dignitate constitute persone seu cuiusuis curie ecclesiastice munitis ea prorsus in iudicio et extra et alias vbilibet fides adhibeatur, que presentibus adhiberetur, si forent exhibite vel ostense. Datum Rome apud Sanctum Petrum anno incarnationis dominice millesimo quadringentesimo octuagesimo nono idus augusti pontificatus nostri anno quinto.

I margen : Til venstre øverst : Ex transsumpto impresso. Til høyre : 1) Nota de visitacione. 2) Vigorosa.

^a cod.: utelatt.

¹ Jfr. nr. 287 note 2 og 4.

² Jfr. nr. 287 note 3 og 4.

285

Forligelse imellem Lauridtz¹ Thygesen och brøderne i Warne closter, att for^{ne} Lauridtz schulle resignere och icke werre der lenger prior, anno 1489.

Akershusregistret, A i RA København, B i RA Oslo, fol. 15a.

Trykt: Akershusregistret ved G. TANK, nr. 278 s. 20 og derfra her.

286

Biskop Herlog i Oslo utsteder avlatsprivilegium til Korskirken i Skien.

Avskrift ved Jon Mortenson i RA København (Langebeks Diplomatarium), etter orig. på perg. i Skien bys arkiv ifølge samme.

Trykt: DN XXI nr. 640.

Gjærpen 1490, 1. november.

Vniuersis christifidelibus presentes litteras inspecturis Herlacus, Dei gracia episcopus Asloensis, salutem in omnium saluatore. Quum vota Christi fidelium ad diuini cultus ampliacionem ac fidelium animarum remedium sunt piis exhortacionibus et indulgenciarum fauoribus excitanda, nos igitur omnipotentis Dei misericordia, beatorum Petri et Pauli apostolorum eius auctoritate sancte Marie virginis et omnium sanctorum meritis et precibus confidentes, omnibus vere penitentibus et confessis, qui capellam sancte Crucis in Skidhæ in festis infrascriptis, videlicet natiuitatis domini, cum quatuor diebus sequentibus, circumcisionis, epiphanie, resurreccionis, ascensionis domini, pentecostes, cum tribus diebus sequentibus, trinitatis, corporis Christi, in singulis festis sancte Marie virginis, in vtroque festo sancte Crucis, in singulis festis omnium apostolorum et euangelistarum, sanctorum Johannis baptiste et Micaelis, sanctorum martirum Haluardi, Olai, Laurencii, Blasii, et Clementis, sanctorum confessorum Jeronimi, Ambrosii, Augustini, Gregorii, Nicolai, et Martini, sanctarum Anne et Marie Magdalene, sanctarum virginum Katarine, Margarete, Cecilie, Barbare, et Gertrudis, die

¹ Jfr. nr. 246 note 1.

omnium sanctorum, commemoracionis^a animarum, et dedicacionis ipsius ecclesie et altaris, necnon in singulis dominicis diebus et sextis feriis, deuote visitauerint annuatim, vel qui pro defunctis ibidem requiescentibus et pro pace et prospero regni statu pie deum exorantes circuierint, seu qui eidem capelle manus porrexerint quomodolibet adiutrices, tociens quociens premissorum aliquod deuote adimpleuerint, xl. dies indulgenciarum de iniunctis sibi penitenciis auctoritate ordinaria misericorditer in domino relaxamus. In cuius rei testimonium et euidenciam firmiorem secretum nostrum presentibus est appensum. Datum Gerpom die omnium sanctorum anno nonagesimo.

Jon Mortenssons tilføyelse i høyre marg: 1490. ex originali membranaceo. Samme, under teksten i klammer: Sigillum rotundum, quod vnicum appendit, in parte inferiori ita lesum erat, ut littere circumferiales non poterant legi. Langebeks tilføyelse nederst: Uden paa: Capelle Skide. Samme, over teksten: Orig. membr. af Skeen Byes Archiv i Norge 1751.

287

Pave Innocentius VIII godkjenner birgittinernes tilbakevenden¹ til Munkeliv, og stadfester deres privilegier². (Referat av supplikk fra abbedisse og [general]konnessor i Munkeliv.)

Suppl. 931 (925) fol. 253.

Trykt: DN XVII nr. 753.

^a Cod.: commemoratorum.

¹ Kong Kristiern og riksrådets bestemmelse om birgittinernes flytting til Hovedøya og cisterciensernes til Munkeliv blir stadfestet av pave Pius II 29. april og 8. juli 1462 (NgL 2 II nr. 281). Det er mulig at Munkelivs jordebok av 1463 (DN XII nr. 232) har forbindelse med dette byttet; i hvert fall var det birgittinere i Munkeliv 26. mars 1458 (DN II nr. 825) og på Hovedøya høsten 1467 (Diarium Wazstenense, år 1468, Script. Rer. Svec. I s. 189). Det er mulig at flyttingen har blitt betraktet som midlertidig, jfr. brev av 17. april 1473 (DN IV nr. 976). Flyttingen tilbake har rimeligvis foregått mellom 13. januar 1478 (DN VIII nr. 403) og 1. oktober 1479 (DN IV nr. 988). Bestemmelsen er ifølge Akershusregistret tatt av kong Kristiern og riksrådet slik bestemmelsen om Nonneseters forening med Munkeliv er det (nr. 362, 19. oktober 1509) og ifølge Akershusregistret i 1473 (NgL 2 II nr. 141). Noe møte mellom kong Kristiern og riksrådet er ikke kjent i 1473, derimot i begynnelsen av juli 1478 (DN XVIII nr. 103; II nr. 907; XXI nr. 581; XXI nr. 582; III nr. 923).

² Eneste kjente er Martin V's kommutasjonsbulle av 15. juni 1426 (NgL 2 I nr. 248).

Roma 1491, 21. februar.

Beatissime pater, exponitur sanctitati vestre pro parte deuotorum oratorum vestrorum abbatisse et confessoris generalis^a monasterij Munkaliffe sanctarum Marie virginis et Brigitte ordinis sancti Augustinij sancti Saluatoris nuncupati Bergensis diocesis, quod cum retroactis temporibus, propter quandam seditionem in monasterio predicto Munkaliff exortam et concitatam absque sororum aut fratrum eiusdem monasterij culpa seu prestatione consensus, seditores(!) eiusdem monasterij inuasunt^b et ingressi ac manu violenti clausuram et chorum eiusdem ausu sacrilego infringerunt, et de eisdem non contenti, igne succenso, ecclesiam, monasterium, libros, paramenta, clenodia, utensilia in fauillam totaliter redigerunt¹, ob quod paulo post absolutionem a sede apostolica obtinuerunt, et nouissime cum sororibus et fratribus propter instantiam regis Nouergie inmodico composuerunt. Verum pater sancte quod, propter huiusmodi vastationem edificiorum et ecclesie ruinam et quam plurima alia incommoda, fratres et sorores, in eodem monasterio degentes et vitam inopem agentes, longam iacturam passi sunt, ob quorum damnum^c in ecclesia, edificijs et singulis alijs utensilibus factum, nimia paupertate et necessitate compellente, suo proprio monasterio predicto relicto, ad alium locum ad tempus anxie duxerint monasterium suum per felicitis recordationis Martinum quintum sanctitatis vestre predecessorem gratiose concessum et confirmatum coacti paupertate relinquendo, tandem, tempore procedente, modica reparatione in ecclesia et domibus iam facta ac consilio et ordinatione principum et antiquorum regni predicti prehabitis, ad dictum proprium monasterium redierunt, in quo etiam hodie, causantibus sterilitate terre et plurimis inconuenientijs, que in eisdem partibus viguerunt, prout vigent de presenti, ac reddituum et facultatum prenominati monasterij diminutione, guerrarum et incursuum^d hostium continuatione, ad eorundem fratrum et sororum sustentationem ecclesieque et domorum reparationem, restaurationem seu edificationem minime suppetunt, siue suppetere possunt, et propterea ad eam, quam ex regula, statutis et priuilegijs perfectionem et obseruationem tenentur, peruenire nequiunt, quamuis ad omnem obseruationem, que in prefatis monasterijs et plene dotatis ex vi regule solet fieri, ac etiam quod statuto et ordinatione per felicitis recordationis Eugenium quartum eiusdem sanctitatis vestre predecessorem factis mandantibus, quod decetero sorores aut fratres dicti ordinis sancte Brigitte locum aliquam vigore alicuius concessionis siue priuilegij cuiuscunque predecessoris sui sub pena excommunicationis audeant acceptare seu de habitis tenere pro habitaturis ibidem sororibus et fratribus dicti ordinis, vbi aut propter ineptitudinem loci aut penuria facultatis loca ipsa non videantur verisimiliter ad perfectionem posse deducj iuxta regulam dicte sanctitatis etc., arctantur et molestati sunt,

^a cod.: utelatt. — ^b cod.: inuasit. — ^c cod.: damnorum. — ^d cod.: incusuum.

¹ Se nr. 384 (Vedtekter).

ex quibus molestatione et perplexitate earundem personarum humano solatio destitutarum et quid omnino facere debeant, aut quo se diuertant, penitus igno- rant, quapropter dicti oratores, sic in ore gladii et flammis desolati^a ad sanctitatem vestram recurrunt, illique humiliter supplicant, ut, eisdem oratoribus more patris compatientes, sibi que specialem gratiam facientes ut premissis non obstantibus ad dictum eorum monasterium Munkaliff eiusque omnia et singula bona¹, fructus, redditus, prouentus, emolumenta, iura, priuilegia, libertates et immunitates eidem monasterio ante predicto concessas et concessa redire ac eisdem bonis, priuilegijs, libertatibus, indultis, gratijs, immunitatibus etiam per dictum Martinum papam quintum dicto monasterio et ordini sancte Brigitte concessis alias juxta eiusdem Martinij voluntatem vti et gaudere libere et licite valeant, dispensare ac concedere, concessionemque et litteras per eundem Martinum papam factas, quarum omnium tenores sanctitas vestra habere placeat pro expressis, robur perpetue firmitatis obtinere decernere, executoresque, qui oratores et personas dicti monasterij in bonis, iuribus, priuilegijs, libertatibus, et alijs premissis manutenere et defendere habeant, ac eosdem molestari, inquietari aut iniurias uel grauamina irrogari non permittant, cum potestate molestatores et rebelles excommunicandi et excommunicatos declarandi et publicandi, agrauandi, reagruandi brachiumque seculare inuocandi, deputare et concedere dignemini de gratia speciali, non obstantibus pie memorie Bonifacij pape viij similiter predecessoris vestri de vna² et duabus dietis in concilio generali^{3,4} editis ac constitutionibus et ordinationibus apostolicis ac illis, quibus dictus Martinus papa in suis litteris voluit non obstare, ceterisque contrarijs non obstantibus quibuscunque, cum clausulis oportunis. Concessum ut petitur et de confirmatione, quatenus sint in usu. In presentia domini nostri pape. A. cardinalis Aleriensis. Et cum absolute a censuris ad effectum, et cum dispensatione, concessionem et decreto predictis, et cum deputatione executorum, qui premissa obseruari faciant cum potestate excommunicandi, agrauandi etc. etiam cum inuocatione brachij secularis, ut premititur etc., et quod omnium et singulorum premissorum maior et verior specificatio ac amplior narratio fieri possint in litteris. Concessum ut supra. A. cardinalis Aleriensis. Datum Rome apud Sanctum Petrum nono kal. martij anno septimo.

^a cod.: desoluti.

¹ Jordebok ca. 1480—90 (DN XII nr. 257), tidligere forhold i DN XII nr. 232 og nr. 190; XVI nr. 1. De brev som er bevart, synes ofte å dreie seg om bytomter (DN I nr. 930, nr. 982; DN II nr. 825; DN III nr. 652; DN V nr. 609, nr. 870), videre fikk Munkeliv alvorlige vansker da det ble innførselsstans i 1440 (DN XVI nr. 115—20).

² c. 15 in VIto de officio et potestate iudicis delegati.

³ c. 7 X de exceptionibus II, 25 (4. Laterankonsil i 1215).

⁴ Formel gjengitt i TANGEL: Päpstliche Kanzleiordnungen s. 323, Conservatoria iuxta formam concessam per dominum Clementem in concilio Viennensi (Clemens V i Vienne 1311).

288

Laurens' Andersson, prest i Vågå og i prosteombud for biskop Herman i Hamar, kunngjør sin overenskomst med eierne av søndre Sandbu om makeskifte og om messehold på Sandbu.

Orig. på perg. i RA Oslo.

Trykt: DN II nr. 966.

[Vågå 1491], 31. mai.

Thet kenness ick Laurens Anderson soknæpresth a Wage ok i fulle prowesth wmbud werdughe fadher biskopp Hermen biskop i Hambre thet ick haffuer giorth then saatemaal i mellom prestæboledh a for^{de} Wage aff en halffuæ jtem mellom sydhræ Sanbo Amwndher Gwnnerson Jwer Gwnnerson som egher for^{de} Sanbo aff andhræ halffuæ, en Sanboz men fek for^{de} her Laurens for then skyllen som visthæ med bogh ok breff i for^{de} Sanbo til prestæ boled a for^{de} Wage ij jordhe parther. Jtem en jorde parth a Qwegestad a Fraaen som gaar en hudh aff i lanskyld a hwærie aar ok andhræ parthen i Sewalstadh i Ringeb(o)soken som gaa aff en øre i lanskyld a hwærie aar ffrii ok frelsth for hwærie mand wnder for^{de} prestæ boled a Wage. Jtem om then skyld som for^{de} prestæboled aathe i for^{de} Sanbo thet giffuer jek paa myn herres veghnæ them qwith ock vtlæuslæsth for mik ok alle the effther mik kan kommæ [v]m for^{de} saatemaal. Jtem finness noger aff tessæ parther virelsæ som prestæboled er sath vighæ tha hwer til sinæ eghen. Jtem som mæssæboghén vth visthæ til fornæ ath presthen aff Vlenhoff burdhæ ath haffuæ mæssæ i Sanbo wor nw thet waar saatemaal i dannemenss a hørendhe ath presthen a for^{de} Wage haffuæ mæssæ i Sanbo som gammelth haffuer wareth tridix dag jwlæ tridix dag passke ok sancti Olaffz dagh for gamlæ gaffuer. Tiil mere vissæ her om setther tessæ dannemen sinæ insiglæ med mynæ for thette breff som saa hethæ her Olaff Iacobson soknæ prest a Lesiæ, her Pedher Jenson capelan a Wage, Lasse Olafsson ok Askyld Awdinson anno domini mcdlxi⁰² ipso die Petronille virginis.

¹ Nevnes 16. desember 1485 (DN II nr. 932) og 29. desember 1490 (DN X nr. 272), utsteder testamente 14. april 1493 (?), feildatert i DN I nr. 1008), er død før 19. januar 1500 (DN II nr. 1010).

² Feilskrevet for mcdxci; i 1461 var Gunnar biskop.

289

Tolv prester i Holar bispedømme dømmer, oppnevnt av biskop Olav, at for fremtiden skal alle som akter å inngå ekteskap, stå frem for behørig myndighet og prove med vitner at ekteskapet er lovlig etter kirkeretten. Biskopen samtykker i dommen. Hrafnagil 1490, Holar 1492, 26. april.

Orig. på perg. AM fasc. XXIX, 19. 7 segl er bevart; avskrift i AM Apogr. 3306. Trykt: DI VI nr. 638.

290

Abbed Tore¹ i Dragsmark kloster, og konventet der, gjør kjent at de har forpliktet seg, og sine etterfølgere, til å holde sjelemesser for dronning Dorothea, kongene Kristoffer og Kristiern, dronningens forfedre og alle kristne sjeler, til evig tid.

Orig. på perg. RA København A 2. Dronn. Dorothea Norge 62. Trykt: DN II nr. 968; Reg. dipl. hist. dan. nr. 8187.

Båhus 1492, 9. mai.

Kendes iegh abodh Thore och menigh conuent och wore effterkommere i Drasmark klosther at wij haffue beplictidh oss at holde swodan thieniste som her effter skreffet star for wor nadighe frwess drotning Dorotea kong Cristiern kong Cristofferss och alle hennes nades forældhres och alle cristne siele til ewigh tiidh, som ær hwer tamper dagh om arett en messe aartiidh meth vigiliis och huer fredagh om aret en messe aff thet helie korss och hwer løwerdagh om aret en messe aff wor frwess bebudelse kalles rorate och en messe aff the helghetrefoldighet hwer søndag til ewigh tiidh, for hwilken forneffnde thieniste gaff hennes nade til forneffnde Drasmarks klosther v^c mark goetz och penninge at forneffnde gutz thienisthe skall ther meth oppeholdis til ewigh tiidh. Thij beplicther wij oss och wore effterkommere forneffnde

¹ Nevnes 25. juli 1489 før abbed Pål i Hovedøya (nr. 48) som hadde vært abbed minst fra 1476. I 1500 er abbeden Helge (HOLMBERG: Bohus-Läns Hist. III s. 103), og 7. september 1519 finner vi Herman Mattsson som verdslig forstander (DN VI nr. 671, jfr. DN VIII nr. 518).

gutz thieniste at ville holde vforsømmet i nogher madhe til ewigh tiidh. Skede thet swo thet Guth forbiude at forneffnde guths thieniste æy vppeholdes och forsømmedes i nogher mathe tha beplicther wij oss och wore efftherkommere at staa hennes nade och hennes nades arffwinge til rette ther ffore. Till ythermere vitnesbyrd och betther forwaring hengher iegh abodh Thore myt indseghle och menigh conuentes indseghle nethen thette breff tilbedendes velbyrdighe men Axel Olsson Laffrens Klawsson laghman i Vighen Mattis Olsson och Henrich Frijss væbnere at the henge syne jndsegh[le] nethen thette breff meth wore. Skreffet pa Bahwss quarta fferia post inuencionem sancte crucis anno domini mcd nonagesimo secundo.

Bakpå: Om aartiidher j Draxmarcke closter liggendes i Wigen j Norghe.
Segl: 6. segl mangler.

TILLEGG

Herr Håkon og herr Svein utsteder, på vegne av abbed og konvent i Dragsmark kloster, kvittering til herr Henrik Krummedike for fem hundre mark penninger som herr Henrik har betalt klostret¹ på vegne av dronning Dorothea for de sjelemesser hun har begjært.

Orig. på perg. RA København A 2 Dronn. Dorothea Norge 63.
Trykt: DN II nr. 969; Reg. dipl. hist. dan. nr. 8188.

Båhus 1492, 9. mai.

Wij efftherscreffne her Hoghen och her Swendh ware hooss ærligh och welbyrdigh man her Henrich Kromedighæ paa abbothens och menigh conuentis wegnæ i Draxmarch klosther om nogher tienesthæ som wor nadighæ ffrve drotningh Dorotheæ er begerendis ath holdis skal i sammæ sthedh tiil ewigh tiidh som er en messæ hwer tamper dagh om aareth och aartiidh metföllendis. Jtem hwer fredagh om aareth een messæ aff thet heliæ korss och sammeledis hwer løerdagh een messæ aff wor ffrvess bebodhelsæ kalles rorate och een messæ hwer søndagh aff the hilliæ threfolligheth tiil ewigh tiidh for henness nadæ, koningh Cristiernss och koningh Cristofferss, henness nadis forældhres och alle cristnæ siælæ tiil ewigh tiidh holdhæ skullendis for v^o march pennighæ som forscreffnæ her Henrich klosthret och oss fornøghet haffwer paa wor nadighæ ffrvess

¹ 7. september 1519 sies det av forstanderen Herman Mattsson at herr Henrik intet har betalt (DN VI nr. 671).

wegnæ drotningh Dorothea. Thij beplichthæ wij oss abboth och menigh conuentus och wore effther kommer ath holdh(e) forscreffne tienesthæ tiil ewigh tiidh. Jtem skeer thet och saa thet gudh forbiwdhæ ath forscreffne tienesthæ bliffwæ forsømeth i nogher madhæ aff oss eller wore efftherkommer tha bæpleghthæ wij oss och wore efftherkommer ath standhæ hinness nada och hinness nadis arwinghæ tiil retthæ ther fore. Thiil ythermere witnesbyrdh och betræ forwaringh hengher jegh abboth Thoore mith indseghel och menigh conuentis indseghel næthen for thette breff tiilbedendis welbyrdigh men Axel Oluffson Lauris Clauson lagman i Wighen Matis Oluffson och Henrich Friis meth wore. Datum in castro Bahwss feria quarta proxima post festum jnuencionis sancte crucis anno domini m. cdxcij.

Bakpå: Om aartiidher i Draxmarcke closter j Vigen j Norghe.

Segl: 3. og 6. segl falt av.

291

Pave Innocentius VIII tillater norske prester å holde messe uten vin¹. [1484, 12. september — 1492, 25. juli.]

A: Rafael (Maffei, dictus) VOLATERANUS († 1521): *Commentariorum Vrbanorum Libri octo et triginta* (Lips.) MDCCIII sp. 248, lib. VII Geogr. B: Anna-litisk opptegnelse av JON SIMONSSON, lagmann på Agdesiden (ca. 1546—1575) i kalendariet MS AM 733 quarto, trykt i NgL IV s. 508). C: Arild HUITFELD: *Danmarckis Rigis Krønnicke* bd. VI s. 103, København 1599.

A.

Noruegiæ Innocentij VIII. pont. concessione permissum sine vino calicem sacrificare, quod ob immensa frigora vinum in ea regione importatum acescat. Cuius rei gratia legatio missa.

B.

Anno 1482(!) Innocentius 8 genuensis permisit Noruegis vt sine vino sacrificarent.

C.

Vdi dette Aar [1489] gaff Paffue Innocentius VIII, Prester vdi Norge Loff at holde Messe vden Vjn met Miød oc anden Drick.

¹ Tillatelsen er rimeligvis falsk. Imidlertid kan den ha blitt betraktet som ekte og gjeldende lov i Norge; ønsket har blitt tatt opp tidligere: Pave Gregorius IX svarer 11. mai 1237 på spørsmål fra erkebiskop Sigurd i Nidaros at øl og annen drikk ikke må brukes i stedet for vin (DN I nr. 16, jfr. Kulturhistorisk leksikon, art. Eukaristi, bd. IV sp. 58. Nærmere drøftelse med andre omtaler av tillatelsen hos E. MOLLAND (HT 1973 nr. 1 s. 1—18) som setter den i forbindelse med bullefalsknerne som ble avslørt i 1489, og forsyningsproblemene på Island og i Norge.

292

Pave Alexander VI utnevner¹ ved provisjon Mathias² Canuti, munk i Voer kloster i Århus bispedømme, til biskop i Gardar. Roma 1492, 26. august.

Reg. Vat. 772, fol. 19.

Trykt: DN XVII nr. 754; APD V nr. 3306 (reg.).

TILLEGG

1.

Pave Alexander VI fritar³ den nyutnevnte Gardarbiskop Mathias Canuti for betaling av servispenger. Dette skjer for å hjelpe ham i hans forehavende å komme til sitt bispetete hvor det ikke har vært noe skipsanløp⁴ og heller ingen biskop⁵ eller prest på åtti år, og hvor innbyggerne derfor nesten er hedninger^{6,7}. (Roma 1492, 23. oktober.)

Div. Cam. Arm. XXIX 50, fol. 23.

Trykt: DN XVII nr. 759; HT III 2 s. 407—8; APD V nr. 3317 (reg.).

¹ Mathias Canuti hadde blitt utnevnt av pave Innocentius VIII 9. juli samme år (DN XVII 1147); men utnevnelsen var ugyldig fordi paven døde mindre enn tyve dager etter, jfr. *Generalis Romanae curiae reformatio facta tempore Pii papae II*, § 44 *De bullis apostolicis egrotante papa factis*: Ad occurrendum fraudibus, que in litteris apostolicis aegrotante papa conficiendis committi possent, statuimus, ut litteris apostolicis quas per cameram expedire contigerit, que ante viginti dies obitus pontificis expedite non fuerint, nulla fides adhibeatur, nisi duo secretarii se subscripserint. (Michael TANGL: Die päpstliche Kanzleiordnung, Innsbruck 1894, fotooptrykk 1959, s. 379).

² Prioren i Voer kloster 25. juli 1488 bar navnet Matthias Canuti (APD VII 6083).

³ Om forgjengeren, Jacobus Blaa, vet vi at han også ble fritatt for avgift 13. juli 1483 (DN XVII nr. 724), mens ettermannen Vincentius forplikter seg til å betale annater av en pensjon anvist på benefisier i Ribe bispedømme 23. april 1520 (DN XVII nr. 822).

⁴ Siste kjente skipsanløp i 1408 (Isl. ann. s. 288, 289) og etter 19. april 1409 (Grønlands hist. Mindesm. III s. 148). Forbindelser et godt stykke ut gjennom 1400-tallet fremgår av arkeologiske funn (Poul NØRLUND: Buried Norsemen at Herjolfsnes i Medd. om Grønland. bd. 67, s. 150, 182—3, 254).

⁵ Siste biskop som sikkert var på Grønland var Alv, død ca. 1378 (Isl. ann. s. 282, 364, 414), kanskje Anders i 1406 (LYSCHANDER: Den Grønlandske Chronica fol. k ij b—k iij a). 20. september 1448 pålegger pave Nicolaus V bispene i Skålholt og Holar å sende biskop og prester til Grønland (NgL 2 II nr. 200).

⁶ Det arkeologiske materialet tyder ikke på at innbyggerne falt fra kristendommen (NØRLUND s. 66, 67, 252).

⁷ Oversikt over og diskusjon av materialet i H. INGSTAD: Landet under Leidarstjernen.

2.

Pave Alexander VI gir biskop Mathias Canuti i Gardar tillatelse til å få overlatt relikvier, fortrinnsvis fra klostret St. Anastasii ad tres fontes¹ for å ta dem med til Grønland «pro excitanda fidelium devotione». (Referat av supplikk fra Mathias Canuti). Roma 1492, 21. november.

Suppl. 964 (958) fol. 200b.

Trykt: DN XVII nr. 761; APD V nr. 3321 (reg.).

3.

Pave Alexander VI tillater Mathias Canuti, biskop i Gardar, «qui pauperimus existit et ut commodius ad dictam suam ecclesiam accedere possit», å utføre biskoppelige handlinger² på veien til sitt bispesete. (Referat av supplikk fra Mathias Canuti). Roma 1492, 11. desember.

Suppl. 965 (959) fol. 198.

Trykt: DN XVII nr. 762; APD V nr. 3323 (reg.).

293

Die xv eiusdem [mensis Nouembris mccccclxxxij] vna bulla pro abbatissa, confessore et sororibus monasterij sanctarum Marie virginis et Brigide Munkaliff, ordinis sancti Augustini, sancti Saluatoris nuncupati, Bergensis, super confirmatione priuilegiorum et bonorum³, libertatum et immunitatum que ante incendium passim habebat et licentia ad dictum monasterium redire etc^a sub dato Rome septimo kal. Septembris anno primo. Rf^{ta} de mandato dominorum Camere etc^a absque aliqua solutione. (Roma) 1492, 15. november.

Diversa Alexandri VI 1492—93 b fol. 17b, Archivio di Stato⁴, Roma.

Trykt: DN XVII nr. 760 og derfra her.

¹ I LINDBÆK: Pavernes Forhold —, s. 176 omtales St. Anastasiusklostret som «et af de store depoter» for omsetningen av relikvier. Et stort antall slike henvendelser er kjent, jfr. DN XVII nr. 807, APD V nr. 3511, 3620, 3820, 3944, 3997, 4063, 4068, 4309, APD VI nr. 4549, 4635, 4867.

² Mathias Canuti vikarierer i 1500 og 1506 for biskopen i Halberstadt (C. EUBEL: Hierarchia catholica medii aevi II s. 175).

³ Jfr. nr. 299.

⁴ Ikke nå lenger. Kan iflg. Archivio di Stato være overført til Archivio Segreto Vaticano, men finnes iflg. siste ikke der (1971).

294

Johannes Hermanni¹, prior i Varna johannitterhospital, og konventet der, kunngjør at de har opptatt Helge Ulvsson med hustru Gudrun Salmonsdaughter og fem barn i ordenens brorskap² og gjort dem delaktige i ordenens gode gjerninger og avlatsprivilegier. Varna [14]92, uten dag.

Orig. på perg i RA Oslo. Segl mangler.
Trykt: DN X nr. 276.

295

Johannes Hermanni³, prior i Varna johannitterhospital, og konventet der, kunngjør at de har opptatt Helge Olversson og hans hustru Liva i ordenens brorskap⁴ og gjort dem delaktige i ordenens gode gjerninger og avlatsprivilegier. Varna 1492, uten dag.

Orig på perg. i RA Oslo. Segl mangler.
Trykt: DN VII nr. 508.

296

Pave Alexander VI tillater ridderen Henrik Krummedike å inngå ekteskap med Anna, datter av Jørgen Rud, til tross for at de er beslektet i 3. og 4. grad. Før 1493, 18. januar.

Omtalt i brev av 18. januar 1493 fra Arne Gunnarsson, kannik i Trondheim (Personalhist. Saml. Perg., Krummedige). Langebeks Diplomatarium.

Trykt: APD V nr. 3331 (reg.); Reg. dipl. hist. dan. nr. 8233; Rep. dipl. regn. dan. med. 2 IV nr. 7347 (utdrag).

¹ Jfr. nr. 246 note 1.

² Jfr. nr. 246 note 2.

³ Jfr. nr. 246 note 1.

⁴ Jfr. nr. 246 note 2.

297

Ingrid Nilsdatter testamenterer jordegods hvorved det opprettes en prebende ved De fem vunders alter i Hamar domkirke, slik at det skal holdes tre messer hver uke, så lenge verden står, for hennes slekt.

Orig. på perg. i RA Oslo.

Trykt: DN I nr. 976.

Hamar 1493, 8. april.

I nampn fadhers oc søns oc thes helge andhe amen. Bekennis iak Ingridh Nilsdotther at thenne wæroldh oc then æræ henne fylgher ær forgengelighen oc alth wordher till inthet som ey i Gudz heidher wendes. Thy hafuer iak ofwerwægith then heidher. mackt oc framdratt som myn slæckt biscop Finbo i Berfwæna her Olaf Nilsson minæ brødræ. Ragnildæ myn modher Jærwndh myn kæræ husbondhæ. hans oc myne barn Agatha Thorer oc Birgittæ hadæ her i iorderikæ oc medhen Gudh hafuer them till sinæ signadhæ nadhe anameth oc theyres godz oc æygedelæ ere nw till mik falnæ. bør mik forthy saa betenke oc tillsee at then almectughestæ Gudh beholdher ewerdeligh lof, heydher oc wyrdningh af theyres oc mit godz oc helsth i then stad oc kirkæ som the hwiless i oc iak meth Gudz nadh huxsær oc hopæss nær them iordhes oc hwiiless. Thy wil iak at allom skall witterlighet wære at iak meth raade Gudz og mynæ betzstæ wenerss hafuer lagkt till helge fem vndher altare i Hammarss domkirke till einæ prebendæ mith oc myne forældres godz. saa at tre messer i hwariæ wiku fore them skall holdes æ mædhen werdhen standher. Ein messæ hwar synnedagh de sancta trinitate. annen mæssæ hwar midwikudagh fore allæ cristnæ saale oc then tridiæ om fredaghen af the helge fem vndher oc memoriam de beata virgine meth thet æmbethæ till er facthet(!). Hafuer iak lackt till thet altare fore alle ware forscrifnæ saale oc fore alle cristne saale primo Hanastad liggendes oppa Tothn som aarligh rentther ij pundh.

alth Draghæ som liggher a Tothn rentter j pundh. jtem alt Byy som liggher pa Ness a Heidmarken som rentther ein hæfseldæ smør oc ij hudher arlighe. jtem alt Biørka som liggher i Riidebo som aarligh rentter ij pundh. jtem øfre østre gardhen i Blistadh som liggher i Riidhebo [i] Nasawgh sokn renttther iiij hudher aarlighæ. jtem Hafswalæ som liggher i Riidhebo som aarligæ rentter iij hudher. jtem Lyødæstadhæ som liggher i Linæstadæ sokn renttther j pundh. jtem alt Jonsbergh oc half Palbergh oc halft Olafbergh renttther ij pundh. jtem Hof oc eith warp som liggher i Flensøn myth i elwænæ renttther j hudh aarlighe. jtem nördstæ Byy som liggher i Vingher sokn i Solløygher renttther ij pundh aarlighe. item Steenrof som liggher i Nessokn oppa Heidmarken renttther ij pundh aarlighe. item [Fi]ædherstadh renttther [j] hudh. jtem Fialstadh som liggher a Ringheriikæ renttther ij pundh. item Swadzstad ibidem renttther ij pundh. oc Hwaall ødegardh som liggher a Ringheriike renttther j pundh. jtem Tollaugewald oc j Budhæ ein øyre gyllæn af hwar there. item Harestadh som liggher i Riidhebo i Hwmblestadsokn renttther ij hudh. jtem adhel Amoth i Øystredaalen renttther j hudh. item Qwerness ibidem renttther ij hudher aarlighe. item Steins warpet i Lawghen. J swa matha at thette for^{de}. godz skall ligghe ewerdeligh till thet for^{de}. altare oc er thettæ myn yttherste williæ. skipan oc testamenth som iak hafuer nw giorth oc inghen annan skipan skall giøress meth thette fasthe godz. oc ther meth skall gudz thiænæste iampnligæ oppæ haldess. Oc hafuer iak nw meth wyrdeliges faders biscops Herman i Hammar oc hans erliges capitelss raadh oc samtyckt vnth oc forlenth myn kiære søn Gulbrandh Clementsson then altares renttæ swa at han skall nywthe oc fylghe thet altare meth alth thet godz ther er till ædher her ephther kan tillegges om sinæ lifssdaghæ oc han lather mæssæ och gwdz thiæneste well oppæ haldes som fore sigher. Æn nar Gudh kaller her Gulbrandh Clementsson af. tha skulle biscope i Hambre hwar æpther annan nywthe retth æighedom som kalles jus patronatus till thet altare at skikke then sidhen som er bæsth beqwemmeligh till thet altare meth capitelss raadh oc godzet fylgiæ och haldæ gudz thiæneste iampn[ligæ] oppæ som fore sigher. Oc til fulkommalighe stadfestningh oc fastheith at thenne skipan oc testamenth skall standhæ ock obrygdeligh haldes. tha hafuer

iak bedith wyrdelighe herre biscop Herman i Hambre biscop Herlawgh i O[slo] her Jon Polsson prost at Mariækirke ther samastadz her Ood Alfsson riddare her Hans Pedhersson her Karll Jenson mesther Thomas canicke i Hambre oc Lasse Mwss a waphen henghe sine jnsigle fore thette bref som giort er i Hammar anno domini millesimo quadringesimo nonagesimo tertio annen dagh paskæ i sacristiæ i Hammarss domkirkæ.

Segl: Følgende attest på pergament er vedheftet: Wij epterschreffne Torbenn Olsenn paa Hoff, Bord Rolffsenn paa Stange, Amund Ellingsenn paa Grann, Torstenn Olsenn paa Fronn, Lawritz Lawritzenn paa Wanng, Franndtz Hannsenn y Gussdall, Christiernn Huidt y Rinngsager, Twre Hummer, och Mogenns Bordseenn, kiennedes mett thette wort opne breff, att oss och mennige capitell y Hammer witterligt er, att thette wnnderhengennedes pergmentz breff lywdennedes om hellige femwunders altars funnderinge var mett alle sinne tilhengennedes jnndsegle wforderfuitt tesligeste wskamferitt vdj alle maade jnndtil saalenge att the Swenske falt her jnndt vdj lannett mett theris krigsmagtt aar etc. mdlxvij, tha finne the eblannt anddett fatt paa thette wnnderfeste breff och reffue saa alle jnndseglenn ther fraa. Till ythermere winndesbordtt att saa y sannhedt er som forskreffuit staar haffuer wij henngdtt wore jnndsegle¹ nedenn fore. Giiffuett paa Aloo thenn vij dagh Septembris aar etc. mdlxvij.

298

Biskop Hans i Bergen kunngjør at han gir alle som hjælper overbringeren av dette brev, dansken Ericus Marquardi, 40 dagers avlat. Overbringeren har, som bot for å ha drept sin onkel, blitt pålagt å dra i lenker på pilegrimsferd til Roma, Compostela, Det hellige land, og andre hellige steder. Videre har han blitt pålagt å la seg piske foran alle domkirker² i Danmark, Norge og Sverige, og endelig skal han bare ta imot de almisser som gis ham ubedt. Personer som møter overbringeren bes behandle ham vennlig. Bergen 1493, 24. juli.

Omtrent samtidig avskrift i Åbobiskopen MAGNUS NICOLAIS kopibok (A 3) i RA Stockholm, fol. 50.

Trykt: DN XVIII nr. 127; FMU V nr. 4512; ARWIDSON Handl. till upplysn. af Finlands häfder I nr. 76; Reg. dipl. hist. dan. nr. 8250.

¹ Segl 1, 3, 4 og 9 mangler på ovenstående.

² 12. februar s. å. tillot erkebiskop Jakob Ulfsson Ericus Marquardi å utføre boten foran Stockholms soknekirke fordi han ikke kunne komme til Åbo (FMU V nr. 4472).

299

Perpetua Bergensis. Abbatissa et confessor monasterij SS Marie Virginis et Birgitte Minckaliff(!) ordinis S. Augustini Sancti Saluatoris nuncupati. Bergensis diocesis = confirmatio concessionis nonnullorum bonorum eidem monasterio — 136 [1492, 26. august — 1493, 25. august].

Oppteignelse i Indice 339 (Alexander Papa VI, tom. I) fol. 25a etter tapt brev i Reg. Later. Alexandri VI an. 1 lib. 3 p. 136.
Trykt: DN XVII nr. 1149.

300

Domkapitlet i Nidaros sender følgebrev sammen med de opplysninger om domkapitlets kommunebord¹ som Åbo domkapitel har bedt om. Følgebrevet fremhever de åndelige fordeler som kan ventes av en slik ordning. Nidaros 1493, 24. november.

Omtrent samtidig avskrift i Åbobiskopen MAGNUS NICOLAIS kopibok (A 3) i RA Stockholm, fol. 49b—50.
Trykt: DN XVIII nr. 129; FMU V nr. 4523; ARWIDSSON: Handl. till uppl. af Finlands häfder I nr. 72.

TILLEGG

Domkapitlet i Åbo ber domkapitlet i Nidaros sende avskrift av statuttene for kommunebordet gjennom overbringeren «nobilitaris»² Jacobus Voldemari. Man tenker å opprette et slikt i Åbo, og ordningen i Nidaros er alminnelig anerkjent. Åbo 1493, 1. juli.

Omtrent samtidig avskrift i Åbobiskopen MAGNUS NICOLAIS, kopibok (A 3) i RA Stockholm, fol. 45.
Trykt: DN XVIII nr. 124; FMU V nr. 4504; ARWIDSSON: Handl. till uppl. af lands häfder I nr. 69.

301

Erkebiskop Gaute sender følgebrev sammen med de opplysninger³ om Nidaros' domkapitels kommunebord som biskop Magnus i Åbo har bedt om. I følgebrevet beretter han at ingen norsk kirke

¹ Jfr. NgL 2 II nr. 194 om kommunebordets forvaltning og historie, DN VII nr. 566 om dekanen og kommunebordet.

² En væpner, Jeppe Valdemarsson, finnes i FMU V nr. 4419 (30. juni 1492) og nr. 4492 (26. mai 1493).

³ Informasjon oversendes gjennom erkebiskop eller domkapitel i Uppsala den 24. desember 1493 ifølge DN XVIII nr. 131.

har et kommunebord som omfatter alle stedets geistlige, men bare kapitlet og dets gjester. I Oslo finnes det to kommunebord, domkirkens og Mariakirkens, det siste med bare seks kanniker og like mange vicarii eller chorales. Ansvar for kommunebordet der påligger kannikene etter tur, for ett år om gangen, slik det alltid har vært. Chorales har intet ansvar for kommunebordet og har i tillegg egne prebender til sine andre behov. Nidaros 1493, 29. november.

Omtrent samtidig avskrift i Åbobiskopen MAGNUS NICOLAIS kopibok i svensk RA fol. 48b—49.

Trykt: DN XVIII nr. 130; FMU V nr. 4524; ARWIDSSON: Handl. till uppl. af Finlands häfder I nr. 73.

TILLEGG

Biskop Magnus i Åbo ber erkebiskop Gaute i Nidaros sende avskrift av statuttene for domkapitlets kommunebord og andre relevante opplysninger, gjennom overbringeren¹, biskopens «clientulus» Paulus Nicolai. Man tenker å opprette et slikt i Åbo, og ordningen i Nidaros er alminnelig anerkjent. Videre ber Åbobiskopen om å få relikvier av St. Olav mot relikvier av St. Henrik. Åbo 1493, 1. juli.

Omtrent samtidig avskrift i Åbobiskopen MAGNUS NICOLAIS kopibok (A 3) i RA Stockholm, fol. 45b—46.

Trykt: DN XVIII nr. 125; FMU V nr. 4505; ARWIDSSON: Handl. till uppl. af Finlands häfder I nr. 70.

302

Pave Alexander VI stadfester den fullmakt johannitternes oppkrevere i Ungarn, Bøhmen, Danmark, Norge, Frisland og nabolandene, magnus baiulivus Petrus Sbols og preceptor Johannes Antonius² de Actis, har fått av ordenens stormester.

Reg. Vat. 870, fol. 233a—b.

Trykt: APD VII nr. 6172 (reg.).

¹ Anbefaling for overbringeren til erkebiskopen i Uppsala DN XVIII nr. 126 (3. juli 1493).

² Eller Antonii.

Roma 1494, 8. april.

Alexander etc. Ad futuram rei memoriam. Ex iuncto nobis de super apostolice seruitutis officio ad ea libenter intendimus, per que personis ecclesiasticis, presertim contra inimicos orthodoxe fidei assiduum propugnaculum existentibus, congrue valeat in suis necessitatibus subueniri, et hijs, que propterea prouide facta fuisse dicuntur, vt firma perpetuo et illibata persistent, libenter, cum a nobis petitur, apostolici adijcimus muniminis firmitatem. Sane pro parte dilectorum filiorum Petri Scols, magni baiuliui hospitalis sancti Johannis Jherosolimitani, et Johannis Antonij de Actis, preceptoris domus de Bucino hospitalis eiusdem Aretine diocesis, nobis nuper exhibita petitio continebat, quod alias dilecti filij magister et capitulum generale fratrum hospitalis eiusdem vltimo Rhodi celebratum eosdem Petrum et Johannem in Hungarie, Bohemie, Dacie, Noruegie et Frisie regnis ac nonnullis illis adiacentibus prouincijs exactores iurium communis thesauri hospitalis prefati cum ampla potestate et auctoritate deputarunt, prout in ipsius magistri litteris desuper confectis et sua bulla munitis dicitur plenius contineri. Quare pro parte Petri et Johannis predictorum nobis fuit humiliter supplicatum, vt litteris, deputationi, potestati et auctoritati prefatis, pro illarum subsistentia firmiori, robur apostolice confirmationis adijcere et alias in premissis oportune prouidere de benignitate apostolica dignemur. Nos igitur, huiusmodi supplicationibus inclinati, litteras, deputationem ac potestatem predictas et, prout illas concernunt, omnia et singula in eisdem litteris contenta auctoritate apostolica tenore presentium approbamus et confirmamus ac presentis scripti patrocinio comunimus, supplentes omnes et singulos defectus, si qui forsitan interuenerint in eisdem, et pro faciliiori iurium predictorum votiua exactione concessas eis potestatem et auctoritatem per litteras predictas de nouo prefata auctoritate concedimus, et nichilominus vniuersis locorum ordinarijs et eorum officialibus ac in dignitate ecclesiastica constitutis personis necnon metropolitanarum et aliarum ecclesiarum cathedralium canonicis vbilibet^a per regna et loca predicta existentibus per apostolica scripta mandamus, quatinus ipsi uel duo aut vnus eorum, quos per eosdem Petrum et Johannem uel eorum substitutos aut aliquem ipsorum super hoc requiri contigerit, eisdem Petro et Johanni in premissis efficacia defensionis auxilio assistant et obligatos ad iurium huiusmodi solutionem ad id per censuram ecclesiasticam et alia juris remedia oportuna compellant, iuocato^b etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachij secularis, non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis ac dicti hospitalis iuramento, confirmatione apostolica uel quauis firmitate alia roboratis statutis et consuetudinibus, stabilimentis, vsibus et naturis ceterisque contrarijs quibuscunque. Nulli ergo etc. nostre approbationis, confirma-

^a cod.: følgende constitutis er overstrøket. — ^b cod.: iuocanto.

tionis, communitiois, suppletiois, concessiois et mandati infringere etc. Si quis etc. Datum Rome apud Sanctum Petrum anno etc. M cccc lxxxx quarto, sexto jdis aprilis pontificatus nostri anno secundo.

Kansellianmerkninger: Øverst i venstre marg: L. Podocatharus. Nederst i venstre marg: Majj. Under: 1) Gratis de mandato sanctissimi domini nostri pape. 2) L. de Janua. 3) P. Tuba. 4) Collat(ionata) Jo. Crothon.

303

Johannes, prior og commissarius i St. Mariaklostret av bernhardinerordenen [Nonneseter]¹, kunngjør at han har opptatt herr Nils² Henriksson med hans hustru i ordenens brorskap, gjort dem delaktige i ordenens gode gjerninger og gitt dem rett til å velge skriftefar som kan absolvere dem også i casus reservati og gi dem plenaravlat. Bergen [14]94, 22. september.

Avskrift med Arne Magnussons hånd i Barth. C 506—7.

Trykt: DN I nr. 980.

304

Laurits³ Nilsson, prior i Varna johannitterhospital, opptar Steinar Nikolasson, med hans hustru Dagny Olavsdatter og deres barn, i ordenens brorskap⁴ og gjør dem delaktige i dens gode gjerninger og avlatsprivilegier til vederlag for en gave på tre gylden til kampen mot tyrkerne. [Varna 14]94, uten dag.

Orig. på papir tilh. Tjodvor Bolkesjø, Gransherad 1960. Merker etter tre påtrykte segl.

Trykt: DN XXI nr. 664.

305

Pave Alexander VI stadfester erkebiskop Gautes overdragelse av presteinntektene i Lade og halve tienden i Andenes⁵ til Helgeseter kloster. (Referat av supplikk fra prior og brødre i Helgeseter.)

Suppl. 1004 (998) fol. 238b.

Trykt: DN XVII nr. 766.

¹ Jfr. nr. 355.

² Jfr. Biografisk Leksikon bd. X s. 43—5.

³ Jfr. nr. 246 note 1.

⁴ Jfr. nr. 246 note 2.

⁵ Jfr. nr. 318.

Roma 1495, 2. mai.

Beatissime pater, alias deuota creatura uestra Gautho archiepiscopus Nidrosiensis prouide attendens, quod fructus etc. monasterij Sancte Sedis ordinis sancti Augustinij canonicorum regularium eiusdem diocesis dicte ecclesie Nidrosiensi et illius pro tempore existentis archiepiscopi^a jurisdictione subiecti adeo tenues et exiles erant, quod prior et fratres inibi degentes et diuino cultuj continuo deseruientes commode se sustentare et alia onera eis incumbentia perferre non poterant, sacerdotales redditus de Ladha ac medietatem decimarum de Andenes parrochialium ecclesiarum dicte diocesis, dictarum ecclesiarum tunc rectoribus ad hoc expresse consentientibus, eidem monasterio perpetuo vniuit, annexuit et incorporauit, jta quod liceret priorj et fratribus dicti monasterij pro tempore existentibus dictos redditus sacerdotales et medietatem decimarum huiusmodi percipere, exigere et leuare, prout in litteris dicti archiepiscopi desuper confectis, quarum tenores etc., plenius continetur. Cum autem pater sancte certis de causis a nonnullis de viribus vnionis etc. hesitatur^b, dubitantque prior et fratres super reddituum et decimarum huiusmodi perceptionem in posterum molestarj, supplicant igitur sanctitati vestre prior et fratres predicti, quatenus eis de alicuius subuentionis auxilio prouidentes, [et] eis, ut se decentius sustentare et onera eis incumbentia perferre possint, specialem gratiam facientes pro potiori cautella sacerdotales redditus de Ladha et medietatem decimarum de Andenes parrochialium ecclesiarum predictarum vnire, annectere et incorporare, jta quod liceat moderno priorj et pro tempore existenti ac fratribus dictj monasterij redditus sacerdotales et medietatem decimarum huiusmodi percipere, exigere et leuare ac propria auctoritate apprehendere et in suos et dicti monasterij vsus et vtilitatem conuertere, diocesani loci et cuiusuis alterius licentia desuper minime requisita, concedere et indulgere digneminj de gratia speciali, non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis ac ecclesie et monasterij ac ordinis predicti iuramento etc. roboratis statutis etc., necnon regula sanctitatis vestre de vnionibus committendis ad partes, vocatis, quorum jnterest, cuj pro hac vice derogare placeat, ceterisque contrarijs quibuscunque, cum clausulis opportunis et consuetis. Concessum ut petitur in presentia dominj nostrj pape. Jo. car. Alexan. Et cum absolute ad effectum. Et fructus etc. dicti monasterij habeantur pro expressis ac etiam sacerdotales redditus et medietas dicte decime seu exprimj possint si placuerit ac pro potiorj cautella noua vnione perpetua. Et cum derogatione dicte regule de vnionibus committendis etc.. Et maior specificatio premissorum presertim situationis, diocesis, jnuoca tionis et aliordrum premissorum et aliorum necessariorum fieri possit in litteris. Et si euidenter de concessu^c. — Concessum Jo. Car. Alexan. — Datum Rome apud Sanctum Petrum sexto nonas maij anno tertio.

^a cod.: archiepiscopo. — ^b cod.: hesit med abbreviatur. — ^c cod.: consessu.

306

Skriftemål¹ [av tradisjonen tillagt Solveig Bjørnsdatter, død på Island i 1495]. Uten sted [1495?].

Avskrift fra ca. 1770 etter orig. Nå i Advocates Library Edinburgh, Collect. f. Magn. 64 4to.

Trykt: DI VII nr. 296.

307

Lagmann og rådmenn i Bergen til abbedissen og konfessoren ved Vadstena kloster: De ber om at det snarest mulig blir sendt en ny og dyktig konfessor til Munkeliv birgittinerkloster i Bergen. Brødrene truer med å forlate klostret og fare hjem til Sverige eller Danmark på grunn av de utålelige forhold som hersker under den nåværende konfessor, bror Laurens² Olavsson. Abbedissen³ får ikke råde for noe, og klostrets gjeld vokser, mens konfessoren bemektiger seg all den fisk som kommer til klostret med nordfarerne. Bergen 1496, 1. januar.

Orig. på papir i RA Stockholm. Spor av utvendig påtrykt segl i grønn voks. Trykt: DN XVI nr. 322.

TILLEGG

Abbedissen i Vadstena skriver til biskopen (Hans Teiste) i Bergen at generalkonfessoren i Munkeliv, Laurens Olavsson, har bragt henne brev som viser at konventet der og biskopen har gransket anklagene mot ham og funnet ham uskyldig. Selv har hun gjort slik biskoper pleier gjøre på visitas, notert ned påståtte regelbrudd og latt bror Laurens forplikte seg til å overholde disse regler. I samråd med ham er hun kommet til at Munkeliv kan livnære trede søstre og brødre og ønsker at ingen nye må bli opp-tatt før antallet er kommet ned på toogtrede, det minste antall Gnadenbergstatuttene⁴ tillater. All adkomst mellom brødrenes og

¹ Jfr. skriftemål av hustru Olof Loptsdatter fra ca. 1479, trykt i DI VI nr. 232, reg. i NgL 2 II nr. 363. Se KOLSRUD: Noregs kyrkjesoga s. 347—8 og E. BULL: Folk og kirke i middelalderen s. 168—9. Sammenlignet med skriftemålet fra 1479 har dette mer preg av formular.

² Jfr. nr. 248 note 2.

³ Jfr. nr. 248 note 2.

⁴ Jfr. nr. 265. Antallet var i 1462 85 (NgL 2 II nr. 281), jfr. DN XXI nr. 289 fra 1422.

søstrenes kloster, uten på de fastsatte steder, må bli stengt. Uten at disse ting blir gjennomført, og uten biskopens hjelp, vil klostret uvegerlig forfalle.¹ (Vadstena ca. 1496.)

Samtidig utkast i Vadstena brevbok fol. 337. K. Bibl. St. holm.
Trykt: DN IV nr. 1024.

308

Laurits² Nilsson, prior i Varna johannitterhospital, opptar Andres Sveinsson med hans hustru Margret Oddsdatter i ordenens brorskap³ og gjør dem delaktige i dens gode gjerninger og avlatsprivilegier til vederlag for en gave på tre gylden til kampen mot tyrkerne. [Varna 14]96, uten dag.

Avskrift med Chr. Brinchmanns hånd i RA Oslo, etter original fra Suldal innlånt til RA i 1913 ved pastor Jens Otterbech, Stavanger. Under teksten skisse av priorens embetssegl.

Trykt: DN XXI nr. 670.

309

Biskop Stephan i Skálholt pålegger alle proster og tingprester å kreve inn Peterspenger⁴ i sine embetsdistrikter. Skálholt 1497, 19. februar.

Orig på perg. Bisk. Skálh. fasc. XVII, 31. Seglet er falt vekk; AM Apogr. 2375 etter orig.; avskrift i Advocates Library, Edinburgh, F Magn. 64 4to (21, 7, 14).

Trykt: DI VII nr. 369.

310

Pave Alexander VI tillater dronning Kristina, sammen med tre ledsagersker, å besøke nonneklostre i sine land uten å overnatte der. (Referat av supplikk fra dronning Kristina.) Roma 1497, 27. februar.

Suppl. 1036 (1030) fol. 199b.

Trykt: APD V nr. 3565.

¹ Om tidligere disiplinproblemer DN XXI nr. 289, 299 (1422–24), NgL 2 II nr. 207, DN XXI nr. 457 (omkring 1449).

² Jfr. nr. 246 note 1.

³ Jfr. nr. 246 note 2.

⁴ Jfr. nr. 370.

311

Biskop Hans i Bergen tillater byens tyske håndverkere å overta fra Nonneseter klostets «slette voll» så stort areal som de behøver for sin papegøye (skytebane). Bergen 1497, 2. april.

Orig. på perg. AM fasc. XXV, 20^b. Seglet mangler.

Trykt: DN II nr. 994.

312

Ingegerd Erlandsdatter gir Nidaros domkirke jordegods hvorved det stiftes en prebende (prebenda trium patronorum) slik at dennes innehaver skal lese to messer hver uke for henne selv, mannen Arald¹ Kane, og andre slektninger.

Orig. på perg. AM fasc. XVII, 11.

Trykt: DN V nr. 977.

Trondheim 1497, 15. april.

Allom mannom som thetta breff see ædher høre helser jak Ingegerd Erlendz dotther kærilige med gud oc sancto Olaff konung kunnokt gørende at iak haffuer i heidher widher Gud. the helga trefalloghet oc sancto Olaff konung wnth oc giffuedh mith godz oc odhal til at sticthe oc ffundere eina prebenda i helga Nidrose domkirke. Er thet these jardher som jak ther til lakth haffuer oc her nw effther nempnes, j Surendall Ffiskene som renther aarlige vj. span i landskyld. jtem Skeidhe v. span. jtem aff Øya ij span oc j øre. jtem aff Ludessether ein øre. jtem aff Hwamme i Mædhel-dal ij øre. item aff Gorthæ autem j øre ligger j mellom Stanger-wiik oc Swrendall. jtem aff Rudh aut j øre liggher widh Stanger-wiik. jtem aff Wppedall j span liggher i Sundall aa Alffwndar eidhe, summa landskylden aff thessom fornempdom jordom effther ty som nw aff gaar er xv. span oc ij øre. haffuer jak nw aff hent forscriffne mine jardher oc med tesse opno breffue affhendher

¹ Riksrådets dom av 6. desember 1498 over sunnmøringene som drepte Arald Kane (nr. 120).

med iaa oc handerbande wærdugastom fadher i Gudhjerchebiscop Gaute at han thet altare oc godz skicke oc forlene oc hans effterkomande einom hwariom beqwæmeligom preste som i hwarie wiko se skyldogher at seighe ij messor megh oc minom kære herre oc husbonde Arald Kane gud hans saall nadhe oc adhröm minom wenom oc foreldhrom til saala hielpar. Skule tesse ij messor swa haldhess ewærdelige ee mædhen domkirken staar oc i them maathe giffuer ægh oc antwardhar fornempde mine iardher wndhan meg oc mine arffua oc wndher fornempde prebende oc altare frielsa oc heimholla fore hwariom manne med allom luthom oc lunindhom som til them jardhom ligge oc leghit haffua fraa forno oc nyo i waatho oc tyrro eingo wndan skildho, oc til meire wisso oc stadfestilse wm these mine gærd oc skipan, bidher jack these godhe men som med aadhernempdom wærdugaste fadher erchebiscop nerwarandes offuer wore meisther Gunnar og meisther Jacob canicha i Trondhem, Erik Amundsson logman, Jon Gulsmid raadman ther samastadz, oc Gaute Eriksson oc Niels Trulsson logrettesmen j Raudøyar skipreide aa Halogalande henge theire insigle med mino fore thetta breff. Giffued oc scriffuedh j Trondhem in crastino beatorum Tyburcij et Valerianj martirum anno domini mcdxcseptimo.

Segl: 1. og 4. segl vedhenger, rester av 5. segl.

Bakpå: Fundacio prebende trium patronorum regum sanctorum Olai Erii Kanuti.

313

Pave Alexander VI stadfester¹ pave Bonifacius [IX's²] avlatsprivilegium³ til fransiskanerkirker i provinsen Dacia, særlig i Stockholm.

Reg. Later. 924 fol. 319—21.⁴ Supplik: Suppl. 1043 (1037) fol. 262.

Trykt: APD V nr. 3587.

¹ Tidligere stadfestet 10. juni s. å. Jfr. supplik i APD V nr. 3582.

² Bonifacius IX's avlatsprivilegium av 5. februar 1400 i APD II nr. 951.

³ Priser på visse pavelige avlatsprivilegier på et noe tidligere tidspunkt (senest 1464) oppgis i Missiver fra kongerne Christiern I's og Hans's tid, bd. 2. Udaterede breve nr. 19, København 1914.

⁴ En usedvanlig dårlig skriver, med mange italismer.

Roma 1497, 13. juli.

Alexander etc. . . Ad perpetuam rei memoriam. Super gregem dominicum nobis licet immeritis de super creditum vigilis exercentes speculatoris officium in decore(!) sacre religionis, sub qua dilecti filij frates(!) ordinis minorum mundanis obiectis(!) illecebris(!) deuotum et sedulum exhibent domino famulatum, uigenti mentis exultatione reficimur prospicientes potissime, quod ipsi ad alta uirtutum per bonorum exercitium operum et plecara(!) santitatis(!) procedentes merita ceteros ad diuine maiestatis obsequium per exempla(!) traunt(!) uitam ducendo piissimam diuisque laudibus, ex quibus gloria attolitur(!), accuratius insistendo et huic mundo mortui ac domino nostro Ihesu Christo, qui uita extimentes^a in spiritu, pro uniuersorum salute fidelium flagitant incessanter. Propter quod ipsos fratres, quos dictumque ordinem erga nos et Romanam ecclesiam singularis caritate deuotionis lucere conspiciamus, infra nostra claustra pectoris paternis contemplantes affectibus circa felicem eorum statum feruenter uigilantes et eorum petitiones in is presertim, per que indulgentie et gratie eis ab apostolica sede concesse nostre [con]solidationis et approbationis robore diutius perpetuari et subsistere et christifideles ad caritatis opera induci ualeant, ad exauditionis gratiam fauorabiliter admittamus. Sane pro parte dilectorum filiorum ministri et fratrum prouincie Dacie ordinis fratrum minorum iuxta tenorem eiusdem ordinis nobis nuper exhibita pe[ti]tio continebat, quod dudum quondam Bonifacius papa viii^b in sua obidientia(!), de qua partes ille tunc erant, nuncupatus, per eum accepto, quod domus seu conuentus prouincie et fratrum predictorum, precipue domus beate Marie iuxta Stocholin(!), non modica reparatione indigere nocebantur(!), cupiens ut domus predictae congruis onoribus frequentarentur et debite repararentur et conseruarentur ac christifideles eo libentius deuotionis causa ad earundem domorum ecclesias confluerent et ad reparationem et conseruationem huiusmodi manus promptius porrigerent adiutrices, que(!) ex hoc ibidem dono celestis gratie uberius conspicerent se reffectos, ab(!) omnibus uere penitentibus et confessis, qui vnam ex ecclesiis predictarum domorum in eiusdem

^a Usikker lesning. Kan leses ex uiuentes — ^b cod.: Viii.

ecclesie, tempore, quo dicta prouincia suum inibi capitulum tene-
ret, et ecclesia(!) domus beate Marie huiusmodi in assumptionis(!)
eiusdem beate Marie festiuitatibus, siue ibi esset capitulum siue
non, a primis uesperis usque ad secundas uesperas singularum
festitatum(!) earundem deuote uisitarent annuatim(!), et ad
huiusmodi reparationem seu conseruationem(!) manus porrigerent
adiutrices, illam indulgentiam et remissionem peccatorum, quam
uisitantes ecclesiam ipsius beate Marie in Portuncula(!) ad Ange-
lis nuncupatam extra muros Assisiant(!) primo et secundo
djbis mensis augusti annuatim(!) quolibet consequerentur, et
nichilominus, ut christifideles ad ecclesias domorum huiusmodi,
ut prefertur, confluentes conscientie pacem et animarum salutem
Deo propitio consequerentur et indulgentie huiusmodi melius
participes esse possent, quod predictarum domorum superiores
respectiue tres aut quatuor uel plures fratres idoneos secundum
populi exigentiam in confessores eligere possent cui(!) more et
auctoritate penitentiariorum Sancti Petri de vrbe populum
predictas ecclesias causa huiusmodi indulgentie, ut prefertur,
annuatim visitantes in festiuitatibus predictis dumtaxat audire et
ipsorum confessionibus diligenter auditis eis pro commissis debi-
tam absolutionem impendere ac penitentiam salutarem iniungere
possent, nisi forsitan talia forent, propter que sedes apostolica
merito foret consulenda, auctoritate apostolica concessit, prout in
eiusdem Bonifacij litteris de super confectis dicitur plenius con-
tinetur(!). Cum autem, sicut eadem petitio subiungebat, domus
predicte jndulgentia huiusmodi ad(!) tempore illius concessionis
absque contradictione aliaque semper use fuerint et de presenti
utantur, pro parte ministri et fratrum predictorum nobis fuit
humiliter supplicatum, ut premissis pro eorum subsistentia
firmiori apostolice confirmationis robur addicere(!) aliaque in
premissis oportune prouidere de benignitate apostolica dignare-
mur. Nos igitur, qui fratres et ordinem predictos in uixeribus(!)
gerimus caritatis, et ad ea, que animarum salutem et deuotionis
augumentum(!) respiciunt, libenter intendimus, huiusmodi supp-
licationibus inclinati premissa omnia et singula auctoritate
apostolica tenore presentium approbamus et confirmamus ac
perpetue firmitatis robur obtinere decernimus, non obstantibus
constitutionibus et ordinationibus apostolicis ceterisque contra-

rijs quibuscumque. Nulli ergo etc. nostre approbationis, confirmationis et constitutionis infringere etc. Si quis etc. Datum Rome apud Sanctum Petrum anno incarnationis dominice millesimo quadringentesimo nonagesimo septimo tertio idus julij anno quinto.

Kansellianmerkninger : I margen LX. Jo. Under : electus Terracinensis.

314

Pave Alexander VI tillater at relikviene etter Nils, biskop i Linköping, Brynolf, biskop i Skara, Hemming, biskop i Åbo, og dominikanersøsteren Ingrid fra Skenninge blir skrinlagt¹, og at de samme personer blir æret i Sverige, Danmark og Norge.²

Inntatt i brev fra erkebiskop Jakob Ulfsson av 20. mai 1506 om Ingrids skrinleggelse, i fragment av kopibok for Linköpings domkirke, RA Stockholm A. 22.

Trykt: FMU VI nr. 4759 (reg.).

Roma 1497, 16. juli.

Alexander papa VI venerabilibus fratribus archiepiscopo Vpsalensi et Lincopensi et Scarensi et Aboensi episcopis. Venerabiles fratres salutem et apostolicam benedictionem. Supplicatum nobis fuit per dilectum filium Hemmingum Gad, prepositum Lincopensem, cubicularium nostrum et viceregis et regni Suecie apud nos et sedem apostolicam oratorem constitutum, ut corpora seu reliquie bone memorie beatorum Nicolai Lincopensis, Bronielphi Skarensis et Hemingi Aboensis episcoporum ac Ingridis sanctimonialis monasterii Skeningensis ordinis sancti Dominici Lincopensis diocesis, quorum anime, ut pie istic creditur, in conspectu diuine maiestatis sunt acceptissime, magnusque est populi

¹ Brynolf (Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder bd. II sp. 289—91) var blitt skrinlagt i 1492, Nils (KLNMB bd. XII sp. 294—5) ble skrinlagt 4. februar 1515, Hemming (KLNMB bd. VI sp. 448—51) ble skrinlagt sommeren 1514, Ingrid (KLNMB bd. VII sp. 406—7) ble skrinlagt 29. juli 1507. Ingen av disse kan sees å være æret i Norge.

² En omtrent likelydende tillatelse foreligger fra 16. mars 1499 (nr. 321).

regnorum Suecie, Dacie atque Noruegie concursus ac deuotio et veneratio continua erga dictos beatos ob laudabilis et sancte eorum vite et meritorum operum ac miraculorum coruscationem, in eisdem ecclesiis, quibus prefuerint, minus decenter pro eorum dignitate humata, ex sepulturis, in quibus jacent, in alium honorabiliorem locum et [.]^a in prefatis ecclesiis decenter transferri et humari possint, licentiam de benignitate apostolica impertiri et concedere dignemur. Nos igitur deuotis huiusmodi supplicationibus inclinati, dignitate episcopali ac aliis premissis attentis, ipsa corpora beatorum Nicolai, Bryniolphi et Hemingi et Ingridis sanctimonialis prefatorum ex locis seu sepulturis, in quibus humata jacent, libere et licite exhumandi et in locum decentiorem in Lincopensi, Skarensi et Aboensi ac monasterii prefati ecclesiis respective cum omnibus ceremoniis et solempnitatibus debitis et consuetis transferendi et ornatius, ut vobis videbitur, collocandi, adiunctis aliis deuotis et honestis vtriusque sexus personis illorum populorum de eadem lingua existentibus, ex permissione apostolica, ut debitis pietate et reuerentia honorentur, donec ad canonizacionem ipsorum commode poterit cum iuris solempnitatibus peruenire, plenam et liberam facultatem vestre coniunctim aut duobus ex vobis ad minus, tenore presentium, auctoritate apostolica, concedimus facultatem, non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis a quibusvis consiliis ceterisque contrariis facientibus quibuscunque. Datum Rome apud Sanctum Petrum sub annulo piscatoris die xvj julij mccccclxxxvij pontificatus nostri anno quinto.

315

Pave Alexander VI inkorporerer det supprimerte Selje kloster i Nidarholms kloster. (Referat av supplikk fra kong Hans, abbed¹ og konvent i Nidarholm.)

Suppl. 1051 (1045) fol. 282b—283a.

Trykt: DN XVII nr. 767; APD V nr. 3599 (reg.).

^a 2 ord, i alt ca. 8 bokstaver, uleselig.

¹ Jon Laurensen var abbed før erkebiskop Gautes død 15. mai 1510 (Aslak Bolts jordebok, utg. P. A. MUNCH, s. 4) og 27. september 1516 (DN I nr. 1050).

Roma 1497, 19. desember.

Beatissime pater, alias tunc episcopus Bergensis^a moderni episcopi Bergensis immediatus predecessor¹ tunc abbatem et conuentum monasterij Sanctorum de Selio ordinis sancti Benedicti Bergensis diocesis, ab eodem monasterio asseritur expulisse ipsumque monasterium et illius bona vni presbitero seculari per eum regenda et gubernanda de facto commisisse, pro ut ex tunc per vnum presbiterum huiusmodi ad eius et dicti moderni episcopi nutum deputatum recta et gubernata fuerunt, et ad presens reguntur et gubernantur, nullo ibidem dicti ordinis monaco remanente, in religionis^b et diuini cultus diminutionem peritiosumque exemplum et predicti ordinis preiudicium non modicum et grauamen. Ne igitur, pater sancte, dictum monasterium, quod tunc per regem Noruegie magnifice fundatum fuit, de facto occupatum ymo potius profanatum ulterius remaneat, supplicant humiliter sanctitati vestre deuotissimus vester et sancte Romane ecclesie filius Johannes rex Datie ac Noruegie illustrissimus nec non deuoti oratores vestri abbas et conuentus monasterij Holmensis dicti ordinis Nidrosiensis diocesis, quatenus super hoc oportune prouidentes eisdem abbati et conuentuj oratoribus occupatum monasterium et illius bona huiusmodi recipiendi et ad dictum ordinem reducendi, in eoque monachos eiusdem ordinis, qui et monasterium occupatum huiusmodi per abbatem ut^c antea fieri solebat, regi et gubernari deberent^d, introducendi, ita quod abbas pro tempore existens dicti monasterij Holmensis ipsius occupati monasterii pater, abbas et superior perpetuis futuris temporibus esse et omnia et singula superioritatis et alia iura patribus abbatibus dicti ordinis in ei subiectis monasterijs tam de jure et consuetudine quam juxta regularia dicti ordinis instituta competentia in occupatum monasterium huiusmodi et abbatem etiam pro tempore existentem ac conuentum eosdem habere debeat, liberam et omnimodam licentiam et facultatem concedere et indulgere ac predicto moderno et pro tempore existenti episcopo Bergensi et quibusuis alijs, ne oratores, abbatem et conuentum monasterij occupati huiusmodi, quominus premissa ad plenum et debitum effectum deducere et illa debite affirmari possint, quoquomodo impedire presumant in virtute sancte obedientie districtius inhibentes ac aliquos exequutores, si uidebitur, qui eisdem oratoribus ad hoc efficacis defensionis^e auxilio assistentes^f premissa faciant inuiolabiliter obseruari, deputare dignemini de gracia specialij, non obstantibus premissis ac constitutionibus et ordinationibus dicto episcopo et quibusuis alijs personis comuniter uel diuisim sub quibusuis verborum formis et clausulis pro tempore concessis, ceterisque contrarijs quibuscunque, cum clausulis oportunis et consuetis; Concessum

^a cod.: Burgensis. — ^b cod.: relligionis. — ^c cod.: et. — ^d cod.: deberet. — ^e cod.: deffensionis. — ^f cod.: asserentes.

¹ Finnboqe Niklisson, 28. januar 1461—15. mai 1474.

ut petitur de commissione cause jn presentia domini nostri pape. A. Car. S. Praxedis. Et cum absoluteione a censuris ad effectum presentium; Et de licentia, indulto, potestate, inhibitione predictis cum omnibus et singulis premissis; Et de deputatione executorum, qui assistent^a, defendent^b etc. etiam invocato, si opus fuerit, auxilio brachii secularis; Et cum derogatione Bonifatiane de vna¹ et duabus dietis in concilio generali² edite dummodo aliquis ultra tres dietas non trahatur; Et quod premisorum omnium et singulorum ac circa ea necessariorum maior specificatio fieri possit in litteris. Datum Rome apud Sanctum Petrum quarto decimo kal. januarij anno sexto.

316

Laurits Nilsson,³ prior i Varna johannitterhospital, opptar Svein Gunnulvsson, Solveig Svenkesdatter, Dyre, Aslak, Olav Sveinsson, Margareta og Aslaug i ordenens brorskap⁴ og gjør dem delaktige i dens gode gjerninger og avlatsprivilegier til vederlag for en gave på tre gylden til kampen mot tyrkerne. [Varna] 1497, uten dag.

Orig. på papir på Bolkesjø i Gransherad. Påtrykt vokssegl er falt av.
Trykt: DN VI nr. 623.

317

Pave Alexander VI innvilger Nidarholm kloster fritakelse for tiende i ti år⁵ av klostrets fiskerier, saltkjelsstøer og avlsgarden Helleseter i Lade sokn. Roma 1498, 17. februar.

Suppl. 1055 (1049) fol. 15b.
Trykt: DN XVII nr. 769.

318

Pave Alexander VI pålegger, under trusel om bann, erkebiskopen i Nidaros å gi tilbake til Helgeseter kloster visse (hjemmels-) brev som, sammen med andre verdisaker, ble fratatt klostret av

^a cod.: asistent — ^b cod.: deffendent.

¹ Jfr. nr. 287 note 2 og 4.

² Jfr. nr. 287 note 3 og 4.

³ Jfr. nr. 246 note 1.

⁴ Jfr. nr. 246 note 2.

⁵ Ved en supplikk om samme den 20. desember 1497 (DN XVII nr. 768) fikk klostret (ved en inkurie?) innvilget det samme uten tidsavgrensning.

erkebiskop Aslak og erstattet klostret av erkebiskop Olav ved overdragelse av bispetienden i Andenes og soknekirken Lade¹, en erstatning som nåværende erkebiskop har fratatt klostret. (Referat av supplikk fra prior² og brødre i Helgeseter.) Roma 1498, 17. september.

Suppl. 1068 (1062) fol. 81.

Trykt: DN XVII nr. 770.

319

Mattis Olavsson, prest i Hol og prost over Numedal og Tinn, kvitterer Dale kirkes ombudsmann, Steinar Niklisson, for to års regnskap. Tveter 1498, 7. oktober.

Orig. på papir på Bolkesjø, Gransherad.

Trykt: DN VI nr. 624.

320

Erkebiskop Gaute gjør opptegnelse om sine forhandlinger med kongen og riksrådet om makeskiftet av Kastelle kloster med kronen³ og om kongens fritakelse av klostrets landboer for hestehold⁴ for Båhus slott.

Innførsel i klostrets jordebok fra ca. 1500, s. 13—14. RA Stockholm, Münchensaml. 4292^b.

Trykt: DN XIV nr. 187; A. E. HOLMBERG: Bohusläns Hist. och Beskrifn. III, 2. utg. s. 153—54.

Båhus 1498, [19.] desember.

Notandum. Anno domini M cd xc octauo vore wij Gauto archiepiscopus kallade til dagtingen effther høgbores fyrste kung Hans bodh som han hult wppa Bahwss med rikens raad jn aduentu domini. Baadhe

¹ Jfr. nr. 305.

² Ingevald Jonsson var prior 26. juni 1479 (DN VIII nr. 406), død før 26. oktober 1499; Olav Tordsson ble utnevnt ved pavelig provisjon denne dag (DN XVII nr. 783), dør før 13. desember 1534 da Gunnar Bjørnsson får sitt valg stadfestet av erkebiskop Olav (DN XII nr. 552).

³ Jfr. under statens lovgivning, nr. 79,1.

⁴ Om dette privilegium se A. STEINNES: Gamal skatteskipnad II, kap. «Slottsavgifter» s. 20ff.

wij tha hans naadhe som wij och ofte til førne giort hadhe at han wilde ey gøre oss hindher wppa Castelle cløster wid Kungeld som med fullom reth a primeua sui fundacione ligger och ligith haffuer wnder heilagre Nidrooss domkirkie. Bespordhe tha hans naade sik med rikens raad baade sunnan fieldz oc nordan som han thet befallit hafde for nokrom aarom at ranzaka besynderlige wm thet bythe som skulde giort wara emellom kronenne oc for^{ne} Nidrooss domkirkie oc bytess breff ther wppa giord wore, ffantz thet tha effter rikens raadz ranzakan oc the tha nerwarandes tilstodhe at thet bythe war aldre fulkomnath wttan kronen bliffuer med the gotz oc iorder oc haffuer iamnan bliffuith oc them beholdit som bytess breffuet inne holder at skulde ware kommet wnder kirkione emoth Castelle gootz. Tha efter thet at waar naadige herre^a forschriffuen befan thet at ther war jncthet widerlag skeet eller fulkommeligit byte i nogre maatha: sagdhe hans naade oss til heilagra Nidrooss domkirkio oc wore effterkommande erkebiskopa fornempth Kastle cløsther med alt sith goodz och eigner frelsiga ath beholda till ewig tiidh, oc wart swo offuerens med oss oc wij med honom at the tre gaarda i Ytterøy. Linwiker, Myr, oc Løffuasander som i bytes breffuet wtrykkis oc till førne hørde kronenne till skule blifue wnder Nidrooss domkirkie och teslikis ij gaarda som ero komne fraa Castelle cløster wnder ladegaarden til Bahwss oc ther med Gunneby swo mykit som kronen nw fylgier ther wthi wppa Hisingen skulæ bliffue til kronenne effter ty som thesse gaarda langsamliga bliffuit haffua wppa baade siidhur. Cancellorade oc hans naade tha strax i rikens raads nerwara eit aff the bytes breff oc befalte welbyrdug man her Henrik Krwmmedik at han samaleidis skulde cancellera och forderffua thet bytes breff som er j Oslo oc annor breff hwar helst^b the kwnne finnes som wppa thet byte røre.

Jtem notandum wnthe hans naadhe thette priuilegium at Castelle landbo skule inge heste holda aff slotteth et hoc ad graciam que ut diuturna fiat optamus et diuinam graciam semper imploramus. Vppa for^{ne} stycke haffua wij war nadige herres breff quorum transsumptum reliquimus in prefata Castellia.

321

Pave Alexander VI tillater at relikviene etter Nils, biskop i Linköping, Brynolf, biskop i Skara, Hemming, biskop i Åbo, og dominikanersøsteren Ingrid fra Skenninge blir skrinlagt, og at de

^a cod.: tilføyd i margen. — ^b cod.: overstrøket.

samme personer blir æret i Sverige, Danmark og Norge.¹

A: Samtidig avskrift på papir, RA Stockholm. B: Avskrift i Peringskölds Bulvarium. C: Avskrift trykt i G. Sivers avhandling om biskop Henning (utgitt under J. Bilmarks presidium i 1775) II s. 7. Her etter A.

Trykt: FMU VI nr. 4829 (etter C); APD VI nr. 5202 (etter B).

Roma 1499, 16. mars.

Venerabiles fratres salutem etc. Supplicatum fuit nobis per dilectum filium Hemmingum Gad, prepositum Lincopensem, cubicularium nostrum et vice regis ac regni Svecie apud nos et sedem apostolicam oratorem constitutum. ut corpora seu ossa bone memorie Nicolai Lincopensis, Brynolphi Scarensis et Hemmingi Aboensis episcoporum ac Ingridis sanctimonialis monasterii Skenningensis ordinis sancti Dominici Lincopensis dyocesis, quorum anime beate, ut pie istic creditur, in conspectu diuine maiestatis accepte sunt, magnusque est populi regnorum Svecie, Dacie et Norvegie concursus, et deuocio et veneracio continua vigere asseritur erga dictorum corpora et ossa ob laudabilis et sancte eorum vite et meritorum opinionem^a et miraculorum, vt dicitur, coruscacionem^b, jn eisdem ecclesiis, quibus prefuerunt, minus decenter pro eorum dignitate habita, ex sepulturis, in quibus jacent, in alium honestiorem et honorabiliorem locum in prefatis ecclesiis decentius transferri et honorari possint, licenciam de benignitate apostolica impertiri et concedere dignamur. Nos igitur deuotis huiusmodi supplicationibus jnclinati, dignitate episcopali ac aliis premissis attentis, ipsa corpora Nicolai, Brynolphi et Hemmingi episcoporum ac Ingridis sanctimonialis prefatorum ex locis seu sepulturis, jn quibus humata jacent, libere et licite exhumandi et in locum decencioem in Lincopensi, Scarensi et Aboensi ac monasterii prefati ecclesiis respectiue cum ceremoniis et sollempnibus debitis et consuetis transferendi et ornacius, vt vobis videbitur, collocandi, presentibus aliis deuotis et honestis vtriusque sexus personis illorum populorum Svecie, Dacie et Norvegie de eadem lingua existentibus, et ex permissione apostolica, vt debitis pietate et reuerentia, sine

^a cod.: opinione. — ^b cod.: coruscacione.

¹ Jfr. nr. 314.

scrupulo consciencie aut labe ydolatrie, omni solempnitate honorentur, donec ad canonizacionem ipsam, vt in animo nobis est, cum juris solempnibus pervenietur, plenam ac liberam facultatem coniunctim a duobus vel iij^a vestrum, aliis legitime inpeditis, una cum publicatione miraculorum dictorum beatorum, tenore presencium, auctoritate apostolica, concedimus facultatem, non obstantibus constitutionibus et ordinacionibus apostolicis ceterisque in contrarium facientibus quibuscunque. Datum Rome die xvi mensis marcii mcdnonagesimo nono, ^bpontificatus nostri^b anno septimo.

Over: 1) Copia gratie nouissime impetrate in negociis beatorum Nicolai Lincopensis, Brynolphi Scarensis et Hemming, Aboensis episcoporum ac sancte Ingridis sanctimonialis Skeningensis. 2) Venerabilibus fratribus archiepiscopo Vpsalensi, Lincopensi, Scarensi et Aboensi episcopis.

322

Pave Alexander VI utnevner¹ Philippus² Ingemarsson, kannik i Nidaros, til nuntius og generalkollektor i Danmark, Sverige og Norge. Roma 1499, 10. juli.

Reg. Vat. 877 fol. 121.

Trykt: DN XVII nr. 780; APD V nr. 3725 (reg.).

323

Pave Alexander VI tillater kong Hans, dronning Kristina og deres barn, Kristiern, Elisabeth og Frederik å velge skriftefar som en gang i livet og på dødsleiet kan fritta dem for kirkestraffer og gi

^a cod.: viij. — ^{b-b} cod.: utelatt.

¹ Stiller sikkerhet 1. juli 1499 (DN XVII nr. 779), avlegger ed 23. august 1499 (DN XVII nr. 1153); kausjonister for Philippus, se følgende note.

² Philippus Ingemarsson, «Nidrosiensis diocesis clericus in Romana curia presens et nullum beneficium obtinens», får 21. mars 1486 Petrus Martyrs præbende i Linköping domkirke ved pavelig provisjon (DN XVII nr. 739). Er i Nidaros 29. april 1494 (DN V nr. 968). Utnevnes av erkebiskop Gaute til sokneprest i Veøy før 29. mars 1499 (DN XVII nr. 775). Utnevnes av pave Alexander VI til forskjellige norske embeter i tiden fra 29. mars til 21. september 1499 (DN XVII nr. 774, 775, 778 og 782) og dessuten til dekan i Nidaros, i konflikt med Sakse Gunnarsson, 5. april og 1. mai samme år (DN XVII nr. 776 og 777, jfr. nr. 785). Kausjonister for Philippus ved utnevnelsen er Hemming Gad «orator regis Suetie», Laurentius Vesteni, archidiaconus i Ribe, Århus og Viborg, og Petrus Henrici, forstander for Birgittahospitalet i Roma (DN XVII nr. 779). «Af fortegnelsen over hans kausjonister ser man at han hørte til den for kong Hans meget generende krets av geistlige der holdt til i Birgittas hospital» (LINDBÆK: Pavernes forhold — s. 115: se ellers s. 114, 189).

dem absolusjon, også i casus reservati, med unntak av de tilfeller som er nevnt i bullen *Cena Domini*¹. I de tilfeller som ikke er reservert pavestolen kan skriftefaren gi absolusjon så ofte det er nødvendig og videre tillatelse til å ombytte fromme løfter, med unntak av slike om pilegrimsferd til Jerusalem, Roma og Compostela, med andre, og videre plenaravlat en gang i livet og på dødsleiet. Ennvidere får de tillatelse til å høre messe, motta sakramentene og begraves (kirkelig) under interdikt så lenge de ikke selv har gitt grunn til det eller er særskilt bannlyst. Endelig får de tillatelse til å få jubileumsavlat mot å besøke selvvalgte kirker og dessuten tillatelse til å spise egg og melkeprodukter i fastetider. Før 1499, 26. desember.

Avskrifter i L. Dipl. og Barth. H, 982ff etter vidisse utstedt av Erik Valkendorf i Sønderborg 26. desember 1499, etter supplikk (?).

Trykt: APD V nr. 3743; Rep. dipl. regn. dan. med. nr. 12579 (reg.), vidissen i samme, nr. 8965.

324

Tolv prester oppnevnt av biskop Stephan i Skálholt, erklærer at det pavelige dispensasjonsbrevet for ekteskapet mellom Torleiv Bjørnsson og Ingvild Helgesdatter, til tross for for nært slektskap, i alle måter er «fullmegtugt og ubrigdulegt» og at biskop Stephan er skyldig til å erklære ekteskapet lovlig². Skálholt 1500, 27. juni.

AM Apogr. 738, etter original, med Jón Magnussons hånd; AM Fasc. LXXII, 2b, avskrift på perg. fra ca. 1528.

Trykt: DI VII nr. 497.

¹ Bullarium diplomatum et privilegiorum sanctorum Romanorum pontificum Taurinensis editio locupletior facta — — cura et studio — — A. TOMASSETTI bd. V (1860), s. 490—5 nr. XXX: «Anathematizatio haereticorum et aliorum contravenientium contentis in constitutione, quae Bulla in Coena Domini nuncupatur», av 1. mars 1511, men med bestemmelser som alt var gyldige under Alexander VI (Emil GÖLLER: Die päpstliche Pönitentiare von ihrem Ursprung bis zu ihrer Umgestaltung unter Pius V, II s. 197—9). Om bullen se P. HINSCHUS: Das Kirchenrecht der Katholiken und Protestanten in Deutschland V (1895) s. 135—40 og 646—50 og GÖLLER I s. 242—77 og II s. 190—208.

² Hvilket han og gjør 13. desember s. å. (DI VII nr. 526), med hjemmel i pavebrevet og brev fra Norges konge (NgL 2 III nr. 113 (reg.), tekst i DI VII nr. 402. Kongebrevet stadfester pavebrevet og en tillatelse til å inngå ekteskap, til tross for det nære slektskapet, gitt av kong Kristiern 28. februar 1477 (NgL 2 II nr. 154, kanskje omtalt i NgL 2 II nr. 179. Videre gir erkebiskop Gaute en slik dispensasjon 26. september 1478 (NgL 2 II nr. 362).

325

Erkebiskop Gaute i Nidaros kunngjør sin overenskomst med kapitlet om underhold av en av de prester som opprettholder førstemesene i domkirken.

Orig. på perg. i Statsarkivet i Trondheim.

Trykt: DN XI nr. 278; G. SCHØNING: Beskr. over Trondhjems kirke, Anhang s. 83—84.

Trondheim 1500, 1. august.

Wij Gautho med Gudz nadh erchebiskup j Nidhrooss gøre witherligit med thesso waaro opno breffwe ath wij haffwa nw swa offuer eins wordhit med woro elskelighe capitulo. Haffwa the loffwadh oss fore segh ok sine effterkomande ath the wilie holda vppa sin kost j communedh jemnan hedhan i ffraa annan att them prestom som skule vppeholda ffyrstemessona j domkirkiune. Ok wij haffwa lakt ther fore til comunens bordhald thet som her effther nempnes: Ffyirst v span i landskyld som er aff Bradzstada b[ygt] fore v. øre, jtem aff Skeidswol nedhre b[ygt] fore ij span, jtem aff [sø]dhre Skeidswol b[ygt] fore ij. øre, jtem aff Langaass b[ygt] ffore ij. øre, ligge thesse jordher j Aasen j Strindefylke. Skal communedh jemnan hedhan i fraa ffylghe thesse forscriffne jordher ok land skyld som ther aff gaar ffælsa ok heimholla fore hwarriom manne med allom luthom ok lunnindom etc. Ok ther til haffwa wij i sama maathe lakt vndher ffornempd commun halfwa kirke tiond som faller aarlighe j Swartalandzsokn j Westralen, jtem Olaffs tollen jndhen Skaawn och Ythroy, jtem ein tunne smør aarlighe skule wij ok wore effther kommande giffwe til fornempde commwns bord hald. Til meire wisse ok stadffestilse ath thette skal swa obrigdelighe haldass uppa baadhe sidher som fforscriffwat er latha wij wort secretum ok fornempde wort elskelighe capitel sit jnsigle hengess nedhen fore thette breff. Scriffwadh j Trondhem sabbato jnfra octauas sanctj Olauj regis et martiris anno dominj millesimo quingentesimo.

Segl: Begge segl mangler. *Bakpå med noe yngre hånd*: Wm Suartelandz tivndt och vm ein tunne smør aff bisgorden.

326

Pave Alexander VI innvilger i å oppnevne dommere¹ i striden mellom erkebiskopen i St. Andrews og erkebiskopen i Nidaros om metropolitanretten² til suffraganbispedømmene Orknøyene og Sudrøyene (Referat av supplikk fra erkebiskop Gaute i Nidaros.) Roma 1500, 29. oktober.

Suppl. 1112 (1106) fol. 214b.

Trykt: DN XVII nr. 784; NgL 2 II nr. 326 tillegg.

327

Alexander papa VI Raimundum³ cardinalem S. Mariæ novæ Gurcensem episcopum cum gratia & indulgentiis jubilei i Germaniam, Daciam, Suediam [Norvegiam, Frisiam]⁴, & Prussiam legatum à latere misit, multis illum facultatibus dotis nomine condonando. Før 1500, 3. november.⁵

RAYNALDUS: *Annales eccl.*, år 1500, pkt. 20, etter Nicolaus Baselius i *Addition. ad Naocl.*

¹ Det er ukjent om dommere har blitt oppnevnt.

² Jfr. NgL 2 II nr. 326.

³ Om kardinalens sendeferd i 1489—90 og hans karriere, jfr. nr. 275, 11. desember 1488. Kardinalen skulle stå for innsamlingen i jubileumsåret og så sent som i 1515 (APD VI nr. 4555) og i 1518 (DN XVII nr. 1269) hadde paven håp om at det enda skulle finnes ikke innkasserte penger fra denne innsamling. Videre kom kardinalen til å spille en rolle da det ble sluttet forlik mellom kong Hans og Lübeck den 29. april 1503 (Hanserez. III 1477—1530 bd. IV s. 533—58, se nr. 392—3 her (Vedtekter). Som ettervirkning fikk både kong Hans og hertug Frederik takkebrev fra paven (DN VI nr. 640—1) og kongefamilien og kongens sendemann biskop Jens Anderssen Beldenak fikk dessuten omfattende avlat, privilegier og dispensasjoner (nr. 339, jfr. og DN VI nr. 639).

⁴ Utfyllingen er gitt ved brev av 3. november 1500 der kardinalen betegner seg selv slik ved utnevnelsen av commissarii i kirkeprovinsen Lund og bispedømmene Slesvig og Linköping (APD V nr. 3772).

⁵ Tidfestingen er gitt ved brev av dette datum, se note 4.

328

Pave Alexander VI tillater erkebiskop Gaute i Nidaros og dekanen Sakse Gunnarsson å skille soknekirken Trondenes¹ fra erkebiskopens bord om så ønskes. Sakse Gunnarsson utnevnes på nytt til sokneprest i Trondenes. (Referat av supplikk fra erkebiskop Gaute og dekanen Sakse).²

Suppl. 1114 (1108) fol. 122a.

Trykt: DN XVII nr. 787.

Roma 1500, 15. desember.

Beatissime pater. Licet iam sunt anni centum vel circa, quod parochialis ecclesia sancti Nicolaj de Trondenes Nidrosiensis diocesis mense archiepiscopali Nidrosiensi auctoritate apostolica perpetua vnita, annexa et incorporata fuerit, nihilominus a quinquaginta annis citra vel circa de dicta ecclesia diuersis personis etiam aliquando per sedem apostolicam et vltimo loco deuoto sanctitatis vestre oratorj Saxonj Gunnarij in artibus magistro, decano ecclesie Nidrosiensis, per locj ordinarium per obitum quondam magistri Tronderj^a, jllius vltimi possessoris extra Romanam curiam defunctj, vt vacante prouisum, et prouisionis huiusmodi vigore

^a cod.: Trondenj.

¹ Da kanniken Eskil ble utnevnt til erkebiskop, ved pavelig provisjon, i 1404, beholdt han Trondenes i konflikt med Johannes de Bortzow, som ble utnevnt av paven 27. mai 1406 (DN XVII nr. 338; om konflikten i den anledning, se APD II nr. 1373, DN XVII nr. 460—3, I nr. 729, IV nr. 844, VII nr. 733). Dessuten har ifølge DN XVII nr. 424 Aslak Bolt innehatt dette embetet før han ble biskop i Bergen (i 1407). 2. august 1427 ble Svein Eriksson utnevnt, ved pavelig provisjon, til sokneprest i Trondenes etter avdøde Johannes de Bortzow (DN XVII nr. 460). Da dekanatet ble opprettet 26. mars 1419 (NgL 2 I nr. 233), ble Troms soknekirke (se nr. 254) og hospitalet på Ilevollen lagt til det. Svein Eriksson opptrer som sokneprest i Trondenes 9. juli 1442 (Grønlands historiske mindesm. III s. 893—4) og 2. februar 1480 (DN XVII nr. 715), men samtidig opptrer han som dekan fra og med 29. desember 1430 (NgL 2 I nr. 261) og opptrer på vegne av hospitalet 6. mai 1432 (DN V nr. 614). Derimot er kanniken Jon Krabbe sokneprest i Troms 30. mai 1435 (DN XVII nr. 526) og omkring 1480 finner vi Johannes Belungh og senere Nidaroskanniken Johannes Mathei (nr. 254 Tillegg). Svein Erikssons etterfølger, Trond Ivarsson Teiste (se nr. 241), blir 2. februar 1480 utnevnt til både dekan og sokneprest i Trondenes (DN XVII nr. 715), likeså hans etterfølger, Sakse Gunnarsson, 3. september 1492 og 10. november 1500 (DN XVII nr. 756 og 785—6) og Philippus Ingemarsson (se nr. 322) 5. april 1499 (DN XVII nr. 776—7). Ved Petrus Johannis Stuts utnevneelse 3. november 1506 og Olav Engelbrekts-sons 17. desember 1517 (DN XVII nr. 794 og 817) nevnes ikke Trondenes (men Berg derimot i 1506); men 7. juni 1537 omtaler dekanen Knut Persson Trondenes som sitt gjeld (DN XII nr. 578).

² Det er lite sannsynlig at Sakse Gunnarsson har oppholdt seg i Roma omkring nyttår 1501 slik DN XVII nr. 1155 kunne tyde på og LINDBÆK og STEMANN har hevdet i «De danske Helligåndsklostre» I s. 59—60; jfr. Saksess søknad om fritakelse for den lange reisen til Lübeck (DN XVII nr. 785—6) og Henry Bruuns grunner til tvil om denne reisen (Henry BRUUN: Poul Laxmand og Birger Gunnersen s. 61—2).

illam per annos octo vel circa tenuit et possedit^a, prout tenet et possidet de presenti. Et quia nouiter ad noticiam prefati Saxonis oratoris peruenit dictam parrochiale eidem mense, vt prefertur, vnitam fuisse, et quamuis de illa oratorj et alijs personis predictis successive per annos quinquaginta vt vacante prouisum extiterit, tamen dubitat^b collationem sibi de dicta ecclesia, vt premititur, factam viribus non subsistere, et propterea cupit parrochiale ecclesiam huiusmodi in dicta mensa de illius archiepiscopi consensu in perpetuo separare et dismembrare et de illa vt per dismembrationem huiusmodi vacante de nouo sibi prouideri et cum dicta parrochialis ecclesia jn confinibus Christianitatis etiam Rutenorum^c scismaticorum jnfidelium, vbi etiam certi Lapones homines plenj magicis artibus populo christiano damna et persecutiones quam maxima inferentes existunt, qui vno probo viro et docto, qui eis et eorum erroribus resistat et jn fide catholica jnstruat, prout orator predictus existit, quamplurimum jndigere noscuntur, et propterea supplicant sanctitati vestre tam Gauto modernus dicte ecclesie Nidrosiensis archiepiscopus quam Saxo orator prefatus, quatenus parrochiale ecclesiam huiusmodi, quatenus opus sit, jllam a dicta mensa perpetuo dismembrare et separare et jllam, cuius fructus etc. nouem marcharum sterlingorum secundum communem estimationem valorem annum non excedunt, siue per dismembrationem huiusmodi siue alias quovismodo aut ex alterius cuiuscumque persona siue per liberam cuiusvis resignationem de illa jn Romana curia vel extra eam, etiam coram notario publico et testibus sponte factam, aut constitutionem Execrabilis¹ vel capitulum De multa² seu assecutionem vacet deuoluta affecta specialiter vel generaliter reseruata inter aliquos litigiosa cuius litis statum etc. existat eidem, qui jn partibus illis et jnter illas gentes multum vtilis et proficiuus^d erit, prouidere seu providerj mandare dignemini de gratia speciali, non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis et dicte ecclesie Nidrosiensis iuramento etc. roboratis statutis et consuetudinibus ceterisque contrarijs quibuscumque, cum clausulis consuetis et oportunis. Concessum vt petitur in presentia domini nostri pape. A. cardinalis sancte Praxedis. Et cum absolute a censuris quoad effectum etc. et quod obstantia oratoris habeantur pro expressis et quod littere expedirj possint in forma juris vel simplicis prouisionis prout oratoribus expedierit et de dismembratione et separatione premissis ut prefertur et quod premissorum omnium etc. fructuum vsque ad verum valorem maior specificatio fierj possit jn litteris et consensu archiepiscopi et capituli. Concessum A. cardinalis sancte Praxedis. Datum Rome apud Sanctum Petrum decimo octavo kalendas ianuarii anno nono.

^a cod.: possiderit. — ^b cod.: dubitet — ^c cod.: Rutinorum. — ^d cod.: profigiuus.

¹ c. un. Extravag. Ioann. XXII 3 de praebendis et dignitatibus' = c. 4 Extravag. comm. 3.

² c. 28 X de praebendis etc. III 5.

329

Pave Alexander VI tillater, etter søknad fra hertug Frederik av Holsten og Slesvig, denne å inngå ekteskap¹ med Anna, datter av avdøde markgrev Johan av Brandenburg, til tross for slektskap i tredje grad, når hun bare ikke er bortført for dette formål. Roma 1501, 13. februar.

A: Orig. med bulle i silkesnor i Gemeinschaft. Archiv I, 13 i RA København; B: Langebeks Diplomatarium; C: Reg. Vat. 882 fol. 366. Supplikk i Suppl. 1119 (1113) fol. 198 (= 258).

Trykt: DN XVII nr. 788; APD V nr. 3798 (reg.); PONTOPPIDAN: Ann. eccl. Dan. II s. 717—8; Reg. dipl. hist. dan. nr. 5178 (feil årstall); Rep. dipl. regn. dan. med. 2. V nr. 9307 (bare kilde- og trykn.angivelse).

330

Nitten prester, oppnevnt av biskop Gottskalk i Holar, tildømmer biskopen ett års kirketående av hovedkirkene for sin utenlandsreise². Vidivellir 1501, 13. mai.

Avskrift fra 1641—42 i Bisk. 3 Fol. s. 353—4.

Trykt: DI VII nr. 541.

331

Nitten prester i Holar bispedømme kunngjør sin og biskop Gottskalks samtykt om bispetående av kirkelig gods. Vidivellir 1501, 13. mai.

Orig. på perg. AM fasc. XXXV, 7. 10 av 18 segl bevart. AM Apogr. 3388.

Trykt: DI VII nr. 542.

332

Bisp Herloff och capituli wdi Opsloe affsigt om Eidtzberg prest och hans epterkommere att schall følge en fuldt laadt aff tienden paa prestens anpartt och huis skolemesteren deraff haffuer weritt forundt att wederleggis hannem igien ij andre maade, daterit 1501.

Akershusreg. ved R. Tank s. 129 nr. 2037.

¹ Ekteskapet fant sted samtidig med at prinsesse Elisabeth 10. april 1502 ble gift med kurfyrst Joachim av Brandenburg (D. Biogr. Leks. bd. I s. 448—9, bd. VI s. 291—3).

² Utenlandsreisen gikk fra Norge der han hadde blitt vigslet, jfr. KOLSRUDS bispe-liste (DN XVII B) s. 279.

333

Pave Alexander VI stadfester cistercienserordenens privilegier.¹

Avskrift i Sorøboken (AM 290 Fol.) fol. 44b.

Trykt: APD V nr. 3871.

Roma 1502, 16. februar.

Alexander episcopus, seruus seruorum Dei, dilectis filiis Cistercij Cabilonensis diocesis ac vniversis aliis abbatibus, abbatisis, conuentibus monasteriorum ac prioribus et priorissis prioratum Cistertiensis ordinis salutem et apostolicam benedictionem. Cum a nobis petitur, quod iustum est et honestum, tam vigor equitatis quam ordo exigit rationis, ut id per sollicitudinem officij nostri ad debitum perducatur effectum. Eapropter dilecti in domino filij vestris iustis postulacionibus grato occurrentes assensu, omnes libertates et immunitates a predecessibus^a nostris Romanis pontificibus siue per priuilegia vel alia indulta vobis et ordini vestro concessas necnon libertates et exempciones secularium exactionum a regibus et principibus ac alijs Christi fidelibus vobis et eidem ordini rationabiliter indultas, sicut eas juste et pacifice possidetis, vobis et per vos eidem ordini auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communitimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre affirmacionis et comunicionis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit indignacionem omnipotentis Dei ac beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se nouerit incursum. Datum Rome apud Sanctum Petrum anno jncarnacionis dominice millesimo quingentesimo primo quarto decimo kalendas marcij pontificatus nostri anno decimo.

334

Tolv prester, som er oppnevnt av biskop Stephan i Skålholt, dømmer, med dennes samtykke og i kraft av den myndighet som

^a cod.: predessoribus.

¹ Jfr. nr. 264 og 284. Om relasjonene mellom norske og danske cisterciensere jfr. nr. 364.

tilligger biskoper etter Sættargjerden, at ekteskapet mellom Dadi Arason og Tora Torarinsdatter er ugyldig. Middal 1502, 27. juni.

Flere håndskrifter, anført i DI VII nr. 577.

Trykt: DI VII nr. 577.

335

Biskop Herlog i Oslo og hans kapitel vedtar at garden Eidsberg, som har ligget til St. Annas alter ved domkirken, heretter skal ligge til prestebolet ved Eidsberg kirke som prestesete. Til gjengjeld skal presten — etter seks manns skjønn — overføre annet, likeverdige gods til alteret. Oslo 1503, 3. mars.

Orig. på perg. i Norske Perg., RA Oslo.

Trykt: DN II nr. 1018.

336

Kai van Anefeld, hirdstjore på Island, vedgår at han av biskop Stephan har lånt tre lester skrei, av det kvantum som er samlet inn i Skålholt bispedømme for å oppnå «den romerske avlat». Hirdstjoren lover å tilbakebetale lånet i gode penger direkte til Romerkirkens ombudsmann, slik at biskopen og Skålholtkirken blir holdt skadesløs. Skålholt 1504, 13. juli.

Orig. på perg. AM fasc. XXXVII, 1. Biskopens segl vedhenger.

Trykt: DI VII nr. 659.

337

Pave Julius II stadfester pave Martin V's bulle av 1. juli 1419 som gir de øvrige birgittinerklostre samme rettigheter som Vadstena. (Referat av supplikk fra de tyske birgittinerklostrene Marienkron og Marienforst.)

Suppl. 1195 fol. 44b—45a.

Trykt: APD VII nr. 6248 (reg.).

Roma 1505, 8. februar.

Supplicatur sanctitas vestra pro parte deuotorum oratorum uestrorum, confessorum generalium et abbatarum ac vtriusque sexus personarum monasteriorum Marienkron sancte Brigide nuncupatorum extra

et prope menia oppidi Sundis Suerinensis diocesis et Marienforst^a prope et extra oppidum Bonna Coloniensis diocesis dictj ordinis sancti Augustini sub vocabulo sancti Saluatoris, quatenus eis specialem gratiam facientes indultum cuius vigore preinsertarum litterarum felicitis recordationis Martini pape V. concessarum^b pro eius firmitate subsistentia etiam ad suppletionem omnium defectuum auctoritate apostolica confirmare et nichilominus pro potiori cautela de nouo concedere et indulgere dignemini de gratia speciali, constitutionibus et ordinationibus apostolicis ceterisque in contrarium facientibus non obstantibus quibuscunque cum clausulis necessariis et oportunis. Fiat vt petitur .J. Et cum clausula absolutionis a censuris ad effectum presentium. Et de confirmatione, approbatione et suppletionem defectuum etiam de nouo quatenus opus fuerit concessis. In forma gratiosa. Et quod premissorum omnium et singulorum maior et verior specificatio etiam quoad inuocationem dictorum monasteriorum fieri possit in litteris. Et quod huiusmodi supplicationis premissa coniunctim uel diuisim exprimere possit, prout videbitur expedire. Et quatenus sint in usu. Fiat .J. Datum Rome apud Sanctum Petrum sexto idus februarij anno secundo.

Kansellianmerkninger : I venstre marg : 1) L. 2) confirmatio. I høyre marg : Jo. Ragusensis.

TILLEGG

Pave Martin V gir de øvrige birgittinerklostre samme rettigheter som Vadstena.

A: Suppl. 1195 fol. 44b—45a. B: Avskrift i Vadstena klostrets brevbok A 19 (A 23) fol. 69—69b, RA Stockholm.

Trykt: Svenskt Dipl. III nr. 2657 (etter B); APD II nr. 1308 (reg. etter B).

Firenze 1419, 1. juli.

Martinus episcopus seruus seruorum Dei ad perpetuam rei memoriam. Vacantibus sub religionis obseruantia studio pie vite apostolici fauoris presidium libenter impendimus, ipsisque in his, que pacem et tranquillitatem eorum respiciunt, nos gratiosos et fauorabiles exhibemus. Cupientes igitur vt tam sanctarum Marie et Brigide in Wascheno ordinis sancti Augustini sancti Saluatoris nuncupati Lincopensis diocesis, quam alia monasteria et loca eiusdem ordinis presentia et futura spiritualiter atque temporaliter diuina auctoritate^c felicia suscipiant incrementa, et persone in eis pro tempore degentes eo quietius in tranquillitate mentis et corporis Altissimo valeant famulari, pro^d maioris libertatis gratia et prerogatiua fauoris a sede apostolica fuerint communitate, carissimi in

^a cod.: Marienfons. — ^b cod.: concessum. — ^c B: auctore Domino. — ^d B: quo.

Christo filij nostri Hericij regis Suetie jllustris, de cujus regno dicta sancta Brigida originem traxit, et qui, vt asserit, ad eundem ordinem sancti Saluatoris nuncupatum ^asingularem gerit affectum^a, jn hac parte supplicationibus jnclinati, vt omnia et singula alia monasteria et loca huiusmodi ^bac pro^b fundata et erecta et jn futurum, dante Domino, fundanda et erigenda et persone jn eis pro tempore degentes omnibus et singulis ipsi monasterio in Wascheno ad jdem monasterium in Wascheno et persone jn eo pro tempore degentes omnibus et singulis aliis monasteriis et locis^c per sedem apostolicam concessis hactenus et jn posterum concedendis priuilegiis, juribus^d et jndulgentiis, gratiis et libertatibus plene et libere jn omnibus et per omnia jntegre et jn perpetuum vti et gaudere valeant, sicut monasteria et loca ac persone huiusmodi, quibus concessa sunt, eis vti et gaudere possunt, auctoritate apostolica tenore presentium de specialis dono gratie jndulgemus. Nulli ergo omnino^e hominum liceat hanc paginam nostre concessionis jnfringere uel ei ausu temerario contraire^f. Si quis autem hoc attemptare presumpserit jndignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se nouerit jncursurum. Datum Florentie kalendas julij pontificatus nostri anno secundo.

Kansellianmerkninger : I venstre marg : Copia.

338

Pave Julius II stadfester, etter søknad fra Vadstena, pave Sixtus IV's tillatelse¹ til å ære den hellige Birgittas datter Katarina i de nordiske land, og pave Innocentius VIII's tillatelse² til å ære henne i alle birgittinerklostre.³

Inntatt i supplikk til pave Leo X, Suppl. 1475 (1469) fol. 243b—244a, fra 13. november 1514.

Trykt: APD VII nr. 6249 (reg.), supplikken av 13. november 1514 i APD VII nr. 6347 (reg.).

^{a-a} B: singularis gerit deuocionis affectum. — ^{b-b} B: actu. — ^c cod: monasteriis eisdem. — ^d B: immunitatibus, A: et foregående dignitatibus er overstrøket. — ^e cod.: utelatt. — ^f cod.: contrahere.

¹ Jfr. nr. 280 note 1.

² Jfr. nr. 280 note 2.

³ Innvilget supplikk av 1. april s. å. i DN XVII nr. 789.

Roma 1505, 29. april.

Dilectis in Christo filiabus et dilectis filijs abbatisse, confessorj generali, sororibus et fratribus monasteriorum sanctarum Marie et Brigitte in Vastenis Lincopensis diocesis ordinis Sancti Augustinj in regno Suetie Sancti Saluatoris nuncupatj.

Dilecte in Christo filie et dilectj filij salutem et apostolicam benedictionem. Dudum, sicut accepimus, felicis recordationis Sixtus papa iij., predecessor noster, cupiens deuotionem christifidelium erga beatam Katherinam Sancte Brigitte filiam in tribus regnis videlicet Datie, Suetie et Noruegie augeri potius quam diminui, ut eadem beata Katherina in eisdem regnis ab ipsis christifidelibus in veneratione haberj et coli^a posset, quodque sine jncursu alicuius demeritj uel ydolatrie aut jnfamie labe preces et orationes suas priuatim et publice sine aliquo conscientie scrupulo in eius veneratione continuare valerent, donec, tempore magis congruo, cum omnibus requisitis et juris solennitatibus potuisset ad ipsius canonizationem peruenire, per suas sub plumbo litteras sub dato Rome apud Sanctum Petrum decimo septimo kalendas septembris pontificatus sui anno vndecimo concessit, prout in illis, quorum tenorem, ac si de verbo ad verbum presentibus jnsererentur, haberj volumus pro expresso, plenius continetur, et deinde, ut similiter accepimus, pie memorie Jnnocentius viij. etiam predecessor noster eandem concessionem ad singula monasteria vestri ordinis Sancti Saluatoris viue vocis oraculo extendit et ampliavit. Cum autem, sicut nobis supplicarj fecistis, desideretis concessionem et extensionem huiusmodi pro maiorj consolatione conscientie vestre per nos confirmarj, nos huiusmodi pium desiderium vestrum predictum confouere volentes, attendentesque quod in veneratione eiusdem Sancte Katherine illi, a quo omne datum optimum et omne donum perfectum procedit, placere studetis, huiusmodi supplicationibus jnclinatj eorundem Sixti et Jnnocentii predecessorum vestigijs jnherentes ac concessionem et extensionem predictas, quatenus opus sit, auctoritate apostolica confirmantes, vobis et reliquis christifidelibus in dictjs regnis monasterijsque vestris consistentibus, ut eandem beatam Catherinam in eisdem tribus regnis ac omnibus alijs et singulis vestri

^a cod.: colli.

ordinis monasterijs antedictis absque conscientie scrupulo siue demeritj uel ydolatrie et jnfamie labis jncursu publice et priuatim iuxta ipsorum predecessorum concessionem et tenorem et formam dictarum litterarum nunc et pro tempore colere et venerarij libere et licite ^apossint et valeant^a, tenore presentium de specialis dono gratie concedimus pariter et jndulgemus, constitutionibus et ordinationibus apostolicis necnon contrarijs priuilegiis et jndultis alijs ac illis omnibus, que in predictis litteris concessa sunt, non obstantibus, ceterisque in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque, et, quia presentes littere non poterunt fortasse ad singula antedicti ordinis loca et monasteria commode perferrj, volumus et decernimus quod ipsarum transumpto, alicuius prelatj ecclesiastici sigillo munito uel manu alicuius publicj notarij subscripto, plena fides adhibeatur perinde ac si littere ipse originales exhiberentur. Datum Rome apud Sanctum Petrum sub anulo piscatoris die xxix aprilis mdv. pontificatus nostri anno secundo.

339

Pave Julius II tillater kong Hans, dronning Kristina og biskop Jens Andersen i Odense å velge skriftefar som en gang i året og på dødsleiet kan gi dem plenaravlat, også i casus reservati, med unntak av de tilfelle som er nevnt i bullen *Cena Domini*¹. Videre kan skriftefaren gi tillatelse til å ombytte fromme løfter, med unntak av slike om pilegrimsferd til Roma og Compostela, munke- og kyskhetsløfter, med andre fromme løfter. Videre gir paven tillatelse til å ha reisealter, høre messe før daggry, og høre messe, motta sakramentene og bli kirkelig begravet under interdikt så lenge de ikke selv har gitt grunn til det eller er særskilt nevnt. Likeså gir paven tillatelse til å spise melkeprodukter, egg og kjøtt i fastetiden etter en leges råd, og dessuten, sammen med seks andre, til å få samme avlat som i Roma mot å besøke selvvalgte kirker. Endelig får dronning Kristian, med seks-åtte hoffdamer tillatelse

^{a-a} cod.: possit et valeat.

¹ Jfr. nr. 323 note 1.

til å besøke nonneklostre av alle ordener uten å overnatte der.¹
Roma 1505, 18. mai.

Brevia Julii III 1504 tom. I 313—5.

Trykt: DN VI nr. 637; APD V nr. 3984 (reg.); RAYNALDUS: Annales eccl. år 1505, 29; Reg. dipl. hist. dan. nr. 5296.

340

Pave Julius II gir johannitterordenens institusjoner og medlemmer i Danmark, Sverige og Norge samme privilegier som moderklostret og ordenens andre institusjoner og medlemmer. (Referat av supplikk fra johannittermunken Andreas Loch, prest i Antvorskov.)

Suppl. 1203 (1197) fol. 213b.

Trykt: APD V nr. 3988.

Roma 1505, 26. mai.

Supplicat sanctitati vestre deuotus illius orator Andreas Loch presbiter frater ordinis sancti Johannis Hierosolimitani prioratus siue domus Antwidskon(!) dicti ordinis Roscildensis diocesis, [quatenus] fratres dicti prioratus apostolicis fauoribus et gratijs prosequentes, quod de cetero perpetuis futuris temporibus duraturis tam dicti prioratus quam quorumcunque aliorum prioratum, domorum, membrorum et locorum eiusdem ordinis in regnis Dacie, Suecie et Noruegie consistentium et [e]idem prioratuj Antwordskow subiectorum et ab eodem dependentium^a priores et fratres presentes et futurj omnibus et singulis priuilegijs, indulgentijs, gratijs, facultatibus et immunitatibus hospitalis(!) sancti Johannis Hierosolimitani, a quo prioratus ipse dependet, et quibuslibet alijs prioratibus, preceptorijs, domibus et locis diuinis et locis dicti ordinis vbilibet constitutis et eidem ordini quomodolibet in genere concessis, et quibus priores, preceptores et fratres prioratum, preceptoriarum, domorum et locorum ordinis predicti vbilibet constituti utuntur, potiuntur et gaudent, ac uti, potiri et gaudere poterunt quomodolibet in futurum, utj libere et licite potiri et gaudere possint et valeant perpetuo, concedere et indulgere ac decernere et declarare misericorditer dignemini de gratia specialj, non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis nec non dictorum prioratum, preceptoriarum domorum et locorum ac ordinis predicti constitutione et iuramento etc. roboratis statutis et consuetudinibus ac stabilimentis ceterisque contrarijs quibuscunque, cum clausulis oportunis. Concessum ut petitur in presentia domini nostri pape Jo. Tusculanus — —. Et cum absolute ad effectum presentium et cum concessione et indulto ac decreto et declaratione predictis perpetuo

^a cod.: dependentijs.

¹ Om bakgrunnen for denne tillatelsen se nr. 327 note 3.

et pro singulis prioribus et fratribus tam prioratus Antwidskow quam bonorum quorumcumque aliorum prioratum, domorum et locorum dicti ordinis in regnis Datie, Suetie et Noruagie. Concessum L. eorum successoribus et perpetuo et quod maior et uerior specificatio omnium premissorum et aliorum circa ea necessariorum fieri possit in litteris. Datum Rome apud Sanctum Petrum septimo kalendas junij anno secundo.

I margen: Concessum Jo. Tusculanus.

341

Biskop Gottskalk i Holar byr sira Halvdan å lovfeste halve garden Logmannslid som bispegods, da denne garden lovlig er blitt overlatt kirken for skyldig regnskap. Såfremt biskopen ikke får sin rett i denne sak på Island, vil han legge den frem for erkebiskopen i Trondheim, hans kapitel og rikets råd nordenfjells i Norge. Holar 1505, 31. mai.

Orig. på perg. AM fasc. XXXVII, 21. Seglet vedhenger. AM Apogr. 3403.
Trykt: DI VII nr. 702.

342

Tolv prester oppnevnt av biskop Gottskalk i Holar, dømmer, i sak¹ som biskopen har reist mot Jon Sigmundsson for unnlattelse av å oppfylle sine økonomiske forpliktelser mot kirken, ulovlig tilegnelse og besittelse av kirkelig eiendom, dokumentfalsk og illegitim ekteskapsinngåelse.² Holar 1505, 19.—20. juni.

Avskrift etter orig. AM Apogr. 3879; avskrift etter vidisse av 9. august 1592 AM Apogr. 3963; avskrift fra 1592 i AM 240 4to s. 1—7; avskrift fra ca. 1600 i Landskjalasafn 94 4to s. 37—41; avskrift fra 1646 sm. st. MSteph. 56 s. 265—69.
Trykt: DI VII nr. 708.

¹ Biskopens stevnebrev, av 28. mai s. å. (DI VII nr. 700).

² Vitnesbyrd av 8. og 16. juni om dokumentfalskanklagen (DI VII nr. 704 og 707), av 11. juni om ekteskapet (DI VII nr. 706). Vitnesbyrd av 9. februar—24. mars 1506 om de økonomiske forholdene og om ekteskapet (DI VIII nr. 83—87). Dom av 22. januar 1507 over hustruen Bjørg Torvaldsdatter (DI VIII nr. 119). Erkebiskop Gautes mandat av 14. februar 1509 til biskop Stephan og to abbeder om å dømme i saken mellom biskop Gottskalk og Jon (nr. 361). Vitnesbyrd av 13. mai—5. juni om ekteskapet (DI VIII nr. 256, 259, 260, 263). Biskop Gottskalks kunngjøring av 1510 av sin bannlysning av Jon (DI VIII nr. 264). Lagrettemannsdom av 1. juli 1510 om de økonomiske forholdene (nr. 220 = DI VIII nr. 265). Vitnesbyrd av 13. november s. å. om framferden til kirkens folk mot Jon (DI VIII nr. 276). Jfr. Jon Sigmundsson og andre legmenns samtykt av 1. mai 1513 mot geistligheten på Island (Leidarholmsskråen i DI VIII nr. 348). Se og BULL: Folk og Kirke — s. 84—5, 170.

343

Pave Julius II gir personer i Polen, Danmark, Livland, Norge, Sverige og Litauen tillatelse til å motta avlat, privilegier og dispensasjoner når de støtter kong Alexander av Polens kamp mot kristendommens fiender. Tillatelsen skal gjelde i to år fra kunnngjørelsen, og andre slike tillatelser oppheves for denne perioden, med unntak av den tyske ordens. Roma 1505, 30. august.

Arm. 32, vol. 21 fol. 164b.

Trykt: DN VI nr. 642; APD V nr. 4003 (reg.); A. THEINER: Monumenta historica Poloniae II s. 320—2; Reg. dipl. hist. dan. nr. 9055.

344

Erkebiskop Gaute i Nidaros, biskop Hans i Bergen og Kristiern Pedersson, prost ved Apostelkirken, tildømmer Eiliv Andorsson odelstomten Bratten ved Bryggen i Bergen som faren Andor Nilsson hadde pantsatt til Laurits Ingesson: Vilkåret for opprettelsen, som også hadde blitt opprettholdt av den senere pant-haver, Vår frue alter ved Korskirken, nemlig at grunnleien skulle tilfalle panthaveren, og ikke brukes til tilbakebetaling av lånet, var ulovlig¹. Bergen 1505, 15. september.

Vidisse (av 11. februar 1656?) i UB Bergen.

Trykt: DN IX nr. 459.

345

Biskop Stephan i Skålholt inngår forlik med Andres bonde Gudmundsson om erstatning fra kirken og fra presten Hall Øgmundsson for den urett som var øvet fra kirkelig side i forbindelse med en leiermålssak, reist mot bondens datter Olof. Saurbø i Raudasand 1505, 19. september.

Avskrift fra 1704, etter original.

Trykt: DI VII nr. 719.

¹ c. 1 og 2 X De usuris V, 19 (Alexander III på konsilet i Tours), erkebiskop Påls tredje statutt (fra mellom 1336 og 1346) i NgL III s. 286, jfr. art. Pant i Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder bd. XIII sp. 96—101 og art. Ocker bd. XII sp. 489—92. Se og biskop Hans, prosten Kristiern Pedersson, hovedsmannen Henrik Bagge og lagmannen Erlend Fraks dom i samme sak 26. februar 1504 (DN IX nr. 458). For en tidligere transaksjon av samme type, mellom kong Erik og Ficce Grupendal 21. januar 1405, se NgL 2 I nr. 36 (reg., teksten i DN XVI nr. 50), og et forlik på samme premisser som de tre prelaters dom 24. mars 1466 (DN XXI nr. 553).

346

Hans Olavsson, prost ved Mariakirken og Norges rikes kansler, ridderen Knut Knutsson, tre lagmenn, borgermestre og rådmenn i Oslo kunngjør at «wii haffwe seeth og hørdt læset cristhen rætthen som offwer alt Norges righe rættes oc dømmes effter alle article som hwn jndholdher oc besønderligh som jndholdher oc paa lydher ath then fierdæ part aff thiende som bønderne sielffue indh met them haffue som kalles bondelodh oc bør ath skiffes effther bispenss raadhe¹ och haffwe wii nw hørdt oc spwrd j sandhen at werduge fader met Gud her biscop Herlo² hwess siell Gudh nadhe then for^{ne} bondelod optogh i syn tiidh till domkirkens behoff oc somme aff oss then tiid nærværendes hwoss ware». — [Etter 1489, 25. juli — før 1505, 19. november.]

Referat i brev (orig. på papir) av 4. mars 1516 i RA København. Rester av 6 påtrykte segl.

Trykt: DN II nr. 1053.

347

Biskop Hans i Bergen utsteder vernebrev for Bjørn Torleivsson.

Orig. på perg., AM fasc. XXXVIII, 1.

Trykt: DI VIII nr. 80.

Bergen 1506, 7.—12. januar.

Wii Hans med Gutz nad biscop i Bergen gjøre alle gode men vittherligt med thetta wort opnæ breff ath thenne nerffwarendis breffwijssere wor elskelig swen oc tienere Biørn Torlecson haffuer tient oss som en troo dandysswen den stwndh han oss tiente i alle hande mathe ock wii framdelis med thetta wort opnæ breff take oc anname ffor^{ne} Biørn i wort oc then helge kirckis hægn oc beskermelsse dagtyngie oc forswara till all retthe mall hwar behoff giørs. Hwar fore bidie wii alle gode men oc besinderlige wor nadige herris ffogete oc vmbotzmen ate late honum thetta wort fforswarelszebreff nywtande worde, eij hindre helder hindre late mødhe plage vmaka heller vfforrette vppa godz heller persone i noger mathe huilcked wii gerne forskulle ville i alle gode oc thesligis gjøre naar

¹ Jfr. erkebiskop Aslaks provinsialstatutt av 20. desember 1436 pkt. 20 (NgL 2 I nr. 307).

² I brevet nevnes også biskop Gunnars (1453—83) og biskop Anders' (1506—21) skifter av bondeluten,

oss worder till sagt. Till sannende her wñ hengie wii wort secret fore thetta breff, datum Bergis anno domini millesimo quingentesimo sexto infra octauas ephifanie dominij.

Utenpå brevet med eldre hånd: vñ kvittvñ Biarnar Þorleifssonar ens yngra er hann pionade herrvñvñ vtanland(s).

Segl: Falt av.

348

Erkebiskop Gaute i Nidaros makeskifter på vegne av erkestolen og andre kirkelige institusjoner jordegods med ridderne Otte Mattsson og Nils Henriksson.

Avskrift av G. Schøning i Langebeks Diplomatarium i RA København.
Trykt: DN XXI nr. 697.

Trondheim 1506, 22. april.

Wii Gauto med Guds nad erkebiskob i Nidros giøra witterligt allom som thetta breff see eder høyra, at wy have nu saa offerens worit med welbyrdiga mand her Otte Madtson og her Niels Henrikson, um the eigaar i Stjørnen som er Stjørnaas och nakor annor gardha som vi oppa vora og domkirkens vegne hafde tiltall till, efter vora registra og beviisning, som vy ther vppa haffua, at de gode hherrer skulle the eignar beholda under Østraadt med allom luthum og lundum^a fra fields og fierab med vathn och veidestadher, inge undanskielde, till eewerdeligar eignar, och fors^{kne} her Otte og her Niels Henrikson haffua her e moth giffuid under dombkirchen thesa efftersk^{ne} jorder, som er Jøyen vid Siaøllen i Aure prestegield aa Nordmøyra og skylder aarlig j spand i landskyld, jtem Randtval i Byrsen som skylder iij spand aarlig, jtem Vraa liggende uppaa Bynesset og skylder j mark i landskyld, jtem Høstume ther sammesteds med øde gaarden som heter^c og skylder j^c i Landskyld, jtem Raa i Meldallen som skylder j spand i landskyld, haffua the thesa gaarder afhendt och oplathet os under heilagra Nidros domkirchio med samma schielordom som før var sagt, om Stjørnen med øllum luthum och lundum ther thill everdelighar eegnar og altid affredhes, skall og under thesa semia komma som spetalen ved Trondem aa Jllueallenj aathe i Stjørnen, thesliches vpleth og heiderlig mand her Oluv Tordsen priera i Helgesetter under Ostradt tho parta og anden som — — — —^c aathe i forsk^{ne} Stjørnen och sammeledis erlige frue Magnilda abbaditzæ i Rein med sina systre sambtychio, som her nerverendis vare, gaff offr thet tiltall, som hond og haffde om nogen anden og parta i forsk^{ne} Stjørnen, haffua the giort firnemda priere og abbatisse for vilje och wenschab schyld som de haffua

^a cod.: tiundum. — ^b cod.: feira. — ^c hos Schøning.

nøthet af fornemda werdiga herrar, og fremdelis formode sig nyttende werda. Skal forsk(reff)ne bythæ obryteliga holdis for os og vore efterkommende vppa boede sider vm alder og æffua, vora medh os offuer thesa semia og bytha aff vore elskeliga capitulo mester Saxe dicken, og mester Alsack(!) officialis og velbiurdiga mand Oluff Bagge, Anders Amundson og Oluff Vifastsøn laugmand i Trondem, og til meire vissa og stadfestelse herom latha vy vort zecret och forsk^{ne} verdiga herrer, her Otte og her Niels, her Oluff priere i Helgesetter och frue Magnilda abbatissæ i Rein, heinge theres indsigle med vore for detha brev. Giort og givet vppa erkebisp(g)arden i Trundem midvichedagen nest efter dominicam quasimodogeniti anno Domini millesimo quingentesimo sexto.

Tilføyd av Schøning over teksten: N° 101. p. 148. Ex Transcripto An: 1646. *Tilføyd av Schøning under teksten og overstreket*: Oluff Andersøn Foged i Fosen Lehn. A^o 1512. Jens Thiloeson, Erlig og Velbiurdig Mand, til Østraadt, samme Tid. Ex transcripto. Laurids Bastiansøn, Foged over Reins-Gods, ved 1640. Anders Nielson Sorenskriver over Fosen 1646. Ofue Bielke Befalningsmand over Reins og Bakke Gods. Kaldes 1646 Jonker. — Jens Tellufsson, Laurits Bastiansson og Anders Nielsson (*det siste er sammenfattet med klamme og foran tilføyd*: Østeraad).

349

Biskop Karl i Hamar utsteder vernebrev for Ellen Trondsdatter.

Orig. på papir, Deichmanske diplomsaml., RA Oslo.
Trykt: DN I nr. 1020.

Hamar 1506, 14. oktober.

Wij Karl med gudz nade biscop i Hammar giørum viterlegt med thette wore opne breffwe at wij haffwe tagit thenne breffwiserskæ Elene Trondz dottir hennes barn godz oc pening lawst oc fast, i then helge kirkis oc wort forswar, hægn oc beskerming at forsware for allæ wrættæ malæ. Thi bede wij alle oc serdelis wor kereste nodigæ herres wmbwdzmen henne her vt offwer ey hindre plassæ qweliæ eller i noger made wforretta hwickæt wij wille altid gerne forskwllæ. Datum Hammarie xiiij die mensis octobris anno salutis mdsexto nostro sub signeto.

Segl påtrykt innvendig.

350

Pave Julius II fritar Olav¹ Petersson fra kravet til ektefødtet og utnevner ham til abbed i Halsnøy kloster.² Olav hadde, da han ble

¹ Peder Bugge var antakelig abbed omkring 22. mars 1482 (DN X nr. 257), en Nicolaus i 1493 (LANGE: De norske Klostres Historie Chr.a 1856 s. 369), Olav fra ca. 1499, og han var i live i 1515 (LANGE op. cit. s. 369; nevnes i DN XV nr. 154).

² Samme dag pålegger paven erkebiskopen i Manfredonia å undersøke Olavs skikkethet, for så å stadfeste ham (DN XVII nr. 796).

viet til prest, blitt fritatt fra dette kravet av sin biskop [Hans Teiste], som sa han hadde slik myndighet.¹ Senere trådte han inn i Halsnøy kloster, ble valgt til abbed og fikk valget stadfestet av samme biskop; men nå, syv år etter, frykter han at valget er ugyldig. (Referat av supplikk fra Olav Petersson.) Bologna 1506, 19. november.

Suppl. 1245 (1239) fol. 77b.

Trykt: DN XVII nr. 795.

351

Biskop Vincentius i Skara anbefaler, til riksforsanderen herr Svante Nilsson, herr Torkjell², electus og confirmatus i Oslo, som er fortrent fra sitt bispeembete av herr Anders Mus med støtte av den gamle kongen.³ Ving i Åsherad 1506, 21. november.

Stureark., RA Stockholm.

Trykt: DN XV nr. 134.

352

Biskop Gottskalk i Holar innkaller alle prestene i sitt bispedømme og abbeden i Tingøyre kloster til stiftssynode på Vidivellir i Skagafjord. Holar 1507, 5. april.

Orig. på perg. AM fasc. XXXVIII, 17. Seglet bortfalt.

Trykt: DI VIII nr. 122.

353

Fire prester kunngjør forlik mellom biskop Stephan i Skålholt og Bjørn bonde Torleivsson, hvorved Bjørn gir erstatning til bis-

¹ En slik dispensasjonsrett tillå paven fra Bonifacius VIII av (c. 1 in VIto De filiis presbyterorum et aliis illegitime natis I, 11), men ble undertiden delegert, som til nuntien biskop Simon i Reval (nr. 268; teksten i DN XVII nr. 747) og til erkebiskop Trond 3. desember 1371 i anledning av vanskene med å skaffe prester etter pesten (DN V nr. 268).

² Den fordrevne electus omtales i brev fra Svante Nilsson til innbyggerne i Kalmar om forholdene i Norge (21. april 1507), trykt i DN XV nr. 136. Et anbefalingsbrev fra hertug Kristiern, for herr Torkjell, til kong Hans, av 18. juli 1508 i DN XVI nr. 346. Se Norsk Biografisk Leksikon bd. XVI s. 527, art. Torkil Jensson, og Kolsruds bispeliste (DN XVII B) s. 247—8. Herr Anders ble providert av paven 19. november 1505 (DN XVII nr. 790 og 1158).

³ Dette var i strid med håndfestningens pkt. 6 (nr. 1). Jfr. nr. 369 Tillegg 1.

kopen for farens og farfarens voldshandlinger mot kirken. Skálholt 1507, 10. april.

Avskrift etter to orig. i AM Apogr. 904, 1225; Kriegers saml. 2 4to s. 108—13 (avskrift).

Trykt: DI VIII nr. 124.

354

Mattis Olavsson, prest og prost i Hjartdal, kvitterer på biskopens vegne Aslak fra Vik, ombudsmann for Gransherad kirke, for rett regnskap. Helleberg 1507, 1. september.

Orig. på papir, Bolkesjø.

Trykt: DN VI nr. 646.

355

Erkebiskop Gaute og tre biskoper stadfester kongens og riksrådets overdragelse av Nonneseter kloster til antonitterne.¹

Avskrift på folioark i UB Bergen (Wieseners katalog 1913 nr. 225), fra 1715 ifølge B. E. Bendixen.

Trykt: DN XXI nr. 700; Bergens historiske forenings skrifter 6 (1900) s. 30 og 32;

LANGE: De norske Klostres Historie, 1. utg. s. 504—5, 2. s. 320—1 (referat).

Bergen 1507, 13. september.

Wii Gauto met Guds nad erkebisp i Nidrosz, Olef(!) i Staffanger, Andres i Oszlo, Anders(!) i Bergen med samme nad bischope, gjøræ wetherligt met these wore opne breffue at anno

¹ Kong Kristiern, erkebiskop og riksråd har overdratt Nonneseter til birgittinerne (nr. 287 note 1). Dette må ha vært kong Kristiern I siden Ketil Beintsson, confessor generalis i Munkeliv, opptrer på Nonneseters vegne alt 16. juni 1484 (DN II nr. 928) og biskop Hans Teiste i Bergen den 31. desember 1499 lover abbedissen i Vadstena å gå inn for at Nonneseters inntekter skal forbli hos Munkeliv slik kong Kristiern og riksrådet bestemte (DN II nr. 1009). Bestemmelsen kan neppe være tatt senere enn sommeren 1478, ettersom dette er siste kjente møte mellom konge, erkebiskop og riksråd (DN II nr. 907, XXI nr. 581, henholdsvis fra 6. og 9. juli 1478). I 1494 forekommer så en Johannes, prior og commissarius i Nonneseter, som opptar herr Nils Henriksson i cistercienserordenens brorskap (nr. 303). 19. oktober 1509 stadfester så pave Julius II birgittinernes rett til Nonneseter (nr. 362)! men i 1510 opptar Olav Steinsson, forstander i Nonneseter, Helga Dyresdatter i antonitterordenens brorskap (nr. 369). 14. april 1513 nevnes Orm Eiriksson som provisor og økonom (DN XVII nr. 807). Olav omtales som prior 24. august 1515 (DN I nr. 1047). Nonneseter forblir ellers tydeligvis hos antonitterne til kong Frederik overdrar det til Vincens Lunge i oktober 1528(?) (DN V nr. 1059, VIII nr. 707).

dominj millesimo quingentesimo septimo dagen nest fore exaltationis sanctæ crucis kom for os uppa kongsgarden i Bergen heiderligh man her Oluff Steinszøn Sanctj Anthonij ordens broder, och uppa thenne tijd forstander j Nunne Sæther chløster j Bergen, begierendes, at forbe^{ne} Nunne Sæther chløster, som nu i nogræ aar hafuer øydith liget, oc saa got som offuergeffuet, maa vndis oc telliggia Sanctj Anthonij orden oc brødhre, och Guds tienest ther dagligæ uppeholdis, thj haffue wij them wnth till godæ, oc met thette wort opne breff wne oc tillatha ath adernempde Sanctj Anthonij brødhre for^{ne} Nunnesæther cløster beholdæ, effther thj som the ther nu inkomne ære aff war naduge herre kungens oc rikens rads tillatilsæ, j saa mathæ ath thær daglige gudstienest uppeholdis som før sagt ær, oc cløstretz(!) oc cløsthergodtz byggis oc forbæthres, och ey ythermeiræ forfallæ skullæ, forbe^{ne} Stj Anthonij brødhre haffuæ och raadæ offuer thessa Jordher och eignær som i thessom breffue wthryckes uidh thetha wort breff met jnsiglom tilfæsthet ær, efftherthij som nu samth och giort war met waræ radhæ millom them oc abbatitzen och brødrom e Munckeliffæ, huilchæ gerd och semja wii stadfæstæ met allom sinom grenom, wne wij och sammeleidis tra(tt)nempdom Stj Anthonij brødrom aff Nunnesæther cløstre ath thæ magæ forkynnæ och lyszæ openbarligæ j allom kierckiom the(r)is ordens afflat, oc brøderlag giffua g(o)dom wenom oc theira almissær testament och gaffuer wpbære effter they som wariom Gud alzmeztug them j howg skyuther, som theris afflat wisæ fortianæ. Til meire wissa om thesse waræ gerd och stadfæstelsæ lathæ wij hengiæ wore insiglæ for thiszæ breff. Giffued e Bergen, dag oc aar so før er sagt.

TILLEGG¹

Theszæ effterschreffne jørder och eignær skulle Sanctj Anthonij brødhr fylgia til Nunnesæther, som them ær aff rikens raad tilsagt, oc abbatisse och brødrom i Munckeliffuæ wæl ath nøyer, Summa aff renthenæ løper hundradæ laupæ. Ithem ær theris, først eng och aker ued cløstret saa mykith som førre haffr telliget och helfften Sunnæsz, Item Aarisæde(!) kierckio och gard med allom luhtom och lundom och quernn som ther hos ligger, item her e Bergen, Kappen, Aagathum och ij kaalgarde hos Ste Ka-

¹ Har vært sigillatorisk forbundet med hovedbrevet.

thrine kirckio. Jtem e Phane sogn, Samdal, Nedræhiel, Mæland, Steen, Skiold, Thweth. Item e Lindaas præstegield, Matsfiord ij gaarde, Høgxfiord, Narduland, Kællingswiick, Toraldzøø, Thestald(!), Henne, Nauthenæsz, Witsyd(!). Item paa Waasz, Løn, Hauge, Winniæ, Sundumæ, Qualæ, Wikenæ, Lydh, Sættræ, Luderhuusz, Loffthuus, Bildøøyen met Makrele wogen.

356

Erkebiskop Gaute stadfester dom og orskurd av biskop Stephan i Skålholt om at Vatnsfjord kirke i Isafjord skal være et evig beneficium. Bergen 1507, 7. oktober.

Avskrift av den latinske original, med Arne Magnussons hånd i AM Apogr. 903; islandsk oversettelse i Gamle máldagabók i Biskupsskjalasafn.

Trykt: I begge målformer i DI VIII nr. 140.

357

Erkebiskop Gaute i Nidaros utnevner sira Finnbogi Einarsson til sokneprest, etter avdøde Eirik¹ Einarsson, til St. Martins kirke i Grenjadarstad som erkebiskopen har provisjonsrett til «jure metropolitico»². Bergen 1507, 7. oktober.

Avskrift i Landbókasafn 62 8vo.

Trykt: DI VIII nr. 139.

358

Biskop Anders Mus i Oslo unner og gir kanniken Tore Nilsson Helligløsens alter i Oslo domkirke på livstid, og befaler leilendingene på alterets gods å betale ham alle de årlige avgifter. Oslo 1507, 4. desember.

Orig. på perg. AM fasc. XCVII, 10, uten segl.

Trykt: DN I nr. 1023.

359

Knut Knutsson, høvedsmann på Hamargård på [hertug] Kristierns vegne³, gir, på vegne av domkirken i Hamar, Ivar Gunnarsson kvittering for Alm kirkes regnskap. Fron 1509, 4. februar.

Orig. på perg., Harildsstad på Fron.

Trykt: DN III nr. 1045.

¹ Jfr. nr. 272 og nr. 283.

² Jfr. nr. 283 og NgL 2 II nr. 202 note 5.

³ Jfr. nr. 381 med tillegg.

360

Jon Arason, prest, prost, og kirkelig dommer på vegne av biskop Gottskalk i Holar, dømmer Thomas Hjalmsen til bøter, skrifte og bot for ikke å ha lovlig lyst sitt ekteskap, for å ha unnlatt å betale bispetiende i tre år, og nektet å fremsi sin kristendoms-kunn-skap¹ for prosten. Munkatverå 1509, 10. februar.

Orig. på perg. AM fasc. XL, 2. Alle tre segl mangler.

Trykt: DI VIII nr. 227.

361

Erkebiskop Gaute i Nidaros gir mandat til biskop Stephan i Skålholt og to abbeder om å dømme i saken mellom biskop Gottskalk i Holar og Jon Sigmundsson.² Nidaros 1509, 14. februar.

Avskrifter fra 1595 og 1608 (se DI VIII nr. 228) etter biskop Gottskalks brevbok.

Trykt: DI VIII nr. 228.

TILLEGG

Biskop Gottskalk i Holar ber biskop Stephan i Skålholt dømme Gottskalks dom over Jon Sigmundsson gyldig og lovlig, og meddele dette til erkebiskopen. [Holar] 1510, uten dag.

Avskrift fra 1592 etter biskop Gottskalks brevbok (se DI VIII nr. 266).

Trykt: DI VIII nr. 266.

362

Pave Julius II stadfester kong Kristiern og riksrådets beslutning om å forene det nesten øde Nonneseter med Munkeliv.³ (Referat av supplikk fra brødre og søstre i Munkeliv.)

Suppl. 1328 (1322) fol. 202.

Trykt: DN XVII nr. 799.

Roma 1509, 19. oktober.

Beatissime pater. Exponitur sanctitati vestre pro parte illius oratorum fratrum et sororum monasterii seu domus Monkalijff sanctarum Marie virginis [et] Brigitte ordinis sancti Salvatoris Bergensis diocesis in regno

¹ Jfr. påbudet i erkebiskop Jons kristenrett (NgL II s. 342) og «Borgartings nyere kristenrett» (NgL IV s. 162).

² Jfr. nr. 342.

³ Jfr. nr. 355.

Norvegie, quod olim iam quinquaginta annis vel circa elapsis nonnulli iniquitatis filii ad dictum monasterium hostiliter accedentes seque invicem invadentes et eiusdem monasterii septa fregissent, bone memorie Torlacum episcopum Bergensem ante summum altare ecclesie eiusdem monasterii existentem ac cum eo tres milites et nobiles militares cum sua familia crudeliter necassent^a, et monasterium ac illius ecclesiam comburi fecissent, ecclesie et monasterii predictorum edificia cum tota substantia in cineres et favillam redigerunt. Propterea oratores prefati ad lamentabilem inopiam, vitam lugubrem ac inopem fuerunt redacti, ita ut vix de tanta calamitate resurgere potuerunt. Devotissimus ergo vester et sancte Romane ecclesie filius Cristernus Norvegie rex, prefatis oratoribus et monasterio compatiens, et, ut fratres et sorores Deo quietius famulari et se aequaliter sustentare et huiusmodi monasterium ecclesiam et edificia decentius reparare possent, et ne regnum Norvegie eorum careret suffragiis, de consilio devotarum creaturarum vestrarum archiepiscopi Nidrosiensis et suorum suffraganeorum, militum nobilium necnon aliorum prelatorum ecclesiasticorum sui regni quoddam monasterium dictum Nunnoseter prope civitatem Bergensem ordinis sancti Benedicti quasi desolatum cum omnibus et singulis illius redditibus, proventibus ac mobilibus et immobilibus bonis prefato monasterio Munckaliiff perpetuo subiecit, applicuit et univit, adiecta conditione ut abba[tissa] existens pro tempore in Munckaliiff de predictis redditibus ad conservationem ecclesie Nunnoseter sexaginta florenos leves retribueret annuatim, ordinavitque quod sorores dicti monasterii Nunnoseter iuxta earum libitum in aliis monasteriis sui ordinis locarentur, sicut et factum, ac clenodia, paramenta, calices, pixides et alia ornamenta ecclesie pari sorte in usus ecclesie Nunnoseter et monasterii Munkaliiff redirent, prout in certis litteris desuper confectis cum sigillis pendentibus plenius continetur. Supplicatur igitur humiliter sanctitas vestra pro parte dictorum oratorum, quatenus eis in premissis opportune providentes subiectionem, applicationem, appropriationem et voluntatem et ordinationem predictas et, prout illas concernunt^b, omnia et singula in dictis litteris contenta auctoritate apostolica approbare et confirmare ac omnes et singulos tam juris quam facti defectus, si qui forsitan intervenerint in eisdem, supplere et nichilominus pro potiori cautela dictum monasterium Nunnoseter cum omnibus et singulis fructibus, redditibus, proventibus et piscaturis ac mobilibus et immobilibus bonis dicto monasterio Munckaliiff perpetuo subiugare, applicare, appropriare^c et unire dignemini de gratia speciali, non obstantibus premissis ac constitutionibus et ordinationibus apostolicis ac statutis ceterisque contrariis quibuscumque, cum clausulis oportunitatis et consuetis. Fiat ut petitur de novo J. Et cum absolute a censuris ad effectum presentium. Et quod singularum litterarum tenores pro expressis

^a cod.: necessant. — ^b cod.: decernunt. — ^c cod.: appropriare.

habeantur. Et de confirmatione approbatione suppletione ac nova applicatione necnon unione ut supra omnibus perpetuo in forma gratiosa ita quod fructus omnes habeantur pro expressis et exprimi possint in litteris. Fiat ut supra J. Datum Rome apud Sanctum Petrum quarto decimo kalendas novembris anno sexto.

Kansellianmerkninger : Under : A. Alexandrinus.

363

Capitulum et canonici ecclesie Asloensis et clerici scholares ciuitatis et diocesis Asloensis = applicatio quarte partis decimarum scholaribus debite mense capitulari dicte ecclesie Asloensis = ad perpetuam — — — 38. [1508, 26. november—1509, 25. november.] I margen: Asloensis perpetua.

Opptegnelse i Indice 349 (Julius II tom. IV) etter tapt brev i Reg. Later. 1224 (Jul. II a^o 6 lib. 21) s. 38.

Trykt: DN XVII nr. 1162.

364

Henrik, abbed i Sorø og cistercienserordenens visitator og reformator i Danmark, Sverige og Norge, utnevner, i samråd med abbed Herlog (i Heresvad), presten Matthias¹ Henrikssønn, munk i Sorø, til abbed i Tautra som nå nesten er gått til grunne.² Sorø 1510, 5. februar.

Orig. på perg. Münchenersaml. nr. 10 i RA Oslo.

Trykt: DN I nr. 1028; Reg. dipl. hist. dan. nr. 9504.

365

Pave Julius II utnevner Idzardus Gravius, doctor utriusque juris, pavelig cubicularius og familiaris, til kollektor i Danmark, Sverige

¹ Om Matthias Henrikssønn se LANGE: De norske Klostres Historie, 2. utg. 1856, s. 241—5. Anklagene mot Matthias i 1531—2 i DN XI nr. 580.

² 1. mai 1514 utsteder abbed Henrik kvittering til Matthias, abbed i Tautra, for fire års kontribusjoner (DN I nr. 1039) og 24. februar 1525 for ti års kontribusjoner (DN I nr. 1069).

og Norge, erkebispedømmene Køln og Bremen og bispedømmet Slesvig.¹ Roma 1510, 1. mars.

Reg. Vat. 990 fol. 138b.

Trykt: DN XVII nr. 800; APD V nr. 4193 (reg.).

366

Sigurd Toresson, kannik i Oslo og prost i Gjerpen, pålegger etter biskopens befaling Hallvard Torbjørnsson syv års skript for mann-drap.² Han skal i de første tre årene ikke besøke kirke, ikke ete kjøtt og ikke skrifte og motta absolusjon, uten i tvingende nødsfall. I de fire neste år må han utføre alle faste- og botsøvelser på faste-fredager, Jomfru Mariaaftener og apostelaftener. I alle syv år skal han på årsdagen for drapet ikke nyte annet enn fisk.³ Gjerpen 1510, 9. mai.

Orig. på papir, Deichmanskens dipl.saml. i RA Oslo. Spor av innvendig påtrykt segl.

Trykt: DN I nr. 1029.

367

Pave Julius II kunngjør at han hadde reservert seg provisjonen av ny erkebiskop i Nidaros mens erkebiskop Gaute levde, at han akter å utnevne klerken i Odense Erik Valkendorf, og at alle valg eller postulasjoner foretatt av kapitlet i strid med denne reservasjon er ugyldige. Roma 1510, 16. august.

Samtidig kopi AM fasc. XVIII, 2.

Trykt: DN XVII nr. 1258; DN V nr. 1005 (ufullstendig); APD V nr. 4211 (reg.); Reg. dipl. hist. dan. nr. 9556 i etterskrift.

¹ Om kollektorens samarbeid med statsmakten hva angår innsamlingen se nr. 370 med tillegg. Fra Danmark har vi Idzardus' kvittering til «dem herenn Johanssen koningk» for avlatspenger innsamlet på pave Alexanders tid, kongen skal senere avlegge regnskap (12. april 1511 — Rep. dipl. reg. dan. med. 2 VII nr. 11771). Samarbeid med innenlandsk geistlighet fremgår av kvittering til biskop og kapitel i Ribe 27. april 1512 (Reg. dipl. hist. dan. nr. 5512), videre av et udatert fra tiden mellom 1507 og 1511 som trolig er rettet til Idzardus (Missiver bd. 2, Udat. nr. 8). Om kollektorens rolle i saken om hertug Kristierns fengsling av biskop Karl i Hamar se nr. 382 med tilleggene.

² Jfr. DN XII nr. 277 (kvittering for tegngilde, fredkjøp og bøter — 15 mark gull).

³ Jfr. erkebiskop Henrik Kalteisens redegjørelse for drapsbot med referat fra norsk poenitentiale (Henrik Kalteisens kopibok, Kjeldeskriftfondets skrifter nr. 34 s. 8—14).

368

Pave Julius II utnevner¹ electus² Erik Valkendorf, klerk i Odense og [hertug] Kristierns kansler, til erkebiskop i Nidaros etter avdøde erkebiskop Gaute³. Roma 1510, 16. august.

Orig. på perg. i RA Oslo. Den har vært brukt til bind om «Register paa St. Oluffs Joerdher» og derved gjennomhullet og avslitt. Segl mangler.

Trykt: DN IV nr. 1052; APD V nr. 4213 (reg.); Reg. dipl. hist. dan. nr. 9556.

TILLEGG

1.

Kong Hans meddeler pave Julius II at erkebispestolen i Nidaros står ledig etter erkebiskop Gantes død. Fordi erkebiskopen innehar den viktige stillingen som riksrådets fremste mann og fordi landet ligger åpent for angrep fra svensker og russere⁴, er det gagnlig å få besatt embetet med en mann som er trofast, klok og from. Kongen anbefaler^{5,6} derfor sin sekretær og hertug Kristierns kansler Erik Valkendorf som kandidat til embetet. [København 1510, 15. mai—16. august.]

Kansleren Ove Billes kopibok i RA København.

Trykt: DN XVII nr. 1163; Aarsberetn. fra Geh. Arch. I, s. 36; APD V nr. 4207 (reg.); Reg. dipl. hist. dan. nr. 9535.

¹ Opptegnelse om utnevnelsen samme dag i DN XVII nr. 1168, om innbetaling av del av commune servitium (352 dukater) 2. september s. å. i DN XVII nr. 1169, obligasjonen (800 floriner, servitia minuta 10), i DN XII nr. 1170, anbefalingen til kapitlet, samme dag som utnevnelsen DN V 1006. Om Erik Valkendorf: Lars HAMRE: Erik Valkendorf (Bergen) 1943.

² Kapitlet hadde valgt kanniken Jens Krabbe (erkebiskopslisten i Mon. hist. Norv. s. 291, og Erik Valkendorfs brev 24. mai 1514 i DN V nr. 1016).

³ Erkebiskop Gantes død: Sannsynligvis 15. mai 1510 som Series Archiepp. i Mon. hist. Norv. s. 192 og Series epp. totius Norv. i Scr. rer. Dan. VI s. 617. På grunn av tidspunktet for utnevnelsen og det mellomliggende handlingsforløp neppe 12. juli som de trondhjemske annaler fra ca. 1550 i Personalhist. Tidsskr. I, I s. 147.

⁴ Kong Hans hadde 8. november 1493 sluttet en forbundstraktat med den russiske storfyrsten Ivan III Vasiljevitsj mot Sverige og Litauen. Denne traktaten ble antagelig fornyet i 1506 (nr. 78).

⁵ En slik henvendelse fra kongen er i strid med håndfestningen pkt. 6 (nr. 1). Se og KOLSRUD: Noregs kyrkjesoga s. 310—2.

⁶ Kongens anbefaling av Erik Valkendorf skjer etter tilskyndelse fra hertug Kristiern slik det fremgår av brev fra kongen til Erik Valkendorf fra tiden mellom erkebiskop Gantes død 15. mai og utnevnelsen 16. august (Missiver I nr. 325). Av et brev til kardinal Marcus Vigerius, samtidig med eller senere enn følgende brev, fremgår det at kongen regner med at paven vil ta hensyn til kongens anbefaling (DN XVII nr. 1166). Om forholdet mellom pave Julius og kong Hans se LINDBÆK: Pavernes forhold — s. 118—37.

2.

Kong Hans meddeler kardinalen [Marcus Vigerius]¹ at han, i brev til paven, har anbefalt Erik Valkendorf som kandidat til erkebiskopsemetet i Nidaros. Embetet er viktig, både fordi erkebispedømmet er en viktig del av Norge og fordi erkebiskopen er riksrådets mest innflytelsesrike mann. Kongen har funnet Erik Valkendorf gudfryktig i kirkelige saker og klok og pålitelig i statsaker og ber derfor kardinalen støtte hans kandidatur. [København 1510, 15. mai—16. august.]

Kansleren Ove Billes kopibok i RA København.

Trykt: DN XVII nr. 1164; Aarsberetn. fra Geh. Arch. I s. 36f; APD V nr. 4208 (reg.); Reg. dipl. hist. dan. nr. 9536.

369

Olav Steinsson, forstander for antonitterordenens kloster Nonneseter² i Bergen, kunngjør at han har opptatt Helga Dyresdatter i ordenens brorskap, gjort henne delaktig i dens gode gjerninger og gitt henne rett til å velge skriftefar som to ganger i året kan gi henne avlat for synder, med unntak av casus reservati. Tillegg: Absolusjonsformelen. [Bergen] 1510, uten dag.

Avskrift av AM i Apogr. D.N. X. Additamenta Fasc. CI—CIII. Seglet forestilte antonitternes merke, med omskrift: Sigillum sancti Anthonii.

Trykt: DN II nr. 1036.

370

Idzardus Gravius, pavelig nuntius og cubicularius, gjentar sitt tidligere påbud til kapitlet i Nidaros om å innbetale Peterspenger³ til [hertug] Kristiern på Akershus før 30. mars. Kopi av pavens brev til den avdøde erkebiskopen [Gaute] i sakens anledning vedlegges, og ellers vil Nidaroskanniken som er overbringer, gi videre informasjoner. Båhus 1511, 2. januar.

Orig. på papir AM fasc. XVIII, 6. Vokssegl trykt utenpå.

Trykt: DN V nr. 1008.

¹ Marcus Vigerius, kardinalpresbyter av St. Maria in Transtiberim, «kongens hovedforbindelse i Rom» (LINDBÆK: Pavernes forhold — s. 198). Jfr. nr. 381, tillegg 6.

² Jfr. nr. 355.

³ Jfr. nr. 309.

TILLEGG

[Hertug] Kristiern pålegger domkapitlet i Nidaros å være pavens kammerer, dr. Idzardus, behjelpelig med å inndrive Peterspengene eller Romaskatten i «Trondhjems erkestift». Innsamlingen må iverksettes snarest mulig og pengene sendes til Akershus innen 30. mars 1511. Båhus 1510, 27. desember.

Orig. på papir AM fasc. XVIII, 5. Seglet er tapt.

Trykt: DN V nr. 1011, her feildatert; Reg. dipl. hist. dan. nr. 9589.

371

Pave Julius II unntar domkapitlet i Oslo fra biskopens¹ jurisdiksjon i to år², på grunn av den rettssak, om biskopens og hans medsammensvornes krenkelser av kapitlets rettigheter, som nå føres for pavelig oppnevnte dommere og hvor biskopen har gjort bruk av sin jurisdiksjon og andre, utspekulerte og uærlige, midler. (Referat av supplikk fra erkeprest og domkapitel i Oslo.) Cervia 1511, 26. mars.

Suppl. 1361 (1354) fol. 18b.

Trykt: DN XVII nr. 802; APD V nr. 4225 (reg.).

372

Biskop Eiliv i Stavanger kvitterer ombudsmannen for Hol kirke i Hallingdal, Asle Haldorsson, for tre års rett regnskap. Kvislen 1511, 13. april.

Orig. på perg. RA Oslo.

Trykt: DN III nr. 1051.

373

24 abbeder og prester i Holar bispedømme kunngjør at de har samtykt i biskop Gottskalks gave til Kristina, ettersom han har økt Holar domkirkes gods med 1800 hundrede.³ Vidivellir 1510, 29. april; Holar 1511, 26. mai.

AM Fasc. XL, 6, original på perg., 8 av 24 segl bevart; AM Apogr. 326.

Trykt: DI VIII nr. 253.

¹ Biskopen var Anders Mus, som i 1506 fordrev electus Torkjell Jensson (nr. 351).

² Erkepresten og kapitlet søkte om unntakelse for sakens varighet.

³ Kristina var biskop Gottskalks datter og gaven var medgift (DI VIII nr. 236).

374

Erckebischop Erich aff Trondhiems, hans confirmatzbreff til jomfru syster Margrette Nielsdotter, abbedissa wdi Nunne closter wdi Opsloe, paa dend tiende wdi øster och wester Bergumbs herridt, sampt Aggerss sognen wdgiffuet epter tuende hoess-festede breffuers indhold, daterit 1411 (c: 1511).

Notis i Akershusreg. ed. G. TANK s. 112 nr. 1702—5, 13.

375

Erckebischop Erics wdj Trundhiem hans tilladelssebreff, jomfru Margrete Nielsdotter, abbadisse ij Nunne closter giffuett att maa paa fire steder wdi kircken eller wden holde messe, dog hun først schall besprenge alterit med wiidt[viidt]wandt och dett att motte skee wdi Thrundhiembs stiftt, daterit 1511.

Notis i Akershusreg. ed. G. TANK s. 124, nr. 1967, 18.

376

Johannes Bartholomei, prior for dominikanernes konvent på Hamar, opptar Torger Jonsson og hans hustru Birgitte Gjestsdatter i ordenens brorskap, gjør dem delaktige i dens gode gjerninger og gir dem rett til å få plenaravlat en gang i livet og på dødsleiet. Hamar 1511, uten dag.

Orig. på papir i RA Oslo. Det påtrykte seglet mangler.

Trykt: DN IV nr. 1055.

377

Klaus¹, abbed i Hovedøya kloster, opptar Harald med hans hustru Torbjørg og deres barn i ordenens brorskap og gjør dem delaktige i dens gode gjerninger. [Hovedøya?] 1511, uten dag.

Orig. på papir i Throndhj. Vidensk. Selsk.s Saml. nr. 345 «fra Hr. Krag».

Trykt: DN XI nr. 292.

¹ Pål var abbed i Hovedøya 1. februar 1482 (NgL 2 II nr. 186; nevnes ellers i DN II nr. 955 og 982) og i 1497 (Akershusregistret, ed. TANK nr. 1746 s. 113). Klaus nevnes som abbed 3. april 1508 (DN III nr. 1043). Tautraabbeden Matthias Henriksønn (se nr. 364) kan ha vært hans etterfølger; men i tilfelle kom han neppe før 19. juni 1513 (DN IX nr. 475).

378

Pave Julius II tillater at den hellige Birgittas datter Katarinas festdag¹ blir feiret i de nordiske land og i alle birgittinerklostre. (Referat av supplikk fra abbed(!), generalkonfessor, søstre og brødre i Vadstena eller Nådendal.)

Suppl. 1378 (1371) fol. 290b.

Trykt: APD VII nr. 6305 (reg.).

Roma 1512, 23. januar.

Reformatio abbatis(!), confessoris generalis, sororum et fratrum monasterij Sancti Saluatoris alias Sancte Brigide de regno Suetie cuius preinserta est sub dato Rome apud Sanctum Petrum quintodecimo kalendas januarij anno sexto. Pater sancte, ut commoditas extensionis huiusmodi festi etiam ad alios Christifideles jn tribus prefatis regnis ac jn omnibus et singulis monasterijs ordinis predicti presentibus et futuris pro tempore existentibus et ad eandem beatam Caterinam similis deuotionis affectum gerentes pertineat, dignetur sanctitas vestra litteras super preinsertis conficiendas cum extensione festi huiusmodi etiam ad dicta tria regna et dicti ordinis omnia et singula loca et monasteria presentia et futura et jndulgentias quoque et remissiones prefato ordini et huiusmodi monasterio jn prima die mensis augusti deuote uisitantibus concessas consequendi et eis utendi et ut supra expediri mandare de gratia speciali non obstantibus quibuscunque. Fiat .J. Datum Rome apud Sanctum Petrum decimo kalendas februarii anno nono.

Kansellianmerkninger: I venstre marg: Reformatio. I høyre marg: L. Puccius.

379

Pave Julius II utnevner Idzardus Gravius til nuntius og commissarius til kong Hans og kollektor i Danmark, Sverige og Norge og en rekke tyske erkebispedømmer og bispedømmer. Roma 1512, 1. mai.

Reg. Vat. 968 fol. 200b.

Trykt: DN XVII nr. 806; APD V nr. 4274 (reg.).

380

Biskop Anders Mus i Oslo unner og gir herr Bjørn Sveinungsson Tjørn prestegjeld på livstid, så lenge han er i rett lydighet mot ham og senere biskoper i Oslo. Oslo 1512, 20. mai.

Orig. på perg. i Kgl. Vitt.-, Hist.- och Antiq.-Akad. i Stockholm. Seglet mangler.
Trykt: DN III nr. 1054.

¹ Jfr. nr. 280 note 3.

381

Idzardus Gravius, pavelig nuntius og generalkollektor, fritar [hertug] Kristiern for den bannsstraff han kan ha pådratt seg ved å pågripe biskop Karl i Hamar.¹

Orig. på perg. i RA København (Norge D 9 nr. 68).

Trykt: DN VII nr. 531; APD VII nr. 6313 (reg.); D. Mag. IV s. 189—90; Reg. dipl. hist. dan. nr. 5532; Rep. dipl. regn. dan. med. 2 VII nr. 12339.

Laholm 1512, 17. desember.

Idzardus Gravius de Phrisia sancte ecclesie Senogaliensis canonicus sanctissimi domini nostri pape ad serenissimum dominum Joannem Datie, Swetie et Norwegie regem nuncius et orator, inque regnis predictis nec non Coloniensi, Maguntinensi, Magdeburgensi, Bremensi provinciis camere apostolice collector generalis, illustrissimo principi domino Christierno Datie ac Swetie electo et Norwegie regnorum nato regi domino meo colendissimo salutem in domino sempiternam. Exposita nobis nuper ex parte celsitudinis tue continebat peticio, quod autore malorum omnium operum satore seditio periculosa inter regni Norwegie populares subditos tuos contra salutem serenitatis tue mota et in mortem ejusdem publice machinatum et conspiratum fuerit. Qua conspiracione in lucem patefacta et supplicio de illis factiosis in flagranti conspiracione deprehensis sumpto, ex illorum confessione spontanea et alijs non leuibus indicijs cognitum fuit Carolum episcopum Hamerensem nunc vita defunctum illius sanguinariū tumultus autorem et signiferum extitisse. Quod vbi serenitas tua intellexisset, episcopum nominatum, ut ab illa infamia se purgaret et serenitatem tuam in castro Ackershuys accederet, benigne per scripta sua vocavit. Episcopus vero, quem tacita fortassis culpa premebat, non ad serenitatem tuam comparere curavit, sed fugam arripere et ad Swecos, apertos serenitatis tue hostes, diuertere maluit. Quam fugam ubi celsitudo tua intellexisset, propter pericula, que toti regno Norwegie ex fuga sua imminebant, eundem vltierius progredi impediuit inque

¹ c. 29. C. 17. qu. 4: «Si quis suadente diabolo huius sacrilegii uicium incurrerit, quod in clericum uel monachum uiolentas manus iniecerit, anathematis uinculo subiaceat et nullus episcoporum illum presumat absolueri, nisi mortis urgente periculo, donec apostolico conspectui presentetur, et eius mandatum suscipiat» (Innocentius II på 2. Laterankonsil i 1139). Se også c. 1, 3, 5, 6, 9, 11, 19, 23, 24, 26 X. 5. 39. Videre c. 1. in Clem. de poenis 8: «Si quis suadente diabolo in hoc sacrilegii genus proruperit, quod quemvis pontificem iniuriose vel temere percusserit, aut ceperit seu banniverit, vel haec mandaverit fieri, aut facta ab alijs rata habuerit, vel socius in his fuerit facientis, aut consilium in his dederit aut favorem, seu scienter defensaverit eundem: in illis casibus de praedictis, in quibus excommunicationem per iam editos canones non subiret, sit huius nostrae constitutionis auctoritate, non obstante quacunque consuetudine, quam reputamus approbante sacro concilio potius corruptelam, anathematis mucrone percussus, a quo nequeat, nisi per summum pontificem, praeterquam in articulo mortis, absolvi. — — —» (Clemens V på Viennekonsilet 1311.)

itinere fugitivum apprehendit et in quadam camera custodiri fecit, non quod in ipsum animaduertere aut in propria causa iudex esse voluerit, sed quod sanctissimum dominum nostrum papam eiusque sanctam sedem apostolicam super hoc notorio suo crimine consulere decreuit, prout diuersis et iteratis vicibus tam scriptis quam nunciis consuluit et informauit, nec tamen ab eadem, siue propter remotissimam regni Noruegie ab urbe distanciam vel nunciorum negligentiam, responsum accepit. Cumque dies multi et anni aliquot in tali expectatione laberentur, serenitas tua super custodia et detencione illius pertesa eundem episcopum ad reverendissimum dominum Ericum archiepiscopum Nidrosiensem regni Noruegie primatem et metropolitanum illius episcopi destinauit, dumque in itinere versus Nidrosiam constitutus esset Aslouie, sicut Deo placuit, diem suum clausit extremum. Et, ut celsitudinis tue peticio subungebat, quod, licet manus violentas in eum non immisisset sed eundem in quadam camera nomine sancte sedis apostolice, ut de facinore illius cruento in terrorem aliorum plenius et verius cognosci potuisset, honeste detineri fecisset, pro conscientie pace et animi tui tranquillitate et eciam, quod more progenitorum tuorum catholicum te principem ostendere cupis, a nobis supplicari fecit, ut absolucionis beneficio ad cautelam eidem serenitati consuleremus. Nos igitur attendentes, quod bonarum mentium est timere culpam, licet ibidem nulla culpa subsit, et quod euidentis necessitas et publica vtilitas juris rigorem sepe minuunt, celsitudinem tuam a quavis suspensionis seu excommunicationis sententia, si quam propter apprehensionem illius episcopi incurrerit, auctoritate apostolica, qua fungimur in hac parte, plene in domino absoluimus et absolutum esse presentium tenore diffinimus atque decernimus, in quorum fidem has literas manu propria scriptas officii nostri sigillo comunimus. Datum in castro Laegholm Londensis diocesis anno ab incarnatione domini millesimo quingentesimo duodecimo die vero xvij^a mensis decembris sedente sanctissimo domino nostro domino Julio diuina providencia papa secundo anno pontificatus sui nono.

Idzardus m. pp.

Segl vedhenger.

TILLEGG

1.

Arvid¹ Siggesson, sokneprest i Mora, underretter Svante Nilsson om [hertug Kristierns] fengsling av biskop Karl i Hamar og om forholdene i Norge.²

¹ Om Arvid Siggesson, Svante Nilssons betrodde mann i Dalarna se Sv. Biogr. Lex. bd. II s. 309—12.

² Et rykte om at biskop Karl skal ha flyktet er referert i brev av 9. august 1508 fra Ture Jönsson til Svante Nilsson (SRYFFE: Bidrag till Skandinaviens Historia bd. V nr. 222).

Orig. på papir; konvolutt mangler og med den adresse. Stureark. nr. 105 RA Stockholm.

Trykt: C. F. ALLEN: De tre nordiske rigers Historie — II s. 576—81; Reg. dipl. hist. dan. nr. 9331 (retting av nr. 5404).

Mora [1508], 29. februar.

Mine ødmyke kerlige helso altyd sænde met war herre. Kære herre, werdugis ider herredom wythe, ath ingen tydinge ære hær pa færde ther iach haffuer fornwmmet, ther riket eller ider pa rører annen æn godhe, Gwdh tess loff haffwe etc. Mæn nogre tydinge ære hær, som tess wære san ære aff Norge, som j hær epter fynne. Nw j wynter tha wille then wnge herre lagth twinga pa thennum pa Hedmarken, och sa gyngte the sammens och wille brotha och haffwa hold for hannum, ath han skulle jcke obebodat kommet jn pa thennum, togh kom han kringh thennum ther the toge forsymselse for ærende, och greep sa mange j thet hold ware och een deel sloogh j hæl, och ther bleff Herlogh Hwfwodfaat slagen met nogre flere the beste etc. Saa reedh then wnge herre jn pa Toten, och ther sænde han biscop Karls folch fran sigh och heem til Hammar til honnum. Seeden drogh then wnge herre needh moth Oxle och screff biscop Karl ganzze wenlige trenne maal til, ath han strax skulle komma til honnum nedh j Borgesyslen wydh Sarpsborg, och tinga met honnum xij skiplaga landztyng. Och sende tyl honnum een breeffdragare, som j alle mathe sigh betedhe som then breeffdragare gyorde her Knwt Alfszen, Gwdh hans syæl haffwe. Paa thet syste biscop Karl foor til honnum nedh; hwar the komme til sammes wet jach jcke, mæn biscop Karls moger Per Kæmpe j Mædelpade och hans syster ware nær mych for nogre wyker sedhen, och fore til Hammer, och the wore ther pa garden, tha biscopopen foor aff til then wnge herre, och tha sagde han sigh wilia komma igæn jnnen viij dagha til Hammar. Jnnen the viij dagha kom hwaske han eller hans bodh, thy thet bleff strax forwarit j alle wægir, mæn epter the viij dager kom then wnge herre byttyden om morgonen for gorden, och fogten woor wtaff met syth sælschap, ther han hadhe wærff, thy ther forwiste sigh jngen nogon faara, och ey heller kwnne the forstaa som wppe ware annet æn biscopopen skulle warit ther met, thy han hadhe syælff ordath ther om, thet the skulle baka och brygge och reedha ther til, thy han formode honnum til fastelagen etc. Tha then wnge herre nalkadis garden, gaffwan han sigh och syth sælschap til rænnande met spænth [armborst] jn for poorthen och badh lathæ wp for sigh och theris herre biscopopen, och sagde sygh ryma wndan the Swensske, och ath the met makt strax epterfylgde och wille forarga thennum och biscopsgorden. Met thet samma kom han jn, och strax greep hwart barn och togh jn al then deel ther waar j fyendewiiss, och loth strax skøfla i kyrken, kaneker, prester, och alle the bønder, som no Goth hadhe tyl, kryngth alth landet loth han grypæ och lægge j hæktelse, somme beskatte tyl meræ æn the atthe, och sammelige gyngte wjdh skogen som annen wyl dywr,

sa ath ther ær then ønka offuer the fatuge clærkeri och allmoga, ther jngen man nogen tydh sadana hørdhe. Han hadhe met sigh wydh v^c folch, ey hoffmen offuer lx, mæn aff alle køpstæder køpmæn, botz knekte och alle hande løst party. Strax han kom^a jn pa gorden, tha spordhe han epter then Per Kempe biscopens mogh, tha waar han om aftenen faren syth ærende jn til een clærk, och ther fych han the tydinge spørgia, och ther met wnkome han met store lycke jn ath West dalen. Mæn biscopens syster waar qwær vppa garden, och bleff grepen och slap seedhen met ewentyr, sa ath then wnge herres cancelar begyk henne løse, och hoon beplyctade sigh til ath gøra honnum ther gønst fore. Togh fych hoon jngen wiss tydinge aff nogrom wytha, hwart thy hadhe faret met then gode herre biscopen, annet æn han waar grypen och manat in pa biscops garden j Oxle och hans swæne fangne jn j hæktilse pa Akershwss, togh weeth jngen for sanningh, what han ær lyffwandis eller døødh eller borth sændh; mæn samme hæst och slædha, som then gode herre hadhe nedh, then hadhe biscop Mwss j syne wærges, the[r] the komme ther til gorden. Sadane forrædelse och bedragh pa then godhe herre och the fatige jnbyggere ther j landit ær bewist, thet wore langt ath scriffue. Syælf ær thæn wnge herre aff een ondh grwndh, och hans ypeste radgifware ære prowesten j Oxle¹ och biscop Mwss met flere danske, sa ath the holle theris gamble regemænt. Then wnge herre akter nw styckte een herre dagh och haffuer screffuit epter ærchebiscopen och her Niels Henrickszen, met flere the jnfødde. Nær the komme, tha geller thet thennum til thet sammæ. Och ær thet jnthet twekende, ath han wil jw besætyæ thet landh met the herrar och thet folch, som hatzskelige skulle waræ her jn pa ryket. Nw røpa the fatige jnbyggere jadhwth, ath the jcke haffua een godh høffudzman, och ær thenne almoge her wppe wardne saa jlhærdzske och wrædhe pa the[t] danske blodh, seedhen the tæsse tydinge fynges, ath osegyendis ær, och wore the nw her til sammen och tyngade om theris wærges och wapen syn, sa thet the ey nw wandha, huat the skule moth the danske eller theris methollare, ee nær thennum tilsegis. Thy the ære ydermere benægne her øffwarth til norske mæn, æn til nogen almoge nedre j landet, thy the haffua myket theris hantering met thennum, thy tycker thennum theris skada ylla waræ. Wore nw her Knutz barn wydh makt met een godh forstondare, och electus aff Oxle², tha wore thet thennum til wiliæ jne j Norge, som jach formoder j haffue wæl fonget noger tydinge met theris sændebudh, som the vtsænde til ider, tha thet regemænt nw begyntis j wynter. Item haffde thæn wnge herre nw bwdh wthe kringh landet och wil tynges met thennum Akers tynghe, och haffuer han lagt owinneligh skath och wtspisningh pa thennum, och haffuer bespisat then biscops gord j grwnden, och sagdhe han sa, ath huat biscop ther

^a cod. : kom kom.

¹ Kansleren Jon Pålsson.

² Torkjell Jensson, jfr. nr. 351.

kommer, wil han boo j ladhe gorden, tha mogh han radha, mæn sloth eller mwradhe gardhe skule the jcke sætye thennum wppa. Thet skal æn staa tyl trondis, ath thet opsat ræcker æn lenger fram etc., om then gamble konungh ffaar raadha epter sin wiliæ. Jach haffuer hørt, ath her ær nw berammet æth mothe j Wastene, then alzmectogste Gud och sancte Erik konungh gyffue ider och alle the werduge fædre och gode herrer raadh och snylle til ath grypa til then dæktingen, sa ath the danske sleeskheeth jcke bedrager ider och ryket til nogen swagheeth, ther longlig æller owinneligh skaadhe met fylgde. Mange ære the som frykte, ath thenne bedagning ær gyordh, sa ath forhala ider winteren wtaff, och sedhen tha gaa the danske pa theris førre begær om the tree article the for haffwa framsat; wilie j tha jcke gaa ther wnder, tha ær tyden forlyden, foreth affganget, hans skip reedha hær jn for landet, och sedhen moghe nogre brygge ider owilia wppa for almogen och wændat j nogor forsymelse. Jach beder jder ødmykelige, athy wende myck jcke til owilia, ath jach sadane scriffuar, Gud kenne jach sage gerna ath alth ware wæl. Jtem wil thet jcke draga til dæktingen om tesse tree article, thy the ære skadelige, haffwer radh met the werdege fædre och gode herrer, och om jcke ware nyttogt ath gyffuæ the gode mæn met, som skule søke then dædingen met the danske, pa thet ider ræth mogh nogeth bewisas, och jcke trydske, om thet skulle worda een hengende saak j Room, eller skywtas for owille domaræ, athy wille gyffua kongen til frydzlegningh j mellen ryken een swmma peninge, then matte andelige och werdzlige wth draga pa een summe och pa een tydh, sa athy sæthie ider jcke jn wdy ewigh beplyktingh. Och kwnne ther frydh grypas met mellen ryken, tha ware thet wæl stadt, och staar thet tyl troendis, ath køpstæder och almogen gyorde ther gerna hyælp til. Jtem kwnne thet grypa thyl nogen dæktingen, ath jcke wille fforgættis om Norgis ryke j nogre artycle; thy thet ær icke goth skylie thennum alzstingis her j fraa, sa thet the motthe jw haffwa her nogær tillyth tyl, om æn framdelis behoff kwnne gøris, thy tesse ij ryke ære huart annet goth plyctogt. Jtem ath icke forgætis om her Knwtz barn och om electus j Norge. Jtem kan thet och jngelunde grypa til dæktingen, tha ær nyttogt ath forhalle the norske met nogen lempe her in til ryket, och skycke tyth noger makt met thennum, som then almoge j Norge wille wara lydugh. Thy bætre ær, ath kongh Hanss och hans party haffue ij ryke moth sigh, æn han skal haffua ij ryke jnne pa thette til fordærffwing. Jtem warer och fortænkt met the godhe herrer om wtsiglingen j Stocholm, ath rykessens fyender icke sa bespises nw som j fyord. Jtem om Aaland, jtem om Fynland, jtem om the læn frw Ingeborg hadhe, jtem om her Erik Twresszen, ath han jcke syther sa stylla som for skeeth ær. Jtem om thet høffuidzmandzdøme j haffue, athy tæncke pa, nogre meene jcke sa, ath meden wtlægningen och feyden ær, tha haffuidz thet ider, och komme thet tyl frydh och wpslagh, tha tænckis ther annet til; mynnes sa pa, hwæ Axels slæktet aktade her Steen Stwæ, sedhen thet

waar gripet j dæktingen mellen ryken. Myk hopes til sancte Erik athy wylie tæncke idert beste, hwstrv, barns och wenners. Mæn thet meste j kwnne befæste jder j Fynland, och seedhen Norlanden kringh botnen och hiith jn aath Daalana, met Westeraars och Akerboherrede, ther legger ider win om, then andre forlæningh synnan fore j ryket tyæner gode wnge mæn som gerna slæpa wiliæ etc. Offuer alt tha scriffuer ider breff hiit wp och trøster thenne almoge och idre wennen met, forwarer ider wæl for ondhe radgyffware och for falske øgnewenner och haffuer wælwelig taal met almogen, sa ath the jcke forstaa hastigheeth eller græmsko, och wnderuisær icke idre granna thet j wylie wytha al eene, faarer wæl met her Peder¹, legger noget annat til, tha ær thet eeth lønligt forderff, och ær giffuit gonom annarshender, sa thet j skule thet jcke forstaa. Fornymmer jach noget tydinge ider pa rører, tha skal ider fogte pa Westeraars thennum offortøfuit faa wytha. Jtem nær j komme nw til sammens met the gode herrer, tha drager thennum hordelige jn til ider, som j wythe sætya tro til, och andre gyffuer inthe argt kenne, och forwiter ider met breff och forwaringh, hwar j haffua pa lytha, til widerlegningh ee hwre al ærende wendis, før æn j athskylies, och j the dæktingens mæn fran ider sænde. Jder her met Gud ewinnelige befalendis. Ex Mora feria 3^a post Matthiæ.

Aruidus.

2.

Erkebiskop Gaute klager til kong Hans over at [hertug Kristiern] har fengslet biskop Karl og fratatt ham hans gård og tjenere, enda en slik fremferd mot en geistlig er ulovlig². Kongen bes gripe inn slik at biskopen får sin eiendom tilbake og får stå for sine tilbørlige dommere. Nidaros 1508, 31. mai.

Orig. på perg. i RA Oslo, Danske kanselli, norske henlagte saker.

Trykt: Her nr. 202; DN VIII nr. 471; D. Mag. IV s. 182–3; Reg. dipl. hist. dan. nr. 5383.

3.

Kong Hans svarer på erkebiskop Gantes brev om [hertug Kristierns] fremferd mot biskop Karl.

Orig. konsept på papir i RA København, Norge fasc. 4 nr. 18.

Trykt: Her nr. 205 (reg.); DN VIII nr. 473; D. Mag. IV s. 184–5; Reg. dipl. hist. dan. nr. 5402.

¹ Vel den svenske kansleren Peder Jakobsson Sunnanväder.

² Jfr. nr. 381 note 1.

[København 1508, etter 31. mai].

Johannes Dei gracia Dacie, Noruegie, Suecie, Slaorum etc. rex, dux Slessuigcensis, Holsatie, Stormarie ac Ditmercie dux, comes etc. Premissa reuerentia cum nostro sincero fauore. Keræ herræ och fadher som i oss tilscriffuæ om biscop Karl wdi Hammer at wor keræ sønn skall haffuæ hindret och hectet hannom foræ then wpresningh som woræ oc hans wndersottæ och almwgæ i Heydmarcken giordæ wdi winthers emod hannom och at wi wildæ schicket at han mottæ kommæ til swaarss foræ syn tilbørlich dommeræ mwæ i widæ at nw wi haiffdæ forscreffuit och huldæ thet herræmõtæ wdi Nywardberg¹ fformodedæ wi at biscop Karl skuldæ tiidt kommet foræ oss och riigens prelater. Nw thet ickæ skedt er tha haffuæ wi dog forfaret at han begerer at wære oss selffuer til ordtz huilcket wi forarbeydet haffuæ at skeep shall ^atil det førstæ herræmõtæ som nw her efftir standa skal^a swa at han tha personeligen kommæ skal oc sware foræ seg foræ riigens ^bklercke oc^b prelater ^chans tilbørliche dommere,^c welæ wi sammeledes gernæ haffuæ oss qwemmeligæ oc føgæ thet bedstæ ther eblant wdi huad modæ wi kundæ. Om Hammers biscopgardh oc styctens thienere som i scriffuæ, haffuer wor keræ søn sagdt oss at han ey haffuer befattet seg ther met eller nogræ thet wdi befallingæ giffuit, anneth en prelater oc cannicker ther wdi capitel haffuæ efftir thenne leylichhed giffuit wor elsskelige mand oc rad Knudt Knudtson befallingæ atforsware gotzet, dog at renten och wpbørssel skal bliffuæ til stycthet som thet seg bør.² Thet qwemmer oss ey at weræ dommeræ wdi then sag. Thii haffuer wor keræ søn thet forscreffuit om dommere til wor hylgestæ fadher paffwen oc Romere kirckæ. Wi ^dachtæ oc at^d welæ ladæ oss findes gunstig och tilbørlich wdi thenne^e for^{ne} sag emod then helly kirckæ oc hemdes (!) prelater som wi plectugæ eræ. Wi haffwæ och^f end nw ^gwi welæ^g forscriffuær til wor keræ søn at wore elsskelige wndersottæ ther wdi riiget ey skullæ beswares met nogen wlogeligen paaleggæ eller beswaringæ emod lagen och gamblæ sedwannæ wdi nogræ madæ. ^hSkeer thet noget emod^h waræ thet swa at thet sked er eller her offtir skeer tha bethæ wi ether kerligen ati forscriffue thet til oss met thet alder førstæ tha welæ wi foræ ther rad wed och fly thet swa at thet affstilles skal. In Christo valete.

Utskrift: Copia aff thet breff som myn herres nade screff til erchebispen aff Trwndhiem in anno mdviiij^o in facto episcopi Hamerensis.

^{a-a} overstrøket. — ^{b-b} over linjen. — ^{c-c} overstrøket. — ^{d-d} overstrøket. — ^e overstrøket. — ^f overstrøket. — ^{g-g} overstrøket. — ^{h-h} overstrøket.

¹ Jfr. Tillegg nr. 5.

² Jfr. nr. 359, hvor Knut Knutsson, høvedsmann på Hamargård på hertug Kristiernes vegne, gir, på vegne av domkirken i Hamar, Ivar Gunnarsson kvittering for Alm kirkes regnskap.

4.

Erkebiskop Birger i Lund, ber, etter anmodning fra erkebiskop Gaute, kong Hans om å la biskop Karl frigis og stå for sine tilbørlige dommere.

Orig. på papir RA København, Indk. Br. t. Danske Kans.

Trykt: Missiver 2 nr. 203; Dipl. dioec. lund. VI nr. CCLXXXIV; D. Mag. IV s. 183—4; Reg. dipl. hist. dan. nr. 5388.

Høj 1508, 16. juli.

Illustrissimo principi ac potenti domino, domino Johanni Dei gracia Datie, Suecie et Noruegie, Gothorum Slauorumque regi, duci Slesuicensi, Holsacie, Stormarie et Ditmercie duci, comiti in Oldhenborg et Delmenhorst, domino suo graciousissimo.

Min ydmiwge pligtig oc tro tjenisthe eder nades verdighed altid foresend met vor herræ. Kære nadigste herre, jag fick i dagh min broderss archibispens i Tronhiem scriffwelse, vdi hvicken han begerer, at jag ville bede oc tilhelpe hoss eder nadhe, at biscop Karl i Hammer i Norghe motthe komme frii til sin kircke oc sæde oc fanghe igen hwes hannom ær frantagedt, oc stande saa til rætthe fore sin tilbørlig dommere, som jag oc fornimmer i scriffwelsen, at han oc ther om nw scriffwer eder nade till met sidt eghedt bwd. Kæristhe nadige herræ, som i sisth paa Wardberg mellom eder nade, mig oc bispen aff Fyen war beslwthet om samme biscopp Karl, at ether nadhe wille høre hannom selff till ordz, thet tøcker meg ænnw radeligt wære, at saa sker. Oc jag beder eder nadhe fore Gwdz skyld, ati agthe then godhe herres erchibispens scriffwelse oc gøre ther effther; jag tror, at han begerer icke anneth aff ether nadhe i then sag æn skeligdt, radeligt oc eder nades bestand. Hermet samme eder nades siæl, liff oc stadt almechtigste Gwd befalendes oc sancto Laurencio til ewig tid. Ex villa Høyæ dominica ante Margarethe virginis anno domini md octauo meo sub sigillo.

Samme

edher nades

capellan Birger,

erchibiscopp i Lwndh.

Rester av et brevlukkende segl.

5.

Biskop Jens Andersen i Odense kunngjør hva som skjedde på herremøtet i Varberg¹, og at han er villig til å ta biskop Karl i forvaring.

Samtidig kopi på papir RA København, kronol. saml. papir.

Trykt: D. Mag. IV s. 186—8; Reg. dipl. hist. dan. nr. 5397; Rep. dipl. regn. dan. med. 2, VI nr. 11124 (oversikt over kilde og trykning).

¹ Jfr. Tillegg 3.

Odense 1508, 2. november.

Wii Iens Anderssen, met Gudz nade biscop vtij Othensse, gjør alle witterlict met thette wort vpne breff, at aar effther Gwdz byrd mdoctauo with sancti Johannis baptiste dags tiid vthii thet herremode som stod i Ny Worbiergh ware wij nerværendes paa Ny Worberges rathwss oc hørde hwreledes hogboren ffurste her Cristiern, reth arffuing till Norges riige, vthwald koning till Danmarch oc Sweriighe etcetera, gaff luddeligen atkiende vth innen hogborne ffurstes her Hansses, Dannemarckes, Sweriges, Norges, Wendes oc Godes konninges etcetera, oc alt Danemarckes righsens ratz nerwærelsse, hworledes biscop Karll wtij Hammer haffde stempelt i blant almwen i Norge wtij Hammers stigt oc giordt i swaa maathe sambling, vploff oc vpresning met almwen emod ffor^{de} her Cristiern oc ath then vpresning oc sambling paa thet næsthe haffde komet hannum och hanss folch fraa theres halss, fflore hwilchen sag oc misthro han haffde till hannum, at han schulde giffue seg jnd till thi swenske, hanss nades oc Norghes riiges vppenbarlige fiende, som wel ligt war, thi Hammer stich ligger wthi i grentsehn emellom Swerghe oc Norghe, oc maate i swaa maate met the swensche føre een vppenbare skade indh paa Norges riighe, haffuer hanss nade behindret ffor^{de} biscop Karll swaa at han schal ey haffue machth swadant at bekomme, doch haffuer hanss nade tilbwdhet biscopperne i Norghe at the schulle tage forscreffuene biscop Karll oc then sag til them oc holde hanss nadhe oc forscreffuene Norges riighe sæcker, tryg oc ffriij at ffor^{ne} biscop Karll schulde ey swadane schade oc fforderffue jndføre paa riighet, som forscreffuit stander. Tha wille the ey anamme ffor^{de} biscop Karll eller beware thennem met then sag i noger maate, oc tisligest tilbød ffor^{ne} hogboren ffurste her Cristiern same tiidt paa Wardbierges rathuss, at han wilde antworde ffor^{de} biscop Karll ærchebispen i Lund eller hwilchen bisp eller prelate i Danemarckes righe hannum aname wilde, naer the wilde giøre then seckerheed oc trygheed ther fflore som them burde. Tha swarethe ffor^{ne} ærchebispen i Lund oc menige Danemarckes bisper oc prelater, som ther forsamblete ware, at the wilde wære aldelis vbewarne met then sag. Tha fflore swadane sagss leylicheed oc vppaa thet at then sag maa oc schall thess skiøder komme till en god ende, enthen met reth gang eller till mynne, ære wij ffor^{ne} Jenss Anderssen offuerbodighe at wille anamme ffor^{ne} bisp Karl vdinnen wor forwaring oc giømme oc holde hannum eth aar runth om, doch met swa skell at ffor^{ne} hogboren ffurste her Cristiern schal lathe ffor^{ne} biscop Karll oss antworde i Kyrtemynde i Fyn oc paa then dag eller tilforne som thet aar forløben er, regnendes fraa then dag wij annamme ffor^{ne} bisp Karl i Kyrtemynde, schal for^{ne} hogboren ffurste annamme biscop Karl ighen aff oss i for^{ne} Kirtemynde. Om swa skeer then sag heer forinnen ey kan affrettes eller formyndes oc hans nade will tha hannum ythermere i fforwaring haffue oc naer wij hannum swa till oss annammet haffue, tha skulle wij wære

pligtuge met thettæ wort vpne breff vnder wor ære oc rædelighed, tro tieniste oc sworn raadz eed som wij haffue tilsagd, giordt oc sworet ffor^{ne} hogboren ffursthe konning Hanss, wor kiereste nadige herre, at holde ffor^{ne} biscop Karll wtij swadanne forwaring, at han ther forinnen schal hwercken komme till schade ffor^{ne} herre Cristiern eller Norges riighe ffore then wor forwaring oc giømmelsses skyld, oc wille wij tisligest hielpe oc styrcke sagens retferdigheed, som oss aff rette bør eller om behoff giøres at hielpe at formynde then sag till een fuldkommelig ende etcetera.

Giffuit paa wor^a biscosps gard wtij Othensse aar som forscreffuit stander die commemorationis animarum vnder wort indzsegell met wor eghen handscrifft vnderscreffuit.

6.

Kong Hans minner kardinalen [Marcus Vigerius]¹ om sin tidligere skrivelse om striden mellom [hertug Kristiern] og biskopen i Hamar på grunn av dennes forbryterske sammensvergelse. Kardinalens støtte til å få en snarlig og ønskelig avgjørelse utbes. [København 1510, sommeren.]

Kansleren Ove Billes kopibok i RA København.

Trykt: DN XVII nr. 1167; APD V nr. 4222; Aarsberetn. fra Geh. Arch. I nr. 53; Reg. dipl. hist. dan. nr. 9595.

7.

Pave Julius II oppnevner bispene i Verden, Schwerin og Ratzeburg, sammen med kollektor og commissarius Idzardus Gravius, til dommere i saken mellom [hertug] Kristiern og biskop Karl i Hamar. (Referat av supplikk fra hertug Kristiern.)²

Suppl. 1379 (1372) fol. 141b–142 (135b–136).

Trykt: DN XVII nr. 804; APD V nr. 4253 (reg.).

Roma 1512, 6. februar.

Beatissime pater. Exponitur sanctitati vestre pro parte devoti illius filii Cristerni regis Norvegie nati ac Datie, Suetie et Gottorum electi regis, quod, cum dudum quidam Carolus episcopus Amarensis, nescitur quo spiritu ductus, in mortem prefati Cristerni una cum certis aliis dicto Cri-

^a følgende «gard» er overstrøket.

¹ Jfr. nr. 368 Tillegg 2.

² Sendeferden som fremla denne supplikken, ble ledet av Hans Hansen, prost i Assens, som sammen med dronning Kristinas kansler Hans Rev opptrådte på vegne av dronningen og hertug Kristiern (LINDBÆK: Pavernes forhold — s. 133–4).

sterno subditis aspirasset, exquisitis dolis et occultis insidiis dictum Cristernum et omnem eius curiam in manus inimicorum et infidelium perfide tradere conatus fuit. Cumque dictus Cristernus prefati Caroli eiusque complicum laquea et insidias nutu omnipotentis Dei potenter et gloriose evasisset, hiisque tradicionibus et dolis iuridicorum testimoniis in lucem devolutis, eosdem complices, qui suasu et adortatione dicti episcopi contra dictum Cristernum eiusque regni statum delinquerant, secundum iuris et iustitie ordinem punire fecisset, prefatum Carolum episcopum propter dignitatem episcopalem non in sua sed sanctitatis vestre et sedis apostolice custodia decenter manuteneri et observari fecit. Cum autem, pater sancte, prefatus Cristernus intendat delicta tam enormia impunita remanere non debere, sed eundem Carolum nefandorum suorum scelerum debitas penas iustitia mediante luere dignum esse, propterea idem Cristernus recurrit^a ad pedes sanctitatis vestre humiliter supplicando, quatenus sibi in premissis oportune providentes causam et causas, quam et quas idem Cristernus habet et movet habereque et movere vult et intendit contra et adversus dictum Carolum episcopum Amarensensem, omnesque et singulos sua communiter vel divisim interesse putantes de et super huiusmodi delictis rebusque aliis in actis cause huiusmodi deducendis aliquibus probis viris in partibus illis comorantibus committere et mandare dignemini audiendas, cognoscendas, decidendas, fineque debito usque ad sententiam diffinitivam exclusive tamen terminandas, cum omnibus et singulis suis incidentibus [et] emergentibus annexis et connexis, cum potestate dictum Carolum omnesque alios supradictos in executione citationis presentium vigore decernendi, nominandi, citandi et inhibendi, quibus erit inhibendum, etiam sub penis et censuris ecclesiasticis etc. in premissis omnibus prout iuris fuerit procedendi ceteraque faciendi, que in premissis et circa ea necessaria fuerint et quomodolibet oportuna, ita tamen quod processus in huiusmodi causa fiendus per dictos iudices ad sanctitatem vestram mittatur, et interim dictus Carolus in decenti custodia, prout hactenus remansit, auctoritate et nomine sanctitatis vestre honeste detineatur, bone memorie [Bonifacii] de una¹ et concilii generalis de duabus dietis² privilegiis quoque et indultis dicto Carolo et pro tempore existenti episcopo Amarensi etiam per sedem apostolicam et motu proprio ac sub quavis verborum forma concessis et innovatis ceterisque in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque, premissorum omnium et singulorum et aliorum hic forsitan de necessitate exprimendorum tenores pro sufficienter expressis habentes. Fiat ut petitur J. Et cum absolute a censuris pro dicto Cristerno ad effectum presentium. Et per breve sanctitatis vestre.

^a cod.: utelatt.

¹ Jfr. nr. 287 note 2 og 4.

² Jfr. nr. 287 note 3 og 4.

Et littere brevis dirigantur Verdensi et Zwerinensi ac Ratzeburgensi episcopis, quorum ecclesie non consistunt infra limites regnorum dicti regi, Idsardo Gravio collectori et commissario apostolico in regno Datie, et cognoscant extra dominium prefati regis, ita quod si non omnes saltem unus episcopus una cum dicto nuntio coniunctim procedat. Fiat J. Datum Rome apud Sanctum Petrum octavo idus februarii anno nono.

8.

Pave Julius II oppnevner bispene i Lübeck og Slesvig til dommere¹ i saken mellom [hertug] Kristiern og biskop Karl i Hamar i stedet for bispene i Verden og Schwerin.¹ (Referat av supplikk fra hertug Kristiern.)

Suppl. 1384 (1377) fol. 127b.

Trykt: DN XVII nr. 805; APD V nr. 4265 (reg.).

Roma 1512, 30. mars.

Reformatio Cristerni [regis] Norvegie cuius preinserta talem habet datam Rome apud Sanctum Petrum octavo kalendas februarii anno nono. Pater sancte, quia Lubicensis et Slevicensis episcopi in locis propinquiorebus regno Norvegie quam Verdensis et Zwerinensis commorantur, dignetur sanctitas vestra litteras brevis cum introclutione supplicationis, cuius copia preinseritur, et presentis reformationis eisdem Lubicensi et Slevicensi episcopis in locis regnorum illustrissimi regis Datie minime commorantibus non autem ipsis Verdensi et Zwerinensi episcopis dirigi mandare, ita quod ipsi Lubicensis, Slevicensis et Razeburgensis episcopi vel eorum alter cum prefato Idsardo collectore et commissario in ea procedere possint, in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque. Concessum P. cardinalis sancti Eusebii. Datum Rome apud Sanctum Petrum tertio kalendas aprilis anno nono.

382

Mikkel Mattisson, prest i Heggen og prost i Tverrdalen, gir Gudolf Andresson Olberg kirkes ombud i tre år. Heggen [1512?], 18. desember.

Orig. på papir, RA Oslo.

Trykt: DN XII nr. 279.

¹ Paven oppnevner nok en gang dommere i denne saken, nemlig erkebiskop Erik Valkendorf og biskop Lage Urne i Roskilde (12. mai 1513, DN IX nr. 474). 12. august 1513 fritar så biskop Lage hertug Kristiern for de kirkestraffer han har pådratt seg med fengslingen (DN IX nr. 479).

383

Pave Julius II utnevner, i anledning av de avtalte fredsforhandlingene¹ mellom kong Hans og de svenske opprørerne, biskopen [Lage Urne] i Roskilde til nuntius og commissarius.

Avskrift i BARTHOLINS Collectana av Arne Magnusson, E don. var. 1, fol., Barth. K. s. 41—3; PONTOPPIDAN: Annales eccl. Dan. dipl. II s. 741—3.
Trykt: Missiver 2 nr. 292; APD V nr. 4343 (reg.); Reg. dipl. hist. dan. nr. 5540; Rep. dipl. regn. dan. med. nr. 12446. (oversikt over kilde og trykning).

Roma 1513, 18. januar.

Venerabili fratri episcopo Roschildensi.

Julius papa II.

Venerabilis frater salutem et apostolicam benedictionem. Nuper ingenti cum letitia atqve jucunditate intelleximus carissimum in Christo filium nostrum Joannem, Datie, Norvegie et Svetie regem illustrem, arma, qve exercebat contra Svuetios, sue majestati rebelles, deponere cepisse, et Svuetios ipsos, ad saniolem mentem redactos, pacem ab eo petere, hujusqve rei causa dietam in civitate Haffniensi incipientem in die nativitatis sancti Johannis baptiste mense junii presentis anni indictam esse, ob qvod ejusdem regis summam prudentiam atqve pietatem non possumus vehementissime non laudare. Habemusqve proinde gratias Deo salvatori nostro, qvi pacis confovende eidem regi et Svuetiis ipsis illam complectendi viam ostendit atqve concessit, ut presertim pace hujusmodi subsecuta, qvod nostri est semperqve fuit summi desiderii, christiano parcatur sangvini et in perfidos Turcos aliosqve christiani nominis hostes, ad qvod totis viribus nos accingimus, arma converti possint et qvandoqve Hierusalem dominicumque sepulchrum aliaqve loca, qve salvator ipse suis sanctissimis pedibus calcare, in qvibusqve nasci et pro nobis pati in crucis ministerio dignatus est, recuperentur. Verum ut res hujusmodi reliquaqve omnia, qve in dieta hujusmodi tam pie tamqve prudenter ac sanctissimo quidem die indicta pertractanda, componenda decernendaqve sunt, majore auctoritate gerantur, ad regem antedictum suorumqve regnorum proceres cum aliquem bonum virum in dignitate ecclesiastica constitutum missuri essemus, qvi nostra et sancte sedis apostolice auctoritate munitus diete ipsi intersit, assistat ac presit ac studiosissime omnem operam navet ad componendam pacem inter regem ipsum et dilectos filios proceres regni Svuetie et omnes tractatus opportunos ad componendam inter dictas partes pacem adjuvet, dirigat et confirmet pacemqve compositam auctoritate apostolica munit et corroboret, ad te, de cujus

¹ Forhandlingene med de svenske utsendingene resulterte i en våpenstillstand av 15. juni 1513 som utsatte fullbyrdelsen av Malmøfreden (NgL 2 III nr. 229, 23. april 1512) til etter nytt møte sankthans 1515 (SUFM: Samlinger III s. 148—51).

virtute ac prudentia in agendis componendisqve rebus dexteritate plurimum in domino confidimus, qvemqve utriusqve lingve hactenus dissidentis causarumqve belli, qvod inter eos viguit, plenam habere scientiam intelleximus, ac qvem speramus rebus his plurimum posse conducere, animum nostrum convertimus et eligendum pre ceteris ad rem tam sanctam tamqve laudabilem ac deputandum duximus. Qvocirca te nostrum et sancte sedis apostolice specialem nuncium et commissarium per presentes eligimus, constituimus et deputamus cum plena potestate nostro et dicte sedis nomine in dieta hujusmodi interessendi, presidendi, pacem pertractandi, indulgendi ac omnia et singula gerendi et faciendi, qve ad ineundam pacem inter dictas partes et initam confirmandum duxeris oportuna, eundem regem ac dicti regni Suuetie proceres hortantes in domino et per viscera misericordie Dei nostri obtestantes ac illis expressius mandantes, ut in dieta hujusmodi te ut nostrum et sancte sedis apostolice nuncium specialem ac commissarium grato honore suscipientes admittant persvasionesqve tuas honestas audiant et pre ceteris rebus pulchrum pacis nomen complectantur tibiqve et monitis tuis in his, qve ad dictam pertinent pacem, pareant et intendant atqve indubiam adhibeant fidem, prout eos pro Dei ipsius nostri timore, nostra et apostolice sedis reverentia atqve eorum devotione et prudentia non dubitamus esse facturos. Nos enim, ut res tam sancta atque laudabilis speratos bonosque capere exitus possit, eos omnes, qvi in eadem dieta puro corde intervenient et ad pacem animum eorum intenderint, ex parte omnipotentis Dei atqve beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus benedicimus et, illos ut benedictione hujusmodi atqve apostolica nostro nomine impartiri debeas atqve possis, tibi auctoritatem et facultatem concedimus per presentes. Datum Rome apud Sanctum Petrum sub annulo piscatoris die xviii januarii mdxiii pontificatus nostri anno decimo.

Kansellianmerkninger : Under : Balthasar Tuerdus (bare i Barth.)

F O R O R D

Også for denne avdelings vedkommende (Vedtekter) danner professor Tarangers regestsamling utgangspunktet. Professor dr.philos. Olav Brattegard påtok seg i 1948 å forberede denne avdeling med vedtekter. Etter at han av helbredshensyn måtte gå ut av Den rettshistoriske kommisjon i 1971, ble arbeidet fortsatt av professor jur. dr. Gösta Åqvist. I denne fase ble manuskriptet redusert med vel to tredjedeler. Den endelige redigering av manuskriptet ble overlatt til cand. mag. Halvor Kjellberg som tok ut ytterligere en rekke tekster og føyde til noen nye. De fleste register ble skrevet om slik at manuskriptet fikk sin endelige form ved Kjellbergs redigering og bearbeidelse. Som for de tidligere avdelingens vedkommende er de fleste tekster trykt opp etter allerede foreliggende kildepublikasjoner. Åqvist har samarbeidet med professor Lars Hamre om utvalget av stoff til denne avdeling. Mag.art. Ferdinand Linthoe Næshagen har bidratt ved redigeringen av manuskriptet og ved korrekturlesningen.

Oslo februar 1975.

Gösta Åqvist.

III

VEDTEKTER

384

Recess fra den vendiske hansedagen i Lübeck 11.—16. mars 1484: Man skal ikke seile fra hansebyene til Island (§§ 92–97). Til sommeren vil man forhandle med kong Hans (§§ 116–17) bl. a. om stadfesting av hanseprivilegiene i Norden (§ 84)¹, om drapene på Bergensbiskopen og Olav Nilsson² (§§ 85, 115) og om det forhold at herskapet, fogdene og bøndene hver tar 1/3 av skipbrudent gods, slik at kjøpmannen ikke får noe tilbake (§ 98).

Avskrift i Lübecks StA. Se ellers HR III 1 s. 396.

Trykt: HR III 1 nr. 501 og derfra her. DI XI nr. 32 i utdrag.

84. Vortmer leth de rad to Lubeke vorgeven van wegen der privilegie der ryke Dennemarken, Sweden unde Norwegenn den henszesteden gegeben to confirmerende.

85. Item van wegenne der twistighen sake twisschen dem ryke Norwegen unde deme Dudeschen copmanne to Bergen in deme sulven rike residerende van wegenne des geslagennen bisschoppes darsulves to Bergen unde her Oleff Nickelsson rittere myt meer anderen.

86. Der stede radessendeboden sloten, ame mandage morgen desse vorberorde sake to tracterende, to vorhandelende unde darinne to slutende unde also morgen to dren de coplude der Schonevarer, Nordærvarer unde Bergervarer, de de sake vor en hebben to wervende, to horende etc.

92. Ame sondage reminiscere³ na middage to twen in de clocken de erbenomeden heren radessendebaden unde de rad to Lubeke sint up deme radhuse darsulves erschenen.

¹ Om disse forhandlingene se nr. 23.— Sommeren 1489 stadfestet kongen hansebyenes privilegier i Danmark; men deres privilegier i Norge ble ikke stadfcstet, fordi Norges riksråd ikke var tilstede (se nr. 45 note 3). Den vendiske hansedagen i Lübeck 24.—26. mai 1490 besluttet da at man for å få stadfestet privilegienc i Norge skulle renskrive stadfestingsbrevet i Bergen slik byene hadde vedtatt at det burde lyde, og få det beseglet av riksrådene der før det ble lagt fram for kongen til besegling (HR III 2. nr. 355 §§ 37—38). Men først 19. desember 1498 stadfestet kong Hans definitivt privilegiene for Kjøpmannen i Bergen (nr. 123).

² Jfr. nr. 3, 35, 39, 63, 71, 73, 287, 389.

³ 14. mars.

93. Vor welliken int erste de olderlude der Bergervarer irschinende geven vor van der Islandeschen reyse, de besunderen de Hamburger holden unde nu eyn schip gevrachtet hebben, tor Wysmar to ladende unde in Island to segelende.

94. Vurdermer leten se lesen ene cedelen der gebreke de nedderlaghe unde cuntor to Bergen in Norwegen belangende.

95. Item int erste van der Islandeschen reyse hebben de heren radessendeboden van Hamborch sik vorsecht, dat van der Elve vor erer stad nene schepe in Island myt ereme wetende unde willen uthgereth [werden] noch segelen scholen, sunder wes furder darinne to slutende, darvan hebben se neen bevel.

96. De anderen heren radessendeboden geven vor antworde, dat se darvan neen bevel hedden, jodoch wolden se eyn sulkens by eren rad gerne bringhen, unde duchte en nicht unnutte wesen, dat sodane reyse by anderen steden affgestellet mochte werden; so wolden se dat ok gerne don.

97. Doch hyrup wart gesloten, an de van Bremen, Dantzke unde ok an andere stede, dar men schepe in Island uthredet, ernstliken to vorschivende, dat sodane uthredinge affgestellet moghen werden.

98. Item van wegen des schipbrokigen gudes, dat de vogede antasten, unde de herschop dat dorden deel, de vogede dat dordendel unde de buren ok dat dordendel beholden deme copmanne nicht weddergevende, dar konen de stede up ditmal nicht inne don; sunder oft eyn dach tho somer myt deme heren koninge to Dennemarken worde gheholden, dat men denne darvan vormaninge doen moghe.

115. Vortmer wart vorgeven van wegen der olden twistigen sake tusschen den Nornschen unde Dutzschen kopmann to Bergen wesende, ok der parthie des bisscoppes to Bergen vorslagen unde her Oleffs Nickelson vrunde, derwegen enen dach to sommer in Dennemarken to vorramende unde to besendende.

116. Darup wart geslaten, an den heren koningk to Dennemarken to vorschivende, syne gnade den steden van der hensze enen dach in deme zommer in Dennemarken wolde vorteken, dat (de) ere radessendeboden by synen gnaden mochten hebben, etlike merklike werve an de to bringende, de se sinen gnaden nicht konen scriven, unde se darto velich aff unde an to geleydende.

117. Unde de vorbenomeden stede hebben sodanen dach to besendende belevet; aver de van Luneborch hebben begeret, na deme male dat de besendinge to schepe scheen moste unde se nene schepe hebben, se der besendinge vorhaven sin mochten; jodoch wolden se dat gerne by eren rad bringen.

TILLEGG

Den vendiske hansedagen i Lübeck til Danzig: Det norske riksråd har overfor Kjøpmannen i Bergen truet med represalier dersom skipsfarten fra hansebyene til Island fortsetter. Kjøpmannen ber nå om at denne farten må bli innstilt, da den er i strid med hansebyenes privilegier og til skadelig konkurranse for Kontoret i Bergen. De vendiske byene har derfor besluttet at all deres handel med Island, Shetland og Færøyene skal gå over stapelen i Bergen. De ber om at også Danzig lar være å sende skip til Island.

Original på pergament med rester av seglet i Danzigs StA.

Trykt: HR III 1 nr. 510 og derfra her. DI XI nr. 33.

Lübeck [14]84, 16. mars.

Den ersamen vorsichtigen unde wiisen mannen, heren borgermesteren, schepen unde radmannen to Dantzke, unsen besunderen guden frunden.

Unsen fruntliken grut mit vermoge alles guden tovorne. Ersamen vorsichtigen wiisen heren, besunderen guden frunde. De erwerdigen in God vedere unde heren, de gestrengen unde achtbaren des riikes Norwegene redere, hebben bii den olderluden unde Duitzschen copmanne to Bergen in demesulven riike residerende seere merkliken vorhandelt unde ernstliken begeret, dat se bii uns unde anderen henszesteden so wolden werven, vortsetten unde vorforderen, dat de Islandesche reise nabliven unde afgestellet mochte werden. Wo deme so nicht enschege, wolden se deme copmanne der hensze privilegia in deme obgenanten riike nicht holden unde, so alduslange besche^en is, nicht laten gebuken. Derwegene ok desulven redere ere merkliken scrite an uns gesand hebben wa^erschuwyng^e do^ende, dat se uppe sodane schepe uthtoredende zin in willen, unde wor se de betreden unde ankommen konen, an liiff unde gud sunder allen hopen der wedderkringinge unde restitucien sik to holdende. Ok syn nu de olderlude des erbenomeden copmans mit den merklikesten copluden hir bynnen Lubeke tor stede wesende vor uns irschenen, sick dersulven Islandeschen reise gantz hochliken beclagende, dat de der stede privilegia grotliken entjegen, der nedderlage unde stapel to Bergen unde deme gemenen copmanne van der hensze, de sik uth mannigen steden dar generen unde ere kopmanschup driven, to ne^eneme kleynen vorvange, schaden unde vorderve kome, so dat to bevruchtende is, in deme sodane reise furder inwosse, de vorberorde nedderlage unde stapel, dat doch God alweldich vorbede, allerdinge to nichte gaen unde gruntliken moste vorderven, de doch mit merkliken

kosten, gelde unde gude, groter moye unde blo^tstortinge is erworven. Desset alle riipliken betrachtet, to synne nomen unde wol bewagen, synt wii overeyn gekomen unde hebben gesloten, dat uth unsen steden mit unseme wetende unde willen de Islandesche, Hetlandesche noch Veroyesche reise nicht geholden noch vorsocht scholen werden, de alldinge afstellende, sunder de gudere, de dar hen behoren unde men dar hen plecht to vorende, anders nergene men to deme stapele to Bergen in Norwegene vorgerort na older wiise unde woⁿheid to bringende. So irtvaren wii doch, dath uth juwer stad sodane Islandesche reyse dorch etlike to holdende angestellet, schepe darhen to segelende vorvrachtet unde uthgeret werden, der gemenen stede privilegia to vorvange unde entjegen, ok deme vorbenomeden copmanne unde der nedderlage to groteme afbroke, schaden unde vorderve; derwegene denne twisschen des riikes Norwegene redere unde demesulven co^pmanne furder unwille unde mishegelicheit ok anhalinge unde beschediginge den jennen, de sodane reise vorsoken, mochte erwassen. Is darumme unse andachtige fruntlike bede unde begere, gii sodane begonnen uthredinge unde Islandesche reise to vullenforende unde to holdende nene wiis willen gestaden noch vorhengen, sunder mit alleme vliite aftostellende unde to vorbedende ernstliken willen beschaffen, wente gii jammers so wol alze wii der gemenen hanzestede privilegia unde frigheid ok de obgenante nedderlage bii werden to holdende, to beschuttende unde to beschermende syn vorplichtet. Juw hirinne geborliken to bewisende, unde wes desses schal mogen bedyen, juwe uprichtige tovorlatige bescreven antworde uns bii desseme jegenwardigen to benalende, dat vorschulden wii na gebore wedderumme gerne, kennet God, deme wii juw in saliger wolvert to entholdende bevelen. Screven under der stad Lubeke secrete, des wii hirto uppe ditmal gebruken, ame dinxedage na deme sondage reminiscere anno etc. 84°.

Radessendebaden der Wendeschen stede nu tor tiid bynnen Lubeke to dage vorgaddert unde de rad darsulvest.

385

Recess fra den vendiske hansedagen i Lübeck 17.–18. oktober 1485: Man vil be om at hansekjøpmennene får drive sin virksomhet i kong Hans' riker i samsvar med sine gamle privilegier også etter 11. november¹ (§§ 3–4, 10–11). Det var vedtatt at seilassen til Bergen 1485 skulle foregå i én samlet flåte². Likevel

¹ Se nr. 26.

² HR III 1 nr. 582 §§ 36–38. Jfr. J. Schreiner, Hanseatene og Norge i det 16. årh. s. 49–51.

har somme skippere seilt dit på egen hånd. Deres hjembyer og Kjøpmannen i Bergen bes sørge for at de blir straffet (§§ 5–8, 12–14, 16, 18–19). Spørsmålet om det skal organiseres samlet seilas til Bergen også i 1486 utsettes (§§ 5, 15–17).

Recesshåndskrift i Lübecks StA.

Trykt: HR III 2 nr. 11 og derfra her.

3. Darna wardt vorgeamen unde gehandelth van wegen der confirmatien der privilegie in den riiken Dennemarken unde Norwegen, dat ensodansz steyt wente Martini¹ negestkamen in gude na des heren konnynges schrifft en breve, dede worden gelesen.²

4. Hiirup hebben de stede na mannigerhande bewage unde riipeme rade endrachtliken besloten, an den heren konyng to Dennemarken uth desser dachvarth to schrivende: so denne to jar der stede sendebaden in Dennemarken syn gewesen van syner gnaden biddende, de privilegie der hensze stede to confirmerende, dat denne up dat mal nicht mochte bedyen unde alduslange van tiiden to tiiden sii vorschoven, so bidden de stede noch ganz denstliken, dat syn gnade den steden de privilegia, vriiheit unde rechticheit etc. van syner gnaden vorfaren vor se unde ere nakamelinge gegeven unde vorsegelt wille holden, so dat der stede koplude up sodane privilegie na older wise unde wonheit syner gnade riike mogen vorso³ken, dar ere handelinge unde copenschop to hebbende etc., unde wes sick des de stede unde ere koplude scholen mogen vortrosten, eyn antwerde begerende etc.³

5. Vortmer warth vorgegeven unde vorhandelth van wegen des kopmansz to Bergen, wu men id forder schal holden, alse van eyner vlate to makende, so ame latesten was besloten. Derhalven warth ok gelesen des kopmans breff van Bergen, darinne se sick beclagen, dat etlike tegen^a der stede vorbodt van Alborch to Bergen gesegelt weren, nemptliken schipher Hans Hennyng van Rostock unde andere van der Wismar unde Bremen; wo se sick darinne scholen hebben.^b

6. Darup de van Rostock antwerdeden, dat de erbenomede schipher Hans Hennyng in God were vorstorven.

7. Item de van der Wismar seden, dat se etlike schipheren, ere borgere, de baven der stede vorboth to Bergen gesegelt weren, in borgenhanth gebrocht unde genamen hadden etc.

8. Hiirup warth geslaten, wor de stede de schipheren edder koplude uthfragen unde ankamen konnen, dat se de inneholt des recesses straffe[n],

^a Overstrøket følger: des Kopmans. — ^b Overstrøket følger: unde ok mit etliken anderen, de se to Bergen hebben beslagen.

¹ 11. november.

² Jfr. HR III 1 nr. 583, 587, 601 §§ 20–22.

³ Jfr. HR III 1 nr. 582 §§ 33–38, nr. 610 §§ 30–32.

unde besunderen dat de van Rostock de gennen straffen, dede seligen schipher Hanse Hennynge to Alborch hadden geladen; van den anderen schepen, de de kopmann to Bergen hefft beslagen, schal stan so lange, dat men mit den Bergerfareren hiir tor stede wesende spreke, de men darumme sal vorbaden.

9. Na middage to twen in de kloeken synt de vorbenomeden heren radessendebaden wedderumme up deme rathuse irschenen unde de rath darsulvest.

10. Dar denne int erste, so vormiddage beslaten, warth gelesen eyn concept an^a den heren konnynggh Johann to Dennemarken worrameth, hiir nafolgende van worden to worde[n].^b

11. Welkere vorberorde concept van den obgemelten radessendebaden endrachtliken wardt beleveth.

12. Vortmer wardt geradtslageth van wegen der gennen, de baven dat vorbodt, mit eyner flate to Bergen to segelende, darhen gesegelth weren, wo sick de kopmann to Bergen darinne hebben scholde mit der straffinge etc.

13. Derhalven worden na deme beslute vor middage bescheen de olderlude der Bergerfarer mit etliken anderen copluden dersulven nacen vor de sendebaden unde den rath to Lubeke geesscheth.

14. Dar ene vorgeven warth int erste van den gennen, de baven dat vorboth etc. in Norwegen gesegelt weren, dat to straffende etc.

15. Item so denne desse dinge van wegen der confirmacien der privilegie noch misliken stan, wes ene radtzsam beducte, wer men noch eyne vlate to Bergen to segelende holden wille, unde deste vroer int vorjar ummetrenth pinxten¹ to makende etc.; darup de gemelten Bergerfarer besprake nemen.

16. Darup de Bergerfarer vor antwerde innbrochten up dat erste, dat se sick vormoden, de kopmann van Bergen worde sick richtende na deme recessz van ener vlate to makende etc. gesloten; up dat andere geven de Bergerfarer vor antwerde, dat en nutte duchte, dat men dat berouwen lete, mit ener vlate vortan to makende, wente de copmann wedderumme van Bergen queme, umme tydinge to horende, wo id dar stunde etc.

17. Wardt ok forder van den steden beleveth, wolden de Bergerfarer nu tegen den winter etlike schepe in Norwegen to Bergen to sendende vorfrachten, des were[n] se tofreden. Vorder van ener flate tegen dat vorjar to makende, schal stan so lange, wente men tydinge uth Norwegen unde Dennemarken krige; unde dat de stede denne forder darinn spreken, wan se tosammende kamen.

^a cod.: van. — ^b I margen: Hic inseratur litera civitatum ad dominum regem Dacie.

¹ 14. mai.

18. Vortmer warth radtslageth, wes men deme kopmanne to Bergen up eren breff schriuen wille, also van deme Alborgeschen schepe unde anderen, de baven der stede vorbodt in to Bergen syn geseget etc.

19. Hiirup warth geslaten endrachtliken, deme copmanne to Bergen in Norwegen to schrivende, dat se de gennen, de to Bergen inn Norwegen baven der stede vorbodt gesegeth synt, dat se de na der stede recessz na gelegenheith unde wodanicheith der sake straffen scholen; queme dar jenige swarheith inn, dar grote last van kamen mochte unde swar unwillie erwassen, dat mogen se vor de stede wisen, de willen dar denne wol forder up vordacht wesen.

TILLEGG

Kjøpmannen i Bergen sender Bergenfarerne i Lübeck avskrift av et brev fra Bergenfarerne i Deventer, som klager over at oldermennene året før under påtrykk fra noen av de største kjøpmennene fikk de vendiske byene til å vedta at seilasen til Bergen skulle organiseres i én flåte enda Kjøpmannen hadde vedtatt at det skulle være to flåter, og meddeler at de vil legge saken fram for en hansedag. Kjøpmannen har vedtatt at fraktherrene¹ skal gi skipperne ruller og certepartier, og vil heretter ikke gi frakt til skipperne som ikke legger fram slike.

Avskrift i Lübecks StA, utydelig skrift; etter Bruns ikke å finne i 1906.

Trykt: DN XVI nr. 287; HUB X nr. 1232 og derfra her.

[14]85, 9. oktober.

Copia littere mercatorum Deffen[ter]. Anno 85 Dionisii. Also gii uns schriuen to richtende entliken na der stede breve etc., dat uns sodans nynerleie wesz stedt to donde, mar wy hebben borgen ghe-namen van en allen,^a de also jegen der stede bod syter ghesegelt, wente vor de ghemeyne Henszestede to verantwerdende, dat de ghemene stede moghen umme spreken, ende, ersamen vrunde,^b hebben gii dem ghemenen copman wol besorget, indem gii begherden ene vlate, dat scolen jw de koplude wol zeggen. Wy vormode^c uns, wannere de ghemenen kopman to Bergen in den besten wes upsetteden unde beleveden unde wy wdermer sodan vorschriuen, dat gii jw dar scolden na richten unde nicht wes jw de kumpenienbrodere^d ofte borgere unde merklikesten

^a Tvilsom lesemåte. — ^b DN: ene ersamen vreden. — ^c DN: vormede. — ^d DN: kumpemen bwdere (?).

¹ En 4-mannskommisjon som ordnet med befraktingen av skip til Bergen. Se NgL 2 II nr. 410 note ¹, og J. Schreiner, Hanseatene og Norge i det 16. årh. s. 49 f.

koplude anbringhen, alse gii in desseme^a vergangen jaer hebben dan. Jw is wol indechtich, dath^b anno 84 tor korpstevnen do vorscreven gii an uns, wo gii overeens weren ghekamen twe vlate strengeliken to hledende in tokamenden tiidt, welk wii dem ghemenen kopman voer-geven unde eendrachtliken wart beslaten, twe vlate to holdende unde nyne badlute, alse wy jw de breder^c vorscreven, dat gii denne nictes hebben aff gheholden, likerwiz isfft sodan belevinghe kinderdedinghe were, darane dem kopman zere misszdunket, indem gii van des kopmans breven treden unde laten jw raden unde reygeren van den merkliksten koplude unde van zummighen borgeren unde ok van etliken anderen unses rades medekoplude, de doch myt uns tor stede weren unde twe vlate mede belevede[n]. Wo ze darane hebben ghedan, na dem male ze dat ton hilligen hebben ghesworen^d, des kopmans wilkor to holdende etc. Gii schreven, de 6 Wendesche stede hebbent upghesettet to holdende unde doch der stede alle den (?) vorghes[creven?] inhouden, gii mit den merklikesten koplude synt erschenen vor den sendeboden der 6 stede, unde hebben dar rades begheert, dat juw doch nicht bevalen noch screven was, vor den raed to gande van der sake wegen, vurdermer juwe beraet hebben ghehat, wer gii 2 vlate wolden hebben iffte ene, unde hebben na ryphen rade vor en antwerde inghebracht, dat gii ene vlate wolden hebben. Hadde gii unse breve ghetoghet vor de sendebaden unde heren, unse belevinghe^e to Berghen ghescheen en to kennende ghegheven, ze en hadden juw sodans nicht over dat hovet ghenamen, alse doch etliken van den merklikesten [koplu]den hebben ghesocht sset (?) wal ghemaket, moge gii va wente gii unde de mer[k]likesten koplude dessen nedderlaghe groten mechtigen schaden hebben ghedan, dar de kopman vurdermer wil up vordacht wesen, ifft de borgere unde kumpenienbrodere^f scolen mer raden wen de kopman van Berghen. Item grot unwille twisschen kopluden unde schipheren, indem ene nige wise unde wonheit upghenomen is. Etlike schipperen sik beclagen, gii unde de vrachtheren wnbekande lude up de ruke gheven, de gii sulven myt jw moghen rantzaken. Ifft gii mogen den schippern de vracht betalen, dat men sodane lete bliven by der olden wise, duchte uns beste gheraden sin. Ok is de ghemene kopmann over^g eens ghekamen, dat de vrachtheren hirnamals scolen den schipperen rullen unde tzerters gheven, wo ze vorvrachtet synt, dar siik koplude unde schippere mogen regeren, dat gii also de vrachtheren moghen underrichten, wente de kopman sal na dessen tiidt nyne vracht den schipheren gheven, sunder ze bringen ere rullen unde certer mede, wo ze vrachtet synt. Item der rekenscop sin wii wol tovreden, so gii schreven wedder, oerl sol[d]ghelt willen ze sulven dar manen. I[tem] de rege,^h item de t. . . lis.

Olderlude to Berghen.

^a Usikker lesemâte. – ^b DN: doch (dath?). – ^c DN: beeder. – ^d DN: ghesweren. – ^e DN: beleninghe. – ^f DN: kumpanen beedere (?). – ^g DN: ouer. – ^h DN: usikker lesemâte.

386

Recess fra den vendiske hansedagen i Lübeck 12.—14. mars 1489: Bergenfarerne klager over at skipsfarten fra hansebyene til Island, Shetland og Færøyene er til skade for Kontoret i Bergen (§ 28). Rostock, Stralsund, Wismar, Lüneburg og Lübeck vedtar at det ikke skal sendes skip fra disse byene til Island, på det vilkår at også hamburgerne avstår fra Islandsfarten (§ 30).¹ Man skal be kong Hans om å stadfeste hanseprivilegiene i sine riker, og skrive til Danmarks riksråd dersom kongen ikke gir et positivt svar (§§ 15–17, 35).² En kommisjon skal behandle saken til en skipper som har seilt til Bergen før jonsok mot de 6 vendiske byenes forbud (§§ 29, 31).

Recesshåndskrift i avskrift i Lübecks StA.

Trykt: HR III 2 nr. 270 og derfra her. DI XI nr. 41, utdrag.

15. Vordermer is vorgenamen unde vorhandelt van wegene der vorkortinge der privilegie unde vriiheit etc. in den riiken Dennemarken etc. unde van wegene der confirmacien, deshalven eyne schrift van Henninge Pynnouwen, de van der van Lubeke wegene vogedt up Schone in desseme vorgangen en herveste is geweszen, avergegeven wardt geleszen, etlike mercklike vorkortinge unde innbrekinge der privilegie inne holdende; degeliken her Hinrick Blomenouw van Rostock unde her Johann Bansschouw van der Wismar, radessendebaden, de ock ame latesten herveste up Schone syn geweszen, ock innebrochten.

16. Darup wardt geslaten, an den heren koningh to Dennemarken etc. in der besten wiise to vorscrivende unde to biddende, der gemenen hanzestede privilegia to confirmerende, also syner gnaden vorfaren vorhen gedan hebben.

17. Vordermer hebben de radessendebaden unde de rath to Lubeke belevet, oft men van deme heren koninge to Dennemarken neen vruchtbarlick antwerde erlangede, dat denne de van Lubeke van erer unde der anderen Wendesschen stede wegene der privilegie halven an de gemenen redere des riikes Dennemarken to vorscrivende.

28. Darna synt vor der stede radessendebaden unde vor deme rade to Lubeke der Bergerfarer olderlude mit etliken Bergerfareren coplude irschenen sick hochliken unde swarliken beclagende der uthredinge uth den steden in Islande, in Hetlande unde Veerey, der nedderlage to Bergen to gruntlikeme vorderve kamende.

¹ Etter dette oppga Østersjøbyene sin motstand mot Islandsfarten, jfr. nr. 389 § 152 og nr. 391 § 73.

² Jfr. nr. 384 note 1.

29. Vortmer beclageden desulven Bergerfarere eyne schiphere van der Wismar Andreas Kuntzen geno^ometh, dat he tegen der soz Wenschen stede vorbo^oth in den tiiden vor Johannis middenzommer to Bergen were gesegeth.

30. Up dat erste hebben der stede radessendebaden van Rostock, Straleszundt, Wismar, Luneborch unde de rath to Lubeke eyndrachtliken beleveth unde geslaten, in Islande uth eren steden noch de eren nicht to redende, noch to segelende, so verne alse de van Hamborch ock sodane reyse affstellen; dat den van Hamborch also is vorgegeven; de dat an eren rath to bringende unde mit deme besten vorttostellende seden unde des mit den ersten eyne antwerde to schickende. Is ock vordere beleveth, dusdanns an de van Bremen to vorschrivende.

31. Des anderen artikels halven, alse van wegene des ungehorsamen schipheren van der Wismar, dartho hebben de stede gefugeth eyne van den sendebaden van Hamborch, hern Hinrick Saltzborch, van Rostock hern Johan Wilken, vame Straleszunde hern Johann Prutzen unde van Lubeke hern Hermen van Wickedene, borgermestere.

35. Vordermer warth geleszen eyne vorramet concept, wo de stede an heren Johann, koninge to Dennemarken etc., der privilegie halven to confirmerende schreven wolden.

387

Kjøpmannen i Bergen til rådet i Lübeck, som har klaget over kvaliteten på tørrfisk: Norges riksråd har under henvisning til nordfarernes interesser ikke villet forby å virke småfisk til råskjær i lenene nordpå. Nå vil Kjøpmannen forordne at en skal pakke stor og halvstor råskjær for seg og småfallen for seg, og at bedervet fisk ikke må pakkes eller utskipes.¹

Avskrift i Lübecks StA.

Trykt: HUB XI nr. 398 og derfra her. Skrifter utgitt av Bergens Historiske Forening nr. 33 side 148 f.

Bergen 1490, 6. oktober.

Unnszen fruntliken denst myt vormoge alles guden tovorne. Erszame wolwise heren, besunderen gude frunde. Juwe schrifte van wegene der packinghe des cleynen qwaden vorrotteden rotscheringe, darvan juw dagelix sware clacht vorkomet etc., unde de copien des breves derwegene an des rykes rad tho Norwegen gescreven hebbe wii entfangen unde alle inneholdes wol vorstanden. Vogen juw darup gutliken to wetene, dat wii derwegene vor des rykes rade vorgegeven unde bogeret

¹ Jfr. nr. 81 og nr. 398.

hebben, dat se nordewart dat also in oren lehenen wolden bestellen laten, dat men neyne cleyne vissche tho rotschere maken scholde etc. Dar se uns uppe antworten, dat se dat anders nicht vorfogen konden, dan also id suszlange derwegen gewesen hadde, wente dat anders den armen Nordevareres tho schaden unde hindere wesen wolde. Des dejenne, de dar neyn vorstant van hebben, nicht vreden edder merken konen, dat sick ock also in der warheyt irfindet. Sunder myt der qwaden packinghe dat gebreck wert jo by unsen kopluden befunden, dat uns sere leyt is; willen hiirumme dat also vorfogen unde by penen ernstliken upsetten, dat men in tokomenden tiiden den groten unde halfwassen rotscher, dat kopmansgud is, eyn itlick by sick packen schal unde den cleynen, de gud is, by sick, dergeliken aver den vorrotteden vordorven visch, he sy cleyne iffte grot, dat neyn kopmansgud en is, neynerleye wisz tho packende iffte tho schepende by penen unde broke, also de gemeyne kopman unde wii darup settende werden. So mach eyn jderman sin eventur stan. Wert dar wol mede beslagen, dar mach men by varen, also recht is, wente wii dar anders neyn gu dmyddel inne vinden konen, wanthe wii van des kopmans wegene dartho sunderges neyn volk, dede by oren eeden de packinge besturen mogen, holden konnen umme velheyt unde mannichvoldicheit willen unde ock in anderer manere nicht wol konen ordineren unde vliien, so gii wol konnen vormerken. Kennet God, de juwe erszamheide tho langen tiiden in geluckszamer wolfart salich unde gesunt entholden mothe. Gescreven tho Bergen in Norwegen under unseme de gemeynen kopmans ingesegel ame mydweken na sancti Francisci confessoris anno etc. 90.

Olderlude etc. des kopmans van Bergen.

388

Kjøpmannen i Bergen til Bergenfarerne i Lübeck: Ber dem bl. a. se til at forbudet mot å laste kjøpmannsgods på dekk¹ blir overholdt. Dette forbudet er nå på ny vedtatt i Bergen. For øvrig om faren for krig mellom kongen og hansebyene, og om sjørøverier og annen skade som er tilføyd hansekjøpmenn av Henrik Krummedike og andre.

Original i Lübecks StA.

Trykt: HR III 3 nr. 251 og derfra her. Jfr. 252: Fortegnelse over de skip som er tatt fra Bergenfarerne.

Bergen 1494, 18. februar.

¹ NgL 2 I nr. 396 § 82, II nr. 416 § 33.

Den erszamen mannen Herman Bucke, Lambert Loeffe unde Hans Veren tho Lubeke, des kopmans van Bergen hovetluden unde procuratorzs, unsen besunderen guden frunden samptliken unde bisunderen fr[untliken] gescreven.

— — — Vortmer, guden frunde, so wy juw ock in unsen breven tor negesten kopsteven hebben unde bogeret, dat gy unde de frachtheren den schipperen warninghe don wyllen, dat se den overlop myt kopmans guderen nicht belommeren laetn, so bogere wy noch, dat id also geholden werde, wente dat hiir vor der meynthe vaken upgesettet unde nu sunderges uppet nye belevet is, dat de schipperen eynen vryen overlop na der stede recessz voren scholen by vorlust des gudes, also uppe deme overlope gefunden wert. — — — Screven under unseme des gemeynen kopmans ingesegel ame dinxedage na invocavit anno etc. 94°.

Olderlude des gemeynen Dutzschen kopmans van der hansze nu tor tiit tho Bergen in Norwegen residerende.

389

Recess fra hansedagen i Bremen 25. mai—4. juni 1494: Hanseprivilegiene blir krenket i Danmark, Sverige og Norge (§§ 79, 82–84). Hansedagen godtar at Kjøpmannen i Bergen har satt skatten¹ opp til det dobbelte for å dekke utgiftene til boten for Olav Nilsson² (§§ 85–86). Kjøpmenn fra Zuidersjøbyene skal betale skatten på linje med andre hansekjøpmenn (§§ 85, 150). Bare hanseater må opptas ved Kontoret i Bergen (§ 151). Kjøpmenn fra hansebyene skal ikke fare til Shetland eller de andre øyene unntatt Island (§§ 85, 87, 152). Fisk skal kjøpes og selges etter vekt (§ 149). Shetlandsfisken skal tilvirkes flat og ikke rund eller som råskjær,³ og den skal markedsføres atskilt fra Bergensfisken (§§ 85, 153). Det ble lest et brev fra 1446 om misligheter m. m. i Bergen⁴ (§ 89).

Avskr. i Bremens, Rostocks, Zwolles, Kampens og Danzigs St. A.
Trykt: HR III 3 nr. 353 og derfra her.

¹ En avgift som hanseatene i Bergen svarte til Kontoret. Se NgL 2 II nr. 416 §§ 46–48.

² Se nr. 384 note 1.

³ Meningen må vel være at den skal flekkes på samme måte som klipffisk, slik at de utbrettete halvdelene henger sammen langs ryggen, i motsetning til råskjær, der halvdelene henger sammen etter sporden. Jfr. nr. 390 § 2 og nr. 398 § 1.

⁴ Trolig ordinansen NgL 2 I nr. 395.

79. Ame sonnavende na corporis Cristi tho 8 huren vor middaghe sint de radessendeboden der stede wedder vorgadderet. Dar denne de secretarius von Dantziigke hefft vorgegeven int erste uppe de beswaringe jegen privilegie unde olden wonheyden in den ryken Dennemargken, Sweden unde Norwegen deme gemenen copmanne weddervaren; dar denne de von Dantziigke swarer unde mer den andere stede werden beenget unde beswaret, begerende sodane privilegie unde fryheide mochten forbeden unde beschermet werden; darto wolden syne herenn helpen nach alle ereme vormoge. — —

82. Worden furder gelezen mennigerleye artikell der imbrekinghe der privilegie unde fryheyde in Dennemargken, Sweden unde Norwegen.

83. Item worden gelezen schriffte darumme eretydes an den heren koningh unde des rykes rad der imbrekinge halven gescreven, deregeliken de schriffte darvon wedderumme.

84. Na veleme radslagende, wo men de dinghe beteren mochte, is belevet, to scrivende an den herenn koningh unde des rykes rad ime namen der gemenen stede.

85. Darna sint de Bergerfarer upgelaten. De hebben clachte vorgegeven von wegen des copmannes to Berghen in Norwegen residerende, int erste, dat jegen de recesses sy Hithland unde andere eylande durch ytliche coplude uth den steden von der hanze besocht; sollen gehalten werden, wente de rodscher uth Hitlande gehalet werd mit deme Bergerfische gemenget unde also vor Bergerfisch in bedrechnisse der lude gekofft, gegulden unde betalet. Item wo dat itliche jare langk geleden de copman to Bergghen eynen genomet Olaff Nyggelsz vorslagen, welkere slachtinge en mergklichen to beterende hadde gekostet, umme denne sulken schaden derwegen gedan to wedderhalende, uppt schot, dat de copman gevet, beswaringe durch den gemenen copman were geschen, so dat id dubbelt werd gegeben; daran de von Deventer, Swolle unde Campen ungehorsam weren; begerende, de to underrichtende, so dat se ere schot gelick anderen copluden geven mochten. Ok geven se vore von eyn schip, darinne gewest were 1 packe vissches, durch de Engelsschen 2 jare geleden genomen.

86. De Bergervarer sint affgewyset, unde de sendeboden hebben gesloten, dat de stede dat schot eyndrechtliken schollen unnd willen geven.

87. Is forder geslaten, dat men Hytlande unde andere eylande nicht mer schall besoken; weret dat jemand dar entjegen dede, de schal vorlustich wesen der privilegie der hanze unde nicht mer geneten unde in den steden von der hanze nicht mer wanen.

88. Is forder geslotenn, dat men upp de vorgegeven artikele fordermer schal radslagen unde mit guder vorsenicheyd darto gedengken.

89. Item ward gelezen eyn breff, wo id von wegen der gebreke tho Bergen in Norwegen unde anderer gescheffte darsulvest uppe deme daghe to Lubeke int jar 46 is vorlaten unde vome rade to Lubeke vorsegelt.

148. Also denne de Bergerfarer vor dessen sendeboden veler gebreke halven hadden gewesen unnd bescheden, wedderumme vortokamende, umme antworde to horende, also sint se erschienen; den gesecht ysz, wo dat de copmann to Berghen syk nicht richtich helde in der gildinge unnd packinge des vissches, derhalven grote clachte weren gekomen, darvor to wesende, dat de gebeteret wurden.

149. Vurdermehr hadden de 6 Wendesschen stede in bevele tho ordinerende, den visch by der wicht to vorkopende unde to kopende, welk men vome copmann also wolde gehalten hebben.

150. Item de Sudersesschen stede willen sick ok geborliken holden in entrichinge des schates.

151. Vorder sal de copman to Berghen den gemenen copman von der hanse forderenn, unde de nicht von der hanze sint ime kuntore nicht to latende; unde dar en denne ane misdungket, schal bringen von den steden darto ordineret, de en schrifftlick sollen werden vorwitliket, certificatie, dat de in de hanse horen.

152. Item nemand sal de eylande besoken by vorlust der hanse uth-genomen Island, de de fromde natien ok vorsoken.

153. Item de Bergerfarer sollen ok nicht menghen Hithlander vysch mangkt den Bergerfisch, schollen ok mit ernste darvor wesen, dat de Hithlander visch moge gevlaket werden unnd nicht runt vor rothscher vorkofft.

154. Desses hebben de Bergerfarer begeret eynen segelden breff, de en vorlovet ysz to gevende.¹

390

Ordinans for Kjøpmannen i Bergen, vedtatt på hansedagen i Bremen 1494²: Kjøpmennene fra Zuidersjøbyene skal i likhet med andre hansekjøpmenn betale forhøyet skatt til dekning av Kjøpmannens utgifter³ (§ 1.) Ingen fra hansebyene skal fare i kjøpferd til Orknøyene, Shetland eller Færøyene. Kjøpmannen i Bergen skal sørge for at Shetlandsfisk som er virket til råskjær ikke kommer i handelen eller blir stukket inn mellom annen fisk. Kjøpmannen skal også sørge for at de gode gamle vrakingsreglene igjen blir praktisert. De 6 vendiske byene skal føre kontroll med dette og treffe de nødvendige bestemmelser om fiskevekten (§ 2).

Trykt: HR III 3 nr. 356 og derfra her. Codd. s.d.

Bremen 1494, 5. juni.

¹ Se nr. 390.

² Jfr nr. 389 § 154.

³ Skatteforhøyelsen skyldtes utgiftene til boten for Olav Nilsson, se nr. 389 § 85.

Wy burgermeistere, raithmanne unde radessendebadenn der ghemeynen stede van der Dudeschen ansze nu tor tyt bynnen de stede Bremen to dage wesende unde die raith darsluvest bekennen apenbair in deszem apenenn brieve unde dohn witlick daran allesweme, dat wy durch desz ghemenen besten willen unde szundergen deme ghemeinen coipmanne tho Berghen in Noirweghen residirende tho guede, bavenn andere schickinghe unde ordineringe ermails en tom besten vorramet hebben bespraicken unde syn avereignhecamen in diszen stucken unde artickelen in deszer nabeschreven wyse.

1. Int ierste, dat die coipluden van den Suderzeschen steden scholen unde willen gelyck anderen coipluden dat vorhogede unde opgesette schott umme last unde schulde deme coipmanne anliggende, szo langhe sze sulcher last unde schulde enthaven unde benamen synn, entrichten unde betalen.

2. Voirder is onder malckander concordiert unde geslaten, dat niemant uth den steden van der Dudeszchen ansze scholen versoecken die eylande, nomentlicken Orkeney, Hytlande unde Verhoe, umme syne kopenschop, neringhe unde hantieringhe dair tho donde in jeniger wyse, by verluyst unde entsettinghe der ansze unde ere frigheitt in allen plecken unde stedenn. Susz schal ock de coipman to Berghen ernstlick vorfuegen, dat neyn Hyetlandes fisch to roitscher ghemaicket, gekofft, vorkofft, manckgesteken edder vermenghet werde in jeniger mathe. Oick scholen sy dairvoir wesen, dat de gildinge desz fisches gebetert unde reformiert werde up die olde wyse unnde ornieringhe, derhalven den soz Wendeschen stedenn bevell alhier gedaenn unde gegeven is, sulckent mede in achtsamheit to holdende unde nae noitdrofft ordinancie vann wichte dairop tho schickende unde tho makende, uppe dath die kopenschop dairvan de beth vare unde by werden blyve. Welckent alles ernstlick schal werden holden in aller mathe unde wyse, szo voirghe-schreven is, mit allen stucken unde punctken ermails to dersulven coip-luyde wolfart geslaten unde gegeven. Tho merer vorwaringhe hebbe wy radessendebaden erbenomet der stede van Bremen secreth, desz wy nu tor tytt samptlicken hiertho gebruycken, wittelicken aen deszen brieff hetenn hengen, de gegeven unde schreven is nach Christi geboirtt unses herenn verteinhunderth imme verundenegtigesten jare uppe den voften dach in junio.

391

Recess fra hansedagen i Lübeck 28. mai—15. juni 1498: Man vil kreve straff over de bremere som i strid med vedtakene på hanse-dagen i Bremen 1494¹ har kjøpt opp fisk på Shetland, blandet

¹ Nr. 389 §§ 85, 87, 152, og nr. 390 § 2.

den med Bergensfisk og solgt den på bedragersk vis (§§ 12, 67, 70, 73). Det klages over synkende kvalitet på Bergensfisken og innskjerpes at gammel sedvane må følges med omsyn til vraking og pakking; i motsatt fall skal de vendiske byene ha fullmakt til å gjøre en ny ordinans om dette (§§ 76, 198, 228). Avtalen [NgL 2 II nr. 420] om skipsfarten til Bergen skal stå ved lag, slik at skip ikke må befraktes til høyere satser i Wismar enn i Lübeck; men de fremmede¹ skal få rom i skipene på linje med de andre (§§ 71, 74). Bergenfarere fra hansebyene ved Zuidersjøen pleier å befrakte en del ikke-hanseatiske skip² (§§ 72, 75). Ingen hanseat ved kontorene i Brugge, London, Bergen og Novgorod eller ved andre hanseatiske stapelplasser må ekte noen ærlig eller uærlig ikke-hanseatisk kvinne, eller holde hus med noen uærlig kvinne selv om han ikke er gift med henne (§§ 86–87).

Trykt: HR III 4 nr. 79 og derfra her. Codd. s.d. NgL 2 III nr. 114 (reg.), DI XI nr. 48 (utdr.).

12. Vordermer is worden gelesenn eyn breff van deme ersamen rade tho Hervorde uthgegan unde an de gemeynen stedere geschicket, darinne se sick int erste ock entschuldigen anhengende, wes durch de gemeynen stedere gehandelt unde geslaten wert, darinne willen se sick billick unde borlick holden, doch nemandes bevell gevende; darnegest vormeldende van deme Hitlander unde anderen eylander vissche, de vaste mit den Bargervissche vormenget unde in bedrechnisse des unosenen vorsteken werde, begerende, dar achte up to hebbende unnde na nottrofft vortowesende, des wandell to beschaffende, also dusdanes in deme breve under langeren wert beroert.

67. Darnegest zindt worden gelesen twe der olderlude unde copmans tho Bergen in Norwegen residerende breve an de sendebaden der gemeynen stedere van der hanze geschreven, dar ime eynen begrepen is, dat etwelcke tegen de recesse der gemeynen stedere de eylande in Norwegen vorsoken unde den Hitlander under Veroscher visch in de lande herwerth aver voeren scholen etc., ime anderen entschuldigen se sick tor jegenwardigen dachfart to schickende, doch hebben se darinne eren olderluden hir^e tho Lubeke weszende macht gegeben, etlike werve unde bevele erentwegen den steden vortobringende; dar id des morgens is by geblevenn.

¹ Med «fremmede» menes vel kjøpmenn fra andre hansebyer enn den byen der skipet ble befraktet, eller også simpelthen fra andre hansebyer enn Lübeck. — Om konfliktene som førte til avtalen NgL 2 II nr. 420, se *ibid.* nr. 410 og 414 med tillegg og noter.

² Dette var forbudt, se NgL 2 II nr. 416 § 22.

70. Darnegest sindt de olderlude des copmans tho Bergen in Norwegen residerende, also Hermen Bock unde Lambert Loëff, sampt etliken anderen vor den heren radessendebaden erschienen unde hebben vorgegeven, wo unlanges ichteswelcke van Bremen mit etliken schepen tegen der gemeynen stedere recessen unde sunderlinx nu latesten anno etc. 94 to Bremen gemaket, ock ere segele unde breve de oylande vorsocht unde darsulvest visch geladen, herwertz avergebracht unde mit anderen Bergervissche in bedre^{ch} der lu^ede vorkofft scholen hebben etc., der nedderlaghe to Berghen to merckliken schaden unde nade^{le}, begerende, dartho mit deme besten vordacht to synde, sodanes gebetert unde hirnamals vorbliven mochte.

71. Darna hebben desulven olderlu^ede den heren radesendebaden vorgegeven van den van Rostogk unde der Wismar, dede Bergen ock pleen to vorsokende, dat se etlike schepe hoger dan de schepe tho Lubeke van ener gro^ete to Bergen to segelende vorfrachtet, dat sik denne nicht gebore, unde hebben derhalven leszen laten eyne vordracht tusschen den van der Wismar unde den Bergerfarern vormals geschen in der stadt Lubeke nedderste boke geschreven, begerende, dergeliken to vorfugende, sodanes hir namals mochte vorbliven.

72. Ock hebbenn den gedachten heren radessendebaden de olderlude vorgegeven, dat etlike Szuderzesche stedere in der anze behorende, dede ock Bergen jarlikes vorso^eken, darsulvest etlike schepe in de hanze nicht behorende plegen to vorfrachtende etc., begerende, dergeliken wandell to beschaffende.

73. Derhalven de gedachten heren radesendebaden na besprake hebben geantwordet, tome ersten also van wegen der unwontliken besokinghe der oylande, dat de stedere dat also willen holden, also id tho Bremen is berecesset, willen dat ock mit deme besten an den ersamen raidt tho Bremen vorschreven, sodanes na lude erer breve unde ock der recessen to straffende. — Item de pene is, were dat jeman ddar zegelde in Hidtlandt edder ander oylande, ane in Yslandt, schal vorlustich wesen der privilegie der hanze unde der nicht mer geneten, ock in den steden van der hanze nicht mer wanen.

74. Tome anderen hebben de heren radessendebaden geantwordet, dat de stedere tofreden zin, de eyndracht to holdende; sunder hebben ene bevalen, also by den vrachtheren unde schipperen to vorfugende, de fromden also woll parth in den schepen krigen mogen also de anderen; dar se denne eren flyt unde dat beste by to donde gelavedenn.

75. Tom dorden also van wegen der u^ethenseschen schipperen, de gefrachtet werden, hebben de heren radessendebaden geantwordet, dat se dartho mit deme besten vordacht willen wesenn.

76. Ock hebben de heren radessendebaden den genanten olderluden vorgegeven, dat vaste clachte van anderen steden gekamen zindt, dat de visch tho Bergen also in der packingen unde gildingen nicht gemaket

werde, so van older is wontlick gewesenn, unde hebben en ernstliken bevalen, to beschaffende, de visch na older wise gepacket unde gegildet moge werden, up dat de stedere nicht vororsaket werden, derhalven ander ordinantie to makende; dat de olderlude also angenaetm hebben seggende, deme so gerne don willen.

86. Vordermer hebben de herenn radessendebaden eyndrechtliken uth merckliken orsakenn belevet unde geslaten, wanner jennich man van der anze in den ver cunctoren, alse Brugge, Lunden, Bergen unde Nouwgardenn, edder wor sustes de coepman tor tydt synen stapell holdet, vorkerende eyne vrouwen erlick offte unerlick buten der henze sick vortruwen unde to echte geven leth hemelick offte apenbar, de schall darmede des coepmans rechticheide unde privileige vorbort unde vorbraken hebben; ock schall he in nener hanzestadt vor borger entfangenn werden edder der borgerschup geneten, nemandes darinne to vorscho-nende.

87. Ock schall nemandt van der anze in den vorschreven cunctoren mit eyner unerliken personen, all were se eme to echte ock nicht vortruwet, hussittende wesenn edder hus holden, by pene vorgemelt.

194. Ock alse de van Hervorde geschreven hebben vame Hitlander vissche so hebben se dergeliken unde ock vame Prutzscen vissche, dat de so nicht gepacket, begadet unde gegildet werde, so van older is woentlick gewesenn, merckliken geclageth.

198. Upt ander, alse van wegen des Hitlander unde Prutzschen vissches, de so nicht begadet werde etc., is durch de heren radessendebaden geantwordet, dat se de olderlude der Bergerfarer derhalven hebben vor sick gehat unde ene ernstliken bevalen, so se de clage van den anderen stederen gekregen hebben, des wandell to beschaffende, up dat se nicht vororsaket werden, derhalven nye ordinantie to makende, so dat ime recessz ock is vormeldet; unde de ersame radt to Lubeke willen dat ock noch by den olderluden bestellen. Dergeliken scholen ock doen de Prutzschen unde andere stedere, dar des to donde is, ernstliken des wandell tho bestellende. Unde is belevet, derhalven an de coepman to Bergenn ernstliken to schrivende; ock schall men schryven an de stedere Bremen, Deventer unde Campen dergeliken, by den eren, dede Bergen plegen to vorsokende, to beschaffende, umme de packinge, begadinge unde gildinghe so van older is wontlick gewesen furder to makende. Unde in deme sodanes hir namals nicht geschege edder bescheende nicht gehalten woerde, heben de heren radessendebaden eyndrechtliken deme ersamen rade to Lubeke unde den anderen Wendesschen stederen macht gegeven, derhalven eyne nye ordinantie to makende, so se kennen vor dat gemeyne beste nutte unde behoff wert zinde.

228. Ame vrigdage morgen sindt den heren radessendebaden wedder-umme tho radthuse erschinende gelesen worden etlike concepte, van wegenn der packinge, gilinge unde schote des Bargerfissches an de

stedere Collen, Bremen, Deventer unde Campen, ock an den co^opman to Bergen geschreven; de se denne eyndrechtliken hebben bewillet unde belevet.

TILLEGG

Kjøpmannen i Bergen til hansedagen i Lübeck: Hansedagen i Bremen 1494 forbød hanseater å fare i kjøpferd til øyene i Norskehavet, unntatt til Island.¹ Forbudet omgås på den måten at skip seiler dit fra Holsten og Frisland, men i virkeligheten er disse skipene utredet av borgere i hansebyene. Et slikt skip ble i 1494 beslaglagt av fogden på kongsgården i Bergen. Året etter kom en bremerkjøpmann med brev fra kong Hans, hertug Frederik av Holsten og grev Adolf av Oldenburg, og dermed måtte fogden frigi skipet og betale varene. Denne kjøpmannen handler på Shetland hvert år og selger fisken i Bremen og deromkring. Slik blir den gode råskjær som kommer nordfra utkonkurrert og forfalsket til skade for Kontoret i Bergen. Hansedagen bes sette en stopper for denslags virksomhet.

Avskrift i Lübecks StA.

Trykt: HR III 4 nr. 68 og derfra her. DI XI nr. 47.

Bergen 1498, 5. april.

P. s. Werdigen, erbaren unde erszamen, wolwisen heren unde guden frunde. So denne de erliken radesendeboden van der Dutzchen hanse, ame jare 94 trinitatis negestvorleden bynnen Bremen tho dage vor-gaddert weren, unde anderen artikelen itlike artikele berecesset unde gesloten hebben besundergen de nederlage tho Berghen andrepende, dar wii one hoichliken vor dancken etc., so is dar eyn artikel mede begrepen ludene, dat nemant schal oylande in Norwegen, also Hithlant, Veroy unde dergeliken, vorsoken, sunder alleyne Yszlant etc. Derhalven, guden frunde, voge wii juw tho wetende, dat uppe desulven kopstevan des vorgerorden 94. jares sint twe schepe in Hetlande gewesen, dede, also hiir dat seggent was, tho Bremen tho husz horen scholden, so alze hiir heren Otten Matzon, uppe de tiit uppe unses heren des koninghes garden voget, dat vorwitliket wart; dede myt der korte eyn van den schepen nemen leth, welckere gudere he gebutet unde gepartet hefft myt synen knechten etc. Der sake halven sint vorder tho Bergen gekomen anno etc. 95 in der vasten eyn kopman Hinrick Kummertho van Bremen

¹ Se nr. 389 §§ 85, 87, 152 og nr. 390 § 2.

unde eyn schipper, Janeke Bollessen ghenomet, van Lutken Tunderen uth deme lande to Holsten myt unses heren des koninghes van Denne-
marken etc., syner gnaden here broder, hertoch Frederikes to Holsten,
unde greven Alleffes tho Oldenborch ernstliken schrifften unde breven,
dat de kopman sodane schip genomen scholde hebben unde entliken
datsulve gud unde schip betalen scholde, myt lengeren worden etc.
Des wy uns do myt hulpe der rykes redere hiir tor stede wesende tegen
de vorgerorden heren schrifftliken purgerden unde entschuldighe[de]n,
alse wii best konden; dat noch so steyt unde wy en weten nicht, iffte wy
der sake allerdinge anich sin edder nicht. Jodoch so moste heren Otte
vorgescreven sodane gudere betalen unde weddergeven. Hiiruth mogen
juwe erszamheide vormerken, wo id myt dessen dingen dorgesteken
werdt; se krigen van den heren breve unde zegelen uth deme lande tho
Holsten unde uth Vreszlant, unde de gesellen werden allike wol van den
borgeren uth den steden uthgeredet unde sliten dergeliken sodane gudere,
alse se mede bringen, wedder in den steden. Wentse alse wy underwiset
sin, so schal de vorgerorde Hinrick Kummertho myt syner zelschup alle
jar Hethlande myt kopenschup vorsoken unde sodane Hithlandesschen
rotschere, alse se dar halen, vort tho Bremen, tho Stade unde darumme
lanck her tho slitende plegen; dar denne de gude rotschere, alse van
norden komet, mede vornichtiget unde vorvelschet wert, desser nedder-
lage tho vorfange unde mercklikeme schaden. Konden juwe erszamheyde
eyn gud vorram hiirup vinden, dat sodant allerdinghe affgesteldet worde,
were gans nutte vor desse nedderlage unde dat gantze lanth; so giu myt
der hulpe Godes wol donde werden; dat vordene unde vorschulde wy
umme juwe erszamheide, de God almechtich lange salich unde gesunt
vristen mote, alle tiit willichliken gerne. Gescreven under unseme des
kopmans gemeynen ingesegel ame donnerdage na Ambrossii epicopi
anno etc. nonagesimo octavo.

392

**Alltingsvedtak om lagmenns og nevndemenns diett i alltings-
tiden, om betingelsene for at en hirdstjore skal anses for rettelig
innsatt i ombudet, og om utlendingers vinteropphold på Island.**

A: British Museum Add. 11, 242 4to, s. 64^a («= Finnur Magnússons samling 206), en
«Sópyngja» (håndskrift av blandet innhold) av sira Gottskálfur Jónsson på Glaum-
bær i Skagárfjord, skrevet 1543—90, (her er vedtekten fyldigst og best gjengitt). B: AM
242, 4to s. 35^a med Biskop Guðbrandur Þorlákssons hånd, fra ca. 1570. C: AM. 199, 4to
s. 103—104, skr. ca. 1600. D: Ny kgl. saml. 1945, 4to s. 196^b, skr. 1666 av Hannes Gunn-
laugsson. E: MSteph.¹ 61, 4to, s. 75—76, skr. ca. 1670. F: Domsprotokoll fra Jón Pét-
urssons samling, i 4to, s. 75—76, ca. 1630—40, nesten likelydende med teksten i Gott-

¹ Kålund, Katalog over den Arnamagn. Håndskriftsaml. II s. 587—588.

skállkur Jónssons «Sópdyngja». Trykt: Safn til sögu Islands og islendzka bókmenta II s. 189—190 etter AM. 199 4to, sammenholdt med en oversettelse til dansk i Gl. kgl. saml. 1160 og 1161, fol. Vedtekten fins forøvrig i en rekke avskrifter og regester. Oversettelsen til dansk er gjort etter den forkortede versjon.

Trykt: DI VII nr. 550. og derfra her.

Alltinget 1501, 1. juli

Alþingiss samþykkt.^a

Anno domini. M. d. oc eitt ar. war þetta dæmt oc samþykct vtan vebanda oc jnnan fimtudagen næsta epter peturzmesso oc palz af hirdstiora^b logmonnum oc logrettomonnum oc ollum^c almuga med lofatake.

Fyrst at sa domr sem dæmdr var^d aa alþingi um sumarit. at hver sylumadr skyldi hallda sinum nefndarmonnum [þingkost epter skiallegheit^e oc hafa þar fyrer halfan skattenn þan meira^f er en nefndarmennerner^g taka j sitt nefndarkaup.^h

Svo oc dæmdum vier at hirdstiorenⁱ sa sem med logum aa at uera skal^j hallda badum logmonnum þingkost [huorum um sig^k uid .x. mann. enn^l hafe þeir fleire menn [med sier^m halldiⁿ vpp aa sinn pvng.^o Enn sa hirdstiore er at logum samþykctr sem hefur [minz herra kongzins bref^p firir sier oc helldr oss víd log oc [landz rett hier j landit^q oc samþykctr er af badum logmonnum oc logrettomonnum oc ollvm almvgar^r vtan logretto oc jnnan.

Jtem samþykctum vier þann sama^s dom stodvgan [oc obrigdiligen sem dæmdr er adur vm vtlenzka menn^t at þeir skulu ongva vetrsetv hafa hier nema tirir fvlla navdsyn sem domr [gior þar vm^u vtvisar oc þeir vtlenzku skulu huorki giora hier menn ne skip til sios.^v

Var þat oc enn samþykct ef sylumennerner hielldu ecki sinum nefndarmonnum þingkost þa skyldi hirdstioren hallda þeim þingkost oc logmonnum med.

Samþykkti ærligr herra Stefan med gudz nad biskup j Skalholti allar þessar fyrskrifadar samþykcter oc articulos med oss adrnefundum monnum.

[Er þat gamallt at hirdstioren skal hallda logmonnum badum þingkost oc ollum logrettomonnum.^w

^a Tilf. F. — ^b F: hirdstiorum — ^c C, F, mgl. A. — ^d F: hafdi uerid. — ^e A; C: þingkost Epter Erlegum heitum; E: þingkost effer skialligum hætti; overs. til dansk „til derris Nodtörfitt,„ — ^f A; de øvrige: meiri. — ^g C, E: þingmenn. — ^h C, E, F: þingfararkaup. — ⁱ A, F; de øvrige: hirdstiori. — ^j A: tilskyldr. — ^k Fra [tilf. A. ^l Mgl. F. — ^m Mgl. A. — ⁿ C, F o. fl.: Sialfir. — ^o A, C, F o. fl.: Kost. — ^p Fra [slik A, F; de øvrige: Kongsbref. — ^q C, E o. fl.; [rett; F: rettindi hier j landid. — ^r Resten mgl. i alle tekster så nær som A, F. — ^s Mgl. F. — ^t F: Fra [sem dæmdur var adr vm vtlanda og obrigdulegan. — ^u F: Fra [þar vm dæmdur. — ^v F slutter her. — ^w Teksten i A fra [står noe lengre nede på samme side i hskr.

393

Kjøpmannen i Bergen til Lübeck, Hamburg og Bremen: Norges riksråd klager over at kjøpmenn besøker de forbudte øyene og uvanlige markeder i Norge. Dermed fører de ut av landet varer som nordfarerne trenger, til skade for Kjøpmannen og for innbyggerne i riket. Riksrådet vil be kongen om at kjøpmenn og skipperer som gjør slikt, og særlig seiler til Shetland og Færøyene, heretter ikke skal få leide. Riksrådet har også bedt Kjøpmannen gripe inn. Kjøpmannen har derfor vedtatt en ny artikkel i sine vedtekter¹, slik det er adgang til ifølge vedtak på hansedagen i Lüneburg 1412². De tre byenes råd bes stadfeste artikkelen og advare sine borgere mot kjøpferder til de forbudte øyene.

Avskrift i Lübecks StA.

Trykt: Skrifter utgitt av Bergens Historiske Forening nr. 33 side 196, og derfra her.

Bergen 1501, 13. oktober.

Ad Consules lubicenses hamborgenses Bremenses cuilibet suam.

Olderlude des kopmans tho Bergen etc.

Ersamen vorsenighen wysen heren vnde guden frunde de Erwerdigeste Erwerdigen Werdigen Gestrengen vnde Ersamen des Rykes Redere hyr Jn Norwegen hebben vns mehr dan eyne reyse clagewis to tho jr kennende geuen, dat nu leder in velen landen egene nuth vor dat gemeyne beste gepryset werdt, also dat olde priuilegie Recesse vnde beleuynghe, de myt groter vnkost vnde meye vmme des gemeynen besten willen, jn vortyden bearbeydet vnde vorworuen syn So strengeliken nicht gheholden werden, alse dat beleuet vnde berecesset js, vnde besunderghen van weghene der Jennen de de teghen desses Rykes vnde des kopmans priuilegie, de forboden Øylande vnde vnwontlike marckede hyr Jntlant myt kopenschop holden vnde vorsoken, beide deme kopmanne vnde allen jnwonners des Rykes to vorfanghe vnde merckliken schaden dar vmme dat se hyr vth deme lande voren watmal wullen botteren talg vnde andere ware, alse hyr jntlant dent vnde den Nordevarers grot van noden syn etc. vnde hebben vns do soluest belouet, dat se der wegene vnszen gnedigesten heren den konninck etc. willen vorscriuen vnde by syner gnade bearbeiden laten, dat nyne koplude iffte Schipperen se syn

¹ Artikkelen har vært vedlagt brevet, men er ikke tatt med i foreliggende avskrift. — Kjøpmannens vedtekter i den redaksjon som er trykt NgL 2 II nr. 416 forbyr kjøpferder til Island, Færøyene og Shetland (§ 86). Redaksjonen er ifølge avskriften fra 1494.

² Se NgL 2 I nr. 375 § 17.

van wat natien se ock syn, de de desse vorbodene reyse holden vnde besunderghen in hethlant vnde veroy segelen, na desser tyd jn den landen geleidet scholen syn, der haluen van vns fruntliken begerende dat wy sodant vnser ouersten vnde frunden jn den Steden wolden vorwytliken, der geliken van vns begerende, dat wy hyr ynne eyn guds myddel wolden vorramen vnder vns eyner brocke dar vp to settende, also jd vns desser nederlaghe nutte duchte wesen etc. Der wegene Ersamen leuen heren So hebben wy desse sake dupliken betrachtet vnde to synne genomen dat desse lande vorgescruen mehr van den jennen vorsocht werden, de de ore hanteringhe hyr touorene ghehalth hebben vnde noch hebben, dan van anderen kopluden etc. vnde nach deme male, de de werdighen Erbaren vnde Ersamen heren Radessende boden der gemeynen hantze Stede anno dni xiiii^e vnde xij Ame auende Ascensionis domini bynnen luneborch vorgaddert, jn breuen van den suluen Rade vorsegelt, deme kopman de macht vnde gewalt gegeuen hebben vnde to gelaten ys, dat de kopman vmme des gemeinen besten willen by broke vp vnde aff setten mach, dat deme kopman to bestantnisse desser nederlaghe profytlick vnde nutte duncket wesen etc. vnde jn sodaner mathe de gemeyne kopman vnde wy hebben endrachtliken beleuet desser sake haluen eyner Artikel vnde puncte jn vnse des kopmans willekor^e, tho settende, den suluen Artikel strengeliken tho holdende gelick anderen Artikelen jn deme suluen willekor begrepen Van welckeren Artikele, de aneschrift vnde Copie gy hir ynne vynden beslotten Vorhopen vns vorder sodane willekorer den Steden vnde juwen Ersamheyden nicht enthegen to wesende vnde begeren dat gy na billicheit sodane Artikel Confirmeren vnde mede beleuen willen vorder byddende denstliken dat gy by juwen borgers vnde Jnwoners also vor soghen willen dat se sodane vor bodene Øylande, na desser tydt myt kopenschap nicht mere vorsoken one der wegene warn schuinghe doen, dat syck eyn Jewelick vor schaden wachten moghe, dat vordene wy vmme Juwe Ersamheide, gode deme heren salichliken beualen, alle tydt willichlyken gerne Screuen [vnder] vnseme des kopmans Jngesegel Am mydtweken na dyonisy z sociorum eius Anno domini M^o d^o primo. —

394

Regler for orden og framgangsmåte ved sammenkomstene i St. Katarinas og St. Doroteas gilde i Bergen.¹

Original i Lübecks StA.

Trykt: Chra. Vidensk. Selskabs Forhandlinge 1878. No. 11. S. 6 f. DN XVI nr. 341 og derfra her.

Bergen 1502, uten dag.

¹ Reglene skriver seg kanskje fra 1397, men er omskrevet og forandret i 1502.

Sunte Katherinen vndte Sunte Dorothien Gildebock Anno Domini MD vnde twe geschreven.

Wen men de gilde drincket: de vörworde:

Vrunden weset Gade wilkahmen unde den hilligen Junckfruwenn Sunte Katherinen unde Dorothien beide, Jn de ehre disze gilde isz gestichtet so wille wy drinken der hilligen dreualdicheit beeker in dren druncken, de möchte usn tho hulpe kahmen an lieu und an Zelen — Her Olderman dat Juw Gott ehre etc:

De ander beker:

Jtem Vrunde weset Gade: etc: alsze thovören: — des hilligen licha- mes Beker, de möhte uns toh hulpe kahmen jmme lesten:

De dorde Beker

Jtem Vrunden: etc: der werdigen hilligen Junckfruwen Beker, Sunte Katherinen und Dorothien in welcke ehr disse gilde gestichtet isz, dat se Gott vor unsz bidden:

Hirna gifft men Broht, Botteren unde Kese:

De veerde Beker:

Jtem Vrunde weset Gade willkahmen: etc: Wy drinken unser leven fruwer Beken, dat se ore leve Kindt vor uns bidde:

De viffte Beker:

Jtem Vrunden: etc: Sunte Olauus de grote Köning sinen beker, dat wy jn sineme lande also verkehren und kopschlagen, dat wy salich werden:

De söste Beker

Jtem des hilligen Ridders Sunte Jurgen becker, dat wy alle unse Noht verwinnen:

Hirna schölen alle Jungen uthgahn:

De Secretarius schall dat boek lesen so hirna folget:

Jtem Vrunde: etc: Vnses gnedigsten Heren des Königes beeker, dat he mit sinen Rikes Rederen also rade und stüre, dat wy gnade und frede in sinem lande hebben mögen,

Hir schölen uhtgahn de olderlude, de schaffere mit jdtliken andern, und kesen nie schaffers: Wen de olderlude wedder ingekahmen sunt Unser Herren van Lübeke Beker etc.

Item Unser Frunde Beker toh Lübeck: etc.

Hirna schölen de schaffer mit ören Krentzen twye ummegahn und nehmen den witte beeker und seggen also hirna folget:

Vrundte also wontlick isz, twe schaffere tho kesende, de de gilde vorstahn, So hebbe wy dytts Jahr vorgestahn unde gereckent. De nykohmen schölen, komen und bringen xii β, de oldkomen iiij β, wesz wy gebroken hebben will wy twe jn unse stede kesenn de schölen dat vorbeterenn, se sint buten effte binnen A B dat Juw gott ehre.

Vnde bringen den Nyen schaffers de Krensze erliken und lucken en

So schölen de Gekoren schaffers vpstahn und gahn vor dat Cuntor und bidden De olderlude en tho huz tho folgende ein jszlick:

Hirna scholen de Oldenschaffers an heven

Desz Gemeinen Ehrlicken Kopmans Beker etc:

Jtem darna Sunte Getruden beeker Jnt lateste: etc: Vnde de Olderman geiht mit beyden nyen schaffers tho huz: Dar schall me vor pipen jszlicken unde vordregen lathenn Eine grohte Kannen beers unde viff nye Beker: Jtem Jtlicken einen schincken vndte twe semmelen,

Item achte dage darna schölen de Oldenschaffers vann allen dingen Rekenschop dohnn vor den Olderluden und allen schafters dem Clercke Eine thonne behrs, ledige thunnen unde Beker na older wonheit 2 m.ß:

395

Protokoll over forhandlingene i Münster 25. mai—13. juli 1504 mellom de vendiske byenes rådssendebud og hollendernes, zeelendernes og vestfrisernes ambassadører: Ambassadørene klager over at Kjøpmannen i Bergen forbyr hanseater å handle med nederlendere under en bøtstraff på 40 rinske gylden¹, og attpåtil jager nederlenderne fra Bryggen med makt. De fleste hansekjøpmennene hører hjemme i de vendiske byene eller står i tjenesteforhold til borgere der. Rådssendebudene svarer at en del av kjøpmennene i Bergen er født i andre hansebyer, og at de vendiske byene ikke kan pålegge Kjøpmannen å vedta eller avskaffe bestemmelser.

Lübecksk avskrift i Kölns StA.

Trykt: Hr III 5 nr. 1 §§ 135—38 og derfra her; jfr. nr. 5 § 9 og nr. 7 § 3.

135. Tome verden den copman to Bargaen in Norwegen belangende is dorch de ambasiators gereplicert, dat nicht jegenstande ore coplude vame heren koninge ime sulven lande geprivilegiert, so werden doch desulven dorch de olderlude des copmans unde ander liggers uth den Wendesschen steden beswart, dat nemant mit one van der Dudesschen

¹ Jfr. NgL 2 II nr. 416 §§ 21 og 64.

nation mach kopslagen van der pene van 40 Rinssche gulden, darto werden se mit gewalt van der brugge vorjaget, geslagen unde mishandelt, dat alles is eyne nygicheyde deme tractat contrarie, begherende etc.

136. Darto dorch de radessendebaden geduplicert wu in der exceptien dersulven angetogen, wu deme na, so se hebben privilegia, so mogen se den heren koningk anfallen, umme se darsulvest inne to vorbidden, unde sy in der Wendesschen stede macht nicht, den copman darsulvest uppe syn recht unde ordinantien van den gemeynen steden gemaket, wu ock in ander kunthor alse to Brugge unde Lunden liggende, boven datsulve edder olde gevonte to vormogen, wes to vorfange gemeynere nation aff edder totostellen; wente de copman dar liggende nicht allene uth den Wendesschen dan den gemeynen hansestederen sii geboren etc., so se sodans bynnen Munster, de de oren ock dar hebben, wol irfaren konen.

137. Darto geandtwordet dorch de ambasiators, dat de meste part van den copluden in de Wendesschen stede to hus behore edder ore factor oft denere syn; dat se denne den heren koningk scholden anfallen, se bii oren privilegien to beholden, konde men wol weten, nademe de her koningk selden darsulvest to lande kumt unde ock de copman uth den hensesteden so stargk dar is, also dat se weinich den koningk achten, so sii one dat nicht to donde, aver begheren bii den Wendesschen steden, so vele se unde de ore belanget, darinne remedia to willen maken etc.

138. Daruppe geandtwordet, dat sodans in der Wendesschen stede hinder den gemeynen steden macht nicht en sii, dan is vorlaten, datsulve wu hir geclaget unde vorandtwordet deme copmanne to vorwitliken, umme syn andtworde daraff to mogen irlangen.

396

Recess fra hansedagen i Lübeck 21. mai—23. juni 1506: Spørsmålet om handelen på Orknøyene, Færøyene og Shetland utsettes til neste hansedag (§§ 135, 328). Man skal gi Bergenfarerne i Lübeck forskrifter om befraktingen av skip til Bergen (§ 330). Rostock og Wismar erklærer at de følger sedvanen: store skip blir befraktet i Lübeck, men små skip kan ikke bære kostnadene ved en slik framgangsmåte (§ 329).

Codd. i StA Bremen, StA Stralsund, StA Köln, StA Münster, RA Rostock.
Trykt: HR III 5 nr. 105 og derfra her.

134. Darna syn de Bergerfarer upgekamen unnd hebben ore clachte von gebreken des kunthors in Norwegen vortellet unnd darneven lesen laten itlike vorsegelde breve.

135. Int erste eyn breff under deme namen der sendeboden anno 94 to Bremen to dage gewesen uthgegeven unnd von deme rade darsulvest vorsegelt, dat numment schal de eylande Orkenøy, Fero unnd Hitlande by vorlust des copmans privilegien besoken.

136. Noch eynen des herenn koninges Cristiernn.

137. Int leste noch enen dersulven meninge vom sulven heren koninge vorsegelt.

138. Int aveschedent unnd na besprake isz von densulven Bergerfarerenn begeret worden, ore clage up schrifft to stellen tome ende, dat de herenn sendeboden darvon underrichtet so vele bederffliker dartegen dengken unde kamen mogen. Unnd isz den avend darby gebleven.

328. Darna syn der Bargerfarer clachte vogenamen, und is de erste artikell, dat numment up de oylande Orkeney, Fero, Hitlande soken scholle, beth der negesten der steder vorgadderinge vorschaven.

329. Tom anderen hebben de van Rostock unde Wismer gesecht, dat se idt helden wo wontlik; grote schepe worden hiir to Lubeke vorfrachtet, aver de anderenn cleynen, de de unkost nicht vormochten afftowerpen, weren van juheruth dar ock vorfrachtet worden; unde syn des artikels nicht tofreden gewesen, unde is darumme tome negesten upgehouden.

330. Tom anderen is belevet, dat men den Bargerfareren na legenheyt scall vorscristte geven, unde is den avent darby gebleven.

TILLEGG

Liste over klagemål fra Kjøpmannen i Bergen, framlagt på hansedagen i Lübeck: Bremerne og hamburgerne seiler på Shetland, Færøyene og Orknøyene trass i forbudet, som sist ble vedtatt på hansedagen i Bremen (§ 1). Skipperne som seiler til Bergen fra Rostock, Wismar og Lübeck har pleid å la seg befrakte i Lübeck av fraktherrene¹, og Kjøpmannen har bøtelagt dem som ikke det gjorde; nå blir dette ikke overholdt (§ 2). Hollenderne i Bergen skal etter kongens brev holde seg i 2 gårdar og ikke selge i smått; dette blir ikke overholdt (§ 3). Skippere har vært utsatt for overgrep i Mecklenburg og Østfrisland (§§ 4—6). Hvordan skal Kjøpmannen forholde seg hvis det blir brudd mellom kongen og hansebyene? (§ 7).

Recessbånd i Bremens StA.

Trykt: HR III 5 nr. 114 og derfra her. DN VI nr. 644.

Lübeck 1506, 22. juni.

¹ Se nr. 385, tillegg, note ¹ med henvisninger.

Item desse nåbescreven gebreke unde schade belangenn den copman to Berghenn in Norwegenn vorkerende.

1. Int erste, dat de van Bremenn unde Hamborg vorsokenn de oylande, alze Hitlande, Veroy unde Orkenoy, boven der henzestede recessz unde belevynge, jungest to Bremen belevet unde vorseghelth, deme kunthor to Bergen to mercklikenn affdrage unde schaden.

2. Item de schipperen, so van Rostock, Wysmar unde Lubeke na Bergen affsegeleenn, plegenn vor velen yaren sick frachten laten to Lubeke by den frachtheren; de des nicht en deden, darvan plach de copmann broke to nemen, unde doch itzunt szo nicht gehalten werth.

3. Item de Hollander scholden to Bergenn in twen garden stan unde allene by stucken unde nycht by elen noch klener wucht vorkopenn, dat van deme heren koninge vorsegelt is unde doch nicht gehalten wert.

4. Item eyn schip bleff under der Mekelenborgersschen szyden, dat Pawel Lange plach to forende, myt vissche laden, dat vordrunckene volk warth geblotet unde borovet unde de fische uppe Swane gefort, unde ock noch umbetalth.

5. Item alze hertogen Magnus seliger vor Wernemunde lach, legen dre Berger schepe up der Weernow, daruth denne syne gnade uppe 350 MM Lubesch ungeferlich vittalie leth nemen uppe geloofflike betalinge, deme den alzo nycht gheschen is.

6. Item furder begert de copman, dat ersame radessendebaden unde stede ene an greve Etzarde willen vorscryven unde ene van schipper Vresen wegen to like unde rechte vor se to vorbedende, wente schege dar yemant averfall edder schade en boven, wil de copman darinne ungeholden wesen.

7. Item wo sick de copman holden schall, oft id myt deme hern koninghe unde steden uthgyngge, dar doch de copman privilegie up hefft, eyn jar darna alle tyd veilich to zegeleenn.

8. Item wo sick de copman by den guderen holden schall to Hamborg zynde, de den tollen scholen vorfarenn hebbenn.

397

Recess fra hansedagen i Lübeck 16. mai—7. juni 1507: Den unge kongen har krevd at Kjøpmannen i Bergen skal sende ham krigstolk og avskrift av sine privilegier, og ikke ha noe å gjøre med lübeckerne. Kjøpmannen har bedt om skip dersom striden mellom kongen og hansebyene utvikler seg videre. Man skal sende Kjøpmannen en vidisse av privilegiene (§§ 51, 55—58, 61). Ifølge tidligere vedtak må hanseater ved kontorene ikke ha noen form for kompaniskap med hollendere (§§ 52—53). Striden mel-

lom oldermennene i Bergen og kjøpmennene fra Deventer, Zwolle og Kampen henvises til en forlikskommisjon (§ 5). Bergenfarerne i Lübeck må ikke uten å underrette disse kjøpmennene forordne nye bestemmelser som også omfatter dem (§ 185). Ordinansen [nr. 390] innskjerpes, og oldermennene i Bergen skal arbeide for at slik virksomhet som ordinansen forbyr heller ikke må bli tillatt for ikke-hanseater (§ 184).

Original i Lübecks StA.

Trykt: HR III 5 nr. 243 og derfra her.

5. Darmit aver so vele mogelik de middeltiid unvorlaren bleve, hebben de heren van den Wendesschen steden in bywesende der heren van Deventer, Zwolle unde Campen de olderlude der Bergerfarer bynnen Lubeke residerende mit den oren unde darneffen itlike borgere uth Deventer unde Campen, so van den olderluden to Bergen in Norwegen residerende scholden beswert wesen, laten vor sik kamen unde dersulven clacht, antwerde, rede unde wedderrede, scriffklik ok ame dele muntlik allenthalven vorgedragen, gehoret unde na itliker bosprake, so in affwesen gemelter heren van Deventer, Swolle unde Campen de heren van den Wendesschen steden under sik gehat, de sake tome fruntliken handell gewiset und itlike heren uth sik darby gebeden, de sik, umme desulven, dar id mogelik, yn der gude bitoleggen unde in fruntscup to verdragen, darmede bokummeren scholden. Deme ok also gescheen.

51. Darna is van den gebreken des kuntors to Bergen in Norwegen gehandelt, unde syn itlike breve gelesen worden etc., ok des jungen heren koninges an den copman, dat se sinen gnaden scolden senden de avescriff orer privilegien, item achtentich werafftiger manne, item mit den Lubesschen nene hanteringe hebben; item des copmans an de van Lubeck, darinne se schepe bogeren, weret de stede mit deme heren koninge in wideren unwillen worden kamen, ok wes se deme heren koninge scolen vor antwert geven, item dat en syn gnade dre schepe genamen unde der guder uth deme verden, dat gruntringe gedan, sik underwunden. Und is ok in bodenk genamen, wes dar schal by gedan wesen.

52. Vurder is de artikell van den Hollanderen vorgenamen, wo unde in wat gestalt desulven unde andere butenhensessche sick der copenscup in allen jegen to nicht weynigeme affbroke der gemeynen wolfart underwunden. Unde syn darby vele artikele uthe deme olden recesses gelesen, dat men nene selscop noch schepespart mit ene schal hebben, noch ore schepen laden edder gud an se senden, noch ore gut entfangen, noch ore kinder offte knechte annemen offte tosetten scal, und wes ame vorgangen iare derhalven gehandelt.

53. Und wowoll itlike der steder radessendebaden sik hebben laten boduncken, dat sulke artikele nicht, dan allene by den kunthoren to scholen werden gehalten, syn vorgenamen unde belevet, so hebben doch itlike der anderen radsam to wesen vorgegeven, dat men in de dinge bruckliker spreke, wo unde in wat gestalt de handel mochte mit den Hollandern vorghunt unde togelaten wesen; unde de anderen gemeynlik gesecht, nutte to wesen, dat men helde unde achterfolgede, wes in vorleden tiden derhalven eyndrechtliken geslaten unde vorlaten were. Unde is de artikel ok so in gedenk gestellet, wo de artikel mochte drechliken gemetiget werden.

55. Darna syn gelesen itlike privilegie to Dude unde Latine, dat kuntor to Bergen in Norwegen belangende, mit der confirmatien jegenwordigen heren koninck Johannis unde syner koningkliken werde heren vaders, seligen koningk Cristierni.

56. Als nu darin gespraken scholde werden, wes ime bogere des jungen heren koninges scholde unde wolde to des kunthors beste gedan syn etc., hebben de ersamen van Colne sik boduncken laten, dat id tor sake don mochte, dar den heren radessendebaden worde vorgehouden, uth wat reden unde orsaken de koningklieke werde den van Lubeck in sodaner ungnade bowagen, dat deme copmanne de privilegia nicht gehalten werden.

57. Dar wedder up gesecht, dat men nicht wuste, dat syn koningklieke werde enige tosprake int bosunder tegen de Lubesschen hadde, darumme sodans mochte als uth reden vorgenamen werden. Men hadde tome Kile gehort, wes aldar tegen de van Lubeck vorgedragen, unde wes se dar wedder up hadden laten antwerden, datsulve wolde men den heren radessendebaden gerne laten lesen; dan des grammes meste orsake worde darvor gehalten unde were ok anders nicht vormarket, dan dat de van Lubeck allen copman gelijk oren eghen borgeren unde inwoneren gerne fordert seghen unde na vormoge unde inholde der privilegien vorbidden wolden.

58. Unde is daruppe vorlaten, dat men deme copmanne schall in forma vidimus de privilegia senden mit bogere, dar de copman des vorbringendes dersulven noch mochte vorhaven bliven, dat he des voge unde weghe sochte. Id stunde yummer up reden, de sik itliker vryheide borepe unde der gedachte ok to bruken unde geneten, dat he de vorbrachte. Men hadde to deme ende privilegie, dat men der brukede, wen des bodarff worde, unde dar men der synen gnaden ime rechte nicht konde weigeren, so wolde id ok vordechtnisse maken, dar men de to geven sik boswerde.

61. Vort is bevalen, an den copman to Bergen upt yenne so ghisteren vorlaten to scriven.

183. Vurder is up de Bargefarer van Lubeke beger vorlaten, an den heren greven van Ostvreslande in namen der steder to sryven.

184. Vurder als gelesen eyn breff, demesulven copmanne vormalts to Bremen gegeven¹, is darup vorlaten, dat men dem inholde dessulven scall nakomen unde an de olderlude to Bergen scriven, dat se dar vlitich vorwesen, dat sodans gehalten unde, wur des to donde, straffet werde, angeseyn des groth van noden veler bedrechnisse halven, so by deme vische wort vorgewant; unde dat id ock den Engelschen, Hollanderen, Westfresen unde anderen nicht togelaten worde den bynnenhensesschen to vorfanghe.

185. Noch warth gelesen, in wat gestalt de coplude van Deventer unde Campen myt den Bergerfareren orer schelinge halven sin vorevent; darby bespraken, dat de olderlude der Bargerfarer to Lubeke scolen neyne nyge insate offte vordracht maken und ordineren, dar de van Deventer, Campen und Swolle mogen mede gehalten wesen, sunder sze hebben one sodans vorwitliket. Dersulven steder coplude scolen ock uth neynen dyngen de hense angande gesundert wesen, dan darto gefordert werden. Darto willen de stede an den copman scryven, umme one to vorgunnen, to mogen den rotscher wo de Hollander scepen.

TILLEGG

1.

Lübecks liste over saker som bør drøftes på hansedagen: For Norges vedkommende kongens krav til Kjøpmannen i Bergen om krigsfolk², kopi av privilegiene og brudd med Lübeck.

Hanserecess i Lübecks StA.

Trykt: HR III 5 nr. 244 og derfra her.

[1507, før 9. mai.]

7. Van gebreken in Norwegen. — Is to lesen des copmans breff unde wes darup vorantwordet. — Item is to beratslagen, oft id mutte sy, deme koninge copiam privilegiorum to geven, unde ock der genamen guder halven. Dergeliken, oft de copman sinen gnaden boven privilegia volk schole uthmaken. — Unde so denne nach anderen dar inne begrepen, dat de copman myt den Lubeschen nitches schall to donde hebben, dar is by to vorhalen, dat de van Lubeke sunderlix nicht groth myt deme konyng to donde hebben, dan alleyne, dat se alleman tegen sine gnade gedenken to vorbidden unde den gemeynen nicht gerne wolden van sick scheden laten. — Dar nu de stede int gemeyne den copman gedencken to vorbidden unde de cunthor by macht to holden, so syn de van Lubeke ores deles darto wol geneget; dar men des nicht gesynnet, so stunde den van Lubeke ock nicht lengk, eynen yderen to vorbydden.

¹ Nr. 390.

² Jfr. nr. 115 og nr. 216.

2.

Zwolle, Kampen og Deventer til Lübeck: Kjøpmannen i Bergen har ilagt Bergenfarerne fra de tre byene en rettsstridig bot på 6 mark pr. lest fordi de hadde lastet et skip i Rostock og seilt det til Bergen. De tre byenes kjøpmenn er med på å opprettholde Kontoret i Bergen og skulle ha rett til å seile mellom alle hanseatiske havner. De bør derfor få pengene tilbake.

Kopi i Lübecks StA.

Trykt: DN XVI nr. 337 og derfra her. Jfr. ibid. nr. 338: Bergenfarerne i Lübeck underretter Kjøpmannen i Bergen bl.a. om de tre Zuidersjøbyenes klagebrev.

1502, 6. januar.

Vnssen fruntljken gruet mjt formoge alles gudes tofforen. Ersamen vjssen forsichtjgen besundergen guden frunde vnsse borger vnde koplude de to Bergen in Norwegen mjt eren kopenscheppen jarljkes to forsokende plegen hebben vns nu mjt clachten for gebracht dat se van den kopman aldar to Bergen resenderende baffen gude olde gewante frjghejt der Hennse vnde prijfelejgen dar vp for lend dusse forleden rejsse belasten vnde besward sin geworden van jlker last gudes vj m. ʒ moten geffen vnde dat men dar vntbaffen vnssen kopluden gedrungen heft van hem forder borger to wjlle hebben nycht wetende wor ffor dan also wj for stan allejne vt orsake dat jwer ersamenheijden borger vnde koplude erer koppenschep vnde hanterjnge ok to Bergen hebben den older luden des kuntors to Bergen de vnsse angeschreffen sallen hebben sulk darvmme dat vnsse borger vnde kop lude to Rostke en schjpp sollen hebben don laden vnde dar mede to Bergen gesegelt vnde nycht jegen dan der ffrjghejt vnde prijfelejgen der Hensse se hebben nochtsens vnsse borger vnde koplude sjk for baden for den oldermannen vnsz der sake bj jwen ersamenheijden so em sulk dorch schrijfte der juwen wart vp gelecht in al te forbliffende des em nycht mogen for beren dan hebben vp leggen moten vnde betalen de pennhnk vnde den den vnssen mede for helden dat wj den juwen vngewantljken tollen aff genamen hebben mjt mer anders igl.^a so wj den ersamen guden frunde de juwen to genen tjden mjt jenjgen vngewontljken gelde hebben be lastet ofte beswart dat bewsljken sin sal den gunt vnde gesteden en mjt aller forderjnge vp den olden gewontljken tollen al hijr mjt ljffe vnde gude an vnde aff mogen segelen kamen vnde kopen forkopen keren vnde for keren to wat plas vnde dat em geleffet dar vmme kon wj vns njcht for sjnnen mjt wat reden rechte ofte be schede men bieten vns jennjge for buntnijsse maken salde dat men de vnssen baffen gude olde gewonheijde fryghejde prijfelejgen der Hensse vnde ressesse van velen gehalten dachfarden al sus to belastende vnde to beswarende vnde dat de vnsse wedder vmme

^a ʒ: ingeliken?

nycht segelen solen mogen vt vnde in wat haffen der Hensse wor em geleffet vnde gelegen is vnde dat gemerket dat de vnssen dat kuntor to Bergen mjt luden schote vnde gude mede vp holden moten geljk anderen so for fremmet vns de beswarjnge vnde sulkens vngeborljken schrijffenden vnde for nement van juwen ersamenhejden borgeren vnde kopluden vnde den oldermannen vns nycht wejnijch, vnde wij begeren dar vmme mjt ga[n]ssen andacht fruntljck dat juwe ersamenhejde de sake mjt en besten betrachten wjllen vnde de djnge al so for fogen dat den vnssen er vngewontljke aff genamen gelde vnde penijnge gutljken wedder vmme vt gerjchtet vnde betalt werde vnde der nijngehejden tegen de frjghejt prijffelejgen vnde ressesse for geschr. for laten blijffen moge also dat behort vp dat njcht van noden sin dorffe jngeljken anderen wegen to erdenkende dar an men sulkes wedder vmme bekame wj doch anders kent got vngern segen hijr junne wjl sijk jw leffte mjt den besten gutljck bewjssen vnde en to for laten ffor schreffen antwert bj dessen vnssen baden vns dar van wedder vmme beualen dat wjl wj in anderen tjden mjt allen flijte gern for denen kent fod. geschreuen jn der hijligen iij konijnge feste xv^e ij

Swulle Kampen Deffenter

Bakpá: kopjge van des kopmans wegen van Bergen anno xv^b ij jnt Hamborger schjip jnt fri jar.

3.

Kjøpmannen i Bergen til Deventer, Kampen og Zwolle: Bergenfarerne fra de tre byene ble avkrevd 6 danske mark pr. lest av godset de hadde på Jakob van Horns skip, som hadde seilt til Bergen på egen hånd enda det var vedtatt å holde samflåte. Da de nektet å betale, bela Kjøpmannen skipet med arrest. Folkene fra Deventer, Kampen og Zwolle lot det likevel seile bort. Siden oppnådde de forlik på det vilkår at de betalte de primære 6-marksbøtene, men slapp ytterligere bøter for sin ulydighet. Kjøpmannen er villig til å la dem få pengene tilbake inntil en hangedag kan avgjøre saken, men da skal deres kjøpmannsrett være suspendert i mellomtiden. Det har hittil ikke vært skikk å seile slik skipper Jakob nå har gjort, nemlig først fra Zuidersjøbyene til Østersjøbyene for å laste mel og malt, deretter med disse varene til Bergen og derfra tilbake til Zuidersjøbyene med fisk. Slik trafikk er til skade for Østersjøbyene og for Kjøpmannen.¹

Avskrift i Lübecks StA.

Trykt: DN XVI nr. 340 og derfra her. Regest i Skrifter utgitt av Bergens Historiske Forening nr. 33 side 185.

Bergen 1502, 23. juni.

¹ Jfr. NgL 2 II nr. 416 § 24.

Borgermesteren schepen vnde radtmanenn der stede Deuenter Compen vnde Swolle etc.

Olderlude des gemeynen Dutschen kopmans van der Hansze nutortyt tho Bergen in Nowegen residerende

Vnnszen fruntliken denst myt begeringe alles guden touoren. Erszame vorsenige heren besunderen guden frunde. Juwe schriffte jn langen worden jnneholdende de clachte, juwer borgere vnde koplude, de myt orer kopenschup hijr myt vns tho vorkerende plegen, de wij bouen gude olde gewonte vryheyt vnde priuilegie der Hansze, beswaret, vnde one vppe de last gudes sosz marck Densch togeuende, affgedrungen scholen hebben, vorder entliken bogerende den juwen restituten to donde sodaner affgenomen penninghen, myt velen anderen artikelen, so juw breff vorder begrepen hefft, hebbe wy entfangen vnde besende wo jngenommen vnde vorstanden. Dergeliken hebbe wy ock entfangen van vnsen frunden tho Lubeke itlike copien juwer breue, alsoe gij deszer sake haluen, an den erszamen rad darsuluest hebben vorschreuen, de denne drauwe breuen vnde entsegge breuen gelick, ludende sin, dat wy dar by laten moten. So vogen wy hijr vppe juwen erszamheiden fruntliken tho wetende, dat vns gaer vromede vnde zelsen duncket, dat juwe borgere vnde de koplude vth juwen steden, sick mer priuilegie vnde vryheide hijr tho Bergen vormeynt tohebbende, dan de koplude vnde borgere van Bremen vnde van der Wyszmare, dar van wij dergeliken sodane broke gelt, afentfangen hadden by sodanen beschede. Konnen dat jnterste de sosz Wendesschen stede, iffte de gemeynen Hansze stede jrkennen, dat wy dat vmbilliken vpgeboret hebben, so scholde jd dar vorder vmme gan, alsoe jd recht were, datsulue hebbe wij juwen borgeren vnde kopluden ock vorgelecht vnde thouorstande geuen, dar se den neynerleyewis vndergan wolden, sunder myt velen verlorenen spottescher worden, de hijr to lanck vellen tho schriuende, rebell vnde vnhorsam geworden sin, so juwen erszamheiden, jn vorgadderlinge der heren radessende boden der gemeynen Hansestede, jn lengeren schriffliken wol vor ogen komende werdt. Vortmere so hefft de gemeyne kopman, desser sake haluen, mere dan eyne reise, thohope vorgaddert gewest, vnde dorch vnsen olderman, den juwen tho dren tijden affseggen laten, dat se jn vorberorder wise, sodane vj marck Densch vppe de last vthgeuen scholden gelick den Bremeren etc., dat se dan altesz nicht geachtet hebbin. Darumme se denne na vnseme des kopmans willekore, dem kopmanne ock brockafftich sin geworden, alsoe nu de gnanten juwe borgere vnde koplude nergen vndergan wolden, sunder jo lenck jo mere spitesscher worde vorluden leten, so hefft de olderman, van beuele vnde jn vorgadderlinge des gemeynen kopmans, schipper Jacob van Horne, dede tegen des kopmans eyndracht bynnen Lubeke gemaket, byulate gesegelt hadde, arresteret vnde by des kopmans rechticheyt vorboden,

juwer koplude gudere, dedo hijr jnne myt eme brockafftich weren geworden, nicht jntonemende edder van hijr thovorende. Dergeliken hefft dosuluest de gnante vnse olderman by dersuluen pene vnde broke juwen kopluden dede gudere myt deme vorscr. schippere jnne gehat hebben, forboden, jn datsulue schip neyne gudere to schepende sunder willen vnde vulbort des kopmans, des se denne altesznicht geachtet vnde sodane schip dar enbauen, vth deme lande geladen hebben, vnde den schipperen vorben, vrth der arresteringe zegelen laten, deme kopmanne tho forsze vnde tho spite etc. Also leuen heren vnde frunde. na der tyt hebben sick de gnanten juwe koplude bedacht, vnde synt myt Llambert Sterte, wedderumme komen, unuorbodet, vor vns dar wy myt den achteyn mannen vorgaddert weren, gnade bogerende, dat se sodane vj marck Densch vppe de last myt willen vthgeuen wolden, dar neyne clachte iffte sake mere van thomakende, wannere dar mede alle broke, beide myt deme schipperen vnde kopluden, vrig vnde qwijt wesen mochte, des wy vns alleyn nicht mochten vnderwynnen, sunder hebben se heten wedder komen vor den gemeynen kopman, dar de sake touorn were vorhandelt. So hebben se nadertijt sodant so vorgescr. is, bogeret van deme gemeynen kopmanne, na velen reden vnde wedderreden, vmme eyndracht willen vnde mer vnkost tho vormydende, so hefft de gemeyne kopman vnde wij sodane ore bogere, togelaten vnde beleuet by sodaneme beschede wertsake, dat se derwegen vor oren frunden, vnde den steden, jenige clachte makeden. also se nu gedan hebben, so scholde alle broke beide der arresteringe vnde affgesechte sake haluen, apen stan vnde vnuorgeuen wesen., Dat se dosuluest bevilbordet hebben vnde beleuet etc. Vortmer guden frunde, so hefft jd bethertho vnwontlick gewesen jn juwen steden schepe thofrachtende, dede jn den Ostersschen steden, myt bere mele vnde molte scholen geladen werden, hijr na Bergen tho zegelende, vnde wedder van hijr myt vissche geladen jn juwe stede to zegelende, also desse gnante Jacob van Horne nu gesegelt hefft, dat denne den Ostersschen steden vnde deme kopmanne tho hinder vnde tho vorfange js. Darumme denne de vilgnante schipper, na vnseme des kopmans willekore vorbroken hefft des kopmans rechticheyt, wo sodant na desser tijt stan, dar willen de gemeynen Hansze stede vnde de kopman wol merckliken vppe vordacht wesen etc. Ersame leuen heren vnde frunde, aldus is desse sake hijr vorhandelt, also wij jntkorteste dat schriuen konne, vnde hedde jd hijr also nicht vorhandelt gewest, so were wij gesynnet van des kopmans wegene ouer desse sake tho clagende, vnde ouer vele mere puncte, dede vor den gemeynen Hansze stede nu jd alsus thogan schal wol vorforderet vnde vpgedecket scholen werden, dat wij vmme eyndracht willen bethertho vorduldet hebben, vnde also jd nu leider hijr jntlant tusschen vnseme gnedigesten heren deme koninge etc. vnde heren Knuth Alffzon vnde synen byplichteren steyt, so were vns eyndracht vnde fruntschup

malckander tho hebbende wol grot van noden. God voge alle dinck tome besten etc. Vortmer guden frunde, vth der jngelechten cedelen juwes breues vorstan wij vnder anderen, dat juw de erszamen heren radessendebaden, der soz Wendesschen stede gescreuen hebben, dat gij desser sake haluen scholen vorbliuen, by den twen negestbelegen Hanzesteden, dar gij ock by tho vorbliuen, gebeden vorder van vns gesynnen, den juwen van den affgenomen penninghen restitutien todon, tor tijt de sake vor den der sake vor den negestbelegen Hanszesteden gheapent vthgedragen vnde gesleten sij etc. Derwegen schole gij weten, dat vns sodant van den steden nicht vorwitliket is ock nicht hebben beleuet noch vulborden willen. Wente so gij vth desseme vnseme breue vormerken mogen, jn deme desse sake jn fruntschup nicht werden vorliket, so moten se van notwegen, vor den gemeynen Hanzesteden vpedecket vnde vorhandelt werden etc. vortmere so gij schriuen den juwen van den affgenamen penningen restitutie to don, sint gij des jo entliken bogerende, dat schal one wol wedderfaren. Men de jenne de sodane penninghe wedder vpboren willen, scholen des kopmans rechticheyt (de se dubbelt vorbroken hebben) nicht bruken edder geneten, beth tore tijt tho dat desse vorgef. sake, vor den gemeynen Hanzesteden jn fruntschup iffte jn rechte by gelecht vnde entliken vorliket is; vorhopen des tho Gode vnde tome rechten, de kopman vnde wij, mogen des wol bekant sin. War des thodonde is, dyt moge gij jn deme besten, den juwen geuen tho jrkennde. So wij hijr den juwen sodant witlik gedan hebben dergeliken, vnde bogeren myt den allerersten hijr vp, juwe richtige beschreuen antworde, dat wij mogen weten, wat wy dessersakehaluen vnse frunden jn den steden vorschriuen scholen. Jtem vppe de anderen artikele juwes breues tho schriuede wolde tho lanck vallen jadoch scholen se vor den steden vorben. alse men desse sake dar vorhandelt, wol vorantwordet werden, myt der hulpe van Gode, de juw erszamheide tho langen tijden salich vrolich vnde gesunt tho langen tijden entholden mote. Gescr. vnder vnseme des kopmans jngesegel ame auende natiuitatis Johannis baptise anno Domini m^od secundo.

4.

Bergenfarerne fra Deventer og Kampen klager til hansedagen i Lübeck over oldermennene i Bergen: År 1501 seilte skipper Jakob van Horn fra Kampen til Rostock med klede, lastet der mel, malt og øl og seilte til Bergen. Oldermennene i Lübeck hadde uten å underette Zuidersjøbyene forordnet at seilassen til Bergen skulle skje i samlet flåte under en bøtestraff på 6 danske mark pr. lest. I Bergen krevde oldermennene 25 gylden av hver mann som hadde gods på skipet, mens Kjøpmannens vedtekter

bare hjemler en bot på 25 gylden i alt (§ 1). Forbudet mot at hanseater seiler til Island, Færøyene og Shetland blir ikke overholdt. Shetlandsk råskjær blir solgt billig i skadelig konkurranse med den gode råskjær. Slik misbruk bør avskaffes, eller også må Zuidersjøbyene få lov til å gjøre det samme. Man forbyr i Bergen å utskipe løs råskjær¹, og tønner er dyre og vonde å skaffe. Oppheving av forbudet for Zuidersjøbyenes vedkommende vil ikke medføre konkurransevidning til ugunst for dem som sender fisk til Østersjøbyene, da Zuidersjøbyene ikke sender råskjær østover. Zuidersjøbyene har få skip, og derfor bør deres kjøpmenn få befrakte de skip de trenger². Nye bestemmelser må i samsvar med vedtak fra 1465 kunngjøres slik at ingen kommer i skade for å bryte dem p. g. a. uvitenhet. Oldermennene i Bergen har trakassert kjøpmennene fra Deventer og Kampen i lange tider og etterlever ikke bestemmelsene fra 1476 om likebehandling av alle hanseater³ (§ 2).

Bilag til hanserecess, Kampen StA.

Trykt: HR III 9 nr. 698 og derfra her. DI XI nr. 57.

[Lübeck 1507, 20. mai—7. juni.]

Voir juwe werdigen, ersamen, wiisen ende voirsichtigen heren der stadt Lubeke ende anderen radessendeboden der steden van der gemeinen Duiitscher hansze geven to kennen die coiplude van Deventer ende Campen, to Bargaen in Noirwegen oir comenschap hantierende, geliikerwiise nu to Munster voir den erbaren heren raitssendeboden der Zuderseessen hanzesteden ende op anderen tiiden to kennen gegeven is, woe sick int jair ons heren 1501 beclaget hebben die voirgerorden coipluden over den olderluden to Bargaen i Noirwegen in maniren naebescreven.

1. Item in denselven jare vorscreven is schipper Jacob van Hoirne miit siin schip tusschen 70 ende 80 last groet gesegelt van Campen, ende was geladen miit laken, dair men den gueden luden to Lubeke, ter Wiismer, to Rostock ende toeme Sonde oir schult mede betalen solde, twelke van noden was, want die coiplude vorscreven die lakenen niet over lant dursten aventuren om des willen, dat sie beducht waren Arent van Heide miit siinen toestenderen, die sick noempt des gestichtz van Utrechtz vyant, als een ichlicken wal kondich is. Soe is dat schip tot

¹ Se NgL 2 II nr. 416 § 69.

² Jfr. nr. 391 § 72.

³ Se NgL 2 II nr. 428 § 158.

Rostick gekomen ende aldair geladen miit meel, molte ende biir, gelijken andere schepen ter selver tiit van der hansze geladen weren, ende van dair gesegelt voir noch nae, dan int miiddel omtrent mitten anderen scepen van der vloten, die van den olderluden to Lubeke buten weten der Zuderzeesschen hanzesteden opgenomen ende ordiniert was, dair dieselve ene broeke op gesat hadden, to weten van elk last ses mark Deensch. Oick soe hadden die olderlude vorgescreven den anderen Wendschen steden doen verwittigen die overdracht van der vloten vorscreven, ende den Zuderzeesschen, die gelijken andere der hansze litmaten siint, en was et niet verwitiget. Hiirenboven is den vorgerordden coipluden van Deventer ende Campen noch ander onbillicheit to Bergen voirgelacht van den voirscreven olderluden, alzoe dat sie die broeke van elk last 6 mark moesten betalen, wolden sie oir schip yther Waghe hebben. Des niet te miin die coiplude schoten oir recht voir den erbaren rade van Lubeke. Doe deden sie hem voirlesen des coipmans wilkoer, inholdende, dat sie 25 gulden opt conthoir solden leggen; twelke sii overbodich waren to doene. Dat en was den oldermans niet genoich, sie wolden van elk man 25 gulden hebben, die opt vorscreven schip guet hadde, al weert een last of een half last; twelke noch allet erboet die coipman to achtervolgen. Dat mochte noch niet helpen, dan sie wolden dairenboven borge van hem hebben ende wolden niet seggen op hondert of 200 gulden nae, wairvoir; dan sie seden, sie wolden sick nicht na der hoiftlude brieve van Lubeke holden aldus. Item die Zuderzeesschen hebben een schip gehadt to Rosticke ende sullen hebben gebroken die last 6 mark, ende die coipman solde sich dairnae richten, dat die coiplude van Deventer ende Campen an dat brevedragen queme. Vorder begeerden die coiplude ordelbreve, om oren hoiftluden to antwoorden. Die wold men hem niet geven, mar Hans Koene, alderman, sede, oir voirvader hadden over 20 jaren geen recht gedaen, dat mosten sie noch ontgelden. Doch int sluten, sie moesten die vorgerorden penninge geven, soe dyt vorscreven breder verhaelt is in die clachten der coiplude, doe ter tiit an oren hoeftluden van Deventer ende Campen gesant; welke clachten die coiplude onder hem 13 overbodich waren to bestedigen myt oren ede; ende sommige van hem hebben gesworen bynnen Campen, van oren hoiftluden dairto gedrongen myt recht. Soe is hiromme tot diiversen tyden gescreven an den olderluden van Bergen, oick clachte gedaen miit besendinge an den ersamen, wiisen ende voirsichtigen heren burgermeesteren ende raidtmanne der stadt Lubeke miit een secretarius der stadt Campen, dair al tiit van den olderluden van Bergen miit voelen stracken ende drureden op geantwort is, als bliiket uth oren scriften. Is dairomme der vorgerorden coiplude denstlike ende andachtige bede ende begeerte, dat u ersamen wiisheiden den olderluden van Bergen alzoe willen onderrichten, alzulke afgenomen penninge den coipluden weder toegekiert ende sodane niie ende ongewontlike vonden

ende manieren tegens den Suderseesschen cassiert ende to niete gedaen ende der gelyken meer verhoet werden.

2. Vorder, wolwiisen, werdigen, lieven heren, beclagen sick die coiplude van Deventer ende Campen vorscreven, soe in voirdeden tiiden die heren van der Duijtscher hansze steden overkomen siint, dat niemant uther hansze steden segelen solde in Iislant, Verou oft in Hetland, dat alzoet niet gehalten wort ende den coipman van Bargaen, sonderlinges den van Deventer ende Campen, seer schadeliken is, want die Helten roetscheer aldair gebrocht wort, verkoft ende gegeven om cleiin gelt in groeten achterdele van den gueden roetscheer, dairover die lude bedrogen worden, als juwe werdicheide wal koenen bedenken. Begeren dairomme miit vliitiger andacht, sulx mochte afgestalt werden, ofte ons des geliiken to gunnen. Oick, lieven heren, belast men ons to Bargaen, gheen lose roetscheer to schepen, des men ons marklike penningen afgenomen heft tot onsen groten schaden ende naedeyle; want men plechte in voirtiiden ene tonne to kopen om een β , die nu viif β gelt, ende koenen nochtans ghene tonnen kriigen. Soe dan den coipman, die alhiir oestwart siin roetscheer ende viisch scepel, sulx nicht hiinderliken is, want uther Zuderzee gheen roetscheer oesttward gescheper wort, dat den coipman alhiir schaden mach, soe begeren wi denstliken, u ersamheide ons tselve wolden gunnen. Ende, want wi weiniich schepen hebben, oick omtrent der Zuderzee als in Vrieslant nicht en is dat vierde pairt van schepen, alst over 25 jair was, ende om voirtokomen sulken clachliken schaden, Godt betert, wi gemeinliken geleden hebben, sonderlinges to jair vorleden, dair soe mennich guet geselle siin liif ende guet over liete, dat men ons dan oick wolde gunnen, alst van noeden were, schepen to vrochten, die ons dienen mochten. Bidden oick oetmodeliken, juwe ersamheide dairvoir siin willen, dat men niet mere alzulke niee ongewontlike insate alleen, sonder ons to verwittigen, en make, als vorscreven is, dairover wi onwetende in schaden gekomen syn, twelke doch onbehoirlickende ende contrarie is den recesses, gesloten in den jare van 65, inholdende, dat niemant onwetens in schaden ader boete en kome noch en dorve seggen, hi en hebbe des nicht geweten; soe hebben die heren van den steden dairop geordiniert, gesloten ende berecesset, dat enn juwelick stadt van der hansze op dat raethuys in ene opene gemeine plaetsze unde die coipman to Brugge in des coipmans huys die vorscreven punten ende articulen op een bret schriiven laten sal ende dat bret ophangen in die vorscreven plaetsze, dair dat een juwelick coipman van der hansze der vorgerorden heren recesses ende gebode weten ende lesen mach ende sick voir schade hoeden ende wachten. Dairuth juwe werdicheide wal koenen vermarken, soe die broeke vorscreven van 6 mark op elke last niemant van den Zuderzeesschen steden gewittiget was, als voir verhaelt is, dat niemant onwetens in schaden kome sal. Soe dan mede berecesset is int jair 76,

dat die olderman ende die rade richten schollen gelijk den enen alze den anderen in gelijken saken, ende niemande vorder to beswarende den eynden dan den anderen, dair doch die coiplude van Deventer ende Campen altoes in allen recessen over die 70 jaren harwertz sick beclaget hebben, dat die olderlude to Bergen sii overvallen ende miit allen ongeboirlicheiden meer dan anderen belast hebben, hem opleggende ende gebiedende to holden 't gene, van hem selven ingebroken ende niet gehouden wort: soe bidden ende begeren wii oetmoedeliken miit aller andacht, juwe ersame wiisheide nu eens entliken hiirinne willen raetslagen ende handelen, committierende ende onderwiisende den ersamen olderluden to Bergen, nae alle geboirlicheiden die coiplude van Deventer ende Campen to laten hantieren oir comenscahp onbelast, gelijke die oir ende andere van der hansze dachlix doen, want sie hem in alle gehoirsamheit den canthoir to Bergen angaende nae gueder alder lofliker gewoente bereit sullen bewiisen. Dat willen wii ende geboirt ons tegens juwen werdigen liefsten doichdeliken weder verschulden.

5.

Bergenfarerne i Lübeck til hansedagen i Lübeck: Kontoret i i Bergen er ikke lenger i sin gamle velmakt og har hatt store utgifter i samband med at den unge kongen er kommet til Norge (§§ 1—3). Noen folk fra Kampen ringeakter Kjøpmannens jurisdiksjon og har enda til truet med å flytte ut fra Bryggen (§§ 4—5). Det er gammel vedtektfestet sedvane at man ikke skal seile til Bergen uten i samflåte. Bergenfarernes oldermenn i Lübeck pleier hvert år å skrive til Bremen, Hamburg, Rostock, Stralsund og Wismar for å samordne befraktingen. Skipper Jakob van Horn seilte likevel fra Rostock til Bergen på egen hånd. Kjøpmannen bela skipet hans med arrest; men de fra Kampen lot ham seile bort. Siden måtte de be Kjøpmannen om godt vær, og saken ble forlikt. Til tross for dette har Kampenfolkene nå appellert til hansedagen (§§ 6—11).

Original i Lübecks StA.

Trykt: HR III 5 nr. 251 og derfra her.

[1507, 20. mai—7. juni.]

1. Ersamen unde vorsichtige, wise herenn. Juwe ersameheide weten, wo unde in wat gestalt dat olde Norwegesche kunthor is vor allen anderen in flor gewesen unde ock, de wile idt van den Sassesschen unde Westfelschen in besocht worden unde van de jennen, dede beseggelick unde horsam weren, in mogeliker beteringe gebleven unde dar na, als

men itliken to vele vorgunnet, to der cleynheyt gekamen, der de copmann ungerne bekennet.

2. Juwe ersameheide weten ock, dat de copmann ungerne de stede moyet, desulven ock up nene kostinge drenget, wowol dat alle stede uth demesulven nicht kleyne fruchbarkeit hebben unde jarlike beteringe nemen.

3. Juwe ersameheide weten ock, dat sulk kunthor myt groter swarheyt, myt groten kosten under merckliker spildinge gehalten wert, unde nu sunderlinx umme den ankumpst in dat rike des jungen heren koninges grot spilden moth, unde willen uns dar umme van wegen des copmans des to juwen ersamheiden vortrosten unde vorlaten, dat gy deme kopmanne, so vele jummer mogelick, in richtigen vornemende nicht willen affallen, dan hanthaven unde helpen vorbidden tom ende, dar idt anders geborde, dat de eyne na dem anderen so lange ere eydt nicht sliten, dat de unhorsamheit unde gebreke to wide inriten; wor aver de copmann in unwegen were, des men nicht hapet, so mogen juwe ersameheide one bescheden unde underwisen, dar he sick borlick wert by schi[c]ken unde holden.

4. Unde so denne vor juwer wisheit itlike Camper aver den copman clagen, des se sick doch billigen entholden, angesehn dat se weten, dat de copman sick erer uth vele groterer sake hadde to beclagen, weret alle dingk in fruntschop nicht bygelecht were, in deme se den copmann gantz swarliken hebben beswart unde nicht allene myt velen smeliken, trossigen worden dan ock myt drouwe, dat se to vordarve des cunthors sick van der brugge geven wolden, dar se doch itzundes mer willens, handels unde hofftes hebben, dan alle ore forvaren tosamem gehat hebben mogen, des men ene noch gerne gunnet by erem horsame.

5. Se weten ock, wo se des copmans jurisdictie oft rechtswalt hebben vorachtet unde sick noch an der olderlude noch der 18 mans noch des gemenen copmans seggende wolden benogen laten.

6. Se hebben ock to eynem qwaden exempell baven des copmans vorbedent schipper Jacop van Horne geladen unde, dat mer is, uth des copmans arreste unde besate tegen recht unde alle bilicheit, Got betert, segelen laten; dat woll sulke straffe egede, dat sick in tokamende tyden eyn ander gelikes enthelde; dat men to juwen ersameheyden stellet. Wen sulke walt deme copmanne schen mach unde, wan idt geschen is, schal vorbeden werden unde ungestraffet blyven, is lichtlick to bedencken, wat in korten tyden daruth folgen will, alsz dat alsednne uth unhorsame dat gude, olde kunthor worde uth older ordeninge, uth sinem stande unde aller wolfart komen; dar juwe ersameheide wol willen to denken. Got weth, dat de copmann nicht dan leve, fruntschup unde forderinge by alle manne gerne seghe tom ende, dat se alle eynerleye lude weren unde eyn sick to deme anderen in noth, de Got guetlick affkeren wil, vorlaten mochte.

7. Dat wy aver unse dingk korten, so is unse vorbringent also: De copmann hefft na older, hergebracht woneheit, de ock in recessen der steder is bevestet, in siner rechticheyt, dat men nene byflate schall segelen, unde plegen darumme alle jar de olderlude to Lubeke to scriven, wen des to forderinge des gemenen besten behoff is, an de van Bremen, Hamborch, Rostogk, Sundt unnde Wiszmer, unde dat eyn ydermann, deme sodans gerne gegunt wert, sick mach reden unde frachten laten; dat alle man, dem sulkens belanget, in den steden hefft geweten, undde is cok so ruchtich unde apembar.

8. So is gebort, dat de gemelte schipper Jacob is tegen sulk vorboth van Rostogk in einer byreise tegen des copmans herkomst affgelopen unde is darumme bynnen Bargaen to rechte gehesschet.

9. Unde wowol dat de sake myt der tydt is vorbittert worden; dennoch hebben de van Campe myt oren biplichteren int leste gratie beghert; de ene ock is geworden, unde syn fruntliken van deme copmanne gescheden.

10. Unde so denne de sake, wo itzundes berort, fruntliken bygelecht, hapet de copman, idt schole dar by blyven.

11. Is aver van den Camper emant, de sine sake vor de stede geschulden hefft unde vor juwe ersameheide appellert, dat he des genete; is dat ock nicht gescheen, so schall, wat eyns vordragen is, vordragen bliven unde schall villichte in deme valle neyn recht wesen, dat men up affgerichtede sake spreken moge. Unde stellen sodans tor kantzisse.

Utenpå med samtidig hånd: Ein antwerd jegen de Sudersesschen for dem ersamen rade van Lubeck und gemenen hense stede; so is dat nu forlyket; wes de kopman gerychtet heft, sal gerychtet blyffen. 1507 dyt forlyket.

398

Kjøpmannen i Bergen til Bergenfarerne i Lübeck: Kjøpmannen har lagt fram for riksrådet Bergenfarernes ønske om et minstemål for råskjær. Riksrådet har etter konferanse med nordfarerne avslått dette, men bestemt at fisk under halv størrelse så vidt mulig skal virkes til rundfisk eller flatfisk¹; råskjær under halv størrelse skal kjøpmannen motta etter dens verdi (§ 1). Kjøpmannen har vedtatt å ikke motta så liten råskjær; hvis den likevel må mottas skal den pakkes for seg (§ 2)². Riksrådet klager over kvaliteten på mel, malt og tekstiler (§§ 3—5). Skottene har kapret hanseatiske skip, og Kjøpmannen har beslaglagt et skotsk skip i Bergen (§ 6).

Avskrift i Lübecks StA

Trykt: HR III 6 nr. 488 (jfr. 487) og derfra her.

¹ Se nr. 389 note 3.

² Jfr. nr. 81 og nr. 387.

[Bergen 1513, før 22. januar.]

1. Erszamen, guden frunde. Alsze gy uns screven umme eyne mathe van deme rotschere to hengende, de eyne vor des kopmans staven unde de andere vor der Nornschen radstaven, hebben wy den rikes rederen szo vorstan laten; welke unsz in antworde gegeven, sze wolden de Norvarere vor sick hebben unde horen, wat sze dar to szeden. Su^es, guden frundes, hebben de rikes redere bestureth myt den Norvarers, alle wat is beneden half visch scholen sze maken in runthvisch edder in vlackvisch, so sze mest konen; mer myt der mathe wolde neyne stede hebben. Unde ifte dar welke Norvarere beneden halfvisch roschers maken, schal de koepman na der werde entfangen; wente itlyke weren sick beclagen, dat dar neyn vlach visch noch runtvisch af maken konen.

2. Hir umme heft de gemeyne koepman unde wy nu dar uppe beleveth, dat noch kopman noch kopmans knecht schal entfangen szodane kleynen rotschere by vorlust des gudes, de dar mede beslagen werth. Dat nu tor ko^epstevene schal angan, even men scryft 1513. Sunder alsze van itliken weren, de szick beclageden szo vorscreven, schal me entfangen na der werde unde packen dat alleyne; wol anders dede, schal vorbroken hebben dat gudt.

3. Ersamen, guden frunde, ock beclageden sick de rikes redere van der Norvarer wegen int erste over me^el unde molt, dat dat gudt hir nicht enkeme unde szere vorvalschet warth, wente de armoet dar mede bedragen werden; dat doch szere unbyllich unde szyck nicht szo behorde, ock deme kopmanne to groteme schaden; wente szo de Norvarere dar nicht af backen ofte bruwen mogen, konen sze deme kopmanne neyne rede wedder dhon.

4. Over dat louwant, dat szeer sma^el warth gemaket; dat vorhen was 5 quarter breyth, is nu kume eyne ele bre^eth unde eyn parth nich szo breth; dar denne de Norvarere unde inwonere des rikes szere mede bedragen werden. Over de voderdoke und sulphar, dat de ock szo lang nycht en szyn, so sze vorhen plegen to weszende, alsze nu unwuntlyke sulphar, de hir vorhen nych plegen to komende.

5. Wor umme, guden frunde, wy ju in deme besten dhon kunth, gy dat wyllen besturen, alsze van deme quaden mele unde molte, des hir van Lubeck kumpt, mochte nabliven. Wente wy den rikes rederen szodans an ju to vorscrivende. Schege den deme szo nicht, dat dat mer vorbleve, kone gy af nemen, uns unde deme ghemeynen besten scholde grodt quadt inbringen. Ock myt deme louwande duncket uns ock na(!), idt plach vorhen szere sma^el to weszen; szyn wy ock begerende, gy dat mochten szo besturen unde vorscryven an de van Luneborgh, dat ith uppe de olden brede mochte wedder ghemaket werden, anders de kopman dat nicht voren moste. Desgeliken nyt den voderdoken unde sulpharen gy ock szo konden vorvogen, idt in ander mathe dar mede keme. Were ock szere gudt, dat men vorde sulphare alsze wontlick plach

to weszende unde neyne unbekande; dar gy ock wol to dencken wyllen, szo wy uns des genzliken to ju vorszeyn.

6. Erszamen, guden frunde, so wy vorstan, scholen uns de Schotten hebben twe schepe nomen to Scheringessunde in der havene, alsze nomliken Mathies Kegebeyn unde Werkentyn. Dar to hebben noch de Schotten to Ma^estrande uth Gerth Bernstorpe genomen 4 last bers und eyn part szyner bussen, uns to drepliken schaden unde nadeyl. Worumme, guden frunde, ju lefte en szodans wyllen unszen heren unde guden to belerende, wo wy uns hir inne holden scholen; were uns wol van noden. Ock wetet, dat wy hir eyn Schottesch schipper rusteret hebben uppe recht, szo lange wy mogen to weten krigen, wol de Scotten szyn, de uns unse gudere genomen hebben, unde uppe wat mathe Hinrick Harmessen gudere worden gebutet unde vorkoft in Schotlant. Welkere scipper unde szyne koplude uns vorborget hebben schipper unde guth to rechtes irkantnisse vor unszeme gnedigen heren deme koninghe unde den stederen.